NICOLAE DIȚĂ DORU DUMITRESCU MIHAI MANEA

ISTORIA MONARHIEI DIN ROMÂNIA

Manual pentru elevii din învățământul liceal

Editura NOMINA

Manualul a fost aprobat de MEN cu numărul 30164/10-04.2017

CREDIT ILUSTRAȚII
Materialul foto din manualul de față aparține domeniului public sau provine din fondurile Arhivelor Naționale ale României, care au permis utilizarea lor conform aprobării cu nr. ANB -1182 – R / 01.03.2017.
Ilustrații pagina 14 și pagina 15 de Ioana Pioaru.

Referenți științifici:
dr. Diana Mandache, Muzeul Național de Istorie al României
prof. univ. dr. Alin Ciupală, Facultatea de Istorie, Universitatea București

Editor: Alexandru Creangă

Pentru comenzi prin poștă: **Elena Ionică** (0757.020.442)

Reprezentant zonal	Zona
Dobrin Marius (0741.488.918)	Oltenia (Dolj, Gorj și Mehedinți), Banat și Transilvania (Alba și Hunedoara)
Vesa Adrian (0751.207.922)	Crișana și Transilvania (Sălaj, Cluj, Mureș, Harghita și Covasna)
Cepăreanu Alin (0748.111.247)	Oltenia (Vâlcea și Olt), Transilvania (Brașov și Sibiu) și Muntenia (Argeș, Teleorman și Giurgiu)
Săsărman Traian (0757.020.443)	Transilvania (jud. Bistrița Năsăud) și zona Maramureș
Lungu Ion (0746.200.413)	Muntenia (Buzău), Moldova (fără jud. Galați) și Bucovina
Mârzăcioiu Marian (0744.429.512)	Muntenia (Dâmbovița, Prahova, Brăila, Ialomița și Călărași) și Dobrogea
Anton Victor (0755. 107.291) **Dragne Marian** (0769.221.680)	București

Punct de lucru: Comuna Bradu, str. DN 65B, nr. 31, jud. Argeș
Tel.: 0348.439.417/ fax: 0348.439.416
e-mail: comenzi.nomina@gmail.com
www.edituranomina.ro
www.librarianomina.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DIȚĂ, NICOLAE I.
Istoria monarhiei din România / Nicolae Diță,
Doru Dumitrescu, Mihai Manea. - Pitești : Nomina, 2017

ISBN 978-606-535-741-9

I. Dumitrescu, Doru
II. Manea, Mihai
94

Prefață

Monarhia este o instituție cu o îndelungată tradiție, fiind probabil cea mai veche formă de guvernare. De-a lungul timpului s-a adaptat și reinventat, dovada constituind-o actualele monarhii constituționale, inclusiv din Europa.

Această viziune au avut-o în minte politicienii români care au adus pe tronul României dinastia de Hohenzollern-Sigmaringen (devenită dinastie română) și se vede că nu au dat greș. Țara – aflată în înapoiere după o jumătate de mileniu de dominație otomană – a reușit să prindă Europa din urmă în numai câteva decenii. Este evident că regalitatea a inițiat și după aceea a imprimat în memoria colectivă un întreg sistem de simboluri și valori bine cunoscute și respectate de către public.

Manualul privind istoria monarhiei în România reprezintă un instrument de lucru pentru studierea în școli a istoriei moderne și contemporane. În acest mod, istoria poate fi învățată și prin prisma cunoașterii rolului Casei Regale în evenimentele fundamentale de emancipare și modernizare a României, începând cu anul 1866, de la mentalități la noi instituții publice, de la drumuri, căi ferate și arhitectură urbană la legislație, cultură etc.

Rolul personalităților este esențial, șeful statului – regele – este cel care devine un model de inspirație. Chiar și principii învățau în sinteze școlare despre rolul familiei regale și al monarhului. Însuși Regele Mihai a avut ca model inspirațional pe fondatorul dinastiei României, Regele Carol I.

Istoria Casei Regale a României este una tumultuoasă, din pricina schimbărilor produse după cel de-Al Doilea Război Mondial în estul Europei. La fel de incitantă este și istoria recentă, cea de după revoluțiile din 1989 din Europa Centrală și Răsăriteană. Este mai ales interesant modul în care familiile regale din Balcani s-au raportat la puterea instalată după căderea Cortinei de Fier.

Modelul clasic al monarhiei europene este cel din Marea Britanie, iar succesul Casei Regale britanice în istoria contemporană relevat de domnia Reginei Elisabeta a II-a s-a datorat neutralității politice, dar și acomodării la realitățile epocii actuale. Istoria familiei regale și a monarhiei din România trebuie înțeleasă, așadar, nu numai în context românesc, dar văzută și din perspectiva caselor regale europene.

Istoria regalității, ca materie de studiu, este binevenită, reprezentând un capitol important al istoriei naționale, de afirmare a valorilor României moderne.

Dr. **Diana Mandache**

Iată o lucrare care nu-și propune să prezinte istoria de ansamblu a unei țări – istoria României în cazul nostru –, ci doar un fragment relevant, dar ales cu intenția de a ilustra întregul. Monarhia în istoria noastră poate fi și este o instituție, mai mult, o concepţie politică în stare să demonstreze în practică modul în care funcționează o societate.

Monarhia în România are o durată suficientă (1866-1948) pentru a pune în valoare un mănunchi de idei politice, economice, sociale, culturale care la un moment dat domină istoria unui popor (epoca modernizării României).

Avem o istorie a României privită prin istoria monarhiei. Aceasta vrea să fie volumul pe care îl ținem în mână. Autorii lui, cunoscuți profesori de istorie, oferă astfel cititorilor un manual util și documentat.

Prof. univ. dr. **Ion Bulei**

Jurământul Principelui Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen la București, 10 mai 1866*

Jur de a păzi legile României: de a menține drepturile sale și integritatea teritoriului… Ales în mod spontan de către națiune, Prinț al României, mi-am părăsit fără ezitare patria și familia, pentru a răspunde apelului acestui popor, care mi-a încredințat destinele sale. Punând piciorul pe acest pământ sfânt, am devenit român. Acceptarea plebiscitului îmi impune, o știu, sarcini importante; sper că îmi va fi dat să le aduc la îndeplinire. Vă aduc o inimă credincioasă, intenții curate, o voință hotărâtă de a face bine, un devotament fără limită față de noua mea patrie și un respect de nezdruncinat pentru legi… Astăzi cetățean, mâine, dacă trebuie, soldat, voi împărți cu voi cele bune și cele rele… Din acest moment totul este comun între noi, credeți în Mine, precum Eu cred în voi – Doar Dumnezeu poate ști ce va rezerva viitorul patriei noastre – Din partea noastră să ne mulțumim să ne facem datoria! Să ne întrăim prin înțelegere, să ne unim forțele, pentru a fi la înălțimea evenimentelor! Providența care a condus pe Alesul vostru până aici și care a înlăturat toate obstacolele de pe drumul meu nu va lăsa neterminată opera sa! Trăiască România!

(*Memoriile regelui Carol I al României, De un martor ocular*, *1866-1869*, Editura Scripta, București,1992)

Proclamația lui Carol I către popor, 11 mai 1866

…În destinul unui om nu există datorie mai nobilă decât de a fi chemat să mențină drepturile unei națiuni și să conducă libertățile României! Sunt al Vostru din toată inima și din tot sufletul. Puteți să vă întemeiați pe Mine, precum Eu mă întemeiez pe voi…

(Diana Mandache, *Patrie și Destin, Principesa Moștenitoare a României*, Editura Litera, București, 2012)

* Discursul a fost rostit în limba franceză.

Discursul Regelui Mihai I
în Parlamentul României, 2011
– fragment –

…Sunt mâhnit că, după două decenii de revenire la democrație, oamenii bătrâni și cei bolnavi sunt nevoiți să treacă prin situații înjositoare. România are nevoie de infrastructură. Autostrăzile, porturile și aeroporturile moderne sunt parte din forța noastră, ca stat independent. Agricultura nu este un domeniu al trecutului istoric, ci al viitorului. Școala este și va fi o piatră de temelie a societății…

Nu m-aș putea adresa națiunii fără a vorbi despre Familia Regală și despre importanța ei în viața țării. Coroana regală nu este un simbol al trecutului, ci o reprezentare unică a independenței, suveranității și unității noastre. Coroana este o reflectare a Statului, în continuitatea lui istorică, și a Națiunii, în devenirea ei. Coroana a consolidat România prin loialitate, curaj, respect, seriozitate și modestie.

Europa de astăzi este un continent în care popoarele și pământurile nu se schimbă ca rezultat al deciziilor politicienilor. Jurământul meu a fost făcut și continuă să fie valabil pentru toți românii. Ei sunt toți parte a națiunii noastre și așa vor rămâne totdeauna.

Stă doar în puterea noastră să facem țara statornică, prosperă și admirată în lume.

Nu văd România de astăzi ca pe o moștenire de la părinții noștri, ci ca pe o țară pe care am luat-o cu împrumut de la copiii noștri.

Așa să ne ajute Dumnezeu!

(*http://www.gandul.info/stiri/discursul-integral-al-regelui-mihai-in-parlamentul-romaniei-aveti incredere-in-democratie-8900360*)

CAPITOLUL I

SUVERANII ROMÂNIEI

Ruinele Curţii Domneşti de la Târgovişte

Domnia – forma de organizare monarhică. Organizarea politică ❖ Dominaţia otomană şi domniile fanariote ❖ Domniile pământene şi Domnul Unirii

Domnia – forma de organizare monarhică. Organizarea politică

Organizarea Țărilor Române până la unirea din 1859 și după aceea până la 1947 a fost monarhică. În Evul Mediu, în fruntea statului era domnul, numit în documentele timpului și voievod sau mare voievod. Ultima titulatură a apărut în procesul de centralizare statală, când autoritatea sa militară și politică se extinsese asupra voievozilor locali, dobândind acest titlu ce însemna atribuția de conducător suprem al oastei.

Domnii, al căror nume derivă din latinescul *dominus*, nu aveau putere absolută, atribuțiile lor fiind limitate de privilegiile boierimii precum și de cutume sau de legea țării. Atributul de domn îi permitea șefului statului să conducă administrația internă, să numească dregătorii, să fie judecător suprem și să coordoneze politica externă, de cele mai multe ori cu asentimentul Sfatului domnesc. Atribuția de mare voievod îi permitea ca în situații de primejdie să cheme, sub arme, oastea cea mare ce cuprindea toți locuitorii țării în stare să poarte arme.

Mihai Viteazul, domn al Țării Românești (1593-1601)

1. Titulatura lui Roman I

Marele și singur stăpânitor, din mila lui Dumnezeu domn, Io Roman voievod, stăpânind Țara Moldovei de la munte până la mare (...).

(*Titlul lui Roman I, domnul Moldovei,* document din 1392)

Însemnele domniei erau coroana, buzduganul și sceptrul, semne distinctive care erau purtate, de cele mai multe ori, în cadrul unor ceremonii.

Succesiunea la tron în cele două țări românești, Țara Românească și Moldova, se întemeia pe sistemul mixt ereditar-electiv. Ereditatea se sprijinea pe drepturile moștenite în cadrul familiilor domnitoare din Țara Românească (Basarabii) și Moldova (Mușatinii), în timp ce electivitatea se baza pe prerogativele pe care le aveau oamenii liberi din țară și în special reprezentanții clasei privilegiate.

2. Titulatura lui Mircea cel Bătrân

Io, Mircea voievod și singur stăpânitor, domn a toată Țara Ungro-Vlahiei și a părților de peste munți, încă și spre părțile tătărăști și herțeg al Amlașului și Făgărașului și domn al Banatului Severinului și de amândouă părțile peste toată Podunavia, încă până la marea cea mare și singur stăpânitor al cetății Dârstor.

(Document din 23 noiembrie 1406)

Pentru a întări dreptul ereditar de moștenire a tronului și a înlătura alți pretendenți, unii domnitori (Basarab, Mircea cel Bătrân, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare etc.) își asociau la domnie fiii, iar în cazuri mai rare frații (Vlaicu Vodă, Dan I sau Petru I Mușat).

Dominația otomană și domniile fanariote

Odată cu instaurarea dominației otomane (secolul al XVI-lea), în Țările Române s-a manifestat numirea domnilor direct de către Imperiul Otoman. Câteodată domnii au fost înscăunați de puteri străine, dar menținerea la putere nu se putea face decât cu asentimentul și confirmarea sultanului. Ca urmare, din această perioadă atribuirea domniei nu mai apărea ca un act al voinței divinității, ci, mai degrabă, al bunăvoinței sultanului, demnitate care se obținea în schimbul unor mari sume de bani. Consecințele acestei practici au condus la schimbări frecvente de domnitori în Țara Românească și Moldova care trebuiau să mulțumească venalitatea sporită a dregătorilor Porții, dar și la limitarea atribuțiilor externe ale domnului. Acest ultim fapt s-a accentuat în secolul al XVII-lea pentru ca începând cu secolul al XVIII-lea Poarta, nemaiavând încredere în domnii pământeni, să instituie, pentru mai bine de un secol, domniile fanariote.

Domnitorii fanarioți considerați funcționari înalți otomani și echivalați pașelor cu două **tuiuri** erau învestiți în cadrul unei ample ceremonii, în urma căreia le era delegată puterea de către sultan. Atribuirea tronului era adusă la cunoștința țării în urma citirii firmanului de numire. Domniile erau scurte, durata lor fiind reglementată de Poartă la cel mult 3 ani, astfel că în răstimp de un veac pe

Ștefan cel Mare (1457-1504), după o litografie de la începutul secolului al XX-lea

3. Sfaturile domnitorului Neagoe Basarab privind alegerea dregătorilor

Dacă vrea să pună pe cineva în dregătorie, să-l pună pe fiecare după cum se potrivește fiecăruia. Așa se cuvine, dacă vreți să așezați pe dregătorii voștri în dregătoria voastră nu după părtenire și pentru înrudire. Pentru că dacă vor avea unii o mulțime de rude sau dacă vor fi unii și dintre rudele voastre, atunci să le dați mai multă putere, pentru că sunt rude sau celor ce vor fi rudele domnilor voștri? Pentru că cel ce este domn adevărat, nu i se cuvine să aibă rude, ci numai slugi drepte.

(Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie)

4. Viziunea boierească despre domnul ideal

Domnul fiecare, când judecă pe un boier cu un curtean, ochii domului să fie pe boier, iară județul pe cale să se meargă. Și așa, când se pârește un curtean cu un țăran, mai de cinste să fie curteanul și la cuvântul, și la căutarea domnului, iară nu abătându-se județul pe calea sa cea dreptă.(….) Nimic nu ocărăște pe domn așa ca cuvântul nestător (…). De mare folos și cinste este domniei și țării boierul înțelept și avut, că dacă are domnul cinci-șase avuți, nici de o nevoie a țării nu se teme.

(Cronica lui Miron Costin)

tronul Țărilor Române s-au perindat 40 de domni în Țara Românească și 36 în Moldova, din 11 familii domnitoare. Uneori domnii au fost mutați dintr-o țară în alta, ceea ce a permis adoptarea unor măsuri asemănătoare, care, în final, au contribuit la apropierea acestora, iar peste timp la unirea lor.

Domniile pământene și Domnul Unirii

Revenirea la domniile pământene în 1822, întrerupte de războiul ruso-turc din 1828-1829, a deschis seria reformelor naționale, ce vor continua în timpul domniilor regulamentare care se vor prelungi și după revoluția de la 1848. Domnii vor avea putere sporită pe plan intern, dar pe plan extern, deși statutul lor s-a schimbat, vor trebui să țină seama atât de interesele puterii protectoare (Rusia), cât și de cele ale puterii suzerane (Imperiul Otoman).

Condițiile propice deschise de Congresul de la Paris, care a pus capăt conflictului numit războiul Crimeii (1853-1856), au deschis calea organizării asemănătoare a Principatelor Române, măsuri statuate prin prevederile Conferinței de la Paris (1858), acțiune ce fusese deschisă de conținutul Regulamentelor Organice.

Dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, în ianuarie 1859, venea ca o completare firească a procesului de formare a națiunii române, început la sfârșitul secolului al XVIII-lea și debutul celui următor. Recunoașterea dublei alegeri și, ulterior, a unirii depline a lui Cuza conducea la formarea, în ianuarie 1862, a primului guvern unic al celor două Principate. Astfel, domnitorul Unirii, pentru continuarea reformelor începute, a putut să instituie guvernarea autoritară în 1864. Aceasta a însemnat o modificare a puterilor în stat în favoarea domnului și în dauna puterii legislative, cu urmări în procesul de democratizare a actului de guvernare.

Alexandru Ioan Cuza,
Tablou de Carol Popp de Szathmáry

5. Alegerea domnului de către boieri

Deci boierimea și cu alți cu toții nu avură cum face într-un chip, ci cu toți făcură sfat și aleseră dintre dânșii pe un boier anume jupan Constantin Brâncoveanu, marele logofăt, de-l ridicară să le fie domn, că-l știau că este înțelept și să trăgea din odraslă domnească. Atunci cu toții se închinară lui cu mare bucurie și toți cu un glas bun, ziseră: Într-un ceas bun să ne fi măria ta domn până la adânci bătrâneți (…).

(*Letopisețul Cantacuzinesc*, 1688)

Lovitura de stat din februarie 1866 și înlăturarea lui Cuza au deschis calea revenirii la doleanțele Adunărilor ad-hoc, clasa conducătoare dorind și acționând pentru aducerea unui prinț dintr-o familie domnitoare străină. Aducerea pe tronul României, în mai 1866, a lui Carol I de Hohenzollern, a cărui autoritate va fi supusă prevederilor Constituției din 1866, deschidea calea unei vieți de stat moderne, în spiritul statelor Europei Occidentale, a unui regim politic liberal.

6. Carol I și meseria de rege

Regele Carol se considera pe sine un om al datoriei. „Meseria" de rege și-a făcut-o din acest sentiment, al datoriei pe care simțea că o avea pentru țara de adopțiune. Pentru România a fost un câștig. Unul de stabilitate politică, date fiind moravurile politice românești, neîncadrate în reguli.

(Ion Bulei, *În Vechiul Regat*, Editura Tritonic, București, 2013)

Dicționar

- *domn* = (lat. *Dominus* – conducător) – suveranul din Țara Românească și Moldova în Evul Mediu; domnul își exercita puterea în virtutea lui *dominum eminens*, de stăpân al întregului fond funciar.
- *legea țării* = obiceiul pământului.
- *obiceiul pământului* = ansamblu de norme juridice cutumiare în Evul Mediu în Țările Române, ce au reglementat viața socială și economică a comunităților, cu precădere a țăranilor liberi.
- *tui* = însemn al puterii și rangului demnitarilor în societatea otomană; însemnul era o prăjină lungă de 2-3 metri care avea în vârf o semilună sau o sferă de plumb aurită; de prăjină atârnau mai multe cozi de cal împletite care, în funcție de numărul lor de la una la trei, determina rangul demnitarilor otomani; domnii români erau asimilați pașalelor cu două tuiuri, adică conducătorilor de provincii.

Cronologie

Secolul XVI – domnii sunt numiți direct de Poartă, Petru Rareș fiind cel dintâi domnitor care își cumpără de la sultan cea de-a doua domnie în Moldova (1541-1546).
1711-1822 – domniile fanariote, în Moldova.
1716-1822 – domniile fanariote, în Țara Românească.
1822 – revenirea la domniile pământene.
1834-1849 (cu întreruperi) – domniile regulamentare, în Țara Românească și Moldova.
1859-1866 – domnia lui Alexandru Ioan Cuza.
1862, 24 ianuarie – primul guvern unic al Principatelor, condus de Barbu Catargiu.
1864, 2 mai – lovitura de stat a domnitorului Al. I. Cuza.
1866, 10 mai – aducerea pe tron a prințului străin, Carol de Hohenzollern-Sigmaringen.

Curiozități istorice

- Din 51 de domni din Țara Românească, numai pentru 23 dintre aceștia istoria s-a învrednicit să ne lase zugrăvite chipurile, pentru alți 28 rămânându-ne doar descrierile din cronici, când acestea există. În Moldova situația este mai bună. Aici putem admira chipurile a 16 domni, față de 18 a căror fizionomie ne va rămâne necunoscută pentru totdeauna.
- 11 familii fanariote au deținut cele mai multe domnii în Moldova și Țara Românească.

Tabelul sinoptic cu cele 11 familii fanariote

Nr. crt.	Familia	Nr. membrilor	Nr. domnii	Nr. aproximativ de ani de domnie
1	Callimachi	4	7	20
2	Caragea	2	2	7
3	Ghica	5	14	38
4	Ruset	1	2	1,6
5	Hangerli	2	2	2
6	Ipsilanti	2	8	15,6
7	Mavrocordat	6	16	45
8	Mavrogheni	1	1	4
9	Moruzzi	2	6	4
10	Racoviță	3	10	29
11	Șuțu	3	8	12

Evaluare/activități de învățare:

1. Precizați, din sursele 1 și 2, două asemănări între cele două titulaturi.
2. Precizați sursa istorică care arată că numirea în funcții a boierilor ar trebui să se facă după merite.
3. Menționați două trăsături ale domnitorului ideal, aducând două argumente din una din sursele de mai sus.
4. Selectați, din sursa 5, o calitate a domnului, care i-a permis lui Constantin Brâncoveanu să acceadă la domnie.
5. Formulați, pe baza surselor și a tabelului sinoptic, un punct de vedere referitor la domniile fanariote, susținându-l cu un argument istoric.

MONARHIA ÎN ROMÂNIA SECOLELOR AL XIX-LEA – AL XX-LEA

Castelul și orașul Sigmaringen, Tablou din 1750

1. Originea familiei regale din România
2. Organizarea Casei Regale
3. Reședințe regale

1. Originea familiei regale din România

Tradiție și origine

Stema Hohenzollernilor

Familia Hohenzollern – din care descind și suveranii noștri – care însemnă în germană *colină înaltă*, și-ar putea avea originea, conform unei prime teorii, în străvechea familie patriciană romană Collona (270 Î.Hr.). O altă teorie susține însă că Hohenzollernii se trag din familia lombardă De Collalto, ce înseamnă în italiană tot *colină înaltă*.

Cu origini care merg, în arborele genealogic, spre anul 800, când este amintit un anume conte Thassilo de Suabia, cel mai vechi străbun recunoscut al Hohenzollernilor, numele sub care sunt cunoscuți, după anul 1170, este legat de castelul omonim situat lângă Hechingen. Amintit în cronicile mănăstirești, pentru prima dată în anul 1077, castelul Hohenzollern, așezat în munții Pădurea Neagră, lângă Franța, a fost inițial fortăreață.

1. Paul Lindenberg despre castelul Sigmaringen

Ce sălaș vechi este acesta? Se zice că ar fi întrebat primul Napoleon când a dat cu ochii de îmbătrânitul castel Sigmaringen… Sire este cuibul vulturului negru.

(Paul Lindenberg, *Regele Carol I al României*, Editura Humanitas, București, 2004)

Peste secole este modificat, devenind, spre sfârșitul secolului al XIX-lea, o construcție fără un stil bine definit. Un rol deosebit în refacerea și înfrumusețarea castelului îl are principele Carol Anton, tatăl viitorului rege Carol I al României. Castelul este inaugurat în 1867, în prezența regelui Wilhelm al Prusiei, viitorul împărat german.

Castelul Hohenzollern-Sigmaringen

Conții Zollern, din care se trag Hohenzollernii, făceau parte din una din cele mai vechi familii germane, amintită documentar în Suabia, la începutul secolului al XI-lea. În anul 1061 sunt amintiți doi conți de Zollern, Wezel și Burchard. Dacă familia celui dintâi s-a stins peste un veac, spița celui de–al doilea se va perpetua în timp. La sfârșitul secolului al XII-lea și începutul secolului al XIII-lea, Frederic al II-lea și Conrad I, fii lui

Frederic I de Zollern

Frederic II de Zollern Conrad I

Frederic I de Zollern, burggraf de Nürnberg, sunt la originea celor două linii dinastice importante, una suabă și cealaltă franconă.

Astfel, urmașii lui Conrad I, începând cu Frederic al III-lea, vor conduce inițial Brandenburgul, apoi Prusia și, în final, Germania, fiind spița care va pune bazele liniei franconiene, care a dat dinastia imperială germană. Familia fratelui său, ducele Frederic al II-lea cel Mare, care își adaugă la nume și Sigmaringen, va forma linia princiară suabă care se va împărți la rândul ei în alte două mari familii: Hohenzollern Hechingen, care se va stinge în 1869, și Hohenzollern-Sigmaringen, din care se trag suveranii noștri.

Înainte ca domnitorul Carol I al României să ajungă în spațiul românesc, un înaintaș al său – Frederic al VI-lea, burgrav de Nürnberg și primul elector de Brandenburg – a luptat alături de Mircea cel Bătrân, domnul Țării Românești, în bătălia de la Nicopole (1396).

Familia principelui Carol

Principele Karl Anton a devenit șeful familiei Hohenzollern-Sigmaringen după ce tatăl său, prințul Karl de Hohenzollern-Sigmaringen – a abdicat, în 1848, pentru a contribui la procesul de unificare a Germaniei. Noul principe a predat în martie 1849 principatul, iar la scurt timp va abdica.

În 1851, principatul va intra în componența Prusiei. Orașul Sigmaringen ajunge capitala noii provincii. Între 1858-1862, Karl Anton va deveni prim-ministru al Prusiei. Rudă cu Regele Frederic Wilhelm al IV-lea al Prusiei și cu fratele său Wilhelm, viitorul împărat al Germaniei, prințul era căsătorit cu Josefina von Baden, ce descindea din Stefanie de Beauharnais, mare ducesă de Baden, apropiată de Napoleon I, fostul împărat al Franței (1804-1815).

2. Cuvântul prințului Karl Anton la predarea principatului său către Prusia:

Trebuie ca țara mea să intre în legătură cu un mare stat, trebuie ca o mână puternică să preia frâiele domniei mele, dacă este ca fericirea poporului să devină aici o realitate… Dacă este să se împlinească dorința cea mai fierbinte a inimii mele, dacă este să se ajungă acolo unde jinduiesc toți adevărații prieteni ai patriei, dacă este ca unitatea Germaniei să pășească din domeniul visurilor în cel al realității, atunci niciun sacrificiu nu poate fi prea mare.

(Paul Lindenberg, *Regele Carol I al României*, Editura Humanitas, București, 2004)

Reședința princiară

Castelul familiei Sigmaringen, care aparține acestei ramuri din secolul al XVI-lea, a suferit numeroase transformări mai ales după Războiul de

Stema familiei Hohenzollern-Sigmaringen

30 de ani. Începute de principele Meinrad I (1638-1681), care rezidește partea de Nord a castelului, lucrările vor fi continuate de unul dintre urmașii săi Principele Iosif Friederich (1715-1769) care construiește intrarea până la turnul cel mare. Cele mai importante lucrări care vor modifica înfățișarea acestui castel medieval sunt inițiate de Principele Carol Anton, tatăl primului monarh din România din dinastia Hohenzollern-Sigmaringen. Acesta reconstruiește practic reședința Sigmaringen atât prin refacerea încăperilor existente cât și prin adăugarea unor săli de bal, a Casei Artelor, a turnului de apă, a unor terase, până atunci inexistente. La 17 aprilie 1893, un incendiu va pârjoli o parte a castelului, dar, în anii următori, se va restaura partea castelului care suferise în urma focului.

Josefina von Baden (1813-1900)

3. Profesorul V.D. Păun în vizită la castelul Sigmaringen:

Când privești, în Sala Străbunilor, chipurile zugrăvite în picioare ale Hohenzollernilor-Sigmaringen, de la Tassilo până la Carol Anton, părintele Regelui nostru Carol I, și când te gândești cât suflet a dat viața lor evenimentelor petrecute în cursul atâtor veacuri cât le datorește cultura Germaniei, un sentiment de respect adânc te pătrunde de admirație nespusă, te cuprinde și te socotești mândru, ca român, să vezi coroana marilor voievozi ai Țării tale împodobită cu stema purtată de atâtea frunți auguste.

(Boris Crăciun, *Regii și Reginele României*, Editura Porțile Orientului, Iași, 1995)

Carol Anton de Hohenzollern (1811-1885)

4. Istoricul Dan Berindei despre rolul dinastiei de Hohenzollern-Sigmaringen în istoria României

Dinastia de Hohenzollern-Sigmaringen a inaugurat la 10 mai 1866, prin principele Carol – în temeiul plebiscitului din luna aprilie a aceluiași an – șirul conducătorilor pe care i-a dat statului român… Fondatorul dinastiei a fost o personalitate puternică, înzestrată cu o educație rigidă, cu simțul datoriei și corectitudine, dând dovadă, de asemenea, de un mare atașament față de misiunea ce i se încredințase, aceea de cap al țării de la Dunăre și Carpați.

(Dan Berindei, *Portrete istorice ale românilor*, Editura Compania, București, 2009)

Dicționar

- *Hohenzollern* = *hoch* – înalt, *zollern* – colină
- *Collalto* = *colle* – colină, *alto* – înalt

Cronologie

800 – primele informații despre familia Hohenzollern.
1077 – cronicile amintesc despre castelul Hohenzollern din munții Pădurea Neagră.
sfârșit de secol XII – început de secol XIII – izvoarele istorice consemnează cele două spițe importante ale familiei Hohenzollern.
1848 – prințul Karl de Hohenzollern-Sigmaringen abdică în favoarea fiului său, Karl Anton.
1849 – prințul Karl Anton predă principatul Prusiei, contribuind la unificarea Germaniei.
1858-1862 – Karl Anton este prim-ministru al Prusiei.
1893 – castelul Sigmaringen arde parțial, fiind refăcut în scurt timp.

Curiozități istorice

- Biblioteca castelului Sigmaringen număra 30.000 de volume, iar muzeul avea 12.000 de sculpturi și multe tablouri de pictori celebri (Tizian, Cranach, Holbein etc.).
- În aprilie 1893, castelul Sigmaringen a ars parțial, fiind distruse multe amintiri de familie.
- Principele Karl-Anton a avut patru fii (Leopold, Carol, Anton și Friderich) și două fiice (Stephanie, viitoare regină a Portugaliei, și Marie Luise, căsătorită cu Filip de Belgia).
- Deviza familiei Hohenzollern-Sigmaringen a fost *Nihil sine Deo* („Nimic fără Dumnezeu"), preluată și de viitorul rege al României Carol I.

Evaluare/activități de învățare:

1. Prezentați, pe baza surselor, trei momente din istoria familiei de Hohenzollern.
2. Analizați sursa 2 și precizați două motive pentru care Karl Anton predă principatul său Prusiei. Argumentați răspunsul cu o idee din manual.
3. Realizați, într-un minieseu, un portret moral al familiei Hohenzollern-Sigmaringen, linia suabă.
4. Priviți cu atenție imaginea care prezintă castelul Hohenzollern-Sigmaringen. Descrieți, având în vedere cunoștințele de cultură generală, stilul în care este construit acest castel. Comparați acest stil cu cel în care este construit castelul Peleș din Sinaia.

2. Organizarea Casei Regale

Ceremonialul Casei Regale

Ajuns domnitor (1866-1881) și apoi rege al României (1881-1914), Carol I va introduce la curtea României un ceremonial conform unor regulamente redactate de administratorul Curții Regale, Louis Basset. Lucrarea coordonată de Mareșalul Curții Regale, Teodor Văcărescu, și aprobată de monarh va fi publicată, ulterior, sub titlul de *Ceremonialul Curții Domnesci (apoi Regale) a României*. Prima ediție apărea în 1875, cea de a doua, cu modificări, în 1882, iar ultima în 1901. La realizarea protocolului Curții Regale, autorii ținuseră cont de normele, regulile și obiceiurile care fuseseră uzitate la curțile domnești din Țara Românească și Moldova.

Serviciul Curții Regale

Curtea Regală era organizată pe trei servicii: **Casa Civilă**, **Casa Militară** și **Casa Reginei**. Serviciul Curții Regale era asigurat de un personal riguros selectat, instruit și specializat. **Prima** cuprindea o serie de demnitari și o parte a personalului ce aveau însărcinări speciale pe lângă rege, cum ar fi: cabinetul regelui, administratorul Casei Regale cu subordonații săi și serviciul de intendență al reședințelor regale. **A doua casă** era formată din aghiotanți regali sau onorifici, răspundea de paza Palatului și a monarhului, fiind subordonată Ministerului de Război. **A treia casă** includea **Doamnele de onoare** ale reginei și pe Șambelan.

Curtea Regală era condusă de **Mareșalul Curții** cu rang de înalt demnitar, a cărui principală misiune era de a reprezenta instituția pe care o conducea pe lângă autoritățile publice, inclusiv ambasade. Fiind și purtător de cuvânt al Palatului, Mareșalul Curții Regale îl reprezenta pe rege cu ocazia unor festivități și putea semna unele documente, care nu

1. Descrierea Curții Regale a României în perioada interbelică

Personalul superior al Curții se compunea din generalul Robescu, Maestrul Curții Princiare (persoana care ocupa la Palatul Regal aceeași funcțiune purta titlul de Mareșal la Curții), apoi Lt. Colonel C. Prezan din geniu, viitorul Mareșal al Armatei și Maiorul Aurel Demetrescu care făceau parte din Statul-Major Regal și erau atașați ca Adjuntanți pe lângă Principele Moștenitor. Dna. Olga Prezan era Doamnă de Onoare a Principesei, Dr. Traugot Tamm, secretar particular și Doctorul Romalo, medicul Curții Princiare.

(E. A. Buchman, *Patru decenii în serviciul Casei Regale a României. Memorii 1898-1940*, Editura Sigma, București, 2006)

2. Cu privire la veniturile Curții Regale

Veniturile Listei Civile și ale Domeniului Coroanei trebuiau să acopere nevoile curente ale Curții Regale, care priveau, în general cheltuielile de întreținere a suveranului, a reședințelor regale, precum și a întregului personal aferent instituției dinastice. Produsele obținute de pe Domeniul Coroanei asigurau atât aprovizionarea Economatului Casei Regale cu diverse alimente necesare meselor regale, cât și obținerea unor venituri din vânzarea acestor produse.

(Ștefania Ciubotaru, *Viața cotidiană la Curtea Regală a României, 1914-1947*, Editura Cartex, București, 2011)

Palatul Cotroceni la 1900

aveau caracter oficial. Dacă în timpul domniei lui Ferdinand I (1914-1927) ceremonialul Curții nu a suferit mari transformări, în timpul domniei lui Carol al II-lea (1930-1940) și apoi a regelui Mihai (1927-1930, 1940-1947), eticheta la curtea suveranului României se modifică. Schimbările se vor produce, în special, în structura Curții Regale și în atribuțiile Mareșalului Curții. Actualmente protocolul Curții Regale este o adaptare a celui de până în 1947. Curtea Regală a Regelui Mihai cuprinde astăzi un număr redus de persoane, care îndeplinesc mai multe atribuții.

Surse financiare

Inițial, veniturile Curții Domnești (Regale) a României erau asigurate din diverse surse: **lista civilă, moșii personale, depozite bancare, diverse alte venituri**.

Adoptată la începutul domniei lui Carol I (13 mai 1866), **Lista civilă** se ridica, inițial, la suma de 3.200.000 de lei anual. Odată cu adoptarea Constituției din 1866, în stabilirea **Listei civile** se stipula că aceasta trebuia legiferată pentru durata domniei, suma acordată trebuind să acopere nevoile materiale și obligațiile protocolare ale întregii familii domnitoare (regale). **Lista civilă** se va modifica cu trecerea timpului, în funcție de resursele financiare ale țării, de nevoile Curții Regale și de numărul membrilor acesteia.

Astfel, dacă **Lista civilă** a regelui Ferdinand va fi la începutul domniei de numai 2.500.000 de lei, prin Constituția din 1923 suma cuvenită va fi ridicată la 10.000.000 de lei. La aceasta se adăuga și dotația principelui moștenitor Carol, ce se ridica la 2.000.000 de lei. Ajuns pe tron, **Lista civilă** a regelui Carol al II-lea va fi ridicată, prin lege, la 40.000.000 de lei anual, aceeași sumă fiind stabilită, în octombrie 1940, și pentru Regele Mihai. Ulterior, veniturile Curții Regale aveau să provină, alături de **Listă civilă** și din moșiile regale, din închirierea imobilelor, din depozite bancare și, mai ales, din sumele aduse ca venit de moșiile Domeniilor Coroanei.

3. Încoronarea regelui Carol I (10 mai 1881)

Solemnitatea încoronării a fost fixată pe 10/22 mai, ziua națională. Membrii guvernului propuseseră ca această coroană să fie fastuoasă, piesă din metal prețios; imediat Regele a respins cu hotărâre această idee, afirmând că niște însemne regale scumpe nu corespund tradițiilor țării și sunt potrivite numai acolo unde ar avea valoare istorică, evident, ca giuvaiere moștenite din veacurile trecute, și și-a impus dorința ca pentru el să se confecționeze o coroană de oțel dintr-unul din tunurile capturate la Plevna, iar pentru regină să se comande la un bijutier bucureștean o coroană simplă din aur.

(Paul Lindberg, *Regele Carol I al României*, Editura Humanitas, București, 2004)

Domeniile Coroanei

Create prin Legea din 10 iunie 1884, aceste proprietăți funciare aveau drept scop să asigure sprijin economic Curții Regale, ceea ce îl determina pe Carol I să afirme că: „prin instituirea Domeniului Coroanei ați afirmat din nou că monarhia ereditară constituțională este piatra angulară a edificiului nostru național și ați voit să-mi dați o nouă dovadă de iubire și încredere”. Aceste moșii rămâneau, în continuare, în proprietatea statului, nu puteau fi vândute, dăruite, ipotecate sau schimbate, iar administrarea lor directă sau prin darea în arendă, ca și uzufructul lor reveneau Coroanei.

Cele 12 moșii care formau Domeniile Coroanei aveau o suprafață de 132.110 hectare fiind plasate în județele: Suceava (Borcea, Mălini, Sabașa și Fărcașa), Prahova (Clăbucetul Taurului și muntele Caraiman, Gherghița), Ilfov (Cociocul), Râmnicu Sărat (Domnița), Vaslui (Dobrovăț), Brăila (Rușețu), Dolj (Sadova, Segarcea), Neamț (Bicaz). Geografic, ele erau plasate 6 la câmpie, 5 la munte și una în zona colinară. Scutite de impozite către stat, dar plătind un impozit comunelor și județelor, exploatarea Domeniilor Coroanei era condusă de către un Administrator, care nu era funcționar public, fiind numit de rege și plătit de Coroană.

Ioan Kalinderu

4. Cu privire la raporturile dintre Carol I și miniștrii săi

Carol I ținea înainte de toate ca miniștrii să fie informați „totdeauna dinainte și la timp", de întâlnirile cu suveranul. Atunci când un ministru solicita o primire urgentă la suveran, cererea sa era expusă imediat lui Carol. Erau prevăzute reguli după care se trimeteau decretele și mesajele Parlamentului pentru semnătură, în plicuri sigilate, scrise pe un fel de hârtie și numai pe o singură pagină (doar, „la trebuință", pe două pagini).

(Ion Bulei, *În Vechiul Regat*, Editura Tritonic, București, 2013)

5. Audiențele cu Carol I

Conform unei planificări riguroase Carol I primea în audiență pe toți cei care o solicitaseră. Dacă în cursul săptămânii pentru a obține o audiență era necesară înaintarea unei cereri către Mareșalul Curții…, duminica Regele acorda audiență fără cerere specială…

După o plimbare în împrejurimile Peleșului, la ora 13,00 dacă nu intervenea ceva neprevăzut, Regele, cu ceasul în mână își aștepta invitații la prânz… Urma un protocol complicat, urmat de ocuparea locului la masă stabilit de Mareșalul Curții Regale, cu acordul regelui.

(Doru Dumitrescu, Mihai Manea, *Istoria Altfel*, vol. II, Editura Nomina, Pitești, 2007)

Inițial, această funcție a aparținut, pentru mulți ani, lui Ioan Kalinderu, iar după moartea sa lui Barbu Știrbey. După Primul Război Mondial, Regele Ferdinand va da aceste moșii spre administrare țăranilor, ulterior, o parte din ele fiind expropriate și destinate împroprietăririi țăranilor. Administrația avea sediul la București, fiind împărțită în trei secțiuni: agricultură, silvicultură și contabilitate. În 1906, Domeniile Coroanei aveau peste 900 de salariați. Fiind înzestrate cu utilaj modern pentru dezvoltarea agriculturii, extinzându-și activitatea prin încurajarea industriilor casnice (olăria, ceramica, țiglăria, jucării etc.), veniturile Domeniilor Coroanei produc un profit net de peste 28 de milioane de lei în numai 28 de ani de existență (1884-1912).

Însemne ale monarhiei

Regalitatea română avea 5 însemne: **coroana regală, buzduganul, mantia regală, pavilionul regal** și **cifra regală**. **Coroana regală** simboliza suveranitatea, cea a regelui Carol I fiind făurită din oțelul unui tun turcesc, câștigat de trupele române, în urma Războiului de Independență (1877-1878). Al doilea însemn al regalității române, **buzduganul**, ce semnifica autoritatea regală, a fost adoptat de către Regele Ferdinand, în condițiile în care în România monarhică nu a fost uzitat sceptrul. Și mantia regală a fost utilizată, tot pentru prima dată, de către Regele Ferdinand, cu prilejul încoronării sale la Alba Iulia, în octombrie 1922. Instituit prin Legea pentru fixarea și stabilirea armelor României din 1867, modificată în 1872, pavilionul domnesc, apoi regal după 1881, cuprindea drapelul regelui și al armatei, reprezentat în culorile naționale, având, în mijloc, stema țării. Acesta putea fi arborat cu diverse prilejuri festive. După proclamarea regatului (1881), pavilionul național va fi modificat în 1898, în sensul că va fi inclusă în colțuri și Coroana de oțel. După unirea din 1918, pavilionul regal s-a modificat, ca formă, și în conținut. În 1922, erau instituite și alte pavilioane, alături de cel regal,

Coroana de oțel a Regelui Carol I

Steagul regal al României

pentru regină, principele moștenitor și ceilalți membri ai familiei regale. Cifra regală, ultimul dintre însemnele regale, era diferită de la un monarh la altul. Acest însemn a fost folosit de suveranii României pentru a marca obiectele care aparțineau regelui sau casei sale. Cifra regală era aplicată pe cărți, scrisori, pe drapele sau uniforme și era formată din inițiala stilizată a numelui regelui. De cele mai multe ori, cifra regală era însoțită, în partea de sus a sa, de simbolul Coroanei.

Imnul regal

Primul imn național a apărut, în 1862, încă din timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza. Atunci, compozitorul german Eduard Hübsch, pe atunci capelmaistru la Iași, obținea, în urma unui concurs, ca piesa sa numită *Marș triumfal și primirea steagului și a Măriei-Sale Prințul Domnitor* să dețină calitatea de imn național al Principatelor. Peste ani, în 1881, pentru încoronarea regelui Carol I, poetul Vasile Alecsandri scria versurile *Imnului Regal Român*, care se va cânta, pentru prima dată, în 1884.

6. Fragment din *Imnul Regal*

Trăiască Regele/ În pace și onor/ De țară iubitor/ Și-apărător de țară./ Fie Domn glorios/ Fie peste noi, Fie-n veci norocos/ În război, război./ O! Doamne Sfinte,/ Ceresc părinte,/ Susține cu a Ta mână Coroana Română!

Trăiască Patria/ Cât soarele ceresc,/ Rai vesel pământesc/ Cu mare, falnic nume./ Fie-n veci el ferit/ De nevoi,/ Fie-n veci locuit/ De eroi, eroi./ O! Doamne Sfinte, Ceresc Părinte,/ Întinde a Ta mână/ Pe Țara Română.

(*Imnul Regal al României*)

Vasile Alecsandri (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Dicționar

- *Ceremonial* = ansamblu de reguli protocolare și formule de etichetă, utilizate la diverse solemnități.
- *Lista civilă* = fondurile pe care le au la dispoziție suveranul și familia sa, pentru acoperirea nevoilor personale, într-un stat care are ca formă de guvernământ monarhia constituțională. Fondurile provin de la bugetul de stat și sunt aprobate de Parlament printr-o lege specială.
- *Protocol* = reguli ale ceremonialului de stat și ale vieții în societate.

Cronologie

1866, mai – adoptarea primei Legi de stabilire a Listei civile pentru suveran și familia sa.
1862 – apariția imnului național în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza.
1867 – adoptarea Legii pentru fixarea și stabilirea armelor României.
1875 – publicarea primei ediții a *Ceremonialul Curții Domnesci a României.*
1881, martie – proclamarea Regatului României.
1881 – Vasile Alecsandri compune versurile Imnului Regal al României.
1884, iunie – adoptarea Legii pentru înființarea Domeniilor Coroanei.
1884 – intonarea, pentru prima dată, a Imnului Regal al României.

Curiozități istorice

- formulările de adresare pentru membrii familiei regale sunt:
  - a. pentru rege: Majestatea voastră, Sire;
  - b. pentru regină: Majestate sau Majestatea Voastră;
  - c. pentru principese sau principi: Alteța Voastră Regală, Altețele Voastre Regale;
- salutul, pentru capetele încoronate, simplificat între timp, presupune pentru bărbați înclinarea, printr-un gest scurt a capului, iar pentru femei o reverență. Gestul mâinii întinse în chip de salut va fi făcut numai dacă membrul familie regale o va face primul.
- subiectele de discuție cu membri familiei regale sunt alese cu grijă și nu vor avea conotații politice, religioase sau foarte personale. Sunt agreate subiectele despre artă în general, istorie, geografie, arhitectură etc.

Evaluare/activități de învățare:

1. Menționați, pe baza sursei 1 și a informațiilor din manual, o asemănare și o deosebire între Ceremonialul Curții din vremea lui Carol I și cel al regilor Ferdinand I și Carol al II-lea.
2. Identificați pasajul din sursa 2, care prezintă modul în care Domeniul Coroanei contribuia la acoperirea nevoilor Curții regale.
3. Selectați, din sursa 3, un motiv pentru care Regele Carol I a refuzat ca însemnul Coroanei la festivitatea de încoronare din mai 1881 să fie din metal prețios.
4. Exprimați un punct de vedere asupra conținutului *Imnului Regal* al României.
5. Identificați, în sursa 5, alte două însărcinări decât cele din textul lecției, ale Mareșalului Curții Regale.

3. Reședințe regale

Reședințele Familiei Regale a României reprezintă un element de referință atât pentru Monarhia Română. Fiecare locuință regală a fost proiectată după planurile unui arhitect străin sau autohton și a beneficiat de sume importante de bani, provenite atât de la bugetul statului (Palatul Regal Cotroceni, Palatul Regal din Calea Victoriei etc), cât și din veniturile proprii ale Casei Regale (castelele din Domeniul Regal Sinaia).

Palatul Regal din Calea Victoriei

În momentul sosirii în România, în 1866, principelui Carol îi era oferit ca reședință permanentă vechiul Palat Domnesc de pe Calea Victoriei. Fosta casă a familiei Golescu, cumpărată de statul român și transformată în 1837 de domnitorul Alexandru Dimitrie Ghica în Palat domnesc, a fost reședința domnitorului Alexandru Ioan Cuza până în momentul abdicării sale. Noul Palat Regal a fost reconstruit în spiritul Renașterii germane și a devenit o reședință impunătoare, demnă de rangul Casei Regale a României. Carol I a hotărât în 1885 transformarea acestuia într-un palat fastuos, iar proiectul a fost încredințat inițial arhitectului francez Paul Gottereau (1882-1885). Ulterior, arhitectul Karel Liman a extins palatul, lucrările acestuia fiind finalizate în 1906. Construcția a beneficiat de prima instalație electrică de iluminat din București. După moartea regelui Carol I, Palatul Regal de pe Calea Victoriei a devenit reședință oficială a succesorului său, regele Ferdinand. În 1926, un incendiu a distrus atât interiorul, etajul superior al părții centrale, cât și exteriorul reședinței regale.

Regele Ferdinand și Regina Maria au cerut ca noul palat să fie adaptat unor cerinței noi arhitecturale, prin îmbinarea vechilor elemente cu unele moderne. Reconstrucția a început în 1927 și lucrările au fost terminate în ultimul an de domnie al regelui Carol al II-lea (1940). În tim-

Palatul Regal din București în anul 1912 (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Sala tronului din Palatul Regal din București
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

pul domniei lui Carol al II-lea se ridică două aripi noi, Krețulescu și Ateneu (numite astfel după dispunerea lor față de cele două obiective – biserica Krețulescu și Ateneul Român), ce aduceau Noului Palat Regal o imagine impunătoare.

Palatul a devenit reședință oficială a regelui Mihai în perioada 1940-1947. În 24 august 1944, o parte a palatului a fost grav avariată ca urmare a bombardamentelor germane, dar a fost refăcută în anul următor.

După 1948 Palatul Regal a fost dat spre folosința ~~Ministerului Artei și Informațiilor~~, deschizându-se ~~aici~~ un muzeu. Clădirea Palatului Regal a ars și a fost distrusă masiv în timpul evenimentelor din decembrie 1989, multe exponate ale muzeului fiind distruse. Palatul a fost renovat și reamenajat în ultimul deceniu al secolului XX, iar din anul 2000 este sediul Muzeului Național de Artă al României.

Palatul Cotroceni

Reședință de vară a domnitorului Carol I din 1866, vechiul complex domnesc a servit ca reședință importantă a Monarhiei române. După încoronarea din 1881 regele Carol hotărăște să construiască în acest complex un *palat princiar*, spre folosința moștenitorilor Coroanei, prinții Ferdinand și Maria. Planurile edificiului au fost realizate de arhitectul francez Paul Gottereau în stil clasic venețian, construcția fiind începută în anul 1893 și finalizată în 1895. Ansamblul arhitectural a purtat amprenta principesei Maria, care s-a implicat în decorarea interioarelor și transformările menite să facă din el o modernă reședință. În 1913, arhitectul român Grigore Cerchez proiectează o nouă aripă a palatului în stilul neoromânesc.

Din 1914, Cotroceniul devine *reședința oficială* a cuplului regal Ferdinand-Maria. Aici s-a luat decizia intrării României în război, prin Consiliul de Coroană din 14 august 1916. Reședința regală a fost părăsită în toamna anului 1916, odată cu retragerea trupelor și a oficialităților române la Iași. În timpul ocupației germane Palatul Cotroceni nu a suferit distrugeri. În 1918, la Palatul Cotroceni s-a semnat tratatul cu Puterile Centrale, cunoscut sub numele de „Pacea de la București”.

Până la moartea reginei Maria, survenită în 1938, Palatul Cotroceni a fost locul preferat al acesteia în capitală.

1. Diana Mandache despre Palatul Cotroceni

Aura legendară era necesară pentru moderna reședință regală care avea nevoie de afirmarea unui trecut glorios, ceea ce însemna prelungirea peste timp a prestigiului. Se dorea ca acest loc al Cotrocenilor să integreze istoria sa de câteva secole, fiind rezidența princiară valahă, apoi a noii dinastii din România… Legenda înnobila casa și oamenii ei cu simbolistica princiară națională.

(Diana Mandache, *Cotroceniul Regal*, Editura Curtea Veche, București, 2015)

Palatul Cotroceni (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Următorii suverani, Carol al II-lea (1930-1940) și Mihai I (1940-1947) au folosit temporar ca reședință regală acest palat.

În perioada regimului comunist, între anii 1949 – 1976, Palatul Cotroceni a devenit **Palatul Pionierilor**.

După 1990, aripa nouă s-a transformat în reședința oficială a Președintelui României, iar o parte a palatului s-a transformat în Muzeul Național Cotroceni.

Castelul Peleș – Complexul Regal de la Sinaia

Dintre toate reședințele regale, Peleșul este fără îndoială cea mai frumoasă construcție ce servește drept reședință regală, fiind creația în întregime a primului rege, Carol I. Construit în stil renascentist german, castelul a fost după inaugurarea sa *reședința de vară favorită a regelui Carol I*. Acesta a supravegheat atent toate lucrările de construcție, începute în 1873, sub îndrumările arhitecților Wilhelm von Doderer, Johannes Schultz și, mai ales, Karel Liman. În 1883, are loc inaugurarea oficială a Peleșului, pe care regele l-a văzut ca pe un „sediu" măreț al noii dinastii. Castelul se remarcă nu numai prin frumusețea arhitecturii sale, ci și prin decorațiunile interioare deosebite, majoritatea elementelor fiind aduse de afară. Pe lângă Peleșul propriu-zis, în zonă au mai fost înălțate încă două castele mai mici, **Pelișorul** și **Foișorul**, toate trei alcătuind **Domeniul Regal de la Sinaia**. Lucrările întregului complex au fost finalizate în 1914, cu puțin timp înainte de moartea regelui Carol.

Castelul Peleș nu a fost locuit în permanență de următorul cuplu regal, Ferdinand-Maria, care a preferat Castelul Pelișor drept reședință de vară.

Castelul Peleș (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

După 1930, odată cu urcarea pe tron a regelui Carol al II-lea, se produc schimbări în ceea ce privește destinația castelelor de la Sinaia. Astfel, la Castelul Peleș a locuit principesa Elena (fosta soție a regelui Carol al II-lea) și fiul său, Mihai, în timp ce regele își stabilește reședința temporară la castelul Foișor, iar regina Maria, la Castelul Pelișor. Din septembrie 1940, regele Mihai și-a petrecut cea mai mare parte a timpului la Castelul

2. Regina Maria despre Castelul Peleș

În cei 22 ani câți am trăit lângă Regele Carol I, am văzut castelul din Sinaia schimbându-se la față mai mult decât odată. Necontenit Regele născocea vreo îmbunătățire, cu bucuria cu care părintele se bucură de sporul copilului său. Ceasuri întregi el era în stare să rătăcească prin mândrele încăperi, unde an de an grămădise comori neprețuite…

(Ștefania Ciubotaru, *Viața cotidiană la curtea regală a României 1914-1947*, Editura Cartex, București, 2011)

3. Despre mobilierul și decorul Castelului Peleș

Dintre furnizorii principali, pentru prima etapă de construcție a Castelului Peleș, amintim casa Heymann din Hamburg și atelierul condus de August Bembé din Köln-Mainz. Dintre cei care au lucrat constant la decorarea și furnizarea de piese de artă decorativă pentru castel, din 1883 până în 1914, îi menționăm pe Joseph Dollitschek, arhitect și decorator din Viena, Anton Pössenbacher din München, creator de decorațiuni și de piese de mobilier și L. Bernheimer, din același oraș. […] Colecțiile de artă decorativă s-au constituit prin cooptarea unor celebre firme occidentale din epocă: Odiot, din Paris, Eduard Wollenweber, München și Paul Telge, din Berlin, creatori și furnizori de produse de orfevrărie. Lor li s-au alăturat Josef Resch, celebru magazin de bijuterii din Paris și J.A Eysser, fabricant faimos de mobilier din Nürenberg.

(*http://peles.ro/*)

Peleș. Castelul a rămas reședință a familiei regale până la sfârșitul anului 1947, când a fost confiscat de regimul comunist.

În 1953, Peleșul a devenit muzeu, tradiția din 1914, atunci când regele Carol I a decis că poate fi deschis vizitatorilor. El atrage anual foarte mulți turiști români și străini datorită frumuseții arhitecturale și a interioarelor sale.

În 2007, Castelul Peleș a fost retrocedat fostului rege Mihai, alături de castelul Pelișor. Casa Regală română a decis să păstreze destinația de muzeu a Castelului Peleș.

Palatul Elisabeta

Construit între 1930-1936 de către regele Carol al II-lea, după planurile arhitectului român Duiliu Marcu, într-o combinație de stil maur și brâncovenesc, palatul **a fost reședința principesei Elisabeta**, soră a regelui român și fostă regină a Greciei. Palatul nu a fost locuit prea mult de Elisabeta, deoarece aceasta s-a retras la reședința din județul Timiș, Castelul Banloc.

După bombardarea Palatului Regal de pe Calea Victoriei, la 24 august 1944, Regele Mihai I și-a mutat **reședința oficială** la palatul Elisabeta, pe care-l primește moștenire de la mătușa sa. Într-unul dintre saloanele de la etaj, Regele Mihai a fost forțat de comuniști să abdice, la 30 decembrie 1947.

În anul 2001, Palatul Elisabeta a fost oferit regelui Mihai ca **reședință oficială permanentă**, în calitate de fost șef de Stat.

Castelul Bran

O altă reședință regală, un monument cu o valoare istorică deosebită, Castelul Bran a fost donat reginei Maria în 1920 de către Consiliul orașului Brașov, pentru rolul jucat de aceasta în timpul și după Războiul de întregire națională. Construit în 1377 de brașoveni ca fortificație medievală, pentru a proteja orașul de invadatori, rolul militar al cetății a trecut cu timpul în plan secund, rămânând doar funcția administrativă a acestuia (punct de vamă). După intrarea acestuia în proprietatea Casei Regale, castelul a suferit o serie de transformări. Regina Maria a transformat castelul Bran într-o modernă **reședință de vară**, prin decorațiunile și îmbunătățirile interioare aduse construcției. Lucrările sunt coordonate de arhitectul ceh Karel Liman, același care proiectase castelele Peleș și Pelișor.

Palatul Elisabeta

Castelul Bran
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Castelul a fost lăsat prin testament de către regina Maria fiicei sale Ileana, devenită prin căsătoria cu Anton de Habsburg, arhiducesă de Austria. Aceasta a locuit în el până în 1947, iar în timpul celui de-al Doilea Război Mondial a organizat la castel un spital numit „Inima Reginei”.

Din 1948 a fost confiscat și trecut în proprietatea statului, iar din 1956 este deschis vizitelor publice, fiind parțial amenajat ca muzeu de istorie și artă feudală.

Recent a fost restituit conform legii de către statul român lui Dominic de Habsburg și celor două surori ale sale, în calitate de moștenitori ai principesei Ileana, destinația rămânând, deocamdată, cea de muzeu.

4. Regina Maria despre reconstrucția Castelului Bran:

Branul însemna un nou câmp de lucru, chemarea la viață a unui nou vis de frumusețe. Ajutată de un bătrân arhitect de încredere [arh. Karel Liman] tot așa de însuflețit ca și mine, am început să dăm viață zidurilor moarte, să dau suflet vechii cetăți care nu trăise niciodată într-adevăr. Am trezit-o din lunga toropeală, am făcut dintr-un lucru orb un cămin cu ochi mulți privind peste lume. Adormită, depărtată, neajunsă cum era, nu s-a lăsat mai puțin să fie schimbată într-o locuință tihnită și plăcută.

(Ștefania Ciubotaru, *Viața cotidiană la curtea regală a României 1914-1947*, Editura Cartex, București, 2011)

Castelul Bran, Litografie de Ludwig Rohbock

Castelul Balcic

Castelul regal de la Balcic din Cadrilater a fost o splendidă reședință de vară a Familiei Regale, reședința cea mai iubită a reginei Maria și, spre deosebire de Castelul Bran, în întregime creația acesteia. Construcția castelului a fost începută în 1925 și a fost finalizată în 1936.

Clădirea principală a castelului era de forma unei vile, numită *Tenha Juvah* (Cuibul singuratic), proiectată de arhitectul Emil Guneș. Alături de aceasta întâlnim **Vila Mavi Dalga** (Casa pentru oaspeți), o mică biserică în stil bizantin, numită **Stella Maris** și o splendidă grădină botanică, unică prin îmbinarea unor stiluri orientale, balcanice și spaniole. Grădina imita celebrul labirint mitologic din Creta, iar materialele de construcție au fost aduse chiar din insula grecească. Regina Maria și-a petrecut ultima parte a vieții în acest castel, fiind însoțită deseori de fiica sa, principesa Ileana.

5. Diana Mandache despre reședința regală de la Balcic

Pavilioanele sunt în ruină, grădinile în paragină, inventarul în jaf, natura înconjurătoare în dezolare cumplită. Dacă peste tot simți, pricepi, vezi cu sufletul, spiritul și imaginea Aceleia care a creat această minune, în același timp totul în jurul tău, de la cascadele ale căror ape au fost ademenite de Ea în jgheaburi fermecătoare, de la terasele suspendate peste care se revarsă astăzi mii și mii de roze de toate culorile, de la ochiurile de apă în ale căror lumini s-a reflectat odată chipul Ei majestos, până la bisericuța minusculă care a adăpostit pentru scurt timp inima Ei mare și până la harpele de aramă de pe pavilioanele care plâng fără încetare după stăpâna lor, totul, apă, flori, paseri, harpa de aramă nu fac decât să strige jalnic și fără încetare pe Aceea ce le-a creat, le-a însuflețit, le-a ademenit, le-a cultivat și le-a adăpostit cu o bunătate, pricepere și iubire rareori atinse de semenii noștri.

(Diana Mandache, *Balcicul Reginei Maria*, Editura Curtea Veche, București, 2014)

Castelul Reginei Maria – Balcic
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Castelul de la Balcic al Reginei Maria
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

După moartea sa, survenită în 1938, Castelul a fost moștenit de regele Carol al II-lea până în 1940, când Cadrilaterul a fost retrocedat Bulgariei.

Astăzi, **Castelul Balcic** din Bulgaria este o zonă de atracție turistică deosebită, find cunoscut sub numele de „Castelul reginei Maria”, alături de grădina botanică din curtea acestuia.

Castelul Săvârșin

Reședință regală în timpul regelui Mihai, castelul Săvârșin a fost cumpărat de acesta în 1943 de la moștenitorii contelui maghiar Hunyady. Clădirea aflată în județul Arad a fost construită în secolul al XVII-lea de contele maghiar Forray. După achiziționarea sa de către Familia Regală a fost reconstruit după planurile arhitectului Mario Stoppa și decorat de însăși regina-mamă Elena. Castelul și domeniul din jur era folosit de regele Mihai ca reședință temporară, timp de aproximativ o lună, în fiecare vară.

Castelul a fost confiscat de comuniști în 1948, dar a revenit în posesia Casei Regale în 2001. După acest an, castelul a fost recondiționat și

consolidat, astăzi fiind una dintre reşedinţele oficiale ale Casei Regale române. În ultimii ani, sărbătorile oficiale sunt petrecute de Familia Regală la Săvârşin.

Alte reşedinţe ale Familiei Regale române au fost: Castelul Copăceni, Castelul Scrovişte (ambele în judeţul Ilfov), Palatul Kiseleff din Bucureşti şi Palatul Regal de la Mamaia (judeţul Constanţa). Acestea au fost folosite mult mai rar de Familia Regală, în comparaţie cu cele descrise mai sus.

Singura reşedinţă regală aflată în afara ţării a fost castelul Fabron, în oraşul Nisa (Franţa). Castelul a fost moştenit de regina Maria de la tatăl său, ducele de Saxa-Cobourg Gotha. După Primul Război Mondial, regina Maria a făcut dese sejururi la castelul Fabron, unde se întâlnea cu surorile sale. La moartea sa, castelul a fost lăsat prin testament fiului său, regele Carol al II-lea. Acesta nu l-a mai folosit, castelul a intrat într-o stare de degradare, iar astăzi nu mai există. În memoria sa există în acel loc un parc ce poartă numele **Carol de Roumanie**.

Dicţionar

- *reşedinţă regală* = locuinţă oficială, stabilă sau ocazională, aflată în posesia şi proprietatea unei Familii Regale şi a membrilor acesteia.
- *Palat* = reşedinţa urbană impunătoare a unui personaj important, cel mai adesea de origine nobiliară, sau regală, şi totodată sediul unei instituţii publice în care se exercită puterea (politică, judiciară, legislativă, executivă etc).
- *castel* = este o construcţie cu rol de locuinţă, aflată în mediul rural sau într-un oraş – reşedinţă oficială, fiind reşedinţa de vară a unui principe sau rege şi care simbolizează puterea şi autoritatea sa asupra unui domeniu funciar.

Castelul Săvârşin, cca. 1943
(Fototeca Arhivelor Naţionale ale României)

Cronologie

1883 – are loc inaugurarea oficială a Castelului Peleș din Sinaia.
1888 – începe reconstrucția Palatului Cotroceni – altă reședință a Familiei Regale, după planurile arhitecților Paul Gottereau și Grigore Cerchez.
1925 – sunt începute lucrările la Castelul Balcic, finalizate în 1929.
1930 – încep lucrările la Palatul Elisabeta de către Carol al II-lea, după planurile arhitectului român Duiliu Marcu, construcție finalizată în 1936.
1943 – Regele Mihai cumpără Domeniul și Castelul Săvârșin de la moștenitorii contelui maghiar Hunyady.
2007 – Castelul Peleș și castelul Pelișor au fost retrocedate regelui Mihai.

Curiozități istorice

- La castelul Peleș s-au ținut importante întruniri politice, cum au fost Consiliile de Coroană din 1914 (când s-a hotărât neutralitatea României față de Primul Război Mondial, care tocmai începuse) și 1925 (când s-a hotărât scoaterea prințului moștenitor Carol din rândurile Familiei Regale).
- Castelul a găzduit multe personalități ale vremii, scriitori, muzicieni, dar și regi și regine. O importantă vizită a avut loc în 1896, cea a împăratului Austro-Ungariei, Franz Iosif.
- Regina Maria a avut ca ultimă dorință ca după moarte trupul să-i fie înmormântat la mănăstirea Curtea de Argeș (alături de soțul său, Regele Ferdinand), iar inima la reședința sa favorită de la Balcic. După pierderea Cadrilaterului (1940), inima a fost adusă lângă castelul Bran, a doua reședință a Reginei Maria.

Evaluare/activități de învățare:

1. Numiți, folosind textul lecției, două reședințe de vară ale Familiei Regale și o reședință oficială a unui monarh român.
2. Precizați, conform textului lecției și surselor date, rolul unor monarhi în construcția, reconstrucția și decorarea unor reședințe regale.
3. Identificați din lecție și din sursa 3 modalitățile de reconstrucție și decorare a reședințelor regale.
4. Identificați o asemănare și o deosebire între reședințele regale reprezentate de Castelele Bran și Balcic.
5. Exprimați un punct de vedere asupra rolului și importanței Castelului Peleș pentru Familia Regală, dar și pentru istoria românilor.

MONARHIA CONSTITUȚIONALĂ ÎN ROMÂNIA

Sosirea Prințului Carol la București, în 1866, Tablou de Foucault

1. Programul Adunărilor ad-hoc ale Principatelor Moldovei și Țării Românești
2. Instaurarea dinastiei de Hohenzollern-Sigmaringen în România – condiții externe
3. Instaurarea dinastiei de Hohenzollern-Sigmaringen și succesiunea la tron – condiții interne

1. Programul Adunărilor ad-hoc ale Principatelor Moldovei și Țării Românești

Problema românească – problemă europeană

Între 1853-1856 s-a desfășurat Războiul Crimeii, care a opus Rusia Imperiului Otoman, sprijinit de către Marea Britanie, Franța și Piemont (Sardinia). Rusia a fost înfrântă în război, iar, prin Tratatul de pace de la Paris (18/30 martie 1856), pe lângă alte clauze referitoare la Principatele Române – Rusia a restituit Moldovei cele trei județe din sudul Moldovei – **Cahul**, **Ismail** și **Bolgrad**, Principatele au intrat sub garanția colectivă a șapte mari Puteri europene – s-a prevăzut convocarea de Adunări (Divanuri) Ad-hoc, instituții cu caracter consultativ, care urmau să se pronunțe și asupra organizării viitoare a celor două țări potrivit dorinței românilor.

După 1856, mișcarea unionistă din Principatele Române s-a intensificat, aceasta căpătând un caracter legal și organizat. Susținătorii Unirii s-au constituit în Partida Națională, care a elaborat un program politic. Acesta concentra punctele esențiale ale mișcării, acestea urmând să se afle în centrul dezbaterilor din viitoarele Adunări ad-hoc, și anume: unirea deplină a celor două Principate; guvernare reprezentativă, cu o Adunare legislativă proprie, autonomia și neutralitatea Principatelor; domn străin.

Preocuparea pentru aducerea unui domn străin la conducerea țării era justificată prin dorința de a pune capăt luptelor interne pentru domnie, care antrenau numeroși membri ai unor familii boierești: Bibescu, Ghica, Cantacuzino și alții, dar și atragerea unei posibile protecții din partea unor Mari Puteri din Europa. În mentalitatea oamenilor politici români din secolul al XIX-lea era astfel încetățenită ideea conform căreia România nu va putea deveni un stat liber, modern decât atunci când va avea un principe sau un conducător dintr-o dinastie europeană.

Congresul de la Paris, 1856

Poarta și Adunările ad-hoc

Imperiul otoman a profitat din plin de modul în care Marile Puteri i-au conferit dreptul de a organiza și supraveghea convocarea Adunărilor Ad-hoc, elaborând un firman privind constituirea corpului electoral, ceea ce dezavantaja în mod clar pe reprezentanții mișcării unioniste. Astfel, alegătorii au fost împărțiți în cinci colegii, reprezentând diferite categorii sociale. La aceasta s-a alăturat atitudinea caimacamilor, adică a locțiitorilor de domni, în special, a lui Teodor Balș și Nicolae Vogoride în Moldova, cunoscuți pentru ideile lor antiunioniste, ultimul ajungând să falsifice rezultatele alegerilor pentru Adunarea Ad-hoc a Moldovei.

Numeroasele proteste pe plan intern și internațional, ce au urmat falsificării alegerilor, au avut ca urmare o creștere a tensiunii în relațiile internaționale pe continentul european. Deoarece Marea Britanie a revenit la politica tradițională de susținere a integrității Imperiului Otoman, iar Franța susținea problema unirii Principatelor Moldova și Țara Românească, s-a ajuns la compromisul de la Osborne (28 iulie/9 august 1857), rezultat al întâlnirii dintre împăratul Napoleon al

Divanul Ad-Hoc al Moldovei, 1857

III-lea, al Franței și regina Victoria, a Marii Britanii. Astfel, Londra a acceptat anularea alegerilor falsificate din Moldova, iar Parisul a renunțat să mai susțină unirea deplină a Principatelor sub un principe străin. S-a hotărât ca viitoarea conferință a Puterilor Garante să decidă asupra formei de organizare politică a Principatelor Române, cu excepția punctului privind principele străin.

Reluarea alegerilor

Alegerile pentru adunările Ad-hoc au avut loc, din nou, în septembrie 1857 în Moldova și s-au soldat cu victoria taberei unioniștilor. În cadrul Adunărilor Ad-hoc s-au regăsit reprezentanți ai tuturor categoriilor sociale: clerul, proprietarii mari și mici, burghezia, țărănimea clăcașă. Astfel, au fost aleși fruntași unioniști de seamă, revoluționari din 1848, Mihail Kogălniceanu, Costache Negri, Alexandru Ioan Cuza, Vasile Alecsandri, Vasile Mălinescu, Anastase Panu, în Moldova, C. A. Rosetti, frații Ștefan și Nicolae Golescu, A. G. Golescu, frații Ion și Dumitru Brătianu, Christian Tell, Gheorghe Magheru, în Țara Românească. Pentru prima dată, țărănimea și-a trimis aleșii într-o adunare reprezentativă a țării, pe Ion Roată, Tănase Constantin, Gheorghe Lupescu, Mircea Mălăeru.

Adunările au fost considerate un adevărat experiment democratic pentru viitorul stat, în ciuda prerogativelor limitate cu care au fost dotate, ca și a modalității de alegere. Astfel, numai marii boieri și clerul au participat direct la vot, iar mica boierime, liber-profesioniștii și țăranii – prin delegați. Adunările nu erau legitimate să ia decizii, ci doar să arate Marilor Puteri dorințele și starea de spirit a românilor, dreptul de a decide rămânând exclusiv la latitudinea Marilor Puteri garante.

1. Hotărârea Adunării ad-hoc din Țara Românească cu privire la Unirea Principatelor

De aceea, românii sunt unanimi în dorința formulată în următoarele patru puncturi:

…

2. *Unirea țărilor România și Moldova într-un singur stat și subt un singur guvern.*

3. *Prinț străin cu moștenirea tronului, ales dintr-o dinastie domnitoare d-ale Europei, și cărui moștenitori născuți în țară am dori să fie crescuți în religia țării.*

4. *Guvern constituțional reprezentativ și, după datinile cele vechi ale țării, o singură adunare obștească, care va fi întocmită pe baza electorală largă, încât să reprezinte interesele generale ale populației române…*

(*Texte și documente privind istoria modernă a românilor*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009)

2. Hotărârea Adunării ad-hoc din Moldova

…Luând în privire că Principatele sunt însetate de legalitate, de stabilitate și de dignitate națională, voind a trăi cu însăși viața lor, și că aceste nu se pot dobândi decât reîntorcându-se la vechiul principiu al ereditații tronului, care în întâile timpuri ale fundației Principatelor, și chiar în urma Capitulațiilor, au esistat în familiile lui Radu Negru și a lui Bogdan Dragoș și puindu-se în capul Principatelor Unite un prinț străin, ales dintre dinastiile domnitoare ale Europei, afară de acele ale staturilor vecine, spre a nu motiva străine înriuriri;

Luând în privire că, spre a dobândi un asemenea principe, menit de a pune un capăt relelor trecutului și de a pregăti patriei o eră nouă, românii renunță la dreptul ce au prin capitulații de a-și alege singuri pe șeful statului, încredințând numirea prințului străin însuși glorioșilor monarhi cari au luat în mâinile lor soarta Principatelor;

Luând în privire că, pentru ca prințul străin să poată împlini tot ce ar aștepta de la dânsul și țara și Europa, este trebuință ca el să fie încungiurat de toate garanțiile de pace și de putere și să fie asigurat în contra pericolelor din afară și în contra tulburărilor dinlăuntru…

(*Texte și documente privind istoria modernă a românilor*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009)

Rezoluțiile Adunărilor ad-hoc

Discuțiile din cele două Adunări ad-hoc au durat până la finele anului 1857. În Țara Românească, dezbaterile au vizat patru puncte, care aveau să fie înscrise în rezoluția adoptată la 9/21 octombrie 1857, și anume:

1. Autonomie, în baza vechilor Capitulații, încheiate cu Înalta Poartă în anii 1393, 1460, 1511 și 1634 și neutralitate;

2. Unirea celor două Principate într-un singur stat, cu numele de România și având un singur guvern;

3. Domn străin, dintr-o dinastie europeană, cu moștenitori crescuți în religia țării;

4. Guvernare constituțională, reprezentativă și o Adunare Legislativă, aleasă pe o baza electorală largă.

Problema agrară a fost prezentă în discuțiile deputaților din ambele Adunări. În cererea deputaților pontași moldoveni, al cărei prim semnatar era Ion Roată din ținutul Putnei, erau înfățișate starea țărănimii și temeiul revendicărilor sale. În Țara Românească, deoarece unii reprezentanți ai boierimii și chiar unii ai burgheziei s-au opus ideii de împroprietărire sau au cerut amânarea discutării acesteia, nu s-a putut trece la adoptarea unei hotărâri în această privință.

În Moldova, dezbaterile au fost mult mai ample. Astfel, s-a dezbătut despre autonomie, subliniindu-se dreptul de suveranitate al Principatelor, în virtutea vechilor Capitulații cu Poarta. S-au discutat numeroase aspecte ale organizării instituționale de tip modern: raportul între puterile statului, responsabilitate ministerială, independența justiției, organizarea Bisericii, problema agrară, desființarea privilegiilor, egalitatea în ceea ce privește plata impozitelor. La 7/19 octombrie 1857 s-a publicat Rezoluția Adunării Ad-hoc a Moldovei, care cuprindea prevederi asemănătoare cu cele adoptate în Țara Românească.

Propunerile formulate în cadrul rezoluțiilor Adunărilor ad-hoc și raportul Comisiei puterilor europene de la București, care a analizat desfășurarea alegerilor, au constituit obiectul discuțiilor reprezentanților Marilor Puteri garante, reuniți într-o conferință la Paris în 10/22 mai – 7/19 august 1858 și care avea să publice Convenția de la Paris.

Castelul Osborne, locul întâlnirii dintre împăratul Napoleon al III-lea și Regina Victoria, în 1857

Cronologie

1856, 13/25 februarie – 18/30 martie – Congresul de pace de la Paris.
1857, 25 iulie/6 august – 28 iulie/9 august – Compromisul de la Osborne.
1857 – reluarea alegerilor pentru Adunările ad-hoc.
1857, 7/19 octombrie – Rezoluția Adunării Ad-hoc a Moldovei.
1857, 9/21 octombrie – Rezoluția Adunării Ad-hoc a Țării Românești.

Curiozități istorice

- La expirarea mandatului celor doi domni Grigore Alexandru Ghica și Barbu Știrbei, Poarta a desemnat drept caimacami pe Teodor Balș și, după moartea acestuia, pe Nicolae Costache Vogoride, în Moldova, iar în Țara Românească pe Alexandru Dimitrie Ghica care, spre deosebire de omologii săi moldoveni, a susținut mișcarea unionistă.
- Caimacamul Vogoride a falsificat listele pentru Adunările ad-hoc ale Moldovei, ceea ce a trezit protestul Franței, Rusiei, Prusiei și Sardiniei.

Dicționar

- *Ad-hoc* = anume pentru acest scop, de circumstanță.
- *Rezoluție* = hotărâre luată de un colectiv în urma unor dezbateri.
- *Caimacam* = înlocuitor al domnului.

Evaluare/activități de învățare:

1. Menționați două cauze ale necesității instaurării prințului străin în România.
2. Precizați o asemănare și o deosebire între prevederile cu caracter economic menționate în surse.
3. Formulați un punct de vedere referitor la alegerea unui principe străin în fruntea Principatelor române, folosind ca argument două informații din sursa 2.
4. Formulați un punct de vedere referitor la modalitatea în care au fost îndeplinite obiectivele cuprinse în rezoluțiile Adunărilor ad-hoc, folosind ca argument alte două fapte istorice, în afara celor la care se referă sursele 1 și 2.
5. Realizați un eseu de o jumătate de pagină privind contextul intern și internațional al alegerilor pentru Adunările ad-hoc.

2. Instaurarea dinastiei de Hohenzollern-Sigmaringen în România – condiții externe

Abdicarea lui Alexandru Ioan Cuza

În noaptea de 10/11 februarie 1866, Alexandru Ioan Cuza a fost înlăturat de la tron, printr-un complot pus la cale de **monstruoasa coaliție**. Deoarece Puterile Garante recunoscuseră Unirea din 1859 a Principatelor doar pe durata domniei lui Cuza, în 1866 a avut loc o intensă activitate diplomatică pentru aducerea unui prinț străin și, implicit, pentru salvarea Unirii Principatelor. Marile imperii vecine s-au întrebat chiar dacă unirea celor două Principate Române mai exista. Rusia a sprijinit în mod deschis tendințele separatiste, manifestate la Iași, la care a participat chiar mitropolitul Moldovei, Calinic Miclescu.

Politica dinastiei străine

Instaurarea unei dinastii străine în România se impunea din mai multe motive, și anume: încetarea luptelor pentru domnie, cu antecedente de veacuri în viața politică a românilor, menținerea și consolidarea Unirii din 1859, consolidarea autonomiei și creșterea prestigiului european al țării, obținerea independenței naționale.

Din punct de vedere politic o atare inițiativă politico-diplomatică a urmărit să contracareze politica marilor imperii vecine potrivnică menținerii statului român. De menționat este și că prin acest fapt Europa ar fi fost pusă în fața faptului împlinit, iar unitatea națională a românilor ar fi fost păstrată.

Propuneri europene

Ca atare, pentru a trece mai ușor peste aceste momente de încercare, românii au urmat exemplul Greciei, care alesese un rege din dinastia germană de Bavaria. Astfel, s-a propus aducerea unui principe străin. Inițial, tronul de la București a fost oferit contelui Filip de Flandra, fiul cel mic al regelui Leopold I al Belgiei. Acesta însă a refuzat, neavând garanția Marilor Puteri.

Filip, conte de Flandra, primul căruia i s-a oferit coroana României în 1866

După o perioadă de noi căutări, Ion C. Brătianu a plecat la Düsseldorf, în Germania. Acolo, Carol, fiul principelui Carol Anton de Hohenzollern, a acceptat propunerea. Un rol important a avut în acest sens doamna Hortense Cornu, prietena lui Napoleon al III-lea, împăratul Franței.

Alegerea lui Carol ca domnitor al României a fost sprijinită și de Franța, prin Napoleon al III-lea, dar și de Prusia, prin cancelarul Otto von Bismarck, care fusese consultat în acest sens. Cel din urmă și-a exprimat susținerea, având în vedere conflictul dintre Habsburgi și Prusia.

Între 2/14 – 8/20 Aprilie 1866 s-a desfășurat un plebiscit prin care populația României a fost consultată în ceea ce privește aducerea pe tron a unui prinț străin, în persoana lui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen. Rezultatul a fost de 634.969 voturi pentru și doar 224, împotrivă. În aceste condiții, prințul Carol a luat drumul Bucureștiului, alături de Ion C. Brătianu.

Deoarece, în 1866, era pe cale să izbucnească conflictul dintre Prusia și Austria și prințul era ofițer în armata prusacă, acesta a călătorit incognito, de fapt, sub un nume fals – Karl Hettingen, pe traseul Düsseldorf – Bonn – Freiburg – Zürich – Viena – Budapesta – Baziaș. Ajuns pe pământ

1. Proclamația Locotenenței Domnești în legătură cu alegerea lui Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen ca domnitor al României (11 aprilie 1866)

Români, în curs de zece ani ați dovedit de trei ori în fața Europei, prin actele și voturile, că sunteți o națiune, că aveți conștiința drepturilor și trebuințelor voastre, că voiți Unirea și ca scut al naționalității noastre un domnitor străin; și fiecare afirmare a voastră a fost aplaudată de toate națiunile, fiecare vot al vostru recunoscut și confirmat de Puterile Garante… Pentru consolidarea acestui bulevard, națiunea a cerut […] la 1857 și 1859, un Domnitor străin…[…] Noi, autorizați de voința națională, conduși de datoria ce avem de a pune frâu tuturor intrigilor și uneltirilor, ce au de scop sugrumarea naționalității noastre, și siguri de astă data că voința națiunii va fi încoronată de cea mai deplină izbândă, supunem alegerii directe a națiunii ca domnitor pe Principele Carol Ludovic de Hohenzollern, ce va domni sub numele de Carol I…

(*1866-1896. 30 de ani de domnie ai regelui Carol I. Cuvântări și acte*, Institutul Carol Gobl, București, 1897)

românesc, Ion C. Brătianu și-a scos pălăria și l-a salutat pe Carol drept noul domnitor al României. Apoi, l-a însoțit pe noul prinț mai departe până la București. Traseul de la Turnu Severin la București a cuprins Horez, Râmnicu-Vâlcea, Curtea de Argeș, Câmpulung și Târgoviște.

Domnitorul Carol

La 10/22 mai 1866 a ajuns la București, unde a fost salutat de oficialități și de populație. La Băneasa i s-a înmânat cheia orașului. În aceeași zi a rostit jurământul de credință în limba franceză: „Jur de a fi credincios legilor țării, de a păstra religiunea României, precum și integritatea teritoriului ei, și de a domni ca domn constituțional". În 1866, cel mai important obiectiv al noilor autorități de la București a fost legat de promulgarea Constituției și, apoi, de a dobândi recunoașterea noii domnii de către Curtea suzerană, adică Imperiul Otoman și Puterile garante.

Alegerea prințului Carol de Hohenzollern la tronul României, urmată de sosirea incognito a acestuia la București, la 10/22 mai 1866, au determinat reacții diferite la nivelul diplomaților europeni, reuniți într-o conferință la Paris. Sultanul a amenințat cu intervenția armată, fiind susținut și de Austria și Rusia. România a ripostat prin reunirea unui Consiliu de Miniștri, cu participarea lui Carol I, care a decis mobilizarea imediată a trupelor și solicitarea unui sprijin din partea lui Napoleon al III-lea, împăratul Franței.

Poziția Marilor Puteri față de domnitorul Carol I

Rusia a reafirmat dreptul puterilor vecine României de a-și stabili în continuare atitudinea în funcție de propriile interese. Totodată, cabinetul de la Petersburg considera că românii au subminat Tratatul din 1856 și că nu se mai putea vorbi despre neutralizarea Mării Negre, prevăzută prin Tratatul de la Paris (1856). Pentru a dobândi recunoașterea lui Carol I ca domnitor al României, guvernul de la București a trimis la Petersburg o delegație, formată din Vasile Boerescu și George Costa-Foru. Aceștia au negociat cu oficialitățile ruse și, mai ales, cu cancelarul Aleksandr Gorceakov. Acesta a anunțat că urma să ceară pe căi diplomatice dizolvarea deciziilor Conferinței de la Paris. Totodată, a solicitat ca presa de la București să nu mai atace diplomația țaristă.

Habsburgii au susținut poziția Porții față de recunoașterea lui Carol I. Perspectiva izbucnirii conflictului dintre Austria și Prusia, mobilizarea și preluarea conducerii trupelor române de către Carol I, fost ofițer prusac, au generat mari nemulțumiri la Viena. Pentru a oferi asigurări la Viena că sosirea prințului Carol în România nu avea niciun fel de legătură cu planurile prusiene, Dimitrie Ghica a fost trimis să negocieze la Viena.

Parisul s-a opus direct intervenției militare otomane în România. Napoleon al III-lea chiar a promis lui Ion Bălăceanu, agentul României la Paris, să uzeze de întreaga sa influență în favoarea recunoașterii, în condiții onorabile, a lui Carol I de către puterea suzerană, adică Imperiul Otoman. Cabinetul de la Londra a secondat Parisul în demersurile sale în favoarea României, deoarece era interesat în soluționarea problemei Canalului de Suez și pentru că nu dorea extinderea influenței Rusiei în Peninsula Balcanică.

Domnitorul Carol I și Poarta

La începutul lunii iunie 1866, guvernul de la București l-a trimis pe Ion Ghica în capitala otomană, cu misiunea de a iniția negocieri directe cu Poarta în vederea recunoașterii prezenței lui Carol I pe tronul de la București. Diplomația otomană a solicitat însă condiții exagerate, ca de exemplu: ocuparea de către turci a Ismailului și Calafatului; călătoria Principelui Carol la Constantinopol și prestarea de către acesta a jurământului de fidelitate.

Constituția adoptată de Parlamentul de la București și promulgată de domnitorul Carol la 1/13 iulie 1866, în care nu era menționată nici suzeranitatea otomană și nici garanția a șapte mari puteri

2. Mesajul principelui Carol către Adunarea Constituantă (30 iunie/12 iulie 1866)

Zdruncinată prin luptele interioare, națiunea română a alergat la principiul Unirii și al principelui străin, ca la singurul liman de scăpare, ca la singurul mijloc de consolidare și prosperitate. Astăzi, când această dorință este îndeplinită, prin abnegarea, persistența și prudența românilor, precum și prin solicitudinea Curții suzerane și a Înaltelor Puteri garante, astăzi, în sfârșit, când prin Constituțiune sunt fixate și statornicite, trebuie să ne dăm mâna cu toții și, strâns uniți, să menținem, să desvoltăm și să întărim tot ceea ce am dobândit…

(*Texte și documente privind istoria modernă a românilor*, vol. II, 1866-1918, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009)

Ion C. Brătianu

europene, a trezit ostilitatea diplomației Porții. Mai mult, după sancționarea Constituției din 1866, Carol I a declarat în mod oficial că România urma să își păstreze neutralitatea garantată de puterile europene și că va respecta legăturile cu Poarta.

În urma schimbului de scrisori, ce a avut loc la 7/19 și respectiv, 8/20 octombrie 1866 între România și Poartă, guvernul otoman a recunoscut ereditatea pe linie masculină în familia domnitorului, existența unei armate române permanente, dreptul de a bate o monedă specială, pe care să figureze însemnul imperial otoman. Carol I urma să meargă la Constantinopol pentru a primi firmanul de învestitură din partea sultanului.

La 12/24 octombrie 1866, Carol I, însoțit de o suită importantă, din care făceau parte Dimitrie Ghica, Dumitru Brătianu, Vasile Boerescu, George Costa-Foru, generalul Ioan Ghica, a fost primit la Constantinopol, pentru a ~~primi~~ firmanul de învestitură. În aceeași zi, Carol I s-a întâlnit cu Sultanul Abdul-Aziz. Cu această ocazie, avea să-i fie înmânat domnitorului României și firmanul de învestitură, ceea ce reprezenta recunoașterea sa oficială de către Curtea suzerană.

Așadar, după îndelungate și dificile negocieri, diplomația românească a obținut un însemnat succes. Acesta a marcat consacrarea monarhiei ereditare constituționale, un pas important spre dobândirea independenței și accelerarea procesului de modernizare a societății românești.

Dicționar

- *Constituție* = legea fundamentală a unui stat.
- *Puteri Garante* = nume generic acordat statelor europene, care potrivit Tratatului de pace de la Paris (1856) garantau existența Principatelor Dunărene.
- *Plebiscit* = consultare populară cu DA și NU.

Cronologie

1866, 2/14-8/20 aprilie – plebiscitul organizat în România pentru alegerea lui Carol de Hohenzollern ca principe al României.
1866, 10 mai – Carol I jură credință românilor.
1866, octombrie – vizita lui Carol I la Constantinopol.

Curiozități istorice

- În timpul vizitei din 1866 la Constantinopol domnitorul Carol a fost primit de sultanul otoman. Întrevederea este redată în *Memoriile Regelui Carol I:*

„Lângă sofaua pe care se așezase Sultanul, s-a pregătit un scaun pentru Prinț. Prințul Carol face uz însă de privilegiul său de sânge, dă scaunul la o parte, ceea ce produce o clipă de confuziune, și se așază lângă suzeranul său".

Evaluare/activități de învățare:

1. Pornind de la sursa 1 și 2, numiți două avantaje ale alegerii prințului străin pe tronul României.
2. Precizați atitudinea Habsburgilor și a Rusiei față de instaurarea prințului Carol la conducerea României.
3. Formulați un punct de vedere privind importanța plebiscitului din 1866 în alegerea prințului străin pe tronul României.
4. Formulați un punct de vedere referitor la raporturile dintre România și Imperiul Otoman în anul 1866, în contextul sosirii prințului Carol I pe tronul României.
5. Realizați un eseu de o pagină cu privire la interesele marilor Puteri în zonele Dunării în anul 1866.

3. Instaurarea dinastiei de Hohenzollern-Sigmaringen și succesiunea la tron – condiții interne

Abdicarea lui Cuza și Locotenența domnească

Înlăturarea de pe tron a lui Al. I. Cuza la 11/23 februarie 1866 impunea revenirea la una din dorințele Adunărilor Ad hoc de a alege în fruntea statului un principe străin. Se spera că pe lângă imparțialitatea sa față de una sau alta din grupările din țară, noul domn ar fi obținut ca urmare a prestigiului său și al familiei din care provenea schimbarea statutului extern al țării. Proclamarea lui Filip de Flandra ca domn al Principatelor a schimbat conținutul problemei românești, a alertat cancelariile străine și a produs nemulțumiri în rândul românilor, în special în ale țărănimii. Situația apărută în urma acțiunii conspiratorilor se va complica după refuzul principelui belgian de a ocupa tronul Principatelor. Ca urmare, noul organ al puterii de stat **Locotenența domnească**, formată din Nicolae Golescu, Lascăr Catargiu și colonelul Nicolae Haralambie, alături de guvernul condus de abilul om politic Ion Ghica, trebuia să găsească o cale pentru rezolvarea problemei domniei Principatelor.

Alături de un susținut program legislativ, noul regim a luat măsuri pentru a stopa decizia Porții care era hotărâtă să pună în aplicare prevederile Conferinței de la Paris, din august 1858, ceea ce ar fi însemnat dispariția unirii din 1859. Dacă, pe plan extern au fost trimise delegații atât la Istanbul pentru a liniști Poarta, cât și în vestul Europei pentru găsirea uni nou candidat, pe plan intern

1. Nicolae Iorga despre personalitatea lui Alexandru Ioan Cuza

Dar Alexandru Ioan I a întrupat lupta de veacuri a săracului țeran român veșnic obijduit și jignit peste margenile suferinții omenești, contra acelor exploatatori, din toate neamurile și cu nici un suflet, pe care el i-a fixt cu numele de „ciocoi", ceace însemană (s-o știți bine) nu o clasă socială ci o categorie politică și economică, o varietate morală degenerată a omenirii. I-a sfidat, în ciuda tuturor legăturilor pe care le avea cu dânșii, s-a bătut vitejește cu ei și, a doua zi după împropietărirea care a fost, de fapt, sămânța cea bună pentru viitor a căzut prin răzbunarea lor.

(*Texte și documente privind istoria modernă a românilor*, vol. I, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009, pp. 378, 379)

2. Prințul Carol depune jurământul

Mitropolitul puse crucea și Evanghelia pe masă așezată în fața tronului și invită pe principe să depună jurîmântul pe legile țării. Apoi, colonelul Haralamb citi formula de jurământ românesc, care se comunicase prințului și în traducere franțuzească: „Jur de a păzi legile României; de a menține drepturile sale și integritatea teritoriului". Prințul Carol puse mâna dreaptă pe Evanghelie și rosti pe românește „Jur", după care urmară iar aclamații tunătoare și aplauze.

(*Memoriile Regelui Carol I al României. De un martor ocular.* Editura Scripta, București, 1992, p. 62)

Nicolae Golescu

Nicolae Haralambie

Locotenența domnească se pregătea să organizeze un **plebiscit** (2-8 aprilie 1866) pentru a proclama noua candidatură, dând astfel greutate noului act politic. O altă acțiune a locotenenței domnești a fost înăbușirea complotului separatist din 3 aprilie care avea drept scop impunerea drept domn al Moldovei a lui Nicolae Rosetti-Roznoveanu, acțiune în care se implicaseră cneazul Constantin Moruzi și mitropolitul Calinic Miclescu. Complotul a fost anihilat de către armată, în aprilie 1866.

Prințul german și prerogativele constituționale

Se deschidea calea spre domnie a prințului Carol de Hohenzollern. Acesta fusese convins să ocupe această demnitate, în condițiile în care plebiscitul intern îi era favorabil, în ciuda unor nemulțumiri în rândurile țărănimii și ale grănicerilor. Sosit în țară, după o călătorie plină de peripeții, prințul Carol I depunea jurământul de credință, în fața unei adunări binevoitoare, împlinindu-se, astfel, una din prevederile **Adunărilor ad-hoc**. Carol a adus în România noi mentalități și, respectiv, noi forme și structuri de organizare politică, după modele europene.

Regimul instituit la 10 mai 1866 se va baza pe noua Constituție care era supusă dezbaterii generale și adoptată în 29 iunie/11 iulie. În această ultimă zi domnitorul depunea jurământ pe noul act fundamental, pentru ca a doua zi, pe 30 iunie/12 iulie, Constituția să fie promulgată și să intre în vigoare pe 1/13 iulie odată cu publicarea ei în MO.

Noul act fundamental introducea trei **principii liberale ale statului modern**: **suveranitatea națională**, respectiv puterea emană de la Națiune; **guvernare reprezentativă**, în sensul că Națiunea nu putea fi guvernată decât prin delegați; **separarea puterilor în stat** în care puterea executivă, judecătorească și legislativă erau independente una față de alta în exercitarea prerogativelor care le reveneau conform Constituției.

În conformitate cu articolul 82 din Constituție, puterile domnului erau ereditare „în linie coborâtoare directă și legitimă a Măriei Sale Principelui Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen, din bărbat în bărbat prin ordinul de **primogenitură** și cu esclusiunea perpetuă a femeilor și coborâtorilor lor”. Conform articolelor următoare (83-89), Constituția preciza ordinea ocupării tronului, în lipsa

3. Constituția din 1866

Art. 32. Puterea legislativă se esercită colectiv de către Domn și Representațiunea națională.

Art. 35. Puterea esecutivă este încredințată Domnului, care o esercită în modul regulat prin Constituțiune.

Art. 83. În lipsa de coborâtori în linie bărbătească ai Mariei Sale Carol I de Hohenzollern Sigmaringen, succesiunea Tronului se va cuveni celui mai în vârstă dintre frații sei sau coborâtorilor acestora, după regulile statornicite în articolul precedent. Decă nici unul d'intre frații sau coborâtorii lor nu s'ar mai găsi în viață, sau ar declara mai dinainte, că nu primesc Tronul, atunci Domnitorul va putea numi succesorul seu dintr'o dinastie suverană din Europa cu primirea representațiunei naționale… Dacă nici una nici alta nu va avea loc, Tronul este vacant.

(*Texte și documente privind istoria modernă a românilor*, vol. II, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009)

4. Scrisoarea lui Carol I către împăratul Napoleon al III-lea

Acceptând tronul României, am știut că sarcinile care mă așteaptă erau enorme, totuși mărturisesc că dificultățile ce trebuie învinse sunt enorme, chiar mai mari decât crezusem. Dezordinea totală din finanțe ca și din toate ramurile Administrației dă naștere la greutăți cu care trebuie să mă lupt zilnic și care-mi vor face sarcina foarte dureroasă.[…]. Fericirea națiunii mele a devenit ținta vieții mele. Am dedicat acestei misiuni tot timpul și toate aspirațiunile mele.

(*Amintiri despre Regele Carol I*, Editura Meteor Publishing, București, 2014, p. 39)

Carol I al României, Portret de George P. A. Healy, 1873

unor descendenți pe linie bărbătească ai principelui Carol, modul în care se făcea vacantarea tronului, modalitatea de conducere a țării, în urma decesului domnitorului, depunerea jurământului de către noul domn, numirea Regenței, precum și drepturile și îndatoririle acestui organism politic, pe timpul minoratului noului domn. Mai trebuie menționat și faptul că noua Constituție preciza la articolul 92 că Domnul nu putea fi în același timp și „șeful unui alt Stat fără consimțământul Adunărilor”, precizându-se și cvorumul care putea adopta o astfel de hotărâre, dacă ea ar fi apărut.

Constituția a fost modificată în mai multe rânduri (1879, 1884 și 1917). Prima modificare a legii fundamentale, din 1879, a fost o urmare firească a proclamării independenței țării, a încorporării Dobrogei și Deltei Dunării, a eliminării art. 7 alin. 2 care restrângea drepturile străinilor la împământenire. Cea de-a doua, din 1884, era legată de proclamarea Regatului în martie 1881 și lărgirea dreptului de vot; modificarea din 1917 introducea votul universal și împroprietărirea țăranilor cu pământ, prin reforma agrară.

Dicționar

- *Adunare Constituantă* = adunare aleasă al cărei principal rol este elaborarea și adoptarea unei constituții.
- *Locotenență domnească* = Organ colectiv cu caracter politic și administrativ, care ținea locul domnului și care exercita atribuțiile acestuia, până la numirea sau alegerea unui nou domnitor.
- *Primogenitură* = dreptul primului născut de a moșteni titluri și avere, în acest caz tronul.
- *separația puterilor în stat* = principiu fundamental de organizare a vieții statale moderne care constă în separarea puterilor executivă, legislativă și judecătorească, identificarea domeniului lor de acțiune și a controlului reciproc între puterile statului.

Cronologie

1866, 11/23 februarie – proclamarea lui Filip de Flandra ca domn al Principatelor.
1866, 2-8 aprilie – plebiscit privind alegerea lui Carol ca domn.
1866, 3 aprilie – mişcarea separatistă de la Iaşi.
1866, 17/29 iunie – Constituţia este supusă dezbaterii generale.
1866, 29 iunie/11 iulie – adoptarea Constituţiei.
1866, 1/13 iulie – intrarea în vigoare a Constituţiei în urma publicării în MO.
1879 – modificarea Constituţiei, ca urmare a obţinerii independenţei şi a unui nou statut extern al ţării şi a eliminării art. 7
1884 – modificarea Constituţiei ca urmare a proclamării României, în 1881, ca regat şi lărgirii dreptului la vot.

Curiozităţi istorice

- Pentru a ajunge în România, principele Carol a călătorit incognito, trecând drept un om de afaceri cu treburi la Odessa, având un paşaport fals sub identitatea de Karl Hettingen (după numele castelului tatălui său).
- Regele Carol I, deşi amabil, era foarte rece cu interlocutorii săi. Acestora, la audienţe, le întindea unul sau două degete, iar uneori întreaga mână, ultima favoare acordându-se celor cu foarte mari merite.
- Altă curiozitate a primului rege al românilor era legată de respectarea punctualităţii, motiv pentru care, nu de puţine ori, oferea, drept cadou, oamenilor politici ai vremii, ceasuri de buzunar.

Evaluare/activităţi de învăţare:

1. Identificaţi din sursa 1 două cauze ale înlăturării domnului Al. I Cuza
2. Precizaţi din sursa 2 care erau, în viziunea conducătorilor de atunci, obligaţiile principelui Carol.
3. Selectaţi din sursa 4 două dificultăţi pe care le-a întâmpinat domnitorul Carol I în urma acceptării domniei Principatelor.
4. Menţionaţi din sursa 3 care erau puterile pe care i le încredinţa Constituţia domnitorului Carol I.
5. Exprimaţi un punct de vedere asupra succesiunii la tron precizată în Constituţia din 1866.

REGATUL ROMÂNIEI DE LA MODERNIZARE LA IDENTITATEA NAȚIONALĂ. REGELE CAROL I AL ROMÂNIEI – EPOCA DE REFORME

Regele Carol I, alături de viitorii regi Ferdinand și Carol al II-lea

1. Carol I în politica internă. De la stratagema abdicării la rotativa guvernamentală

Prinţul Carol şi lumea politică românească

Alegerea prinţului străin în 1866 a avut ca un prim scop înlăturarea luptei pentru domnie, acţiune păguboasă şi care pricinuise numeroase neajunsuri Ţărilor Române. În al doilea rând, românii sperau ca prin alegerea unui domn dintr-o familie domnitoare străină, aşa cum se pronunţaseră divanurile ad-hoc, vor putea elimina amestecul marilor puteri din jur în politica internă a ţării. Mai mult, gândeau oamenii politici, prestigiul noului domn şi al familiei sale va aduce în viitor neatârnarea ţării. Şi totuşi, agitaţia vieţii politice este sporită de cei care se opuseseră aducerii în ţară a unui principe străin în locul lui Al. I. Cuza, de cei animaţi de sentimente republicane şi de partizanii foştilor domni care guvernaseră cândva în cele două Principate. Noul guvern format la iniţiativa lui Carol şi condus numai o lună de Lascăr Catargiu, fost membru al **Locotenenţei domneşti**, a urgentat procesul de aprobare a Constituţiei, care a fost adoptată în data de 29 iunie/11iulie 1866. Deşi reprezenta un pas înapoi faţă de proiectul înaintat de Consiliul de Stat, Constituţia era, prin conţinutul său, un compromis între forţele politice ale momentului.

La început, Carol a acordat credit liberalilor. Bănuit de sentimente proprusace în condiţiile izbucnirii conflictului franco-prusac (1870-1871), în condiţiile în care românii erau pro francezi, liberalii declanşează opoziţia. Organizaţi, în câteva oraşe, în comitete de acţiune având drept scop detronarea domnului, conspiratorii care sunt conduşi de republicanul Eugeniu Carada, redactor la ziarul lui C. A. Rosetti *Românul* şi intim al lui I. C. Brătianu, planifică ca acţiunea cu acest scop să se desfăşoare la începutul lunii august (7/19–8/20 august 1870). **Republica de la Ploieşti**, cum a intrat în istorie, condusă de Al. Candiano Popescu şi care, peste timp, va fi parodiată de Ion Luca Caragiale, este urmată, ulterior, de alte

Eugeniu Carada

1. Manifestaţia de la sala Slătineanu (Bucureşti 10/22 martie 1871)

În curtea Bisericii se stabileşte reduta principală; de acolo plouă mereu cu pietrele, sfărâmând din ce în ce mai mult ferestrele şi pereţii. Mai mulţi juni se urcă pe două gherete ce sunt în faţa acestei curţi, şi pe zidul lateral, şi de acolo vorbesc sau aruncă cu pietre. În zgomotul cela grozav se aude: „Să plece Nemţii”… În tot momentul strigătele de „Trăiască Republica franceză”! „Trăiască România”! „Piară Prusienii”! Despică intens aerul şi unesc toate vocile…

(Titu Maiorescu, *Istoria politică a României sub domnia lui Carol I*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1994)

C.A. Rosetti, Portret de Mişu Popp

2. Titu Maiorescu despre demonstrațiile din 1888 de la București

A doua zi (14/26 martie n.n.) aniversarea proclamării Regatului, manifestațiile continuă. De asta dată soldații ocupă sala „Orfeu". Publicul gonit pătrunde cu grămada prin dosul Străzii Academiei în curtea Palatului, strigând „jos Brătianu". În înghesuiala produsă prin șarjele jandarmilor călări sub comanda lui Fănuță, se sloboade un pistol, mulțimea năvălește spre scara Palatului, geamul de la ușa intrării se sparge, se întâmplă multe răniri... În același timp „Opoziția Unită" răspândește în public un apel „Către cetățenii capitalei": Guvernul a provocat astăzi măcel. Aniversarea proclamării Regatului Român a fost pătată cu sânge! ...Cetățeni! Sângele fraților voștri n-a curs în zadar. Curaj înainte, pentru lege și pentru Țară!

(Titu Maiorescu, *Istoria politică a Românei sub domnia lui Carol I*, Editura Humanitas, București, 1994)

acțiuni. Una dintre acestea este mișcarea organizată împotriva deciziei coloniei germane din București de a sărbători, la sala Slătineanu, ziua de naștere a împăratului, (10/22 spre 11/23 martie 1871). Derularea violentă a mișcării, îndreptată cert împotriva domnului Carol I, duce la demisia guvernului Ghica. Domnitorul amenință cu abdicarea. Sfătuit de Bismarck, Carol chibzuiește și decide să păstreze tronul. Ca urmare, va face apel la conservatori și în aceeași zi domnul îl numește în fruntea cabinetului pe Lascăr Catargiu care reușește să formeze guvernul și să asigure liniștea. Noua guvernare restabilește ordinea, țara revenind la regulile constituționale, care vor fi păstrate pe tot parcursul celor 5 ani ai guvernării conservatoare (1871-1875). Deși după aceste mișcări o parte a oamenilor politici îi sugerau să modifice Constituția, în sens autoritar, Carol, spre meritul său, a refuzat.

Constituția și monarhia

Având drept model Constituția belgiană, adoptată în februarie 1831, care era considerată una dintre cele mai liberale din Europa, legea fundamentală era o adaptare a acesteia, realizată de oamenii politici români, în conformitate cu realitățile din Principate. O altă caracteristică a acestei constituții care o făcea deosebită era lipsa oricărei mențiuni a dependenței țării față de Poartă, în condițiile în care țara se găsea sub suzeranitatea Imperiului Otoman căruia îi plătea tribut. Conform Constituției, noua țară al cărei teritoriu era indivizibil se numea România, fiind o hotărâre pe care Adunarea Constituantă o luase, deși contravenea deciziilor Conferinței de la Paris din 1858.

Ca formă de guvernământ România devenea dintr-o monarhie electivă o monarhie ereditară, dorință ce fusese expres cerută de către Adunările ad-hoc, dar care astfel formulată contravenea, și ea, documentului final adoptat de Marile Puteri în august 1858. Domnul era **irevocabil**, domnia fiind pe viață și **inviolabil**, în sensul că nu era răspunzător pentru actele sale. Ca urmare, actele domnitorului și ulterior ale regelui aveau putere numai dacă erau semnate de un ministru. Prin Constituție, Regele se afla deasupra partidelor politice, fiind un factor de echilibru între puterile

3. Interpelarea lui Nicolae Blaremberg în Parlamentul României – 1871

Voiu să întreb pe prim-ministru și Președintele al Consiliului (Ion Ghica n.n.) cum n-a desmințit, încă până acum, prin vocea „Monitorului" o scrisoare iscălită Carol, și care face, în acest moment, jurul presei europene, scrisoare care nu este decât, pe de o parte, un requisitoriu în regulă, în contra națiunii și a pactului fundamental; iară pe de altă parte, un program din cele mai alarmante și care după mine nu poate fi decât apocrifă...

Ea este apocrifă, pentru că nu acela căruia i-am oferit splendoarea unui Tron, ilustrat de atâțea prinți heroici, de atâțea prinți virtuoși și inimile a 5 milioane de români, ar putea să ne taxeze de ingrați și aceasta atunci pe când nu a avut ocasiunea de a ne da nimic în schimb.

(Dezbaterile Adunării Deputaților, ședința din 30 ianuarie 1871)

statului. Astfel rolul monarhului era de asigura stabilitatea sistemului constituțional. Conform principiului separării puterilor în stat, **puterea executivă** aparținea Domnului și Guvernului. **Puterea legislativă** era exercitată în mod colectiv de către Reprezentanța Națională și Domn. Parlamentul era bicameral (Senat și Adunarea Deputaților). **Puterea judecătorească** se realiza prin curțile și tribunalele ordinare, înființându-se, pentru delictele criminale, de presă și politice, curțile cu jurați. Titlul II al Constituției prevedea largi libertăți (a conștiinței, a presei, a întrunirilor, a învățământului), se garanta inviolabilitatea persoanei și a domiciliului, se asigura secretul corespondenței, se desființa pedeapsa cu moartea și se interzicea confiscarea averii.

Constituția a introdus un sistem de vot cenzitar, cetățenii fiind împărțiți în colegii după avere.

De la instabilitate la guvernare alternativă

În primii 5 ani ai domniei principelui Carol I, viața politică a Românei este tumultuoasă, caracterizându-se printr-o mare instabilitate guvernamentală (au fost 10 guverne și peste 30 de remanieri guvernamentale între mai 1866 și martie 1871). În acest context, domnitorul, abia instalat, energic și plin de zel, va trece urgent la preluarea conducerii statului. Deși confruntarea între cele două partide, liberal și conservator, continuă, inclusiv prin ciocniri stradale, Regele va ști, începând de la mijlocul ultimului deceniu al secolului al XIX-lea, să alterneze la conducerea țării pe conservatori cu liberalii și invers, în așa numita **rotativă guvernamentală.** Ca urmare a unei lungi experiențe dobândite la conducerea țării, Carol I va ține strâns echilibrul balanței, puterii. Perioada este benefică atât pentru conturarea unei clase politice europene, cât și pentru inițierea unor acțiuni care să urmărească, în primul rând, modernizarea societății.

4. Scrisoarea lui Carol către un personaj fictiv

Mă întreb adeseori: Cine e de vină? Eu care nu am cunoscut caracterul poporului? Sau el care nu vrea să fie cârmuit, ori nu știe să se cârmuiască? În urma numeroaselor Mele călătorii prin cele două Principate și a diverselor Mele relațiuni cu toate clasele societății, am dobândit convingerea că aceste imputări nu trebuiesc a fi adresate nici poporului, în general, nici Mie personal, ci mai curând acelora cari născuți chiar în Principate, au pus mâna pe guvernul lor. Acești oameni cari, uitând situațiunea patriei lor, s-au dus să-și facă educațiunea politică și socială în străinătate, nu au altă gândire decât a aplica la ei și fără discernământ ideile admise acolo și îmbrăcate într-o oarecare formă utopică.

(Regele Carol al României, *Cuvântări și scrisori,1866-1877*, București, 1909)

5. Nicolae Iorga despre sistemul rotativei guvernamentale

În această rotativă, Regele îngrijit ca nu cumva partidul conservator… să se destrame cu totul, și chemându-l la guvern când numărul membrilor săi ajungea abia să încunjure masa discuțiilor, a căutat să se sprijine întâi pe incontestabila popularitatea partidului liberal-național… Regele Carol I făcuse tot ce-i stase prin putință pentru a împiedica înrădăcinarea și progresul oricărei formațiuni care ar fi deranjat alternanța celor două partide.

(Nicolae Iorga, *Supt trei regi. Istorie a unei lupte pentru un ideal moral și național*, București, 1932)

Dicționar

- *monarhie electivă* = sistem de guvernământ bazat pe alegerea suveranului.
- *monarhie ereditară* = formă de guvernământ în care puterea monarhului se moștenește.
- *vot cenzitar* = este sistemul electoral care consta în recunoașterea calității de alegător și implicit a dreptului de vot pe baza averii.
- *rotativa guvernamentală* = practică politică, după model englez, care constă în alternanța la guvernare a două partide politice.

Cronologie

1870, 7/19 – 8/20 august – acțiunea antidinastică de la Ploiești, condusă de Alexandru Candiano Popescu.
1870-1871– războiul franco-prusac.
1871, 10/22 –11/23 martie – acțiunea antidinastică de la sala Slătineanu, din capitală.
1871-1875 – guvern conservator condus de Lascăr Catargiu.

Curiozități istorice

- La sărbătorirea zilei împăratului Germaniei, în data de 10/22 martie 1871, la sala Slătineanu (ulterior Capșa) a participat și consulul prusac von Radovitz, ceea ce a imprimat acestei acțiuni un caracter oficial. Acest fapt i-a îndârjit și mai mult pe protestatarii antidinastici.
- În urma acțiunii Opoziției Unite din 15 martie 1888, în urma căreia fusese ucis un ușier al Camerei, deputații conservatori Nicolae Fleva și Nicolae Filipescu sunt arestați, direct din clădirea Parlamentului și învinuiți de omor. Vor fi eliberați, la scurt timp, după formarea guvernului junimist condus de Theodor Rosetti.
- Tot în 1888, a avut loc și primul atentat împotriva regelui Carol I, acțiune plănuită de Preda Fântânaru, recidivist, care mai fusese condamnat la 5 ani pentru omor. Alcoolic și violent, Fântânaru, înarmat cu o pușcă, un revolver, un cuțit și un box american, va trage două gloanțe asupra geamului cabinetului de lucru al regelui, care se afla atunci în cameră. Imobilizat, imediat după atentat, Fântânaru a declarat că ar fi dorit să îl omoare pe rege, deoarece el era „cauza suferințelor țăranilor”. Carol I nu a pățit nimic în urma acestei agresiuni, atentatorul spărgând numai geamul de la cabinetul de lucru al regelui.

Evaluare/activități de învățare:

1. Citiți cu atenție sursele 3 și 4, și precizați două informații, din cele două surse, între care există o legătură de cauzalitate (cauză – efect).
2. Identificați, în sursele 1 și 2, o asemănare și o deosebire a luptei antidinastice.
3. Selectați, din sursa 5, două căi prin care Regele a asigurat alternanța la guvernare.
4. Formulați un punct de vedere referitor la evoluția relațiilor dintre monarh și clasa politică românească, în prima parte a domniei lui Carol I.

2. Monarhia și modernizarea societății

Modernizare națională

În amplul proces de dezvoltare a societății românești, domnitorul și ulterior Regele Carol I a fost preocupat de materializarea unor inițiative care să transforme România, dintr-o țară relativ înapoiată, într-una modernă, continuând, în acest sens, reformele inițiate de predecesorul său Al. I. Cuza.

Sesizând marile carențe de dezvoltare a țării, Carol I va impune un ritm accelerat pentru modernizarea acesteia, ceea ce îi făcea pe contemporani să numească România „**Belgia Orientului**” sau „**Japonia europeană**”. Trebuie precizat că procesul necesar al modernizării a cuprins toate sectoarele vieții economice și sociale, politica guvernamentală, indiferent de partid, găsind un sprijin în monarh. De asemenea, trebuie menționat că la acest proces a aderat clasă politică a timpului, fiind un proces la care a participat întreaga societate românească.

1. Repere ale modernizării:

A. Industrie

Anul	1886	1915	Spor mediu anual
număr de întreprinderi	83	837	25
valoarea producției industriale în mil. lei	40	584	18

B. Transporturi

Anul	1869	1917
km căi ferate	172	3588
Stații	19	423

C. Sistemul bancar

Anul	1900	1914
număr bănci	30	215
capital social	94,3 mil. lei	281,5 mil. lei

D. Valoarea comerțului exterior

Anul	România	Bulgaria	Serbia
1901	125	30	21
1913	243	54	48

(*Tratatul de istorie al Românei*, vol. VII, tom II, Editura Enciclopedică, București, 2003)

Nu de puține ori, procesul de modernizare s-a aflat sub amprenta naționalului, având drept ideal realizarea unității statale. Procesul de modernizare a avut de înfruntat nu numai piedici interne (lipsa de capital, lipsa de forță de muncă calificată, lipsa de experiență, rutina etc.) ci și obstacole externe, marile puteri văzându-și amenințate propriile interese în România.

Organizarea instituțională

O primă atenție a noului șef al statului sprijinit de oamenii politici ai timpului a fost îndreptată spre organizarea instituțiilor moderne ale căror baze fuseseră puse încă din vremea lui Cuza. Este perioada în care sunt adoptate noi măsuri pe plan legislativ, care veneau în completarea celor adoptate de domnul unirii: sistemul monetar național (1867), primul Cod de comerț (1886), Legea pentru înființarea unei bănci de scont și circulațiune (1880) și a bisericii. După obținerea independenței (1878) și proclamarea Regatului (1881), Patriarhia de la Constantinopol recunoștea Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române (1885).

Căi de transport

Carol I s-a pronunțat, încă de la venirea în țară, pentru construirea unei rețele de căi ferate și, în paralel, și a uneia de drumuri care să permită o mai bună circulație a persoanelor și a mărfurilor, dar și legarea concretă a țării cu Europa centrală și apuseană. Prima linie ferată va lega București de Giurgiu (67,71 km), fiind inaugurată în octombrie 1869. După o perioadă, în care statul român a concesionat construirea căilor ferate, în 1880, odată cu răscumpărarea de la societățile străine a aparatului căilor ferate, statul român va extinde, în regie proprie, rețeaua națională de căi ferate. Pentru coordonarea întregii activități feroviare se crea în 1890 Direcția Generală a Căilor Ferate. Cu toate impedimentele și scandalurile care au

Podul Regele Carol I de la Cernavodă

însoțit, o perioadă, acest amplu proces, în 1915 în România erau peste 3500 de km de cale ferată simplă. La aceștia se adăugau aproape 27.000 km de drum pietruit (1910) din 46.000 de km de drumuri cât avea România în acel timp. Pentru dezvoltarea transportului fluvial se crea în 1890 Serviciul Navigației Fluviale din România având în 1902 printre altele 13 vapoare de pasageri. Tot pentru a comunica mai ușor atenția autorităților, inclusiv a monarhului, se va îndrepta și spre modernizarea serviciilor de poștă, telegraf și apoi pentru introducerea telefoniei.

Noul șef al statului a fost și pentru implicarea statului în economie. Personal, Carol I a încurajat dezvoltarea unor obiective economice, participând la inaugurarea unora dintre acestea: fabrica de chibrituri din București (1879), amenajarea portului Constanța (1886-1904), tăierea canalului Sulina (1894) etc.

2. Ion Ghica despre transportul pe cale ferată în România

Azi te pui în tren la 9 seara […] arăți biletul conductorului […] fumezi o țigară, două până la Ploiești; acolo[….] îți pui paltonul căpătâi, te lungești pe canapeaua de catifea roșie sau în vagonul pat, dormi ca acasă vreo nouă ceasuri și la opt dimineață te trezești la Roman […] și la 17 ceasuri minut cu minut, după ce ai plecat din București te găsești în fosta capitală a fostului principat al Moldovei… Ei vezi acum 40 de ani nu era așa… A cincea zi după plecarea mea din București, priveam de la Răpedea încântătorul tablou ce se dezvăluia dinaintea ochilor la apariția Iașului.

(Ion Ghica, *Din vremea lui Caragea. Scrisori către Vasile Alecsandri*, Editura Humanitas, București, 2014)

Carol I, constructorul

Preocupat de dezvoltarea instituțiilor de cultură, dar și de schimbarea imaginii țării, Carol I a avut vocația unui adevărat constructor. Această activitate a fost stimulată de necesitățile unei societăți moderne și încurajate de legislația adoptată de guvernele care s-au succedat în acest timp. Contribuții au venit și din partea specialiștilor timpului care au transpus în practică ideile teoretice. Adept al transformării înfățișării țării, având

Palatul Fundației Universitare Carol I, din București, 1935 (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

ca fundament legislativ Legea pentru înființarea de edificii și construcțiuni publice (1882), șeful statului a fost prezent la cele mai importante momente ale edificării noii Românii. Personal a pus piatra de temelie a castelului Peleș, a participat la inaugurarea Școlii de poduri și șosele (1886), a Palatului de Justiție (1895), a fost prezent la punerea pietrei de temelie a Podului de la Cernavodă (1890), dar și la inaugurarea lui (1895), a tăiat panglica fundației care îi poartă numele (1895), dar și a construcției moderne a Universității din Iași etc. De asemenea, Carol I a participat la dezvelirea solemnă a statuii lui Mihai Viteazul (1874), rostind și o cuvântare cu acest prilej, a celei a lui Ștefan cel Mare din Iași (1883), precum și la sfințirea bisericii episcopale de la Curtea de Argeș (1886).

De o atenție specială s-a bucurat, ținând cont de preocupările regelui Carol I, dotarea și instruirea armatei naționale și extinderea învățământului militar. Nu de puține ori, când bugetul precar al ministerului de resort nu permitea plata ofițerilor sau achiziționarea unor arme necesare oștirii, Carol I punea la dispoziție, cu larghețe, sume apreciabile din lista sa civilă. În ceea ce privește învățământul militar, acum încep să activeze Școala de infanterie și cavalerie din București, Școala fiilor de militari din Iași, amândouă în 1872, Școala fiilor de militari din Craiova (1881), Școala Specială de Artilerie și Geniu (1881), Școala militară de administrație (1883).

3. Regele Carol I despre criteriile dezvoltării unui stat

Nu numai cu numărul soldaților și cu dezvoltarea vieții economice se măsoară astăzi puterea statelor. Un factor de căpetenie, poate cel mai însemnat, este gradul de cultură.

(Regele Carol I al României, *Cuvântări și scrisori*, tom I, – 1866-1877–, 1909)

Învățământul laic

Preocupările monarhului s-au îndreptat și spre dezvoltarea și modernizarea învățământului laic românesc. Pe lângă creșterea numărului de școli de toate gradele, în timpul domniei sale învățământul s-a diversificat, accentuându-se caracterul său practic, aplicativ, creșterea rețelei învățământului rural și sprijinirea învățământului pedagogic. Interesat de progresele elevilor, din 1871 Carol patrona premierea celor care obțineau rezultate deosebite la învățătură. Mai mult, pentru a veni în sprijinul tinerei generații, monarhul plătea, din caseta personală, tipărirea la Paris a unui atlas geografic, în limba română, pe care îl punea, cu generozitate, la dispoziția elevilor din București și din țară. Nu de puține ori, absolvenții merituoși primeau burse din partea lui Carol I, pentru a studia în străinătate. Nu trebuie uitată ridicarea, după 25 de ani de domnie, a palatului **Fundației Universitare Carol I**, o bibliotecă pentru studenții din întreaga țară și care a fost inaugurată, așa cum arată astăzi, în 1914.

Modernizarea, un proces istoric

Chiar dacă sincronizarea societății românești cu lumea și realitățile central și vest europene începuse cu aproape un secol în urmă, accentuarea și diversificarea procesului de modernizare s-a înfăptuit în această perioadă. Cu toate că eforturile acestei ample acțiuni au fost suportate de întreaga societate, responsabilitatea dar și meritul măsurilor de modernizare revin atât clasei politice românești, indiferent de partid, cât și șefului statului care a inițiat și a menținut, în tot acest timp, echilibrul politic, atât de necesar, într-o epocă plină de prefaceri.

4. Preocuparea pentru instrucțiunea publică

Statul român consacră, în comparațiune cu alte state, sume destul de mari instrucțiunii publice; însă oricât de multe ar mai consacra, ele ar fi nimerit întrebuințate, căci sunt cheltuielile cele mai producătoare ce face un stat.

(Dimitrie A. Sturdza, *Domnia Regelui Carol I: Fapte, cuvântări, documente, 1866-1876*, tom I, Editura Academiei Române, București, 1906)

5. Regele Carol I cu privire la Fundația Carol I

Dorind a lăsa în urma Mea o mărturie vie a sentimentelor ce Mă însuflețesc către țară și a arăta totodată necurmatul interes ce am pentru instrucțiune, am închinat tinerelor generații acest lăcaș de studiu (Fundația Universitară „Carol I”), *cu falnica menire de a contribui la răspândirea și înflorirea științei în România.*

(*Cuvântările Regelui Carol I*, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol I”, 1939)

Dicționar

- *banca de scont* = instituție financiară care ia bani rambursabili cu împrumut, pe o perioadă scurtă, și pe care îi investește în titluri de valoare, obligațiuni și certificate de depozit, pe termen scurt sau mediu.
- *Modernizare* = proces istoric de promovare în toate domeniile a realizărilor și descoperirilor umane, în vederea transformării societății.

Cronologie

1867 – Legea pentru înființarea unui nou sistem monetar și fabricarea monedelor naționale.
1872 – Legea organică privind alegerea mitropoliților și episcopilor eparhioțiși pentru constituirea Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Autocefale Ortodoxe Române.
1872 – înființarea Școlii de infanterie și cavalerie din București și a Școlii fiilor de militari din Iași.
1880 – Legea pentru înființarea unei bănci de scont și circulațiune.
1880 – răscumpărarea de către statul român de la societățile străine a concesionării construcției căilor ferate.
1881 – înființarea Școlii fiilor de militari din Craiova și a Școlii Speciale de Artilerie și Geniu.
1882 – Legea pentru înființarea de edificii și construcțiuni publice.
1883 – înființarea Școlii militare de administrație.
1885 – recunoașterea de către Patriarhia de la Constantinopole a Autocefalei Bisericii Ortodoxe Române.
1886 – Codul de comerț.

Curiozități istorice

- În perioada 1901-1905 ca urmare a modernizării agriculturii s-a înregistrat cea mai mare producție la hectar până în 1947.
- Marea majoritate a costurilor modernizării, până la 1914, au fost acoperite de agricultură, care era ramura dominantă a economiei și care asigura aproape 90 % din exportul țării.
- În 1894 existau 177 de posturi telefonice pentru ca în 1913 numărul acestora să ajungă la aproape 18.000.
- Pentru a parcurge distanța București-Iași, înaintea construirii căii ferate dintre cele două orașe, lui Carol I îi trebuiau aproximativ 60 de ore de mers cu poștalionul.

Evaluare/activități de învățare:

1. Utilizând informațiile din sursa 1, menționați două argumente care susțin procesul de modernizare a României, în perioada 1866-1914, altele decât cele din textul manualului.
2. Precizați, pe baza sursei 2, consecința principală a îmbunătățirii transportului în România, la sfârșitul secolului al XIX-lea.
3. Utilizând sursele 3, 4 și textul lecției, precizați motivul pentru care, potrivit opiniei lui Carol I, un stat trebuie să investească în educație.
4. Precizați, din sursa 5, două motive și o consecință a acestora, care l-au îndemnat pe Carol I să construiască Fundația Universitară Carol I.
5. Utilizând textul lecției și toate sursele aferente acesteia, exprimați un punct de vedere, argumentat, asupra procesului de modernizare al societății românești între 1866-1914.

3. Monarhia – arbitru în viața politică din România. Viața politică la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea

Regele Carol I – arbitru al vieții politice

În urma adoptării Constituției din 1866, care îl înzestra pe domnitor și ulterior pe rege, atât cu prerogative executive cât și legislative, acesta devenea un factor de echilibru între cele două puteri în stat. Mai mult, odată cu trecerea timpului, câștigând experiență, Carol I avea să cunoască destul de bine atât actorii, cât și mecanismele politicii românești și, plasându-se deasupra patimilor luptei pentru putere, devenea un adevărat arbitru al vieții politice românești. Luând în calcul obiceiurile și tradiția țării, dar și realitățile timpului său, obișnuindu-se cu intrigile de culise și sistemul de castă al politicienilor români, monarhul va trece, nu de puține ori, peste sentimentele personale, urmărind interesele naționale.

În cea de-a doua parte a domnie sale, Carol I va impune reguli clare privind funcționarea mașinăriei guvernamentale, ferindu-se de orice inițiative care ar fi putut alimenta schimbarea. Adept al echilibrului între cele două partide politice, **liberal** și **conservator**, mai ales după marea guvernare brătienistă dintre 1876-1888, Regele va introduce, ulterior, spre sfârșitul secolului al XIX-lea, mecanismul alternanței la guvernare, cunoscut și sub numele de **rotativa guvernamentală.** În consecință, în viața politică internă, în această perioada, Regele a jucat un rol cheie atât prin atribuția sa constituțională de a-l numi pe primul ministru cât și prin reglarea mecanismului alternanței la guvernare.

I. G. Duca (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

1. Guvernele din România în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea – și începutul secolului al XX-lea

Nr. Crt.	Guvernul	Prim-ministru	Perioada
1.	Partidul Conservator	Lascăr Catargiu	27. 11.1891 – 3. 10.1895
2.	Partidul Național Liberal	D.A. Sturdza	4.10.1895 – 21. 11.1896
3.	Partidul Național Liberal (drapeliști)	P.S. Aurelian	21.11.1896 – 26.03.1897
4.	Partidul Național Liberal	D.A. Sturdza	31.03.1897 – 30.03.1899
5.	Partidul Conservator	Gheorghe Gr. Cantacuzino	11.04.1899 – 6.07.1900
6.	Partidul Conservator	P.P. Carp	7.07.1900 – 13.02.1901
7.	Partidul Național Liberal	D.A. Sturdza	14.02.1901 – 20.12.1904
8.	Partidul Conservator	Gheorghe Gr. Cantacuzino	22.12.1904 – 12.03.1907
9.	Partidul Național Liberal	D.A. Sturdza	12.03.1907 – 27.12.1908
10.	Partidul Național Liberal	I.I.C. Brătianu	27.08.1908 – 4.03.1909
11.	Partidul Național Liberal	I.I.C. Brătianu	4.03.1909 – 28.12.1910
12.	Partidul Conservator	P.P. Carp	29.12.1910 – 28.27.1912
13	Partidul Conservator	Titu Maiorescu	28.03.1912 – 14.10.1912
14.	Partidul Conservator	Titu Maiorescu	14.10.1913 – 31.12.1913
15.	Partidul Național Liberal	I.I.C. Brătianu	4.01.1914 – 10.12.1916

2. I.Gh. Duca despre rolul politic al Regelui Carol I

a. *Ceea ce este mai ciudat, pare că s-ar fi dezinteresat de toate chestiile interne și el căruia îi plăcea să fie arbitru situațiilor și să dicteze tuturor, ar fi fost cuprins de scrupule constituționale, când era vorba de a-și executa influența în favoarea îndeplinirii vreunei reforme cerute de nevoile reale ale țării […].*

b. Prin intimidare erai sigur că îl poți paraliza în acțiunile lui […]. Oamenii noștri politici cunoșteau această slăbiciune și adesea au întrebuințat amenințarea împotriva lui ca să poată reuși în combinațiile lor.

c. De asemenea și în politica internă, dacă Regele Carol a ieșit din rolul de suveran strict constituțional și ajuns cunoscutul arbitru atotputernic al vieții noastre dinăuntru, nu era atât în setea lui de guvernământ.

(I.Gh. Duca, *Memorii*, vol. I,
Editura Expres, București, 1992)

Suveranul și partidele politice

În anumite cazuri monarhul a considerat că este de datoria sa să se amestece în viața partidelor, reușind mai întotdeauna să-și impună propriul punct de vedere, care în opinia sa era cel corect.

După primii ani de domnie, când a trebuit să facă față frământărilor politice, Carol a fost acceptat, după 1871, de către opinia publică românească ca o realitate a configurației politice interne, viața politică calmându-se și intrând în matca unei relative stabilități. Aducerea conservatorilor la putere, în perioada 1871-1876, a domolit, pentru un timp, spiritul antidinastic al unei părți a populației. Spre sfârșitul acestei perioade, în condițiile unei situații internaționale agitate, generată de o nouă etapă a crizei orientale, Carol va însărcina pe liberali cu formarea guvernului.

Între 1888 și 1895 au condus câteva guverne de orientare conservatoare, care prin ordine și constituționalism au permis o dezvoltare graduală a economiei, remarcându-se „marele guvern conservator" condus de Lascăr Catargiu (1891-1895). După moartea lui Lascăr Catargiu, în funcție de interesele sale de moment, Regele va sprijini o grupare sau alta din partidul conservator. În ceea ce îi privește pe liberali, aceștia aveau la conducere, din 1892, un nou lider: D. A. Sturdza.

Gheorghe Grigore Cantacuzino
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

După 1895, conservatorii și liberalii s-au succedat la putere. Datorită forței lor politice, utilizând eficient sistemul rotativei guvernamentale, pe scena politică internă, nu s-au mai putut impune și alte partide, fie cel care reprezenta interesele țărănimii, fie cel care reprezenta proletariatul orășenesc.

La începutul secolului al XX-lea partidele politice erau expresia unor realități instituționale schimbate. **Conservatorii** nu au dispus niciodată de o unitate politică și organizatorică, chiar dacă, la

3. Din *Jurnalul* Regelui Carol I

Marți 9-21 iunie 1881

Ora 2 primit pe I. Brătianu care consideră că Rosetti ar dori președinte al guvernului, eu îl numesc însă pe el [….]. Ora 5 la Palat. 5 ½ depus jurământul noul cabinet, cu I. Brătianu președinte și Rosetti la interne.

(Carol I al României, *Jurnal*,
Editura Polirom, Iași, 2007)

4. Din *Memoriile* Regelui Carol I

29 ianuarie/10 februarie. Lascăr Catargiu declară Corpurilor Legiuitoare că Ministerul, în urma votului de blam de ieri, a depus în corpore demisia în mâinile principelui[…].

30 ianuarie/11 februarie. Principele îl însărcinează pe Lascăr Catargiu cu remanierea Cabinetului.

(*Memoriile regelui Carol I al României. De un martor ocular*, vol. III, 1876-1877, Editura Machiavelli, București, 1996)

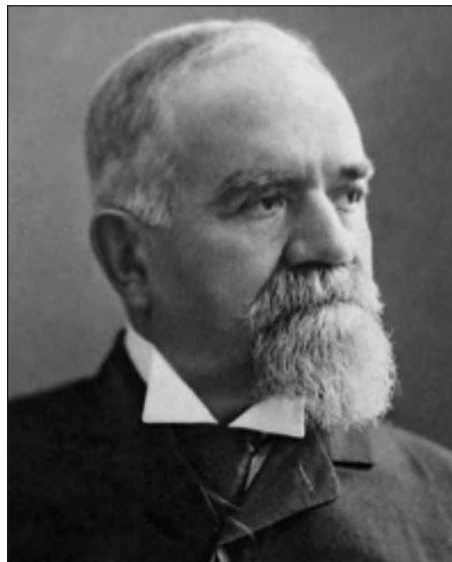
1907, aceștia s-au unit cu junimiștii sub conducerea lui Petre P. Carp. În anul 1908 se formează Partidul Conservator Democrat condus de Take Ionescu, la care, ulterior, în perioada neutralității, va adera facțiunea proantantistă, condusă de Nicolae Filipescu, formând Partidul Conservator Naționalist. O altă grupare politică, care se formează la începutul secolului al XX-lea, este Partidul Național Democrat, condusă de profesorii universitari Nicolae Iorga și A.C. Cuza. **Liberalii** vor aborda activitatea politică a noului secol întăriți numeric, prin revenirea facțiunii drapeliste și prin adoptarea generoșilor, membri ai primului *Partid Social Democrat al Muncitorilor din România*.

În primul deceniu al secolului al XX-lea, relația în plan guvernamental, a suveranului cu partidele politice, a însemnat rezolvarea unei probleme de imagine, dar și înfrângerea revoltei sociale țărănești. În 1906, guvernul conservator condus de Gheorghe Grigore Cantacuzino organizează, pe câmpia Filaretului, astăzi parcul Carol, o expoziție națională, jubiliară, legată de 40 de ani de domnie a regelui.

5. Rolul lui Carol I în viața politică

Dar clădirea era pe nisip, celelalte două partide simțindu-se deopotrivă amenințate puseră piciorul în prag, iar Regele Carol nu vrea să iasă din tradiție. El nu cunoaște decât două partide clasice.

(Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, Editura Eminescu, București, 1993)

Titu Maiorescu

În 1907, chemat la guvernare, în regim de urgență, Partidul Național Liberal a organizat înfrângerea marii răscoale țărănești, acțiune mitizată de istoriografia comunistă.

Privind retrospectiv, putem afirma că Regele Carol I a privit, cu ostilitate, apariția unei noi formațiuni politice, care să să atenteze la principiul rotativei guvernamentale. De aceea, nu l-a însărcinat niciodată pe Take Ionescu, șeful noii formațiuni politice conservatoare, să formeze guvernul.

La începutul deceniului doi al secolului trecut, în vremea guvernării conservatoare conduse de P.P. Carp s-a derulat nu mai puțin celebra **afacere a tramvaielor.** De altfel, ca urmare a acestei oneroase tranzacții, cădea cabinetul condus de intransigentul om politic. În dorința legitimă a lui Titu Maiorescu de a ajunge la conducerea unui cabinet conservator, dar și ca urmare a voinței monarhului, se forma un nou guvern condus de profesorul și criticul literar. Noul executiv era considerat o prelungire a celui condus de Petre P. Carp. Deși nu reprezenta întregul partid conservator, totuși de numele acestui guvern se leagă participarea României la cel de-al Doilea Război Balcanic, încheiat cu pacea de la București din august 1913, act care consfințea un mare succes

diplomatic al țării. Deoarece presiunea liberală se manifesta tot mai evident, aceștia promițând, în cadrul adunărilor politice, atât o nouă reforma agrară, cât și una electorală, conservatorii, de bună voie, vor părăsi puterea. Noul guvern liberal condus de I.I.C. Brătianu, șef al partidului încă din 1909, va depune jurământul în ianuarie 1914. Numai că dezbaterile asupra programului lor de reforme, care suscitase vii și diverse opinii din partea partidelor politice, aveau să se amâne în vara anului 1914, fără a se materializa, ca urmare a izbucnirii Primului Război Mondial.

Regele Carol I al României

6. Simțul datoriei la Regele Carol I

În toată domnia lui (Carol), a fost stăpânit mai mult decât în orice altceva de simțământul datoriei. Și, din acest punct de vedere, domnia lui a fost benefică pentru țară. Prezența sa pe tron, o jumătate de veac, a asigurat României o stabilitate politică normală, care, la rândul ei, a înlesnit o muncă rodnică.

(Ion Bulei, *O istorie a românilor*, Editura Meronia, București, 2007)

Dicționar

- *Alteță regală* = titlu și termen de adresare pentru principii unei familii domnitoare.
- *cartel electoral* = alianță între partide politice care se coalizează și își coordonează activitatea cu prilejul alegerilor locale sau parlamentare.
- *Drapeliști* = facțiune liberală condusă de P.S. Aurelian, grupată în jurul ziarului *Drapelul*.
- *Generoșii* = grupare din Partidul Social Democrat al Muncitorilor din România, care a militat pentru trecerea în PNL deoarece în PSDMR nu putea rezolva revendicările celor pe care îi reprezentau; în 1899, aceștia i-au părăsit pe socialiști și s-au înscris în PNL.
- *moțiune de încredere* (sau *moțiune de cenzură*) = act juridic al Parlamentului prin care, în urma adoptării lui prin vot, mandatul de încredere acordat de Parlament încetează, iar guvernul este demis.
- *partidul junimist* = grupare politică conservatoare formată, inițial, din membrii care activau în societatea literară *Junimea*.

Cronologie

1879 – domnitorul Carol primește titlul de Alteță Regală.
1892 – D.A. Sturdza ajunge șef al Partidului Național Liberal.
1897 – apare ziarul *Drapelul*.
1899 – se contractează un împrumut financiar extern pentru stabilizarea finanțelor țării.
1899 – trădarea generoșilor, politicieni care părăsesc PSDMR și aderă la PNL.
1906 – jubileul național, generat de ocazia împlinirii a 40 de ani de domnie a lui Carol I.
1907 – unificarea conservatorilor sub conducerea lui P.P. Carp.
1909 – I.I.C. Brătianu devine șef al PNL.
1912 – adoptarea Legii pentru încurajarea industriei naționale.
1912 – afacerea tramvaielor.
1913 – pacea de la București, încheiată în urma celui de-al doilea război balcanic.

Curiozități istorice

- În perioada dintre 1888 și 1914 s-au format 12 guverne conservatoare și numai 8 guverne liberale.
- Omul politic care a deținut funcția de prim-ministru cea mai mare perioadă de timp, pe timpul domniei lui Carol, a fost I.C. Brătianu: 11ani și 9 luni.

Evaluare/activități de învățare:

1. Analizați cu atenție sursa 1 și precizați un caz în care rotativa guvernamentală a fost încălcată. Pe baza informațiilor din manual găsiți un argument care a determinat această încălcare.
2. Identificați în sursele 2 (a, b, c) și 6 câte o asemănare și câte o deosebire, privind rolul lui Carol I în viața politică a țării.
3. Pe baza surselor 3 și 4 menționați două prerogative ale lui Carol I, în conformitate cu prevederile Constituției din 1866.
4. Selectați din sursa 5 o cauză pentru care partidul condus de Take Ionescu nu a fost chemat la guvernare.

Carol I și oamenii politici

Instituțional și profesional, Carol I nu a avut niciun prieten printre oamenii politici români. Singurul lui sfetnic, la începutul domniei, a fost tatăl său principele Carol Anton de Hohenzollern, om de reală inteligență, iar singura sa prietenă și confidentă a fost soția sa, regina Elisabeta. „Regele nostru nu vrea să aibă printre noi nici prieteni nici dușmani”, avea să se confeseze D. A. Sturdza, prințului Urussof, guvernatorul Basarabiei. Și totuși din diverse motive, primul dintre monarhii români a avut un real respect și o deosebită apreciere pentru anumiți reprezentanți ai clasei politice românești. Preferințele sale au mers, mai ales, către liberali, mai disciplinați și înregimentați, și care, în general, s-au supus ordinelor primite. Totuși Carol nu a ezitat să se apropie, atât cât firea sa îi permitea, și de unii lideri conservatori, dar care nu erau dispuși să accepte întotdeauna toanele regelui, spunându-i, nu de puține ori, ce gândeau. Dintre liderii reprezentativi ai celor două partide ale epocii, Partidul Național Liberal și Partidul Conservator, sunt de evidențiat relațiile dintre Carol I și Lascăr Catargiu, Ion C. Brătianu, D.A Sturdza și P. P. Carp.

Lascăr Catargiu (1823-1899) era descendent al unei familii de boieri moldoveni. Omul politic nu avea studii înalte, dar s-a distins ca bun administrator, încă de pe vremea domniei lui Mihail Sturdza. Membru al „monstruoasei coaliții” care avea să-l răstoarne de la putere pe Al. I. Cuza, viitorul lider al conservatorilor devine în 1866, după abdicarea domnului unirii, membru al Locotenenței domnești. Cu acest prilej, noul domn Carol, abia sosit în țară, îl va numi în funcția de prim-ministru, cea dintâi încredințată unui om politic român. Bun organizator și dușman declarat al demagogiei, numirea lui Lascăr Catargiu ca premier, după incidentele de la sala Slătineanu, din martie 1871, va fi o garanție, pentru domnul Carol, în restabilirea și menținerea ordinii constituționale. Șef al guvernului până în 1876, apoi o scurtă perioadă în 1889 și în final între 1891-1895, Lascăr Catargiu a adoptat măsuri benefice pentru modernizarea țării, contribuind la afirmarea Partidului Conservator ca partid politic. De altfel, în 1880 participase, alături de alți 80 de oameni politici, la înființarea acestui partid. Ales șef al Partidului Conservator încă de la crearea sa, Catargiu stătea mai puțin în capitală, în casa modestă din strada Biserica Amzei, preferând aerul de țară de la conacul său de la Golășei. Deși era foarte apreciat de rege, Lascăr Catargiu nu s-a sfiit, atunci când interesele țării erau mai presus, să-și exprime punctul de vedere, cu demnitate și convingere.

Lascăr Catargiu

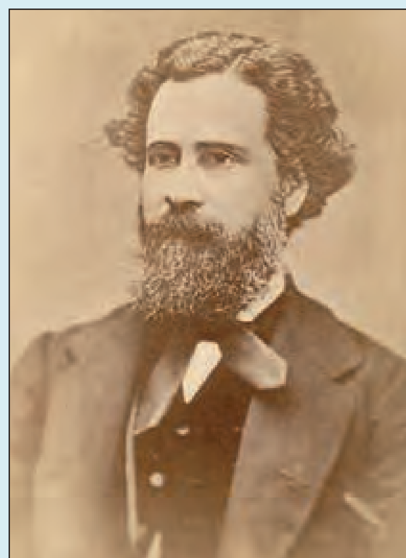
1. Cu privire la Lascăr Catargiu

Lascăr Catargiu se înscrie printre marile personalități ale României. A fost un conservator care a știut să se adapteze noilor realități: a acceptat regulile parlamentarismului și a contribuit la afirmarea și ascensiunea statului român în ultimele decenii ale secolului al XX-lea. Iorga îi evoca liric amintirea, comparându-l cu „un foc de țară simplu, luminos și cald, care împrăștie stafiile întunericului și izgonește fiarele”.

(Dan Berindei, *Portrete istorice ale românilor*, Editura Compania, București, 2009)

Situația a apărut în 1891, când principele Ferdinand ar fi dorit să o ia în căsătorie pe Elena Văcărescu, protejata reginei Elisabeta. Chemat pentru a fi consultat, bătrânul lider conservator ar fi răspuns la întrebarea lui Carol, cu vorba sa înceată și greoaie, „Maiestate, aiasta nu se poate!”, adăugând la stăruințele reginei: „Eu, majestate, nu spun că prințul nu poate lua în căsătorie pe domnișoara Văcărescu, o poate lua, însă în căzul aista trebuie să rămâie simplu particuler”. A murit la București, în martie 1899, în urma unui atac de cord, tocmai când primea un nou mandat de prim-ministru. La aflarea veștii, Regele ar fi afirmat „cumplită fatalitate”, exprimându-și consternarea. Pierduse unul dintre sfetnicii devotați Coroanei.

I.C. Brătianu (1821-1891) s-a născut în casa unui boiernaș argeșean, Dincă Brătianu, care își făcuse averea din negoț. Școlit la Paris, viitorul lider al liberalilor, intrat încă de pe atunci în masonerie, participa, în țară, la revoluția de la 1848. Autoexilându-se în capitala Franței, după înfrângerea revoluției muntene, revenea în țară, de abia în 1857, afirmându-se în lupta pentru unire. Marginalizat de domnitorul Cuza, Brătianu participa la complotul „**Monstruoasei coaliții**”, care se termina cu debarcarea domnitorului unirii. După abdicarea lui Cuza, Brătianu va avea un rol deosebit în aducerea pe tronul țării a lui Carol de Hohenzollern, pe care l-a însoțit în drumul spre România. Deși implicat în mișcarea republicană de la Ploiești (1870), domnul nu va ezita, în 1876, să îi încredințeze demnitatea de

I.C. Bratianu

prim-ministru, calitate în care va da dovadă de abilitate și fermitate.

Stilul autoritar de a conduce guvernul îi vor aduce porecla de „Vizirul”. Analizând această perioadă de 12 ani de guvernare liberală, cu cel mai longeviv șef de guvern al epocii moderne, analistul fin care era Titu Maiorescu a considerat-o o formă de absolutism autoritar, mascată de constituționalitate. În timpul mandatului său, Brătianu va colabora fructuos cu monarhul. Alături de proclamarea, obținerea și recunoașterea independenței țării, guvernul său va fi acela care, după realizarea acestui deziderat, va lua decizia acordării lui Carol a titlului de Alteță Regală, în septembrie 1878. Peste aproape trei ani, în martie 1881, tot un guvern liberal al cărui prim-ministru era Brătianu proclama România, neatârnată, ca regat. Și tot un guvernul liberal cu Brătianu la cârmă trecea prin Parlament în 1884 Legea pentru crearea Domeniilor Coroanei, prin care Coroana României era înzestrată cu veniturile a 12 moșii. Și totuși, cu puțin înainte de moarte, bătrânul politician, prudent față de puterea crescândă a suveranului, ar fi declarat unor intimi: „Să fiți cu ochii pe rege că prea l-am făcut mare”. Moartea sa, survenită în 1891, va impresiona întreaga suflare

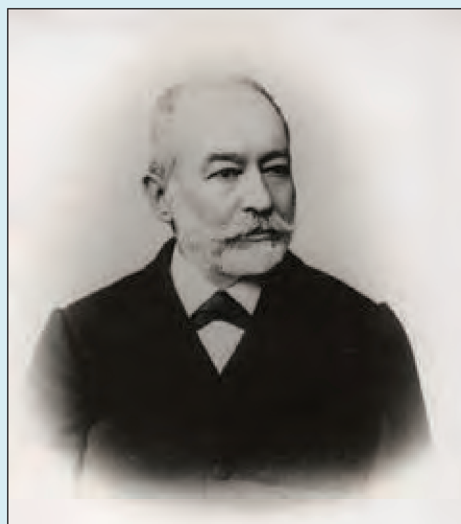
2. Mihail Kogălniceanu despre I.C. Brătianu

Oamenii zilei, mari sau mici, pot fi ingrați cu dânsul, istoria însă, istoria nepărtinitoare, ea care purcede mintenași din inima națiunii întregi, va păstra cu litere de aur amintirea celuia care și-a pus numele în fruntea tuturor marilor fapte naționale și politice a renașterii României!

(Dan Berindei, *Portrete istorice ale românilor*, Editura Compania, București, 2009)

politică românească. Afectat, reținutul rege Carol declara cu acestă ocazie... „am pierdut pe cel mai bun amic ce aveam".

Dimitrie A. Sturdza (1833-1914) s-a născut într-o familie boierească de tradiție din Moldova. Rudă cu domnitorul Mihail Sturdza, și-a desăvârșit educația în diverse orașe din Germania. Extrem de muncitor, calculat și sever, de o cinste ireproșabilă, pătimaș sprijinitor al culturii, donând bunurile sale culturale Academiei, viitorul prim-ministru era o combinație originală de calități și defecte. Și dacă pe plan cultural a excelat (este printre altele cel care a întemeiat colecția de *Documente privitoare la istoria românilor*), pe plan politic bilanțul său este mai degrabă pasiv. Contradictoriu în acțiuni și în concepții, Sturdza le va materializa în activitatea politică. Și-a început cariera politică, în 1859, ca secretar al lui Cuza. Deși numit ministru, în câteva rânduri, de către domnul Unirii, Sturdza nu va ezita să participe la mișcarea care l-a detronat pe mentorul său. De aceeași atitudine a dat dovadă și față de noul principe Carol. Deși a fost unul dintre sprijinitorii aducerii în țară a lui Carol, însoțindu-l în vizita la Constantinopol pentru recunoașterea domniei (1866), peste o vreme, între anii 1875-1876, îl va

Dimitrie A. Sturdza
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

ataca în gazetele germane. Prin anii '80 ai secolului al XIX-lea va reveni la primele sentimente, transformându-se, la bătrânețe, într-unul dintre cei mai fideli sprijinitori ai Coroanei. În plus, se spunea că el ar fi introdus sărutul mâinii suveranului, ca o dovadă a credinței față de monarh. Sturdza a fost apreciat de Carol, în mod special, atât pentru orientarea sa progermană cât și pentru slujirea cu devotament a Coroanei. De aceea, nu este surprinzător că, în perioada cât a deținut funcția de ministru de externe în marea guvernare brătienistă, D.A. Sturdza semna, în 1883, tratatul de aderare a României la Tripla Alianță.

În toamna lui 1892, după moartea lui Ion Brătianu (1891) și a fratelui său Dimitrie (1892), D.A. Sturdza ajunge șeful Partidului Național Liberal și peste 3 ani va obține primul mandat de șef al Guvernului (1895-1899). Este perioada în care caracterul său meticulos și calculat va fi depășit de violența și lipsa de măsură în problemele grave ale țării, cum sunt destituirea Mitropolitului Ghenadie Petrescu și mai ales problema românilor din Transilvania. I se va mai încredința, în două rânduri, funcția de șef al Cabinetului (1901-1904, 1907-1908), dar nici în aceste mandate nu va excela, în calitatea pe care o deținea. După 1906,

3. Cu privire la D.A. Sturdza

Istovit de travaliul ce-i depășise limitele, bătrânul boier de la Miclăușani a trecut cu mare chin în lumea umbrelor, urmărit poate și de o târzie mustrare pentru grelele...păcate ce și le-a făcut cu legendarul Prinț al Unirii, atât ca fervent animator în cadrul „monstruoasei coaliții", cât mai ales prin dosire, vreme de patru decenii, a Arhivei lui Cuza-Vodă, din care reieșea că actul detronării fusese o eroare politică, deoarece Domnitorul însuși inițiase demersuri către Cancelariile marilor Puteri europene, spre a-i fi recomandat un Principe străin, căruia să-i treacă Domnia țării.

(Stelian Neagoe, *Oameni politici români – Enciclopedie*, Editura Machiavelli, București, 2007)

ca urmare a efortului prelungit, atât pe plan politic cât și academic, stresat de opoziția din partid, vor apărea primele simptome ale unei boli care îl va măcina până la moarte. Tulburările de comportament, crizele de furie și religiozitatea pronunțată au determinat congresul PNL să îl înlocuiască de la conducerea partidului (1909). Internat la Paris la clinica Saint Antoine, apoi la Suresnes (1908), vorbele prin care Carol I îi mulțumea pentru „neprețuitele servicii aduse Coroanei", cât și pentru „nestrămutata credință și statornicul sprijin", nu-i vor alina suferința. Personalitatea despre care Iorga spunea „om de severă muncă și de aprigă autoritate" murea acasă la București, uitat și părăsit, în mijlocul cărților iubite, în anul izbucnirii Primului Război Mondial.

P.P. Carp (1837-1919) era vlăstar al unei vechi familii boierești amintită în *Descriptio Moldaviae* a lui Dimitrie Cantemir. El și-a făcut studiile în Germania. Membru al „monstruoasei coaliții", care îl silea pe Al.I. Cuza să abdice în 1866, P.P. Carp va milita pentru aducerea pe tron a principelui Carol. Cariera sa politică, începută ca secretar intim al Locotenenței domnești (1866), va fi ilustrată, în anii următori, prin numeroase demnități ministeriale, urcând spre funcția supremă în guvernare, aceea de prim-ministru (1900-1901, 1910-1912). Creator al junimismului politic, cel pe care Caragiale îl numea cu ironie „Bismarck al României", își elabora în 1881 programul politic numit *Era nouă*. Șef, peste ani, al întregului Partid Conservator (1907-1912), Carp a fost un om politic inteligent, incoruptibil, rece, lapidar, mereu în ofensivă. Bun orator, dar caustic, cuvintele sale, parcă turnate în bronz, aveau o mare încărcătură spirituală și nu de puține ori replicile la adresa vreunui adversar politic erau distrugătoare. De aceea, prin intransigența de care dădea dovadă, Carp a intrat uneori în conflict cu însuși Regele Carol I. De altfel, Carol I îi mărturisea lui Nicolae Filipescu, unul din fruntași conservatori, că „niciodată nu s-a simțit mai puțin rege decât în timpul guvernării lui Carp". Astfel, într-o ședință a guvernului întrunită la palat (ianuarie 1901), Regele i-ar fi sugerat primului ministru, care nu dorea să cedeze în problema reformei sale financiare, să fie mai înțelegător, pentru că el dă înapoi în unele cazuri. Agresiv, ca de obicei, șeful guvernului i-ar răspuns în franceză: „Este dreptul Majestății Voastre". Apoi, completând împăciuitor, adăuga: „Majestatea dumneavoastră poate ceda, pentru că este permanent în

P.P. Carp (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

4. Cu privire la politica lui Petre P. Carp

După cucerirea independenței absolute de Stat, Carp a intuit, asemenea lui Ion C. Brătianu, că de aici înainte trebuia așezată țara pe baze moderne occidentale. Poate că și din această cauză, relația dintre liderul conservator junimist și bătrânul liberal a fost de respect și aproape de colaborare… Petre P. Carp și-a dominat contemporanii prin superioritatea spiritului său critic. Ținuta sa demnă, inflexibilă, de o indubitabilă moralitate, l-a singularizat și l-a făcut incomod în epocă. A face politică mare cu mâinile curate este un risc plătit conjurației mediocrităților, care uneori doboară și genii.

(Stelian Neagoe, *Oameni politici români – Enciclopedie*, Editura Machiavelli, București, 2007)

funcție, pe când noi miniștrii nu avem decât ziua de astăzi". Altădată, în martie 1912, înainte de a părăsi șefia guvernului, răspunzând reproșurilor regelui privind slaba înzestrare a armatei, Carp i-ar fi replicat: „Dacă nici de asta nu te-ai ocupat de aproape, ce ai făcut timp de 45 de ani". Își va schimba atitudinea la Consiliul de Coroană de la Sinaia, din vara lui 1914, care trebuia să ia decizia participării României la războiul mondial, abia izbucnit. Aici, omul politic conservator, mai degrabă din rusofobie decât din germanofilie, a fost singurul care l-a sprijinit pe rege pentru ca România să participe la război alături de Tripla Alianță. Deoarece la sfârșitul discuțiilor se hotăra neutralitatea țării, Carp ar fi declarat: „Sire, țin atunci să se constate că, în ceasul cel mai greu pentru țară, Majestatea Voastră este părăsită de toate partidele și de toți sfetnicii ei, la sfârșitul unei lungi domni închinate propășirii naționale". Va fi și mai categoric peste doi ani, la Consiliul de Coroană de la Cotroceni. Vitriolant în cuvântul său, bătrânul om politic dorea ca armata română să fie învinsă deoarece, spunea el, „victoria voastră ar fi ruina țării". Istoria nu a i-a dat dreptate. În fața României întregite, Carp nu a putut să exprime, în 1918, decât una dintre butadele sale rămasă, însă, celebră: „România are prea mult noroc pentru a mai avea nevoie de politicieni". Înăcrit de viață (pierduse un fiu pe front, iar ginerele său dezertase la nemți), Carp se stingea la conacul său de la Țibănești, cu puțin timp înainte de a împlini 82 de ani.

Evaluare/activități de învățare:

1 Precizați, pe baza sursei date, două informații despre personalitatea lui Lascăr Catargiu.

2 Formulați, din lecție și sursa dată, un punct de vedere referitor la atitudinea politică a „Vizirului", susținându-l cu două informații selectate din sursa data.

3 Precizați „păcatele" pe plan politic și moral săvârșite de D.A. Sturdza, la care se referă sursa 3.

4 Scrieți, din sursa 4, două informații care se află în relația cauză – efect.

5 Realizați, pe baza lecțiilor și a surselor, un eseu cu titlul *Regele Carol I și sfetnicii săi*, având în vedere:
– precizarea unei caracteristici a relației domn/rege și oamenii politici din spațiul românesc în secolul al XIX-lea până la Primul Război Mondial;
– prezentarea unui fapt istoric referitor la relația Suveran – clasa politică în viața politică internă românească în secolul al XIX-lea;
– menționarea a două acțiuni diplomatice în care este implicat binomul Suveran – lideri politici în spațiul politic românesc în secolele al XIX-lea – al XX-lea;
– formularea unui punct de vedere referitor la evoluția instituției centrale din spațiul românesc de la formarea statului român modern până la Primul Război Mondial și susținerea acestuia printr-un argument istoric.

4. Carol I și problema țărănească

Lumea satelor și problema pământului

Reforma rurală din 1864 din Principate a domnitorului Alexandru I. Cuza era impusă, indirect, de dinamica transformării relațiilor de muncă și proprietate în relații de tip capitalist și direct de creșterea tensiunii în lumea satelor. Lupta țărănimii îl determina pe domnitorul Alexandru I. Cuza și pe sfetnicul său de încredere, Mihail Kogălniceanu, să impună **legea rurală**, care este publicată împreună cu proclamația domnitorului în „Monitorul Oficial". Evoluția în privința structurii proprietății agrare se va desfășura pe câteva coordonate majore: creșterea marii proprietăți moșierești, unele moșii devenind adevărate latifundii; procesul de divizare și de înmulțire a micilor gospodării țărănești; dezvoltarea treptată a burgheziei sătești; scăderea suprafeței domeniilor statului prin vânzarea de moșii.

Structura proprietății agrare a influențat în mod pozitiv agricultura prin eliberarea juridică a țăranului, ce a permis crearea forței de muncă liberă pentru industrie. S-au dezvoltat relațiile capitaliste în agricultură prin folosirea – chiar într-o proporție mai mică – a muncii salariate. S-au folosit mașinile agricole într-un număr tot mai mare. S-a trecut la folosirea pe o scară largă a schimbării terenului semănăturilor și respectarea timpului de lucrări agricole. Ca aspecte negative se pot aminti tendința moșierimii de a exploata munca, uneltele și vitele țăranului, analfabetismul și bolile sociale, extinderea arendășiei, lipsa unor reforme profunde care să satisfacă setea endemică de pământ a țărănimii. Repartiția inechitabilă a pământului a contribuit și la decalajul existent între baza materială, randamentul și calitatea agriculturii practicată de gospodăriile țărănești în raport cu cele moșierești.

Legislația agrară și problema rurală

Raportul dintre mica gospodărie țărănească și fondul funciar al țării, mereu defavorabil săteanului, a reținut trează atenția guvernelor României, care au încercat – în limitele clasei sociale pe care o reprezentau – să se preocupe de soarta lucrătorului ogoarelor. Cele două partide din epocă, Partidul Național Liberal și Partidul Conservator, cât și șeful statului, aveau o viziune apropiată în ceea ce privește politica agrară. Între ele existau și deosebiri, mai ales în ceea ce privește rezolvarea în viitor a acesteia. Astfel, după războiul de independență, cu o întârziere de aproximativ 15 ani, s-a trecut la aplicarea articolelor 5-6 din legea rurală, împroprietărindu-se însurăței.

Mica proprietate țărănească avea să cunoască atât prefaceri pozitive, prin întregirea ei în ansamblu, dar încă insuficientă pentru nevoile reale de pământ ale țărănimii (legiuirile din 1868, 1872,

1. Caracterizarea situației agrare din țara noastră

Cea mai anormală și mai păgubitoare stare pentru o țară, din toate punctele de vedere, o formează cele două extremități ale proprietății: pulverizarea proprietății țărănești, pe de o parte, latifundiile adică, moșiile cu o întindere foarte mare, de regulă peste 500 de ha, pe de altă parte, o stare care, din nenorocire, există la noi ca la nicio altă țară din Europa, exceptând Rusia.

(*Texte și documente privind istoria modernă a românilor*, vol. II, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009)

2. Legea pentru tocmeli și lucrări agricole și pentru executarea lor, 18/ 30 aprilie 1866

Art. XIII. *Primarii sunt datori prin ajutorul consilierilor comunali, vătașilor, dorobanților, secretarilor, să îndemne pe muncitorii agricoli care au contractat, în conformitate cu legea de față, a-și îndeplini tocmelile, la vremea când și locul unde și după chipul cu care s-au legat prin tocmeli […].*

(*Texte și documente privind istoria modernă a românilor*, vol. II, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009)

3. Legea pentru tocmelile de lucrări agricole și pentru executarea lor, 7 /19 aprilie 1872

Art XXI. *Primarii sunt datori prin ajutorul consilierilor comunali, vătășilor, dorobanților, secretarilor, să îndemne pe muncitorii agricoli care au contractat în conformitate cu legea de față, a-și îndeplini tocmelile, la vremea când și locul unde și după chipul cu care s-au legat prin tocmeli. În caz când după îndemnul și execuțiunea consiliului comunal locuitorii vor arăta îndărătnicire[…] consiliul îndată va cere de la subprefectura locală a-i trimite ajutor de dorobanți, necesari în executarea locuitorilor îndărădniciți […].*

(*Texte și documente privind istoria modernă a românilor*, vol. II, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009)

1875, 1878, 1881/1884), cât și de factură negativă, prin ipotecarea, închirierea, „unirea" loturilor cu cele moșierești și în general prin vinderea pământurilor primite. O încercare pentru a potoli lipsa de pământ a țărănimii, care a avut acordul ambelor partide, dar și a regelui, a fost vinderea unor terenuri din domeniile statului. Prima și cea mai importantă lege în acest sens a fost cea din 1889. Pe aceeași linie, în 1904, s-a promulgat și legea privind constituirea obștilor sătești, iar ulterior, după marea răscoală din 1907, s-a constituit Casa Rurală. Prin legiuirile date în secolul al XIX-lea, 569.861 de familii țărănești au primit 2.486.865 ha pământ.

Însă toate aceste soluții temporare nu au putut liniști lumea satelor. Pe fondul luptei politice din 1888, dintre Opoziția Unită și liberali, se va declanșa, în primăvara acestui an, prima mare răscoală a țărănimii, care va cuprinde 27 din cele 32 de județe. Represiunea dură a guvernului junimist, care a avut și încuviințarea regelui, a dus la uciderea și rănirea a sute de țărani. În condițiile unor noi revolte țărănești în mesajul tronului adresat Corpurilor legiuitoare în 1905, regele solicita, printre altele, în mod expres „crearea unui fond pentru îmbunătățirea stării sanitare a țărănimii".

Răscoala țărănească din 1907

Organizarea Jubileului din 1906 odată cu împlinirea a 40 de ani de la încoronarea domnitorului Carol demonstra ruptura clară între progresul general, autentic, al societății și stagnarea și mizeria din lumea satelor. Preocupat mai ales de modernizarea vieții orășenești, monarhul își dădea seama că neglijase cu desăvârșire lumea satelor. Nu de puține ori festivismul cu ocazia vizitării lumii rurale îi întreținea o viziune deformată despre viața țărănimii.

În contextul lipsei acute de pământ, a obligațiilor sporite ale țărănimii și a frământărilor nepotolite din lumea satelor, în februarie 1907 izbucnea cea mai mare răscoală din România. Cuprinzând cu repeziciune întreaga țară, răscoala a fost foarte violentă, iar represiunea pe măsură. Având sprijinul regelui, care încuviințase luarea unor măsuri pentru „a îndestula cereri drepte și legitime", guvernul liberal adopta unele măsuri paliative în favoarea țărănimii. În același timp, adept al sintagmei „proprietatea este sacră și inviolabilă", Carol era de acord în aprilie 1907 cu despăgubirea proprietarilor și a arendașilor care

4. Cauzele răscoalei din 1907, în raportul procurorului general N. Leonescu

Am întrebat aproape pe fiecare din ei asupra cauzei răscoalei. Toți ne-au negat că ar fi puși la cale de cineva. […] Pământ pentru hrană nu li se dă, sau dacă li se dă, îl plătesc așa de scump încât degeaba îl mai muncesc. […] Imaș pentru pășunatul vitelor nu li se dă deloc, sau foarte puțin astfel că nu pot să ție vitele trebuincioase pentru hrană. […] Li se măsoară mai puțin decât muncesc în realitate […]. Administrația comunală nu-i apără în pretențiunile lor, cele mai de multe ori drepte, față de arendași și proprietar, astfel că în sufletul fiecărui țăran este înrădăcinată credința că sunt furați la măsurătoarea pământului, încărcați la muncă și că nu li se plătește cinstit […].

(*Texte și documente privind istoria modernă a românilor*, vol. II, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009)

5. Ordin de zi al regelui Carol I, prin care mulțumește armatei pentru contribuția la înfrângerea răscoalei, 29 martie 1907

În acele grele împrejurări armata a fost chemată să restabilească liniștea tulburată. [...] Ați avut o datorie dureroasă de împlinit; dar unde este omor, foc și jaf trebuiesc ocrotite, cu orice preț, averea cetățenilor și buna orânduială [...].

(*Texte și documente privind istoria modernă a românilor*, vol. II, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009)

avuseseră de pierdut în urma dezlănțuirii țărănimii. Represiunea care trebuia să înfrâneze „cu energie neorânduielile" avea acordul regelui în virtutea prerogativei sale de cap al oștirii. Ca urmare, în martie 1907, regele adresându-se Parlamentului îi mulțumea pentru sprijinul acordat, iar armatei pentru executarea măsurilor represive, care contribuiseră la înfrângerea răscoalei.

Numărul victimelor răscoalei nu s-a putut inițial stabili cu exactitate. El a variat de la 419, cât afirma I.IC. Brătianu, ministrul de interne al guvernului, la 2500 așa cum preciza ulterior (1937) Alexandru Averescu sau 11.000 cât estima în epocă Constantin Mille. Recent, pe baza unor noi documente, numărul morților a fost definitiv stabilit: el este de 1786 de morți. La aceștia s-au adăugat un mare număr de arestați din rândul țărănimii, unii ispășindu-și pedepsele cu închisoarea până spre deceniul 4 al secolului trecut. Chiar și atunci când opoziția, prin vocea lui Nicolae Filipescu, a cerut pedepsirea membrilor guvernului liberal, vinovați de represiunea cruntă a țărănimii în răscoala din 1907, regele a considerat că aceștia veniseră la conducerea țării în vremuri grele și nu își făcuseră decât datoria.

Necesitatea unei noi reforme agrare

Pătruns de situația grea a lumii satelor, regele era conștient că „România întreagă trebuie refăcută". De aceea, în noiembrie 1907, în răspunsul

1907, Tablou de Octav Băncilă

la Adresa Adunării Deputaților, Carol promitea „o ușurare a condițiilor de trai ale țărănimii și îndrumarea către o muncă mai spornică". Era clar că monarhul nu accepta o reformă agrară cu atât mai puțin una radicală. De abia peste câțiva ani, în septembrie 1913, I.I.C. Brătianu cerea la Congresul PNL înscrierea în programul partidului a înfăptuirii reformei agrare, alături de cea electorală. Bătrânul rege, la presiunea liderului liberal, accepta reformele, însă condiționate de „moderațiune". Izbucnirea Primului Război Mondial amâna însă aplicarea acestui program. Ele aveau să se înfăptuiască în timpul moștenitorului său, Regele Ferdinand.

Dicționar

- *arendaș* = persoană care ia în folosință sau exploatare un bun sau o activitate economică. Proprietarul cedează temporar dreptul de folosință arendașului, în schimbul unei plăți.
- *manu militari* = folosirea forței armate în rezolvarea unei situații.

Cronologie

1864, 15/27 august – „Monitorul Oficial” publică Proclamația care însoțește Legea rurală și Legea pentru regularea proprietății agrare.
1866, 18/30 – aprilie, adoptarea Legii pentru tocmeli și lucrări agricole și pentru executarea lor.
1872, 7/19 aprilie – adoptarea unei noi legi pentru tocmeli și pentru lucrări agricole și pentru executarea lor.
1888, martie, iunie – răscoalele țărănimii din Muntenia.
1889 – legea pentru vânzarea către țărani a 546.593 de ha din moșiile statului.
1904 – legea pentru constituirea obștilor sătești.
1907, februarie-martie – marea răscoală a țărănimii.

Curiozități istorice

- Legea Casei Rurale stabilea un capital de 10 milioane de lei, pentru această societate pe acțiuni, sumă mare în epocă, din care jumătate provenea de la particulari și jumătate de la stat; suma era necesară pentru a cumpăra moșiile scose la vânzare, care, ulterior, urmau să fie împărțite țăranilor.
- P.P. Carp, liderul conservator, a cumpărat moșia Durnești aparținând societății „Dacia” care conform legii Casei Rurale ar fi trebuit să treacă în proprietatea statului. Tranzacția s-a făcut prin intermediul soției sale și a vicepreședintelui Senatului, P. Missir. Moșia Durnești a fost dată în arendă lui Froim Fisher, unul dintre membrii vestitului trust Fisher, pe numele cumnatului acestuia. În epocă, această malversațiune a lui P.P. Carp a produs vâlvă, fiind cunoscută sub numele de „Afacerea Carp –Durnești”.

Evaluare/activități de învățare:

1. Selectați din sursa 1 modul în care erau definite în epocă latifundiile.
2. Identificați în sursele 2 și 3 două asemănări și o deosebire privind executarea învoielilor agricole.
3. Utilizând informațiile din sursa 4 și pe cele din manual realizați un eseu, într-o pagină, prin care să prezentați cauzele răscoalei din 1907.
4. Precizați două motive, în concepția regelui Carol I, pentru care armata a acționat represiv, în 1907.

5. Independența și proclamarea Regatului României

Preliminariile câștigării independenței

Aderând la ideea obținerii independenței pe cale diplomatică, Carol I propunea în ședința Consiliului de miniștri, din primăvara anului 1873, proclamarea neatârnării țării. Prudent, guvernul conservator condus de Lascăr Catargiu considera că acest act trebuie pregătit temeinic și cu foarte multă atenție, o condiție absolut necesară fiind obținerea sprijinului Imperiului Rus și al Austro-Ungariei.

Pentru a testa poziția marilor puteri față de acest deziderat la românilor, Carol se va întâlni cu liderii Europei. La Viena, în 1873, s-a întâlnit cu împăratul Franz Iosif. Deplasându-se ulterior în Germania la Ems, domnitorul va încerca în discuția avută cu țarul Alexandru al II-lea al Rusiei să abordeze această spinoasă problemă. În final, tot în 1873, Carol avea o întrevedere cu ruda sa împăratul Germaniei. În convorbirile avute, domnitorul nu a primit nicio încurajare privind proclamarea independenței țării sale. Continuând sondarea marilor puteri, în vara anului 1874, domnitorul însoțit de Elisabeta Doamna trecea canalul în Marea Britanie. Nici de această dată demersul său nu a fost însoțit de succes. Dându-și seama că obținerea independenței pe calea diplomatică nu este oportună în acel moment, Carol și-a îndreptat atenția spre dotarea și instruirea armatei. Deși independența României era o realitate, în urma semnării, în numele domnitorului, a mai multor convenții comerciale, trebuia, pentru ca ea să devină și de drept, să apară o conjunctură internațională favorabilă, care să permită obținerea ei.

Criza Orientală și convenția ruso-română

Prilejul așteptat, pentru realizarea acestui deziderat, va fi **Criza Orientală**, izbucnită în vara anului 1875 în Bosnia și Herțegovina. În anul următor, răscoala se extinde prin intrarea în luptă a bulgarilor, sârbilor și muntenegrenilor. Prudentă, România, prin nota din 4/16 ianuarie 1876, își declara neutralitatea. Considerând că poziția guvernului conservator nu corespunde momentului, opoziția liberală își va intensifica acțiunile pentru a accede la putere. După o scurtă perioadă în care conducerea a aparținut celor două guverne de tranziție conduse de generalul Ioan Emanoil Florescu și de Manolache Costache Epureanu, domnitorul va încredința formarea cabinetului liberalilor, numindu-l ca prim-ministru pe I. C. Brătianu.

Refuzul Porții de a ține cont de cererile românești cât și agravarea crizei orientale au determinat guvernul să urgenteze ieșirea din neutralitate. Inițial, prin ministrul său de externe Nicolae Ionescu, care era adept al păstrării neutralității, cabinetul liberal nu a întreprins vreo acțiune care să depășească acest statut. Ulterior, ținând cont și de întâlnirea de la Reichstadt dintre Austro-Ungaria și Rusia în care se discutase și situația din Balcani,

1. Comunicare adresată de ministrul de externe al României, Ion Bălăceanu, agenților diplomatici români în străinătate, aprilie 1876

Domnule agent,

În mijlocul a o serie de tulburări care o mai agită, Europa încearcă o nevoie de pace atât de mare, o dorință de a evita orice cauză de conflagrație, încât nu cred să fie de prisos, pentru a menține față de țara noastră simpatia Puterilor garante, să le amintim cu această ocazie atitudinea pașnică și absolut corectă pe care guvernul domnitorului a manifestat-o de la începutul crizei care a izbucnit în Orient.[...] În împrejurările actuale, această politică se definește printr-un singur cuvânt: neutralitate. Dacă ea ne creează drepturi la sprijinul și respectul Puterilor garante, ea ne impune și sacrificii și datoria de a face ca această neutralitate să fie respectată.

(*Texte și documente privind istoria modernă a românilor*, vol. II, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009)

primul ministru român făcea o vizită la Livadia, reședința de vară a țarilor ruși. În urma discuțiilor aprinse cu ministrul de extern rus Gorceakov, primul ministru român I.C. Brătianu a solicitat Imperiului Rus semnarea unei convenții militare cu România. Prin aceasta s-ar fi permis armatei ruse să treacă prin România, în eventualitatea unui conflict al Rusiei cu Imperiul otoman. Pregătită în toamna anului 1876, convenția avea să fie parafată sub forma unei simple convenții de liberă trecere a trupelor ruse, în primăvara anului următor.

Între timp, la ordinul domnitorului armata permanentă era concentrată, acesteia adăugându-i-se și rezervele. De asemenea, tot în toamna anului 1876, guvernul a intensificat eforturile pentru obținerea independenței pe cale diplomatică, acțiune rămasă fără niciun rezultat. În schimb, la sfârșitul anului 1876, statutul extern al României se înrăutățea prin adoptarea, în decembrie, a unei noi constituții otomane prin care regatul român era considerat o provincie privilegiată a Imperiului otoman. Indignarea opiniei publice produsă de acest act a determinat guvernul să continue, în forță, acțiunile diplomatice pentru proclamarea independenței.

Aducerea în guvernul Brătianu ca ministru de externe a lui Mihail Kogălniceanu va grăbi, în condițiile unui iminent război ruso-turc, semnarea convenției româno-ruse. Ca urmare, la 4/16 aprilie 1877, acest document era parafat de ministrul român de externe și de baronul Dimitri Stuart, consulul rus la București. În această înțelegere se prevedea că trupele ruse puteau trece prin România în condițiile respectării drepturilor politice și legilor interne ale statului român, în regimul rezervat armatelor prietene, pe cheltuiala guvernului rus. La o săptămână de la semnarea convenției, trupele ruse trecând granița României intrau în stare de război cu Poarta. Ca urmare a acțiunilor provocatoare otomane, la sfârșitul lunii aprilie, Camera Deputaților și Senatul declarau **starea de război** între România și Poartă.

2. Notă diplomatică adresată de ministrul de Externe al României agentului diplomatic de la Constantinopol, București 16 iunie 1876

Vreau să precizez aici chestiuni rămase de mulți ani încoace nehotărâte și a căror soluție imediată interesează, în gradul cel mai înalt, România.

Aceste chestiuni sunt:

1. Recunoașterea individualității statului român și a denumirii sale istorice.

2. Admiterea Reprezentantului României în corpul diplomatic. […]

4. Inviolabilitatea teritoriului român și delimitarea insulelor Dunării.

5. Încheierea cu imperiul a unor convenții comerciale, de extrădare a răufăcătorilor, poștale și telegrafice.

6. Recunoașterea pașaportului român și abținerea consulilor turci de a se mai amesteca în afacerile privind pe români în străinătate. […]

(*Texte și documente privind istoria modernă a românilor*, vol. II, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009)

Dorobanțul, tablou de Nicolae Grigorescu

3. Declarația lui Mihail Kogălniceanu în Adunarea Deputaților privind proclamarea independenței României, 9/21 mai 1877

În starea de rezbel cu legăturile rupte, ce suntem? Suntem independenți; Suntem o națiune de sine stătătoare. […] Însă, domnilor, acum încep greutățile, fiindcă noua noastră condițiune cu definirea independenței noastre într-un mod mai determinat și absolut trebuie să fie acceptată de Europa. […]

Noi trebuie să dovedim că suntem o națiune vie, trebuie să dovedim că avem conștiința misiunii noastre, trebuie să dovedim că suntem în stare să facem și noi sacrificii pentru ca să păstrăm această țară și drepturile ei pentru copiii noștri, și acestă misiune este încredințată fraților noștri care mor la hotare. […]

(*Texte și documente privind istoria modernă a românilor*, vol. II, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009)

Domnitorul Carol I în campania din Bulgaria, 1877-1878

Proclamarea Independenței de stat a României

În acest context, la 9/21 mai 1877, în conformitate cu dorința opiniei publice, Parlamentul declara independența României. Și tot acum Parlamentul vota instituirea ordinului *Steaua României* ca un prim semn al suveranității absolute a țării. A doua zi, pe 10/22 mai, Parlamentul și guvernul îl aclamau pe domnitor, în cel de-al 11-lea an de domnie al lui, în noua sa calitate de suveran al unei țări independente. În 11 mai, tributul către Poartă în valoare 914.000 era anulat, fiind destinat întreținerii armatei. Era un prim pas în obținerea independenței. Urma confirmarea ei pe câmpul de luptă.

Carol I și Războiul de Independență

După înzestrarea și reorganizarea armatei, România era pregătită pentru a interveni în război, alături de armata rusă. Inițial, Rusia țaristă a refuzat sprijinul armatei române pe câmpul de operațiuni din Bulgaria. După înfrângerile repetate în fața Plevnei, Marele Duce Nicolae, fratele țarului, solicita, printr-o telegramă din iulie 1877, intervenția peste Dunăre a armatei române. Deși nu avea o convenție militară cu țarul, Carol va ordona oastei cu un efectiv inițial de 38.000 de oameni să ia parte, sub conducerea sa, la operațiunile de pe frontul bulgar. În operațiunile din Bulgaria, principele Carol va păstra individualitatea și unitatea

4. Telegrama adresată de Marele Duce Nicolae domnitorului României, 19/31 iulie 1877

Turcii, îngrămădind cele mai mari mase lângă Plevna, ne nimicesc. Rog faceți fuziune, demonstrațiune și, dacă-i posibil trecerea Dunării cu armata, după cum dorești să faci. Între Jiu și Corabia această demonstrațiune este indispensabilă pentru a ușura mișcările mele.

(*Texte și documente privind istoria modernă a românilor*, vol. II, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009)

Atacul de la Smârdan 1877, tablou de Nicolae Grigorescu

de comandă a trupelor române. Mai mult, în bătălia de la Plevna lui i se acorda comanda supremă a armatelor ruso-româno. Astfel că în urma participării ei la cea de-a treia bătălie de la Plevna armata română va reuși să slăbească sistemul defensiv otoman al acestui punct strategic, ocupând, cu mari pierderi, reduta Grivița I. Armata română se va remarca și în luptele de la Rahova, Smârdan, Vidin și Belogradcik.

Mentalitatea de mare putere a Rusiei, dorința ei de a fi considerată unică câștigătoare a războiului cu Imperiul Otoman, cât și lipsa unei convenții militare, va determina Imperiul Țarist să refuze admiterea României ca membru cu drepturi depline la încheierea păcii de la San Stefano. Prin acest tratat preliminar, independența României era recunoscută de Poartă. Rusia primea ca despăgubiri de război Dobrogea. Voința ei de a o schimba cu cele trei județe din sudul Basarabiei se punea în practică. Protestelor României față de această pace nedreaptă Rusia le răspundea cu încercarea de ocupare a țării și de dezarmare a armatei române. Pacea unilaterală și de dictat a Rusiei, în urma căreia rolul său creștea în Balcani, a fost contestată de Marile Puteri. Ca urmare, avea loc congresul pentru încheierea păcii din capitala Germaniei, din vara anului 1878. Delegația României, condusă de primul ministru I. C. Brătianu, va participa la lucrările congresului. Primul ministru și ministrul de externe, Mihail Kogălniceanu, au putut prezenta doleanțele țării numai că ele vor fi auzite, dar nu ascultate. Noul tratat de pace semnat la 1/13 iulie 1878 menținea recunoașterea independenței țării, dar rupea din trupul său cele trei județe din sudul Basarabiei. În schimb, România primea Dobrogea cu Delta Dunării și insula Șerpilor. O altă hotărâre a congresului condiționa recunoașterea internațională a

independenței țării de acordarea de drepturi politice și civile tuturor locuitorilor pământeni sau străini, indiferent de confesiunea religioasă, ceea ce însemna modificarea articolului 7 din Constituția României. În consecință, de abia după respectarea acestei condiții, în februarie 1880, Marea Britanie, Franța și Rusia Țaristă recunoșteau noul statut internațional al României.

Proclamarea Regatului

Ca urmare a noului statut internațional al țării, în septembrie 1878, prin hotărârea Consiliului de Miniștri, domnitorul lua titlul de Alteță Regală, recunoscut, la scurt timp, de Marile Puteri. Ulterior, în 14/26 martie 1881, Parlamentul proclama România ca Regat, decizie care venea în completarea dobândirii și recunoașterii internaționale a independenței naționale. În aceeași zi, Parlamentul, guvernul și conducerea guvernului îl salutau pe principe în noua sa titulatură de Rege. Încoronarea avea să aibă loc în ziua 10/22 mai 1881.

NOI CAROL I REGE AL ROMÂNIEI

Actul proclamării regatului, 1881

5. Manifest către țară al regelui Carol I, Poradim, 27 august/8 septembrie 1877

Români,

După două secole de slăbiciune și înjosire națională, voi astăzi ați reluat arma în mână.

Oștirile țării au trecut Dunărea.

Intrând în Bulgaria, noi intrăm în partea activă a unui război pe care nu l-am dorit, nu l-am provocat, pe care cu toții am încercat să îl delăturăm, dar pe care, odată fiind nevoiți a-l primi, vom ști a-l purta cu curajul și statornicia unui popor care are conștiința drepturilor sale, care are virtutea de a le susținea.

(*Texte și documente privind istoria modernă a românilor*, vol. II, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009)

Dicționar

- *Independență* = statut politico-juridic prin care un stat nu este supus vreunei autorități străine și execută acte de politică internă sau externă fără a cere permisiunea unui alt stat.
- *Neutralitate* = statut politico-juridic al unui stat care nu se implică într-un conflict militar, având relații pașnice cu toți beligeranții.
- *Beligeranță* = stare de război.
- *Tribut* = obligație financiară vărsată de un stat unui alt stat, la date fixe, ca semn de recunoaștere a dependenței politice.

Cronologie

1873 – o primă încercare de proclamare a independenței țării.
1873-1874 – întrevederi ale domnitorului Carol cu șefii de stat ai marilor puteri pentru obținerea independenței pe cale diplomatică.
1875 – izbucnirea crizei orientale.
1876, 4/16 ianuarie – nota diplomatică prin care România își declara neutralitatea.
1876, 15/27 iunie – memoriul diplomatic prin care se cerea recunoașterea individualității României.
1876, decembrie – Constituția otomană prin care România era declarată provincie privilegiată.
1877, 4/16 aprilie – semnarea convenției româno-ruse.
1877, 9/21 mai – proclamarea independenței României în Adunarea Deputaților.
1877, 10/22 mai – Parlamentul reunit îl aclamă pe domnitorul Carol pentru noua calitate de suveran al unei țări independente.
1877, 11/23 mai – Parlamentul votează încetarea plății tributului către Poartă.
1878, 19 februarie/3 martie – Tratatul de pace de la San Stefano.
1878, 1/13 iunie-1/13 iulie – Congresul de pace de la Berlin.

Curiozități istorice

- Prin înalt decret se instituia medalia „Pentru serviciu credincios" în două variante, din aur și argint, care se acorda tuturor cetățenilor (inclusiv civililor) cu merite deosebite pe timp de război sau de pace.
- Fratele poetului Mihai Eminescu, Matei Eminovici, a participat cu gradul de sublocotenent la Războiul de Independență; pentru faptele sale de eroism va fi decorat cu ordinul „Steaua României" în grad de cavaler, precum și cu medaliile „Virtutea militară" de aur, „Trecerea Dunării" și cu ordinul rus „Sfântul Stanislas" – clasa a III-a.

Evaluare/activități de învățare:

1. Plecând de la conținutul sursei 1, precizați un drept și o datorie pe care le aduceau starea de neutralitate pentru România.
2. Selectați, din sursa 2, alte două prevederi, în afara celei de la punctul 1, care marchează statutul de independență al Românei.
3. Identificați, în sursa 3, o condiție pentru consolidarea independenței proclamate la 9 mai 1877.
4. Precizați, din sursa 4, motivul pentru care armata țaristă cerea sprijinul armatei române.
5. Selectați, din sursa 5, două calități ale armatei române pe care se baza domnitorul Carol în războiul cu Imperiul Otoman.

6. Politica externă. Proiecte și acțiuni diplomatice

Carol I – șeful politicii externe

Încă de la începutul domniei, principele Carol a considerat că trasarea jaloanelor principale ale politicii externe ale noii sale patrii este atributul lui, beneficiind în acest scop de legăturile de rudenie cu monarhii din casele domnitoare ale Europei, de experiența oamenilor politici care îl înconjurau, și, nu în ultimul rând, de sprijinul pe care îl putea primi din partea țării mame. Acest atribut îi era rezervat și prin Constituția din 1866. Conform articolului 93, Suveranul putea încheia tratate, sub rezerva aprobării din partea legislativului. Accesând acest aspect al politicii externe a României, monarhul va iniția o corespondență, activă și densă, cu reprezentanții diplomatici români, numiți și **miniștrii regelui**, care îl vor informa, prompt și obiectiv, asupra celor mai importante probleme din țările în care erau acreditați.

O altă cale uzitată de Carol, prin care vroia să se informeze direct despre atitudinea marilor puteri față de statutul internațional al României, a fost inițierea unor vizite protocolare. Prin călătoria, inițial, în Crimeea la reședința țarilor, apoi în Occident și, în final, în Austro-Ungaria, domnitorul dorea să sondeze poziția puterilor garante asupra unei politici externe, mai ample, a țării.

Un prim proiect a vizat găsirea și perfectarea unor relații cu Marile Puteri care să îi permită, în

1. Ecoul convenției comerciale dintre România și Austro-Ungaria – 1875

În sfârșit, vine și ziua cea mare adică guvernul aduce înaintea Camerei Convențiunea comercială cu Austria. Ziarele guvernamentale exaltează succesul guvernului, iar „Presa” lui Boerescu, ministrul de externe, consideră ca o mare victorie faptul că România a izbutit să se afirme ca un stat de sine stătător care, pentru întâia oară în existența sa, a putut trata dela egal cu o mare împărăție. În Cameră au fost discuții pasionate. Mihai Kogălniceanu din opozițiune a rostit cel mai însemnat discurs în contra Convențiunei. Opozițiunea a calificat Convențiunea ca fiind o mare nenorocire pentru țară. „Românul” de la 1 iunie apare încadrat în doliu.

(Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, vol. I, Editura Eminescu, București, 1993)

Carol I în mijlocul unor ofițeri (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

timp, atacarea unor proiecte în care pe primul plan se afla obținerea independenței. Dacă, inițial, în viziunea sa, intrau Franța, Anglia și evident Prusia, ulterior, la îndemnul acesteia din urmă, Carol își va îndrepta privirea spre Rusia imperială (1867). Stabilirea unor bune relații cu marele vecin din răsărit va fi urgentată prin trimiterea unei misiuni diplomatice în capitala țarilor, în martie 1868.

Proiecte politice: Independența și chestiunea Dunării

În perioada care a urmat, prudent, Carol își va urmări scopul de a obține independența țării. Toate acțiunile întreprinse în preajma și apoi în timpul crizei orientale, izbucnite în vara anului 1875, vor urmări acest țel. Obținerea neatârnării în urma războiului din anii 1877-1878, acțiune certificată, inițial, la San Stefano și apoi la Berlin îi va permite principelui și apoi regelui Carol I o afirmare sporită a României în relațiile internaționale în condițiile unui nou statut juridic și internațional. Odată cu obținerea acestui deziderat, România pierdea garanția celor 7 mari puteri, certificată prin Congresul de la Paris din 1856, și ca urmare strategia inițiată în politica externă trebuia modificată.

O problemă redeschisă după obținerea independenței prin Congresul de la Berlin a fost chestiunea Dunării. Deoarece autoritatea Imperiului Otoman asupra Dunării dispărea, Austro-Ungaria va profita de acest aspect și, în 1880, va impune noi norme și o nouă Comisie Mixtă în care își asigura supremația. Nefiind consultată, România va refuza să recunoască această nouă situație în condițiile în care comerțul pe Dunăre era pentru ea o problemă vitală. Propunerea României de a se crea o comisie tripartită este refuzată de Austro-Ungaria. Mai mult, la conferința de la Londra (1883) privind chestiunea Dunării, România este invitată refuzându-i-se **votul deliberativ**. Ca urmare, alături de Bulgaria va protesta și va refuza să recunoască deciziile care fuseseră adoptate fără consultarea ei. Încercarea marilor puteri de a impune României, cu forța, hotărârile acestei conferințe nu s-a putut materializa. În același timp, prin poziția sa demnă, Regatul român se expunea tot mai mult unei izolări diplomatice în condițiile unei ofensive tot mai amenințătoare a Rusiei în Balcani. Ca urmare, se impunea ca România se adere la o alianță care ar fi putut să-i mențină statutul internațional și statu-quo-ul teritorial.

Convenția comercială cu Austro-Ungaria. Tratatul cu Puterile Centrale

Conturarea Triplei Alianțe între 1879 și 1882, acțiune care va aduce sub aceeași umbrelă Germania, Austro-Ungaria și Italia, l-a determinat pe rege să acționeze. Noua situație internațională a României, poziția sa strategică și importanța ei în sud-estul Europei erau atuuri care puteau trezi interesul marilor puteri. În condițiile unei Rusii țariste tot mai agresive la adresa României, cât și dorința monarhului de a se alia cu țara din care provenea, l-au determinat pe Carol I să inițieze apropierea de acest prim bloc militar al marilor puteri. Acțiunea politică ce se va materializa prin aderarea, în octombrie 1883, la această alianță. Tratatul prevedea ca situația de *casus foederis* să se producă numai dacă Austro-Ungaria era atacată la granițele sale estice. Situația națională grea a românilor din Transilvania, aflați sub autoritatea Austro-Ungariei, preferința unei mari părți a oamenilor politici, susținuți de opinia publică, spre țările din apusul Europei și în special spre Franța, dar și rațiunea ca această alianță să nu provoace Rusia au făcut ca acest tratat, încheiat inițial pe 5 ani, să fie unul secret.

În perioada următoare tratatul va fi reînnoit, ultima dată în anul 1913. Și totuși, această alianță nu va putea elimina contradicțiile între membrii acesteia și în special între România și Austro-Ungaria.

2. Tratatul secret încheiat între Romania și Austro-Ungaria de aderare a României la Tripla Alianță, Viena, 18/30 octombrie 1883

Art. 2. Dacă România va fi atacată fără ca din partea ei să fi existat vreo provocare Austro-Ungaria va trebui să acorde, în timp util, ajutor și asistență împotriva agresorului. Dacă Austro-Ungaria ar fi atacată în aceleași împrejurări în vreuna din zonele statelor limitrofe, va fi de îndată casus foederis pentru România. […]

Art. 4. Dacă, contrar dorinței și speranței lor, înaltele părți contractante vor fi nevoite să ducă un război comun în împrejurările prevăzute de articolele precedente, ele să angajează să nu negocieze sau să încheie pace în mod separat.

Art.5. Prezentul tratat va rămâne în vigoare timp de cinci ani, începând din ziua schimbării instrumentelor de ratificare.[…]

Art. 6. Înaltele părți contractante își făgăduiesc una alteia să păstreze secret conținutul prezentului tratat. […]

(*Documente diplomatice române*, Editura Academiei, București, 2006)

Ca urmare a refuzului României de a reînnoi, în 1886, Convenția comercială cu Austro-Ungaria, inițiată în 1875, în condițiile în care cea din urmă dorea impunerea unor clauze dezavantajoase celei dintâi, se va ajunge la declanșarea unui război vamal între cele două țări (1886-1893). Acest fapt îl va determina pe rege să intervină pentru a nu se deprecia relațiile politice între cele două state.

Reorientarea politicii externe a României

În timp, din cauza politicii represive asupra românilor din Ardeal a imperiului bicefal, România își va schimba, treptat, la începutul secolului al XX-lea, orientarea politicii externe. În contextul maghiarizării forțate a românilor ardeleni, în special prin legea Apponyi (1907), a fricțiunilor dintre România și Austro-Ungaria, provocate de diferendele economice, a situației complexe internaționale, liberalii, cu toată reticența regelui, aflați din 1909 sub conducerea unui nou lider, I.I.C. Brătianu, vor încerca să găsească căi de apropiere de Antanta Cordială.

Demonstrația de forță din partea Vienei în Balcani și poziția unei Bulgarii care, mărită teritorial, se apropiase, nefiresc de mult, de Austro-Ungaria, îi va determina pe oamenii politici români să acționeze. Deși era adepta menținerii statu-quo-ului teritorial în Balcani, România va solicita modificarea frontierei dobrogene, dorință care nu îi fusese satisfăcută după războiul din 1877-1878. Deoarece pretențiile României față de Bulgaria

3. Cu privire la consecințele convenției comerciale cu Austro-Ungaria

Astfel, comerțul nostru din afară, în anii anteriori primei convențiuni comerciale ce am încheiat, era continuu în floare. Din tabloul următor vom vedea prefacerile stării noastre economice în timpul convențiunilor ce am încheiat de la 1876 încoace:

Anul	Export din România în lei	Import în România în lei	Diferența în favoarea exportului
1876 (sem II)	142.589.465	123.968.050	+18.621.415
1877	141.081.100	335.548.999	-194.467.899
1879	238.650.006	254.482.629	-15.832.623
1881	206.518.317	274.757.458	-68.239.141
1883	220.650.279	359.901.178	-139.256.899
1884	184.115.542	294.986.273	-110.870.731

(Efectele Convențiunii Comerciale dintre România și Austro Ungaria, în *Texte și documente privind istoria modernă a românilor*, vol. II, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009)

nu erau susținute de curtea de la Viena, se creau condițiile creșterii influenței franco-ruse la București. Și, cu toate acestea, până în preajma războaielor balcanice, România, prin Regele său, rămânea fidelă Puterilor Centrale.

Războaiele balcanice (1912-1913)

Izbucnite pe fondul luptei pentru hegemonie și a unor divergențe teritoriale pe rămășițele fostului Imperiu Otoman, cele două confruntări ale statelor balcanice au fost și rodul intereselor diferite ale marilor puteri în această zonă. Aceste confruntări au fost grăbite de acțiunile din 1908. În acest an, Bulgaria devenită acum regat independent dorea extinderea sferei sale de influență în Balcani, în timp ce Austro-Ungaria anexa Bosnia și Herțegovina, în dauna Serbiei. Având ca motiv problema Macedoniei, primul război balcanic a izbucnit în toamna anului 1912 și a adunat în aceeași alianță Bulgaria, Serbia, Grecia și Muntenegru. Scopul era de fapt împărțirea ultimelor teritorii din Balcani ale Imperiului Otoman. Superiori numeric și logistic, aliații au îngenunchiat, cu ușurință, imperiul sultanilor. Inițial, Marile Puteri nu s-au preocupat de acest conflict local. Ulterior, ca urmare a complicațiilor care puteau să apară în urma acestui război prelungit, au intervenit și au impus suspendarea ostilităților, negociind încheierea păcii de la Londra. În urma acesteia, Poarta ceda imense teritorii aliaților, dar, cu toate acestea, importante probleme rămâneau în suspensie. România fiind neutră în primul război balcanic, refuzând orice alianță, guvernul de la București se declarase inițial pentru păstrarea status-quo-ului teritorial sau pentru compensații, dacă acesta din urmă avea să se modifice.

În noile condiții, la sfârșitul Primului Război Balcanic, România avea să-și reînnoiască cererea

Conferința de pace de la București, 1913 (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

4. Tratatul de pace cu Puterile Centrale, Pacea de la București, 7 mai 1918

Art III. Între Regatul Bulgariei și Regatul României, vechea graniță între Dunăre și Marea Neagră este, în conformitate cu procesul verbal încheiat de delegații militari respectivi și anexat la Protocolul No. 5 din 22 iulie (4 august) 1913 al Conferinței din București, rectificată în modul următor:

Noua graniță va porni de la Dunăre, din sus de Turtucaia, ca să ajungă în Marea Neagră la Miazăzi de Ekrene. […]

(*Texte și documente privind istoria modernă a românilor*, vol. II, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009)

5. I.Gh. Duca despre politica externă a regelui Carol I

Al patrulea punct al programului regal era să asigure Germaniei, patriei lui de origine, un puternic reazim la porțile Orientului european. Mai e o îndoială asupra felului cum Regele Carol a îndeplinit acest punct.[…] Faptul că avem un tratat secret cu Tripla Alianță nu implica câtuși de puțin că noi trebuia să avem raporturi neamicale cu Franța. Și totuși, grație regelui Carol le-am avut, iar oamenii noștri politici au tolerat-o[…].

(I.Gh. Duca, *Memorii*, vol. I, Editura Expres, București, 1992)

privind modificarea graniței din sudul Dobrogei. Prin semnarea acordului de la Londra din ianuarie 1913 se încerca rezolvarea diferendumurilor dintre România și Bulgaria. Mai mult, prin protocolul de la Sankt-Petersburg (1913), România primea Silistra și împrejurimile, fiind astfel soluționată, parțial, cerința teritorială a României. Documentul avea să fie ratificat de Parlamentul român. Între timp, însă, neînțelegerile diverse între foștii aliați au generat alianțe care prevesteau un nou conflict. Bulgaria, având fățiș sprijinul Vienei, va ataca, fără declarație de război, foștii aliați. În acest moment, guvernul de la București, cu acordul Franței și al Rusiei, dar și al regelui, se va mobiliza și va interveni peste Dunăre. Confruntată cu mai mulți dușmani deodată, înfrântă pe toate fronturile, Bulgaria capitula. Pacea de la București din vara anului 1913 aducea importante modificări teritoriale. Prin tratat, România primea Cadrilaterul. Semnarea acestei păci la București făcea din Regatul român un factor de echilibru în Balcani. Deși în preajma primei conflagrații mondiale România avea de drept un tratat de alianță cu Puterile Centrale, de fapt ea se apropiase tot mai mult de puterile Antantei. Aceste orientări diferite, sprijinite prima de rege, iar a doua de majoritatea clasei politice, aveau să se manifeste, odată cu izbucnirea Primului Război Mondial.

Dicționar

- *casus foederis* = în limba latină *caz de alianță*; termen din dreptul internațional prin care un stat care s-a aliat cu un alt stat, trebuie să intre în război de partea statului aliat pentru a-și îndeplini obligațiunile pe care și le-a asumat prin semnarea unui tratat de alianță, bilateral sau multilateral.
- *Convenție* = înțelegere bi- sau multilaterală prin care sunt reglementate probleme diplomatice, economice, politice sau culturale.
- *Tripla Alianță* (*Puterile Centrale*) = bloc politico-militar format între 1879-1882 în care intrau Austro-Ungaria, Germania și Italia. În 1915 Italia ieșea din alianță și se alătura *Triplei Înțelegeri* (*Antanta*).
- *Tripla Înțelegere* (*Antanta*) = bloc politico-militar format între 1891-1893 și 1904-1907, alcătuit din Imperiul Rus, Franța și Marea Britanie.
- *vot deliberativ* = vot al cărui rezultat este obligatoriu.

Cronologie

1868 – întărirea relațiilor diplomatice cu Rusia Țaristă.
1868 – încheierea tratatului cu Serbia.
1875 – izbucnirea crizei orientale.
1883 – tratatul de la Londra privind problema Dunării.
1883 – aderarea României la Puterile Centrale.
1886-1893 – războiul vamal între România și Austro-Ungaria.
1907– legea Apponyi prin care se maghiariza învățământul confesional din teritoriile ce aparțineau Regatului Ungariei, din cadrul regimului dualist, deci și în Transilvania.
1908 – Bulgaria își declară independența; Austro Ungaria anexează Bosnia și Herțegovina.
1912-1913 – războaiele balcanice.
1913 – pacea de la București care punea capăt celui de-al Doilea Război Balcanic.

Curiozități istorice

- Audiențele acordate de Carol I, care nu depășeau de regulă 30 de minute, se desfășurau sub supravegherea nemiloasă a unui cronometru, chiar și atunci când cel căruia i-o acorda era ambasadorul unei Mari Puteri. Legat de aceasta, în epocă, a circulat o anecdotă privind audiența acordată ambasadorului Marii Britanii în România. Se pare că din motive strict personale acesta din urmă ar fi întârziat exact cu timpul afectat unei audiențe. A fost primit totuși, dar, imediat, după întinderea „legendarelor” două degete, suveranul pe un ton firesc i-ar fi comunicat reprezentantului reginei Victoria a Marii Britanii la București că „Audiența Excelenței Voastre a luat sfârșit”.

Evaluare/activități de învățare:

1. Citiți cu atenție sursa 1 și selectați din text câte un argument care să vină în sprijinul fiecărei poziții exprimate față de încheierea, în 1875, a Convenției comerciale cu Austro-Ungaria.

2. Identificați în sursa 2 o cauză pentru care România nu a prelungit, în 1886, Convenția comercială cu Austro-Ungaria din 1875.

3. Analizați cu atenție sursa 3 și argumentați, și pe baza informațiilor din manual, consecințele Convenției comerciale cu Austro-Ungaria.

4. Pe baza sursei 4 și a cunoștințelor de la geografie desenați pe o hartă mută teritoriul care intra în componența României, în urma tratatului de la București din 1913.

5. Precizați un alt moment din domnia lui Carol I care să sprijine afirmațiile din sursa 5 prin care Regele României a dorit „să asigure Germaniei, patria lui de origine, un puternic reazim la porțile Orientului european”.

7. Carol I și problema Războiului de Întregire Națională

România și Tripla Alianță

Participarea României la cel de-al Doilea Război Balcanic a demonstrat că tratatul din 1883 nu era „decât un petec de hârtie fără conținut", așa cum se exprima un diplomat al vremii. Reînnoirea în februarie 1913 a tratatului de alianță cu Puterile Centrale nu a schimbat cursul relațiilor dintre România și Tripla Alianță. Noul guvern liberal condus de I.I.C. Brătianu va continua reorientarea politicii externe a României. De altfel, relațiile șefului Partidului Național Liberal cu Regele Carol I au variat de la încordare, în faza inițială, „la sinceră intimitate", după formarea cabinetului liberal, în ianuarie 1914. Încunoștiințat de reînnoirea tratatului cu Tripla Alianță, cu un an înainte, în timpul guvernului Maiorescu, Brătianu preciza că, în noul context internațional, tratatul „era inoperabil".

Asasinatul de la Sarajevo și Primul Război Mondial

Vizita țarului rus Nicolae al II-lea la Constanța în vara anului 1914 și primirea fastuoasă pe care i-a făcut-o familia regală română, urmată de cea a ministrului său de externe Sazonov, reprezenta un semnal al noilor opțiuni pe plan extern ale României. În condițiile acestei noi opțiuni a guvernului român, era asasinat la Sarajevo, la 15/27 iunie 1914, moștenitorul tronului Austro-Ungariei, Franz Ferdinand. Profitând de acest pretext, peste o lună, Austro-Ungaria declara război Serbiei. Ulterior, tratatele de alianță între membrii celor două blocuri militare își arătau efectul, rând pe rând, Germania, Marea Britanie, Franța și Imperiul Țarist, intrând în conflict de o parte și de alta a celor două blocuri militare. Regele Carol, deși era fidel tratatului încheiat în 1883, a căutat să evite declanșarea unui război între Austro-Ungaria și Serbia. Când însă a aflat despre intenția **monarhiei bicefale** de a declara război vecinului său din sud vest bătrânul rege și-a dat seama că acest conflict european nu mai poate fi evitat. Presiunile din partea Austro-Ungariei și ale Germaniei nu l-au putut determina să uite că este un monarh constituțional.

1. *Războiul european s-a declarat… O politică de sentiment îmi pare inadmisibilă într-un moment în care soarta întregii Europe este în joc, a Europei în care România a devenit, grație politicii sale înțelepte, un factor atât de important… Noi trebuie deci să decidem ce cale vom urma. Am în vedere, în primul rând, ca posibiltate neutralitatea… Altă ipoteză posibilă este aceea de a ne pronunța pentru una sau alta din grupările care se găsesc în război. Mă îndoiesc că ar fi în sentimentul țării să ne aliniem alături de Rusia. Nu ne rămâne decât o a treia posibilitate: de a ne uni cu Tripla Alianță.*
(Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond *Casa Regală*, dosar 41/1914.)

Consiliul de Coroană și neutralitatea

Ca urmare, după o discuție cu primul ministru I.I.C. Brătianu, Regele Carol convoca în ziua de 21 iulie/3 august un **Consiliu de Coroană** la castelul Peleș din Sinaia. Desfășurat în sala de muzică, la ora 5 după amiaza, la consiliu au participat alături de rege și moștenitorul tronului, principele Ferdinand, membrii guvernului liberal, președintele Camerei Deputaților (Vasile Missir – președintele Senatului – era plecat din țară) foști prim-miniștri, reprezentanți din partea Partidului Conservator, ai Partidului Conservator Democrat, în total 20 de persoane.

Deschizând discuțiile, Regele a cerut ca România să respecte conținutul tratatului arătând în acest sens documentul din 1883 semnat, în vremea guvernului condus I.C. Brătianu, de către D.A. Sturdza. Luând cuvântul liderul conservator

Ion I.C. Brătianu

Alexandru Marghiloman aducea argumente juridice în sprijinul neutralității. Răspunzând cuvântului regal, I.I.C. Brătianu demonstra că, în condițiile acestui tratat, România nu avea nicio obligație față de Puterile Centrale, deoarece Austro-Ungaria fusese cea care atacase Serbia. Adăugându-se la aceasta și „sentimentul public" care era în totalitate împotriva războiului, prim-ministrul liberal solicita ca România să rămână neutră. Singurul care a susținut opinia regelui, în aceste momente grele pentru el, a fost liderul conservator P.P. Carp. Contrazicându-l pe șeful guvernului, acesta propunea intrarea în război alături de Tripla Alianță, deoarece, considera el, omul politic trebuia să conducă opinia publică și nu invers. Deși simțea că partida este pierdută Regele a dorit ca fiecare participant la consiliu să își exprime poziția, pronunțându-se deschis fie pentru, fie împotriva intrării țării în război alături de Puterile Centrale. Deoarece toți liderii politici prezenți au susținut poziția guvernului, aceea a unei neutralități tranzitorii, a **expectativei armate**, Regele, ca monarh constituțional, s-a supus votului Consiliului de Coroană.

2. Declarația lui I.I.C. Brătianu la Consiliul de Coroană, Sinaia, 21iulie/3 august 1914

Noi cerem ca România să rămână neutră. Tratatul așa cum s-a arătat, nu ne obligă, dar chiar dacă ne-ar obliga, România nu poate admite ca aliații săi să dispună de sorta ei, fără ca măcar să-și fi dat osteneala, de a ne vesti. […] Un stat ca al nostru, care a intrat în Alianță ca un Stat suveran și pe picior de egalitate, nu poate primi să fie tratat în asemenea chip. […] Pe de altă parte, România nu ar putea să admită să ia armele într-un război a cărui cauză este tocmai nimicirea unei națiuni mici. […] Chestiunea românilor din Ardeal domină întregul sentiment public. Ea a fost pururea punctul negru al Alianței… Soarta Românilor de pe peste munți, idealul național al Românismului, sunt chestiuni pe care un guvern român nu le poate nesocoti. […]

(Ion Mamina, *Consilii de Coroană*, Editura Enciclopedică, București, 1997)

Sfârșitul domniei lui Carol I

Mâhnit, rămas singur după 48 de ani de domnie, Carol I își recunoștea înfrângerea în scrisoarea trimisă împăratului Germaniei Wilhelm al II-lea. Deoarece hotărârea Consiliului de Coroană nu avea un statut deliberativ și pentru că România nu putea sta în permanență în stare de **expectativă armată** Carol, bazându-se pe forța armatei germane, spera că atât guvernul, cât și ceilalți oameni politici să își schimbe opinia și să accepte intrarea în război, alături de Puterile

3. Declarația lui P.P. Carp la Consiliul de Coroană, Sinaia, 21 iulie/3 august 1914

Nu putem rămâne neutri nici din punct de vedere moral, nici din punct de vedere material. Din punct de vedere moral, fiindcă avem angajamente externe pe care trebuie să le respectăm, dacă vrem să ne mai putem enumera printre statele civilizate. Din punct de vedere material, fiindcă chiar dacă vrem să stăm neutri, nu vom putea să stăm, vom fi invadați, fatal ori de unii fie de alții. De altfel victoria Triplicei este sigură, indiscutabilă și dumneavoastră vă întrebați dacă trebuie să mergem cu învingătorii ori cu învinșii. […]

(Ion Mamina, *Consilii de Coroană*, Editura Enciclopedică, București, 1997)

4. Testamentul regelui Carol I

Cu toate greutățile pe care le-am întâlnit, cu toate bănuielile care s-au ridicat, mai ales la începutul domniei mele, în contra mea, expunându-mă la atacurile cele mai violente, am pășit fără frică și fără șovăire înainte, pe calea dreaptă, având nemărginită încredere în Dumnezeu și în bunul simț al credinciosului meu popor. Înconjurat și sprijinit de fruntașii țării, pentru care am avut întotdeauna o adâncă recunoștință și o vie afecțiune, am reușit să ridic, la gurile Dunării și pe Marea Neagră, un stat înzestrat cu o bună armată și cu toate mijloacele, spre a putea menține frumoasa sa poziție și realiza odată înaltele sale aspirațiuni. Succesorul meu la tron primește, în dar o moștenire, de care el va fi mândru și pe care o va cârmui, am toata speranța, în spiritul meu, călăuzit fiind prin deviza: „Totul pentru țară, nimic pentru mine”.

(*Testamentul regelui Carol I. Textul în extenso și un codicil*, Tipografia A. Grossman, 1914)

Centrale. Mai mult, el își imagina că procesul de întregire a țării și unirea unei părți a românilor într-un nou stat nu se putea face, decât alături de Tripla Alianță. În condițiile avântului curentului atlantist, Carol era considerat de către opinia publică o piedică în calea realizării idealului național. Dându-și seama de acest fapt, bătrânul rege căuta o cale pentru a ieși decent de pe scena vieții politice.

Ca urmare a zbuciumului interior și a presiunilor din toate părțile, în septembrie 1914, Regele îi cerea secretarului său particular să redacteze actul de abdicare. Coroana nu rămânea prințului moștenitor Ferdinand, ci unei Locotenențe Domnești, așa cum fusese primită de el în mai 1866. Și totuși Regele nu a făcut acest gest care îi punea în cumpănă întreaga activitate de aproape o jumătate de secol. Din ce în ce mai singur, izolat, bolnav și deznădăjduit, Carol I renunța la tron pe cale naturală, murind în dimineața zilei de 27 septembrie/10 octombrie 1914. Înainte de a părăsi această lume, Carol semnase Convenția dintre România și Rusia, prin care se recunoștea țării, pe care o guvernase atâta timp, drepturile asupra posesiunilor din imperiul Austro-Ungar locuite de români. La moartea sa, după 48 de ani de domnie, lăsa o țară independentă și o societate liberală și modernă. Cu o economie în dezvoltare și o monedă puternică și stabilă, cu un sistem de guvernământ ce funcționa după reguli care aparțineau acelor timpuri, Carol realiza un mare pas în modernizarea României.

Funeraliile Regelui Carol I, 1914. Drapelele regimentelor (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Dicționar

- *Consiliu de Coroană* = organ consultativ al regelui unde erau reuniți principalii lideri politici. În cadrul său au fost dezbătute probleme importante ale politicii interne și externe.
- *expectativă armată* = decizie adoptată de liderii politici ai României, la începutul Primului Război Mondial, de a nu interveni de partea nici unui combatant și așteptând, pe picior de război, pentru a se alătura, la moment potrivit, uneia sau alteia din părțile, care promiteau realizarea idealului național.
- *monarhie bicefală* = Imperiul Austriac și ulterior Austro-Ungar, numit așa ca urmare a stemei Austriei care avea un vultur cu două capete.

Cronologie

1913 – februarie, reînnoirea tratatului cu Puterile Centrale.
1914, ianuarie – formarea cabinetului condus de I.I.C. Brătianu.
1914, iunie – vizita țarului rus și a familiei sale la Constanța la invitația regelui României.
1914, 21iulie/3 august – Consiliul de Coroană de la Sinaia.
1914, 27 septembrie/10 octombrie – moartea regelui Carol I.

Curiozități istorice

- La Consiliul de Coroană de la Sinaia nu au participat doi importanți oameni politici ai timpului: Titu Maiorescu se afla la Heidelberg unde era reținut de starea gravă a sănătății soției sale și Nicolae Filipescu, aflat și el tot în Germania, la băi, unde urma un tratament, ca urmare a unei sănătăți precare.

Evaluare/activități de învățare:

1. Selectați din sursa 1 și sursa 3 două argumente privind participarea României la Primul Război Mondial, alături de Puterile Centrale.
2. Precizați, pe baza sursei 2, două argumente pentru care România trebuia să rămână neutră, odată cu izbucnirea primei conflagrații mondiale.
3. Menționați, din sursa 4, care a fost în concepția lui Carol I cea mai mare realizare a domniei sale.
4. Realizați, pe baza surselor 1, 2 și 3 și a informațiilor din manual, un eseu structurat, despre desfășurarea Consiliului de Coroană de la Sinaia.
5. Exprimați un punct de vedere asupra rolului monarhiei în viața politică a României la începutul Primului Război Mondial.

Studiu de caz

Carol I și Elisabeta

Născut în 1839 și ajuns domnitor al Principatelor Unite ale Moldovei și Țării Românești din 1866, iar din 1881 rege al României, Carol I își va lega destinele, în noiembrie 1869, de Elisabeta, principesă de Wied. Soția primului rege al României, născută în 1843, „extrem de cultivată", cum o descrie un contemporan, era o fire diferită față de augustul său soț. Dacă Regele Carol I era sobru în gesturi, distant, laconic, punctual, cu o ținută magistrală, Elisabeta era în schimb entuziastă, impulsivă, înflăcărată și nu de puține ori naivă. Înzestrat cu o inteligență obișnuită, dar cu o memorie prodigioasă, colaboratorii îi recunoșteau regelui Carol I educația îngrijită, în special militară, gustul pentru lectură, dar și lipsa calităților artistice. În evidentă opoziție, Elisabeta cunoștea la perfecție mai multe limbi moderne, dovedind erudiție în literatură, muzică, pictură, sculptură, filozofie și istorie. Scriitoare de limba germană, care din 1880 își semnează opera cu pseudonimul „Carmen Silva", regina nu va ezita ca în lucrările sale să fie ecoul realizărilor soțului, pe care le privește, întotdeauna, cu admirație, fără reproșuri.

Chiar dacă căsătoria lor fusese încheiată din rațiuni dinastice, cei doi au avut un mariaj împlinit, bazat pe devotament, pe încredere și pe datoria de a acționa împreună spre binele dinastiei și al țării. Deși nu lipsită de momente încordate, căsătoria și domnia lor a fost bogată în evenimente cruciale pentru România. Câștigarea independenței naționale în 1878, domnitorul fiind conducătorul, de facto, al armatei, proclamarea regatului în 1881, continuarea procesului de modernizare și europenizare amplă a țării, în toate domeniile, sunt doar o parte a bilanțului domniei lui Carol I, alături de Elisabeta.

Regele Carol I și Regina Elisabeta la Sinaia (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Elisabeta de Wied
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

1. Carol I și Elisabeta la Mitropolie

Sub domnia mea Carol I și Rege al României, în anul mântuirii 1869 și al domniei mele al treilea, severșitu-s-a, în ziua de 3/15 1869, în castelul de la Newvied, cununia mea cu iubita mea soție Doamna și regina Elisabeta, principesă de Wied, iar în ziua de 12/24 noiembrie făcut-am, cu iubita mea soție, intrarea în Capitala Țerei, unde după vechea datină, în mijlocul veseliei obștești a credinciosului meu popor am mers drept la Mitropolie… Mare a fost îndurarea Providenței și multe fapte mărețe care s-au împlinit de atunci până azi. Când s-au împlinit anul mântuirii 1894 și al domniei mele al douăzeci și optulea, iarăși venit-am cu iubita mea soție și Regină…în același sfânt lăcaș, unde Mitropolitul Primat… a îndreptat rugile sale către milostivul Creator ca să binecuvânteze nunta noastră de argint și să ne ție și pe mine și pe Regina sub puternica lui pază…

(Academia Română, *Arhiva Lascăr Catargiu*)

Firile deosebite ale celor doi se reflectau și în modul lor de viață, în respectarea protocolului, a regulamentelor și a ceremonialului de la curte. Viața de zi cu zi a familiei regale era asigurată de un personal riguros selectat și instruit conform unor regulamente redactate de administratorul Curții regale și aprobate în 1883.

Moartea în primăvara anului 1874 a singurei fiice, principesa Maria îl va determina pe Carol I să propună ca moștenitor al tronului țării pe nepotul său, principele Ferdinand, cel de-al doilea fiu al fratelui său mai mare, Leopold de Hohenzollern-Sigmaringen. Pasiunea fulgerătoare a prințului Ferdinand pentru Elena Văcărescu, domnișoara de onoare a reginei Elisabeta, a căror căsătorie ar fi încălcat Statutul Casei Regale, a produs tulburare în viața politică a timpului și a pus serios la încercare familia regală, atât de unită până atunci.

Carol I și Elisabeta
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

2. Regina Elisabeta despre soțul său

În politică, Regele este oracolul meu, iar eu mă feresc să discut despre politică cu alții, ci numai cu el. Regele îmi ține discursuri despre economia națională și sistemul financiar, despre căile ferate, armată, pe scurt, despre tot de ține de domeniul său. El este un deosebit geniu al administrației. Talentele sale sunt într-o direcție cu totul opusă față de ale mele.

(Silvia Irina Zimmerman, *Regele Carol I în opera Reginei Elisabeta*, Editura Curtea Veche Publishing, București, 2014)

Regina Elisabeta în 1914
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Guvernând sub deviza „Nihil sine Deo" („Nimic fără Dumnezeu"), Regele a lăsat, prin testament, la moartea sa în 27 septembrie/10 octombrie 1914, îndemnul: „Totul pentru țară. Nimic pentru mine". Peste aproape doi ani, în 18 februarie/2 martie 1916, se stingea și soția sa regina Elisabeta. Filantroapă, urmând exemplul soțului său, Elisabeta preciza, prin testament, ca cea mai mare par-

Regele Carol I și regina Elisabeta, 1909 (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

te a averii sale să se îndrepte spre constituirea de fonduri pentru burse de studii, pentru tineri și pentru sprijinirea unor instituții de caritate pe care le crease.

Dispariția celor doi fondatori ai dinastiei de Hohenzollern-Sigmaringen, la începutul primei conflagrații mondiale, lăsa România printre statele cu un regim politic stabil și o economie înfloritoare.

3. Carol I despre relația dintre principele Ferdinand și Elena Văcărescu

Sunt convins, dragă Elisabeta, că față de tot ceea ce ți-am comunicat aici îmi vei dărui mie mai multă încredere, decât unui român oarecare, mai ales că cele mai multe date se sprijină pe fapte constatate de mine. Nici patima și nici răzbunarea nu m-au împins să-ți prezint acestă lungă argumentație. Știi că nu port ranchiună și dacă o chestiune penibilă a trecut, o uit. E(lena) V(ăcărescu) va afla și ea acest lucru mai târziu dar acum îmi stă pe inimă abuzul pe care și l-a permis, prin dragostea și încrederea ta… Nando (Ferdinand) este acum pe deplin lămurit și cred că-l vei judeca cu mai multă îngăduință căci și el a fost prins prin minciuni și născociri…

(Sorin Cristescu, Carol I. *Corespondența privată 1878-1912*, Editura Tritonic, București, 2005)

Evaluare/activități de învățare:

1. Citiți cu atenție sursa 1 și selectați două evenimente care au avut loc în viața personală a regelui Carol I și a reginei Elisabeta.
2. Identificați în sursa 2 două elemente ale relațiilor dintre Regele Carol I și regina Elisabeta.
3. Precizați evenimentul la care face referire fragmentul de scrisoare prezentat în sursa 3 și selectați două trăsături de caracter ale regelui.
4. Realizați, pe baza informațiilor din manual și a celor trei surse, un scurt portret al primei familii regale a României.

CAPITOLUL V

ROMÂNIA DE LA MODERNIZARE LA IDENTITATEA NAȚIONALĂ. FERDINAND I – REGELE CONSTITUȚIONAL

Regele Ferdinand, Prințul Carol și Generalul Constantin Prezan (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

1. Familia Regală și Războiul de Întregire Națională

Primul Război Mondial și România

La 15/28 iulie 1914, Austro-Ungaria a declarat război Serbiei. Astfel a început Primul Război Mondial. Se confruntau Antanta – Marea Britanie, Franța și Rusia și, respectiv, Puterile Centrale – Germania, Austro-Ungaria. Conflictul a fost dezlănțuit de către Marile Puteri pentru reîmpărțirea lumii în sfere de influență, acapararea de noi teritorii, care puteau servi ca piețe de desfacere sau surse de aprovizionare cu materii prime. Pentru români, războiul mondial a repus problema desăvârșirii unității naționale, evenimentul menționat fiind ocazia mult sperată pentru îndeplinirea acestui ideal secular.

Prin hotărârea Consiliului de Coroană de la Sinaia, din 21 iulie/3 august 1914, România s-a declarat neutră. Aceasta în ciuda dorinței Regelui Carol I de a se alătura Puterilor Centrale. Refuzul României de a intra în război, alături de Puterile Centrale, a constituit ultimul act al detașării oficiale a Bucureștiului de alianța de care se legase în 1883.

1. Discursul inaugural al regelui Ferdinand I la urcarea pe tron

Chemat prin grația lui Dumnezeu și voința națională de a fi urmașul marelui întemeietor, care mi-a lăsat ca sfântă moștenire simțămintele de iubire și credință ale unui întreg popor, găsesc în dragostea mea pentru neam puterea de a păși fără șovăire spre îndeplinirea marei, dar grelei mele sarcini. … Dumnezeu, care după atâtea grele încercări, a binecuvântat munca acelora care s-au devotat binelui acestui neam, nu va lăsa să cadă ceea ce cu atâta trudă s-a clădit și va ocroti, cu dragoste pentru acest popor, munca fără preget ce sunt hotărât ca bun român și rege să închin iubitei mele țări.

(*Cuvântări de Ferdinand I, Regele României. 1889-1922*, Fundațiile Culturale Principele Carol, București, 1922)

La data de 27 septembrie/10 octombrie 1914, Regele Carol I s-a stins din viață. I-a urmat la tron nepotul său de frate, prințul Ferdinand. La vârsta de 49 de ani, Ferdinand I a devenit rege al României depunând jurământul solemn și angajându-se că va fi un „bun român”. Timp de doi ani, în perioada neutralității (1914-1916), România s-a aflat la confluența jocului de interese dintre Marile Puteri, membre ale celor două alianțe politico-militare, care au intervenit periodic la București, pe diferite căi, pentru a obține o decizie din partea României, care să fie favorabilă uneia dintre părți.

Convenția cu Antanta

La 4/17 august 1916, România a semnat cu Antanta o **convenție politică**, prin care se recunoștea dreptul legitim al României la unirea cu Transilvania, Banatul și Bucovina și se accepta participarea României la conferința de pace în condiții de egalitate cu Marile Puteri. Convenția recunoștea, așadar, prin semnătura Marilor Puteri, granițele viitorului stat român, dar ea nu reprezenta și o garanție pentru integritatea sa teritorială. În aceeași zi, a fost semnată și o **convenție militară**, prin care Antanta promitea ajutor militar României, inclusiv aprovizionarea periodică cu armament și muniție și se angaja să desfășoare operațiuni militare în sprijinul armatei române.

După doi ani de neutralitate, la 14/27 august 1916, în Consiliul de Coroană desfășurat în sufrageria Palatului Cotroceni, s-a decis intrarea României în război de partea Antantei. Decizia a fost susținută de Regele Ferdinand, sprijinit de soția sa, regina Maria, adeptă a Antantei, dar și de conducătorul liberalilor, Ion I.C. Brătianu. Regele a apreciat că era mai întâi român și, apoi, membru al familiei Hohenzollernilor. Deîndată ce vestea s-a aflat în Germania, familia sa germană l-a exclus din rândurile sale.

2. „Proclamația către țară” a regelui Ferdinand I (15 august 1916)

...După veacuri îndelungate de nenorociri și de grele încercări, înaintașii noștri au reușit să întemeieze statul român prin Unirea Principatelor, prin Războiul Independenței, prin munca lor neobosită pentru renașterea națională. Astăzi ne este dat nouă să întregim opera lor, închegând pentru totdeauna ceea ce Mihai Viteazul a înfăptuit numai pentru o clipă: unirea românilor de pe cele două părți ale Carpaților. De noi atârnă astăzi să scăpăm de sub stăpânirea străină pe frații noștri de peste munți și din plaiurile Bucovinei, unde Ștefan cel Mare doarme somnul cel de veci.

(„Viitorul”, IX, nr. 3059 din 16 august 1916)

Operațiunile militare din 1916

După Consiliul de Coroană, Edgar Mavrocordat, ministrul României la Viena a înmânat la Ministerul de Externe al Austro-Ungariei declarația de război a României. De fapt, România a declarat război doar Austro-Ungariei, care stăpânea teritorii românești și nu și Germaniei, Turciei și Bulgariei. Din punctele de comandă militară de la Scroviștea și Periș, unde se afla Marele Cartier General Militar, Regele Ferdinand a fost martorul principalelor evenimente militare din acel moment – intrarea armatei române în Transilvania, luptele pentru trecătorile din Carpații Meridionali, dezastrul militar de la Turtucaia. Deși a luptat cu mult curaj, în 1916, armata română a fost nevoită să se retragă, fiind copleșită de superioritatea numerică și tehnica de luptă modernă a inamicului. Totodată, Rusia nu și-a îndeplinit promisiunea de a trimite trupe rusești, care să lupte alături de români în Dobrogea, iar Antanta nu a declanșat ofensiva în zona Salonic.

Astfel, în 1916, Puterile Centrale au reușit, în ciuda rezistenței eroice a trupelor române, să spargă frontul de pe Valea Jiului, înaintând pe Olt, iar în sud, trupele bulgare și turcești, sprijinite de către germani, au ocupat Dobrogea și au trecut Dunărea pe la Zimnicea. Spectrul pierderii Bucureștiului a determinat familia regală și guvernul să se retragă la Iași. Moldova a devenit singurul teritoriu unde mai viețuia România. La 23 noiembrie/6 decembrie 1916, trupele germane și austro-ungare au ocupat Bucureștiul. În teritoriul ocupat s-a instalat un regim militar al Puterilor Centrale, în care, la tot pasul, se făcea simțit bunul plac al ocupantului, jafurile și abuzurile de tot felul. Pe de altă parte, în iarna anului 1917, situația s-a agravat în Moldova. Aglomerarea de populație, venirea iernii, condițiile grele de trai au dus la foamete și lipsuri de tot felul și la izbucnirea epidemiei de tifos exantematic.

La 11/24 decembrie 1916, la Iași, s-a constituit un guvern de uniune națională, condus de Ion I.C. Brătianu și care reunea pe liberali și conservatorii democrați, conduși de Take Ionescu. În anul următor s-a procedat la reorganizarea comandamentului militar, iar armata română a fost înzestrată cu echipament și armament militar modern. La aceasta a contribuit și misiunea militară franceză condusă de generalul francez Henri Berthelot. De asemenea, s-a reorganizat Crucea Roșie, aflată sub patronajul reginei Maria, denumită în epocă și „Mama răniților”.

Operațiunile militare din 1917

În vara anului 1917, familia regală a susținut ideea celor mai importante legi – reforma agrară și votul universal. Acestea se impuneau ca acte fundamentale pentru dezvoltarea României pe cale modernă. Se adăuga necesitatea unei reforme administrative. Pentru a reface moralul soldaților, într-un moment critic, când era absolut necesar ca inamicul să fie oprit la porțile Moldovei, Regele Ferdinand I s-a deplasat personal deseori pe front. Pe 23 martie/5 aprilie 1917, Regele Ferdinand s-a adresat Armatei a II-a, cu un mesaj, în care se spunea: „Ostași, vouă, fiilor de țărani, care ați apărat cu brațul și cu pieptul vostru pământul unde v-ați născut, unde ați crescut, vă spun eu,

Henri Berthelot
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Regina Maria citind unui rănit
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Regele vostru, că… ați câștigat totodată dreptul la a stăpâni într-o măsură mai largă pământul pentru care v-ați luptat. Vi se va da pământ!”… La 19 iulie 1917, a fost promulgat proiectul de revizuire a Constituției, care consacra, printre altele, adoptarea reformei agrare prin exproprierea marilor proprietăți și introducerea votului universal.

În anii războiului, regina Maria a fost mereu alături de Regele Ferdinand. Constantin Argetoianu scria că „oricâte greșeli ar fi comis regina Maria înainte și după război, războiul rămâne pagina ei, pagina cu care se poate făli, pagina cu care se va așeza în istorie la loc de cinste”. Astfel, suverana s-a deplasat pe front, a susținut cauza Antantei, a adus alinare răniților, a împărțit hrană și medicamente.

Luptele eroice, din vara anului 1917, de la Mărăști, Mărășești și Oituz purtate de armata română au oprit ofensiva germană către Moldova. Însă, în toamna anului 1917, lovitura de stat bolșevică din Rusia a adus haosul pe frontul din Moldova. Trupele rusești au părăsit linia frontului în dezordine, ofițerii ruși fiind deseori arestați, dezarmați sau chiar uciși, producându-se și numeroase jafuri și distrugeri. România se afla înconjurată de armatele Puterilor Centrale. Ca urmare, a fost nevoie de intervenția armatei române pentru a asigura ordinea, dezarmându-i pe soldații ruși, aflați în retragere. În consecință, autoritățile bolșevice au rupt relațiile diplomatice cu România (13/26 ianuarie 1918), l-au arestat pe Constantin Diamandi, reprezentantul diplomatic al țării noastre la Petrograd, și au confiscat tezaurul românesc aflat în Rusia. Acestea au trezit protestul diplomaților acreditați la Petrograd.

Anul 1918 – anul Marii Uniri

La începutul anului 1918 presiunile Puterilor Centrale, și, mai ales, ale Austro-Ungariei asupra României s-au amplificat. Guvernul condus de Ion I.C. Brătianu a demisionat la 26 ianuarie – 8 februarie 1918, fiind înlocuit de un guvern condus de Alexandru Averescu (29 ianuarie/11 februarie 1918). După sacrificiile din luptele din vara anului 1917 din Moldova, România, fiind practic singură după defecțiunea armatei ruse, nu a avut altă opțiune decât negocierea unei păci separate cu inamicul, adică cu Puterile Centrale. Pe 14/27 februarie 1918, a avut loc la Răcăciuni

Regele Ferdinand, alături de Generalul Henri Berthelot, la decorarea unor drapele
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

o întrevedere între Regele Ferdinand și ministrul de externe austro-ungar, Ottokar Czernin, fost ministru plenipotențiar la București, cu care prilej s-a discutat problema armistițiului.

Un nou Consiliu de Coroană, foarte tensionat, s-a desfășurat la 17 februarie/2 martie 1918, la Iași, unde, după prezentarea concluziilor întrevederii de la Răcăciuni, s-a decis abordarea păcii cu Puterile Centrale. După semnarea unui tratat preliminar la Buftea, pe 20 februarie/5 martie 1918, s-a apreciat că, fiind filogerman, conservatorul Alexandru Marghiloman era singura persoană potrivită pentru a purta negocierile cu Puterile Centrale. La 5/18 martie 1918 s-a constituit guvernul condus de Alexandru Marghiloman.

Alexandru Marghiloman a acceptat responsabilitatea semnării unei păci foarte grele, ce prevedea un regim de ocupație militară și economică pentru România. La 24 aprilie/7 mai 1918, s-a încheiat pacea de la București. Germania instituia un drept de monopol asupra petrolului românesc, asupra comerțului cu cereale, asupra exploatării și prelucrării lemnului. Accesul la Marea Neagră era permis numai de-a lungul căii ferate Cernavodă-Constanța. Dobrogea era ocupată de Bulgaria. Austro-Ungaria a ocupat crestele munților Carpați și avea acces la trecători. Regele Ferdinand nu a ratificat niciodată această pace umilitoare pentru România.

Când trupele Antantei au avansat în toamna anului 1918 pe frontul din Salonic, Bulgaria a cerut armistițiu. Austro-Ungaria, cuprinsă de valul agitațiilor naționale, s-a prăbușit. Germania era cuprinsă de o puternică criză internă. La 27 octombrie/9 noiembrie 1918, guvernul român a adresat un ultimatum trupelor Puterilor Centrale cerându-le să părăsească în mod imperativ România. În ziua următoare, armata română a reînceput operațiunile militare împotriva Puterilor Centrale. La 18 noiembrie/1 decembrie 1918, Regele Ferdinand și regina Maria au revenit în triumf din refugiul de la Iași la București.

Cronologie

1916, 14/27 august – Consiliul de Coroană de la Cotroceni decide intrarea armatei române în Transilvania.
1917, 11/24 iulie-19 iulie/1 august – lupta de la Mărăști.
1917, 24 iulie/6 august-6/19 august – lupta de la Mărășești.
1917, 26 iulie/8 august-9/22 august – lupta de la Oituz.
1918, 24 aprilie/7 mai – semnarea tratatului de pace separată de la Buftea-București cu Puterile Centrale.
1918, 10/23 noiembrie – România reintră în luptă împotriva Puterilor Centrale.

Curiozități istorice

- În interiorul Consiliului de Coroană din 1916 s-au afirmat trei opinii, și anume: **intrarea în război alături de Antantă**, susținută de Regele Ferdinand, **păstrarea neutralității**, sprijinită de Alexandru Marghiloman și de Titu Maiorescu și **intrarea în război alături de Puterile Centrale**, a cărui susținător a fost Petre P. Carp.

Evaluare/activități de învățare:

1. Precizați o cauză a intrării României în Primul Război Mondial.
2. Pornind de la sursele 1 și 2, identificați două informații aflate în relație cauză – efect.
3. Precizați atitudinea reginei Maria în perioada refugiului din Moldova.
4. Realizați un eseu de o pagină privind rolul regelui Ferdinand I în evenimentele din anii 1917-1918.
5. Prezentați, din lecție și respectiv din surse, contribuția familiei regale la obținerea victoriilor din anul 1917.
6. Formulați un punct de vedere referitor la modalitatea în care au fost îndeplinite obiectivele cuprinse în jurământul inaugural al regelui Ferdinand, folosind ca argument două informații istorice din sursele 1 și 2.

Oameni politici români în perioada domniei regelui Ferdinand

Un loc important în istoria politică a epocii moderne a românilor l-a jucat elita politică. Prin activitatea sa, aceasta și-a demonstrat valoarea de netăgăduit pe scena vieții politice. Ea s-a menținut vie în memoria opiniei publice, a contemporanilor, dar și a urmașilor acesteia. Cei mai mulți s-au impus datorită unei inteligențe deosebite, a unor studii de excepție, a unor calități personale și politice deosebite – oratori buni, capacitate de efort, moralitate, verticalitate instituțională. Cu timpul, membrii săi au devenit personalități dominante ale epocii, marcând decisiv, când a fost cazul, cursul acesteia.

Ion I.C. Brătianu (1864-1927), zis și Ionel, unul din cei trei fii ai lui Ion C. Brătianu, a urmat cursurile Colegiului Sfântul Sava din București, iar după satisfacerea stagiului militar și pe cele ale Școlii Naționale de Poduri și Șosele. Apoi, și-a completat studiile la Paris, unde a frecventat cursurile Școlii Politehnice și, respectiv, pe cele ale Școlii de Poduri și Șosele. Devenit inginer, a revenit în țară și s-a angajat la CFR. În 1895 a intrat în Partidul Național Liberal. A luptat pentru refacerea și menținerea unității liberalilor. Și-a început cariera ministerială ocupând portofoliul Lucrărilor Publice ~~(1897-1899)~~, precum și pe cel al Afacerilor Străine și al Internelor. Devenit președinte al Partidului Național Liberal în 1909, a îndeplinit funcția de prim-ministru al României de șapte ori, până la moartea sa.

În 1913 Ionel Brătianu a promovat o propunere, ce cuprindea ideea celor două reforme absolut necesare pentru modernizarea statului român: agrară și electorală. Odată cu debutul Primului Război Mondial (1914), I.I.C. Brătianu s-a pronunțat ca România să rămână în afara conflictului mondial. România a intrat în război abia în 1916, urmărind unirea cu țara a teritoriilor aflate sub dominația Austro-Ungariei. După colaborarea cu conservatorii democrați ai lui Take Ionescu într-un guvern de uniune națională

Ion I.C. Bratianu
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

la Iași (1916-1918), Ionel Brătianu a trebuit să renunțe la putere în februarie 1918.

A revenit ca premier la finele anului 1918, pentru a ratifica unirea Bucovinei și a Transilvaniei cu România, cât și legile de expropriere din Vechiul Regat, Basarabia, Bucovina, Banat și Transilvania. În 1922 a obținut din nou puterea, pentru ca peste un an să se adopte o nouă Constituție, ce reflecta noua stare de lucruri în statul român. În perioada guvernării liberalilor și nu numai Brătianu s-a bucurat de colaborarea deplină a monarhului, încât unii oameni politici români au susținut că România avea, de fapt, doi conducători – Regele Ferdinand și Ion I.C. Brătianu. Influența o executa asupra regelui prin regina

1. Despre Ion I.C. Brătianu

Dispărut la doar 63 de ani, Ionel Brătianu, primul-ministru al României, a fost o personalitate excepțională în istoria noastră politică, un om întreg, o voință inteligentă, care a izbutit să conducă țara în momente decisive ale existenței ei. În Ionel Brătianu își pusese nădejdea tatăl său și avusese dreptate. Îl crescuse, ca și pe ceilalți copii ai săi, în cultul națiunii și al datoriei față de țară…Personalități de talia lui Ionel Brătianu au fost puține. Exemplul lor trebuie reînsuflețit, căci este cu adevărat un model în sensul absolut pentru toate generațiile.

(Dan Berindei, *Portrete istorice ale românilor*, Editura Compania, București, 2009)

Maria și cumnatul său Barbu Știrbey. Regele îl considera pe Brătianu drept zodia bună a României, în timp ce opoziția l-a etichetat drept un rege neîncoronat. În perioada guvernării sale s-a declanșat criza dinastică, prin care principele Carol a renunțat la toate prerogativele care îi reveneau din calitatea de moștenitor al tronului. La începutul anului 1926, după un mandat de patru ani, guvernul a demisionat. Ionel Brătianu a revenit la conducerea executivului în 1927. Moartea regelui Ferdinand, în vara anului 1927, și instituirea Regenței au fost urmate, în noiembrie 1927, de sfârșitul neașteptat al marelui om politic român.

Alexandru Averescu
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Alexandru Averescu (1859-1938), o figură cu totul aparte pentru viața politică a României interbelice, a fost un general de armată român, care s-a distins în timpul Primului Război Mondial, fiind deseori creditat pentru victoria României din acel război.

S-a născut în ținutul Bugeacului, din sudul Basarabiei. A urmat cariera militară. Astfel, a făcut studii în Italia (la Torino), a fost comandant al Școlii Superioare de Război, a fost atașat militar al României la Berlin și șef al Marelui Cartier General. S-a remarcat în reprimarea răscoalei țărănești din 1907. A luat parte la al doilea război balcanic, conducând ofensiva în Bulgaria.

În perioada Primului Război Mondial a fost comandant al Armatei a II-a. A inițiat manevra militară de la Flămânda (1916), terminată cu un eșec, a condus Armata a II-a în bătăliile de la Mărăști și Oituz (1917). A îndeplinit funcția de prim-ministru în trei rânduri. Concomitent, în 1918, Averescu a pus bazele și a condus Liga Poporului (devenită, din 1920, Partidul Poporului). Alexandru Averescu a fost loial Familiei Regale și a fost prețuit de către Regele Ferdinand. Plusând omul politic C. Argetoianu spunea că toate diligențele pe lângă regele Ferdinand au fost făcute de Averescu pentru a ajunge prim-ministru. Când regele Ferdinand se afla pe moarte, l-a chemat pe Averescu, și i-a spus că nimic din ceea ce i se spusese rău despre general el nu le crezuse. „Și fac această mărturisire, își ~~încheie~~ regele destăinuirea, ca să intru ușurat în groapă”. La 14 iunie 1930, a primit demnitatea de mareșal al României.

Take Ionescu (1858-1922), pe numele real Dumitru Ionescu, a fost de profesie avocat și unul dintre marii oratori români. S-a născut într-o familie burgheză modestă. Și-a luat bacalaureatul la Ploiești. Apoi, a fost trimis la studii la Paris, unde a urmat dreptul. Cu acest prilej a cunoscut pe Raymond Poincaré, viitor președinte al Franței. Revenit în țară, a devenit repede cunoscut ca un avocat renumit pentru discursurile și elocința sa.

2. Despre Alexandru Averescu

După o carieră militară de excepție – de la sergent în 1877 la general de Armată în 1917 (mareșal al României la 1930), Alexandru Averescu a pășit hazardat în arena publică, acolo unde disciplina și ierarhia erau înlocuite cu aproximațiile, cu compromisurile și patimile din cotidiana cafenea politică… În politică, însă, a rămas doar un veleitar, a cărui cinste morală, dublată de o șiretenie naivă nu l-au ferit de deziluzii provocate.

(Stelian Neagoe, *Oameni politici români. Enciclopedie*, Editura Machiavelli, București, 2007)

Take Ionescu
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

S-a impus în viața politică din România. Astfel, a fost ministru al cultelor în cabinetul conservator al lui Lascăr Catargiu (noiembrie 1891 – octombrie 1895). În 1908, a pus bazele Partidului Conservator-Democrat. A participat pentru România la Conferința de Pace de la București, din 1913, ce a încheiat al Doilea Război Balcanic, în urma căreia România a primit cele două județe din sudul Dobrogei – Durustor și Caliacra, teritorii care, în 1940, au revenit Bulgariei. A îndeplinit funcția de ministru de externe și ulterior a fost numit prim-ministru, conducând un guvern de o lună (18 decembrie 1921 –19 ianuarie 1922).

Ca ministru de externe, în al doilea mandat, a inițiat o alianță politică a României cu Cehoslovacia și Iugoslavia. Alianța regională, numită *Mica Antantă*, urmărea preîntâmpinarea politicilor revizioniste și revanșarde din zonă, promovate deschis de unii vecini ai României și apărarea independenței și suveranității teritoriale. Ca om politic, Take Ionescu și-a afirmat crezul politic: „Învățați să înghițiți multe în politică. Eu am înghițit și broaște și șerpi, ba chiar și crocodili". Obsesia lui Take Ionescu a fost ca măcar o dată prim-ministru. La sugestia regelui Ferdinand acesta și-a depus portofoliul de ministru de externe ducând la căderea Cabinetului Averescu. Ferdinand l-a numit imediat președintele Consiliului de Miniștri. Numai că noul guvern a primit vot de blam în Parlament iar Take Ionescu a fost nevoit să-și depună mandatul de premier. A murit de febră tifoidă la Roma.

3. Cu privire la personalitatea lui Take Ionescu

[Take Ionescu] *A fost într-adevăr o personalitate excepțională, ca el, omul fără avere, fără nume, fără relații, numai prin propriile mijloace și merite, să răzbească și să poată juca un rol de seamă, într-o țară oligarhică, unde posturile de comandă erau monopolizate de o mână de oameni.*

(Sterie Diamandi, *Galeria oamenilor politici*, Editura Gesa, București, 1991)

~~Marele învins al Păcii de la Buftea-București~~

Alexandru Marghiloman (1854-1925) provenea dintr-o familie din Buzău, ce reunea mari arendași munteni. A făcut studiile liceale la Sf. Sava, la București. Apoi, a studiat la Paris, unde a absolvit Facultatea de Drept și Înalta Școală de Științe Politice, unde și-a susținut și doctoratul în drept. A urcat treptele carierei juridice în final pledând ca avocat. La 30 de ani a devenit deputat în Parlamentul României. Atras de junimism, s-a înscris în această grupare politică și a devenit un apropiat al lui Titu Maiorescu.

4. Despre Alexandru Marghiloman

Pentru toate nedreptățile îndurate pe acest din urmă versant al vieții [după semnarea păcii separate cu Puterile Centrale, în 1918], *Alexandru Marghiloman s-a revanșat în posteritate* [după moartea sa, la 10 mai 1925], *prin uimitoarele sale **Note Politice**, apărute la doi ani după moartea sa și degrabă retrase de oficialități de pe piața cărții, fiindcă reprezentau istoria necosmetizată scrisă de un mare învins. Topirea tirajului celor cinci volume de **Note Politice** a conturat și mai pregnant imaginea crucificatului bărbat de Stat, Alexandru Marghiloman.*

(Stelian Neagoe, *Oameni politici români. Enciclopedie*, Editura Machiavelli, București, 2007)

Alexandru Marghiloman
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Fiind un bun orator, a fost numit ministru de Justiție în cabinetul condus de Theodor Rosetti. S-a preocupat de aplicarea principiului inamovibilității Curților de Apel, pentru președinții de tribunale și pentru judecătorii de instrucție. Alexandru Marghiloman a îndeplinit și alte funcții ministeriale – ministru al Lucrărilor Publice și ministru al Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor, ministru de Justiție, ministru de Interne, ministru de Finanțe. S-a preocupat de relansarea apropierii României de Franța. Astfel, în 1900, a fost prezent la Paris, unde se deschisese Expoziția Universală.

În vara anului 1914, în condițiile izbucnirii Primului Război Mondial, Marghiloman a preluat conducerea Partidului Conservator. A susținut concomitent neutralitatea României față de conflictul mondial. La începutul lunii octombrie 1916, Regele Ferdinand I i-a propus lui Alexandru Marghiloman să participe la un guvern de uniune națională, dar acesta a refuzat, neînchizând ușa pentru o posibilă viitoare colaborare. În ciuda victoriilor armatei române din vara anului 1917, factorii externi deplin nefavorabili – revoluția bolșevică din Rusia – au dus la încheierea preliminariilor păcii de la Buftea (20 februarie/5 martie 1918), între România și Puterile Centrale, urmată, apoi, de pacea de la București (24 aprilie/7 mai 1918).

Ion I.C. Brătianu i-a sugerat Regelui Ferdinand I o abordare pragmatică a noii situații a României. Ca atare, liderul liberal a propus ca tratatul de pace să fie negociat de Alexandru Marghiloman. Astfel, acesta din urmă a fost numit prim-ministru (5 martie – 23 octombrie 1918). După semnarea păcii, Marghiloman a gestionat afacerile țării în condițiile grele impuse de un tratat de pace greu și oneros pentru România. Guvernarea sa a coincis și cu unirea Basarabiei cu România (martie 1918). Spre toamnă, războiul mondial a luat o întorsătură norocoasă pentru România. În aceste condiții, premierul Marghiloman a fost înlăturat cu brutalitate de la putere.

Evaluare/activități de învățare:

1. Menționați, pe baza sursei 4, două informații aflate în relație cauză – efect.
2. Formulați, pe baza surselor 1 și 3, un punct de vedere referitoare la poziția omului politic față de societate și națiune.
3. Scrieți litera corespunzătoare sursei care susține existența unei diferențe între activitatea militară și cea politică.
4. Formulați un punct de vedere referitor la relația Casei Regale cu oamenii politici români în perioada domniei regelui Ferdinand.
5. Realizați un eseu de o pagină despre rolul și importanța elitei politice în viața societății românești.

Unirea – visul de veacuri al românilor

Primul Război Mondial a constituit un prilej de seamă pentru îndeplinirea idealului național al românilor – unirea provinciilor românești aflate sub stăpânire străină cu patria-mamă. România a luat parte la război în perioada 1916-1918, fiind animată de dorința de a obține unirea tuturor provinciilor locuite de români și aflate sub dominație străină.

La finele anului 1918, Antanta a obținut succese importante pe fronturile militare. La 28 octombrie/10 noiembrie 1918, Regele Ferdinand a proclamat mobilizarea generală și a ordonat armatei române să reintre în război de partea Antantei. Noul cabinet, condus de generalul Constantin Coandă, a declarat **Tratatul de pace de la București** ca fiind nul și neavenit. La 11 noiembrie 1918, Germania a semnat armistițiul cu Aliații, România aflându-se în tabăra învingătoare. Ca atare, constituirea României Mari părea o certitudine, la care a contribuit într-o măsură decisivă și sacrificiul și jertfele soldaților români.

Încă la 27 martie/9 aprilie 1918, Sfatul Țării de la Chișinău a hotărât **unirea Basarabiei cu România**. Regele Ferdinand a declarat că s-a înfăptuit un „vis care demult zăcea în inimile tuturor românilor de dincolo și de dincoace de apele Prutului”. Prin decretul regal nr. 842 din 9/22 aprilie 1918, Regele a promulgat actul unirii de la Chișinău.

În toamna anului 1918, sub presiunea mișcărilor naționale ale popoarelor, care doreau să-și proclame autonomia și chiar independența, dezintegrarea Austro-Ungariei s-a accentuat. La 15/28 noiembrie 1918, Congresul General al Bucovinei de la Cernăuți a votat în unanimitate „unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul României”. Prin decretul-lege din 18/31 decembrie 1918, Regele Ferdinand a aprobat **unirea Bucovinei cu România**.

În Transilvania, Marea Adunare Națională s-a reunit la Alba Iulia, la 18 noiembrie/1 decembrie 1918, cu participarea a 1228 delegați aleși și circa 100.000 de oameni, sosiți din toate colțurile Transilvaniei. Rezoluția de Unire a fost citită de Vasile Goldiș. Prin decretul nr. 3631 din 11/24 decembrie 1918, Regele Ferdinand a ratificat **unirea Transilvaniei cu România**. Astfel, s-a realizat ceea ce tradiția istorică a numit **România Mare**, cu o suprafață de 295.049 km² și o populație de peste 16 milioane de locuitori. Unirea din 1918 a fost recunoscută prin hotărârile Conferinței de Pace de la Paris (1919-1920), prin tratatele de la Saint-Germain (1919) și Trianon (1920).

La 1/14 decembrie 1918, Regele și guvernul au întâmpinat la Gara de Nord de la București delegația Marelui Sfat Național Român din Transilvania, care aducea Rezoluția Unirii de la Alba-Iulia pentru a fi predată șefului statului. La primirea delegației din Transilvania, Regele Ferdinand a declarat: „După Basarabia și Bucovina, mai lipsea o piatră dintre cele mai scumpe: Ardealul, cu ținuturile din Ungaria locuite de români. Azi ne-ați adus și această ultimă piatră a clădirii, care încoronează marea operă de unire”.

Realități după Marea Unire din 1918

După Marea Unire, principala problemă de rezolvat a constituit-o aflarea mijloacelor adecvate pentru îndeplinirea programului Marii Uniri și pentru a se asigura dezvoltarea României ca un stat european modern. La 29 noiembrie/12 decembrie 1918 s-a format un nou guvern, care reunea reprezentanți din toate provinciile istorice românești. La începutul lunii noiembrie 1919, au avut loc primele alegeri parlamentare pe baza votului universal. Noul Parlament al României a votat la 29 decembrie 1919 legile prin care se ratifica Unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu patria mamă, iar la 31 decembrie legile au fost promulgate de Regele Ferdinand.

În primii zece ani după Marea Unire se poate vorbi despre dominația scenei politice românești

de către Partidul Național Liberal, care l-a dominat pe Regele Ferdinand I. Regele scria: „Vrajba înveninată dintre partide… mă silesc să nu mă bizui decât pe un singur om: Ion Brătianu”. Temperament deseori indecis, Regele Ferdinand a fost sprijinit de regina Maria, care a fost un sfetnic de seamă al soțului său și nu s-a sfiit deloc să se amestece în viața politică.

Astfel, în perioada 1920-1928 au fost adoptate legi importante, ca de exemplu: unificarea monetară (1920), reforma agrară (1921), reforma administrativă, Constituția din 1923, reforma electorală, măsuri legislative în favoarea economiei, educației și altele. În octombrie 1920 s-a creat postul de ministru al Casei Regale, ocupat de Constantin Hiott. Într-o astfel de conjunctură, s-a abordat problema încoronării regelui Ferdinand și a reginei Maria, care urma să consacre unirea tuturor românilor sub sceptrul aceluiași suveran. În speranța că poate să evite neînțelegerile și din dorința de a asigura caracterul solemn al actului de încoronare, Regele a discutat cu șefii partidelor de opoziție, dar discuțiile nu au ajuns la un rezultat. Astfel, Partidul Național Român și Partidul Țărănesc au refuzat să participe, ceea ce Regele Ferdinand nu a uitat.

Încoronarea de la Alba Iulia

Încoronarea regelui Ferdinand și a reginei Maria ca suverani ai României Mari a constituit un moment deosebit pe calea afirmării dinastiei în istoria românilor, a dezvoltării unei imagini favorabile a monarhului ca șef de stat. Prin aceasta, familia regală se lega deplin de istoria națională, iar Marea Unire se putea considera finalizată.

Încă din vara anului 1921, mitropolitul Miron Cristea a alcătuit un protocol al încoronării celor doi suverani. Un rol important urma să îl joace ungerea monarhilor României, ceea ce trebuia să confere autoritate și prestigiu lui Ferdinand și soției sale. Regina Maria a respins o ceremonie organizată în pripă, dorind o ceremonie solemnă, după tipicul englezesc. Situația era complicată, căci au existat și unele probleme de natură religioasă. Datorită condițiilor specifice, inclusiv faptul că Ferdinand era de religie romano-catolică, ceremonia religioasă a trebuit să se desfășoare în afara catedralei.

1. Arhiepiscopul romano-catolic de București, Raymund Netzhammer, despre încoronarea de la Alba Iulia

Încoronarea se petrecuse așa cum fusese stabilit între guvern și nunțiul papal, într-un loc public și ca un act civil. Fusese civil, chiar prea civil! Încoronarea a fost o acțiune lipsită de sfințenie, o acțiune fără niciun ideal și la care episcopii și preoții [catolici, n.n.] *nu au avut ce căuta!*

(*Istoria României, Compendiu*, Institutul Cultural Român, București, 2004)

La 15 octombrie 1922, a sosit la Alba Iulia familia regală a României. Regele Ferdinand și regina Maria erau însoțiți de regina Maria (Mărioara) a Iugoslaviei, regina Elisabeta a Greciei, principele moștenitor Carol și soția sa Elena, principele Nicolae și principesa Ileana. La gară, suveranii au fost întâmpinați de șeful guvernului, președenții Camerelor Parlamentului, membrii guvernului, înalți demnitari. Apoi, cortegiul regal s-a îndreptat spre Catedrala ridicată de curând la Alba Iulia. La ceremonie au fost reprezentate curțile regale din Marea Britanie, Spania, Italia. Ca un omagiu deosebit adus participării eroice a României la Primul Război Mondial, delegația franceză la care a participat și Henri Berthelot a fost condusă de mareșalul Ferdinand Foch.

Serviciul religios a fost condus de mitropolitul Miron Cristea. Ceremonialul de încoronare a fost fastuos, dar în cadrul său a dominat aspectul civil. Coroanele regale au fost aduse de la București de conducătorii Camerelor Parlamentului. În cadrul serviciului religios au fost sfințite în catedrală Coroana Reginei și mantiile regale. Mantia reginei Maria cuprindea brodate însemnele heraldice ale tuturor provinciilor care formau România Mare.

Regele Ferdinand și Regina Maria la încoronarea de la Alba Iulia (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Apoi, Regele Ferdinand și regina Maria, purtând mantiile țesute din purpură, tivite cu hermină, alături de membrii familiei regale, s-au deplasat pe o scenă amenajată în fața clopotniței catedralei, peste care s-a întins baldachinul încoronării. După ce și-a așezat pe cap coroana de oțel, Ferdinand a pus coroana de aur pe capul soției sale. După ce Regele a dat citire proclamației sale de încoronare, însoțit de regină, s-a îndreptat spre încăperile regale, salutând mulțimea adunată.

Ulterior, suveranii României au revenit la București și s-au îndreptat către Arcul de Triumf, aflat încă în construcție. Apoi, suveranii au coborât către centrul capitalei României într-un cortegiu militar, până la Mitropolie, unde au fost salutați de mitropolitul Miron Cristea. A urmat o paradă militară la Universitate.

Hotărârea Regelui Ferdinand și a Reginei Maria de a acționa pentru realizarea României Mari și dragostea de țară, pe care au dovedit-o mai ales în perioada Războiului de Întregire Națională, au făcut ca încoronarea de la 15 octombrie 1922 să fie privită ca un fapt firesc, ca o încununare a rolului lor istoric.

2. Proclamația regelui Ferdinand cu prilejul încoronării de la Alba Iulia (15 octombrie 1922)

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională, rege al României, am moștenit Coroana României, după glorioasa domnie a Regelui Întemeietor. … Am venit astăzi cu regina, care ne-a fost tovarășă în credința neclintită la restriște și la bucurie ca printr-această sărbătoare să consacrăm în fața Domnului și a scumpului nostru popor legătura ce ne unește de-a pururea cu dânsul. Punând pe capul meu, într-această străveche cetate a Daciei Romane, coroana de la Plevna, pe care noi și glorioase lupte au făcut-o pe veci coroana României Mari, mă închin cu evlavie memoriei celor care, în toate vremurile și de pretutindeni prin credința lor, prin munca și prin jertfa lor, au asigurat unitatea națională și salut cu dragoste pe acei care au proclamat-o într-un glas și o simțire de la Tisa până la Nistru și până la Mare… Vreau ca, în hotarele României Mari, toți fiii buni ai țării, fără deosebire de religie și de naționalitate, să se folosească de drepturi egale cu ale tuturor românilor, ca să ajute cu toate puterile statul, în care Cel de Sus a rânduit să trăiască împreună cu noi. Vreau ca românii din toate straturile sociale, însuflețiți de năzuința unei înfrățiri naționale, să se folosească toți de legitima ocrotire a statului… Acestei sfinte misiuni, în neclintita unire cu poporul nostru, voi închina toate puterile mele de om și rege și asupra ei chem, în această zi solemnă de înălțare sufletească binecuvântarea celui atotputernic.

(*Cuvântări de Ferdinand I Regele României*, Fundațiile Culturale Principele Carol, București, 1922)

Dicționar

- *mitropolit* = rang în ierarhia Bisericii Ortodoxe, inferior patriarhului și superior episcopului.

Cronologie

1918, 27 martie/9 aprilie – Unirea Basarabiei cu România.
1918, 15/28 noiembrie – Unirea Bucovinei cu România.
1918, 18 noiembrie/1 decembrie – Unirea Transilvaniei cu România.
1922, 15 octombrie – Încoronarea de la Alba Iulia.

Curiozități istorice

- Coroana purtată, în 1922, la încoronarea de la Alba Iulia de către regina Maria a fost executată de casa de bijuterii Falize din Paris, după desenele pictorului C. Petrescu. Coroana avea o înălțime de 18 cm, diametrul maxim de 22,5 cm, diametrul la bază de 17,5 cm și o greutate de 1854 grame. Coroana are brațele evazate și terminate în crini heraldici, în stilul coroanelor imperiale bizantine.

Evaluare/activități de învățare:

1. Pornind de la sursele 1 și 2, identificați două informații aflate în relație cauză – efect.
2. Precizați două probleme de ordin politic legate de încoronarea de la Alba Iulia.
3. Prezentați atitudinea regelui Ferdinand în timpul ceremoniilor de la Alba Iulia.
4. Pornind de la lecție și sursele istorice, formulați un punct de vedere referitor la rolul monarhului în perioada Marii Uniri, folosind trei informații istorice.
5. Realizați un eseu de o pagină privind raporturile dintre Regele Ferdinand și liberali.

3. Misiune politică și imagine publică la Conferința de Pace de la Paris (1919-1920)

România la Conferința de Pace

La finele Primului Război Mondial s-a desfășurat Conferința de Pace de la Paris (1919-1920). Obiectivele sale au vizat reorganizarea lumii pe baze noi, inspirate de noile realități geopolitice și strategice. Acestea erau cuprinse în *Cele 14 Puncte* ale președintelui SUA, Woodrow Wilson. Conferința avea ca scop elaborarea și semnarea tratatelor de pace între statele învingătoare, cu excepția Rusiei bolșevice și a celor învinse în război.

La 18 ianuarie 1919, au început lucrările Conferinței de Pace de la Paris. Au participat 27 de state, printre care și România. Aceasta din urmă era, la finele Primului Război Mondial, de fapt și de drept, un stat național unitar, rezultat ca urmare a unirii prin voința liber exprimată a locuitorilor din provinciile istorice – Basarabia, Bucovina și Transilvania.

România s-a prezentat la Conferința de la Paris conștientă că își îndeplinise obligațiile asumate prin alianța cu Antanta și făcuse numeroase sacrificii, de tot felul. Cu toate acestea, nu s-a aflat pe picior de egalitate cu Marile Puteri învingătoare, pe măsura efortului său politic, diplomatic, uman și material în decursul războiului. De aceea, în cadrul Conferinței, România a purtat o luptă dură pentru recunoașterea internațională a Marii Uniri – act al poporului român, pentru menținerea integrității și suveranității teritoriale. În aceasta s-au angajat, pe lângă diplomații de carieră și politicieni și membrii familiei regale a României, în special regina Maria. Lupta a fost necesară prin faptul că România a fost inclusă între statele cu interese limitate, fiindu-i impuse unele prevederi dezavantajoase.

România a fost admisă ca stat beligerant și nu neutru, fiind sprijinită de André Tardieu, președintele Comisiei pentru probleme teritoriale. Din partea României a fost mandatat să poarte negocieri la conferință prim-ministrul Ion I.C. Brătianu. Acesta era deseori considerat de către diplomații străini ca „enervant și provocator, nerezonabil". Delegația română a trebuit să suporte nedreptăți și umiliri, deoarece chipurile semnase, la începutul anului 1918, o pace separată cu Puterile Centrale și trădase Antanta. I.I.C. Brătianu a denumit această perioadă un adevărat calvar.

La 1 februarie 1919, I.I.C. Brătianu a prezentat memoriul *România în fața Conferinței de Pace – revendicările sale teritoriale*, în care a explicat motivele încheierii păcii separate de la București. De asemenea, a solicitat recunoașterea unor frontiere, care să-i asigure libertatea existenței sale politice, administrative și economice. Deoarece mai multe obiecții ale delegației române au fost respinse, la 2 iulie 1919 Brătianu a părăsit lucrările Conferinței, iar la 12 septembrie 1919 și-a depus mandatul de premier.

România a semnat tratatele de pace, cu Austria și Bulgaria, la 10 decembrie 1919, sub guvernarea „Blocului Parlamentar", prezidat de Alexandru

1. Ion I.C. Brătianu despre situația României la Conferința de Pace de la Paris

[…] *Astfel erau decepțiunile create chiar de armistițiu, când la Paris înaintea Conferinței am constatat din ziua întâi că statele mari, că puterile cele patru înțelegeau să ne trateze, pe statele cele mici, la discuții, nu ca pe niște tovarăși cu drepturi egale, cum fuseserăm egali la luptă. […] Organizarea lucrărilor Conferinței s-a făcut în condițiuni astfel încât toate statele mici s-au crezut datoare să protesteze… Rând pe rând, ele au fost numite „state cu interese particulare" și apoi „state cu interese limitate". Am protestat în toate demersurile mele în contra acestor definițiuni. Am căutat să conving pe cei mari că statele nu sunt unele cu interesele generale și altele cu interese limitate, dar că fiecare stat, acolo unde are interes, îl are tot atât de viu și e tot atât în drept să-l apere, ca oricare putere mare, și că nu este nimeni în drept să limiteze unde interesele mele încep și unde se sfârșesc, decât eu însumi.*

(*Documente privind istoria României 1918–1944*, E.D.P., București, 1982)

Vaida-Voevod. La 4 iunie 1920, la Trianon, a fost semnat Tratatul de pace cu Ungaria. Acesta a recunoscut unirea Transilvaniei cu România. În fața protestelor Ungariei, Nicolae Titulescu a declarat: „Tratatul de la Trianon apare tuturor românilor, și îndeosebi celor din Ardeal, ca o consfințire a unei ordini de drept, mult mai redusă decât aceea pe care veacuri de conviețuire și suferințe comune au săpat-o în conștiința istorică a neamului nostru…"

La finele unei lupte politice și diplomatice, Marea Unire din 1918 a fost recunoscută în cadrul Conferinței de Pace de la Paris, prin așa numitul „sistem de la Versailles". Tratele cu Austria și respectiv, cu Ungaria au recunoscut în plan internațional unirea Bucovinei, respectiv, a Transilvaniei cu România, toate acestea reîntregite prin Tratatul de la Paris din 20 octombrie 1920, privind recunoașterea unirii Basarabiei cu România.

Regina Maria și activitatea sa pentru sprijinirea României

În activitatea de sprijinire a activității diplomatice a României și de recunoaștere a Marii Uniri, un rol foarte important, prin activitatea sa de lobby, a jucat regina Maria. Ion I.C. Brătianu, Vasile Lucaciu, Iuliu Maniu, Alexandru Vaida-Voevod și mulți alții au susținut faptul că Regina Maria a făcut dovada unor calități diplomatice strălucite în discuțiile cu marii oameni de stat pe care i-a cunoscut.

2. Din Tratatul privind minoritățile

Art. 7. România se obligă a recunoaște ca supuși români, de plin drept și fără o formalitate pe evreii locuind în țară pe teritoriile României și care nu pot a se prevala de nicio altă naționalitate.

Art. 11. România consimte să acorde, sub controlul statului român, comunităților secuilor și sașilor, în Transilvania, autonomia locală, în ce privește chestiunile religioase și școlare.

(*Documente privind istoria României 1918–1944*, E.D.P., București, 1982)

La sfatul lui Ion I.C. Brătianu și Barbu Știrbey, Regele Ferdinand a trimis pe regina Maria la Paris și Londra pentru a susține cauza românească. La 5 martie 1919, Maria a ajuns la Paris, unde a rămas o săptămână. Apoi, a plecat la Londra, pentru ca la finele aceleiași luni să revină în capitala franceză. La Paris s-a consultat de multe ori cu Ion I.C. Brătianu, Victor Antonescu, ministrul României la Paris, diplomatul Nicolae Mișu.

Regina și-a asumat o misiune deloc ușoară, și anume de a convinge Europa de justețea solicitărilor românești. Frumoasă și foarte inteligentă, regina Maria i-a întâlnit pe premierul și președintele Franței, Georges Clemanceau și, respectiv,

Generalul Constantin Coandă, în dreapta imaginii
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Raymond Poincare, pe prim-ministrul britanic, David Lloyd George, pe președintele SUA, Woodrow Wilson. Apariția sa chiar și în campanii publicitare din America și Europa a reușit să impresioneze prin spontaneitate și curaj. Prin promovarea propriei imagini, Regina și-a sporit faima, care era asociată cu patria de adopție.

Delegația britanică a fost impresionată de regina României. Premierul francez, Georges Clemenceau, a fost copleșit de personalitatea Reginei României. Acesta a spus: „O regină ca a voastră trebuie primită cu toate onorurile militare, cu mareșalul Foch în frunte". Contele Charles de Saint-Aulaire, ambasadorul Franței la București, a declarat că „exista un singur bărbat în România și acela este regina".

În fața lui Clemanceau, regina Maria a pledat pentru cauza românilor, reamintindu-le Aliaților occidentali enormul sacrificiu al românilor în război. Cu multă bunăvoință, regina Maria a fost salutată de către președintele Raymond Poincaré, prieten apropiat al României și susținător al unirii teritoriilor românești. Vărului său, Regele Angliei, George al V-lea, pe care l-a vizitat la palatul Buckingham din Londra, Maria i-a declarat că „la noi au ajuns zvonuri neliniștitoare că tratatul nostru de alianță nu va fi respectat. Personal am avut întotdeauna încredere în Aliații noștri, chiar și atunci când majoritatea celor din jurul meu se îndoiau de ei – le voi râde în față și le voi spune că ei nu cunosc Anglia".

După război, Regina Maria și-a dat seama cât de important era să schimbe percepția americanilor despre România. Așa că Familia Regală și autoritățile din București au început să invite jurnaliști americani în România, care să scrie despre situația

Regele Ferdinand și Regina Maria, în vizită oficială la Lordul Primar al Londrei (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Regina Maria și Principesa Ileana în timpul vizitei în SUA, 1926 (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

adevărată din Transilvania. În 1926, împreună cu principesa Ileana și principele Nicolae, Maria a efectuat un turneu în SUA. În cadrul turneului american regina Maria a beneficiat de un tren regal privat, de un dineu la Casa Albă, la Washington, D.C. cu președintele Calvin Coolidge. Ziarele americane din epocă, înregistrările cinematografice păstrate, au dezvăluit că Regina Maria s-a bucurat de o simpatie imensă. Călătoria a durat șase săptămâni, starea sănătății precare a regelui conducând la scurtarea vizitei neoficiale pe meleagurile Lumii Noi.

Farmecul personal al reginei i-a cucerit pe jurnaliști, politicieni, publicul larg. Suverana României s-a identificat astfel, pe deplin, cu țara de adopție, pe care a susținut-o cu tenacitate.

Regina Maria în timpul vizitei în SUA, depunând o coroană de flori la Mormântul Eroului Necunoscut la Washington, D.C. (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Dicționar

- *Stat beligerant* = Stat care participă la război.
- *Lobby* = Grup de persoane care influențează, din afară, hotărârile unei instituții; grup de presiune.

Cronologie

Tratate europene – Sistemul de la Versailles
1919, 28 iunie – Tratatul cu Germania.
1919, 10 septembrie – Tratatul de pace cu Austria.
1919, 27 noiembrie – Tratatul de pace cu Bulgaria.
1920, 4 iunie – Tratatul de pace cu Ungaria.
1920, 10 august – Tratatul de pace cu Turcia.

Acţiuni diplomatice româneşti:
1919 – misiunea diplomatică neoficială a reginei Maria la Paris şi Londra.
1924 – vizite oficiale ale regelui Ferdinand şi reginei Maria în Europa.
1926– vizita neoficială a reginei Maria în SUA.

Curiozități istorice

- Se spune că ajunsă la Paris pentru a pleda personal situația țării sale, Regina Maria cu prilejul întâlnirii cu Clemenceau i-ar fi cerut prim-ministrului Franței întreg Banatul pentru România. La obiecția acestuia care i-ar fi răspuns că această solicitare ar fi „partea leului”, Regina i-ar fi răspuns calm: „Tocmai din acest motiv am venit să vorbesc cu vărul lui Tigru”. (Se știe că Clemenceau era poreclit „Tigrul”.)

Evaluare/activități de învățare:

1. Scrieți cifra corespunzătoare sursei care susține tratamentul injust rezervat României la Conferința de Pace, folosind ca argumente două informații selectate din sursa respectivă.
2. Menționați, pe baza sursei 1, două informații aflate în relație cauză – efect.
3. Formulați un punct de vedere referitor la poziția lui Ion I.C. Brătianu la Conferința de Pace de la Paris. Realizați un eseu de o pagină cu privire la importanța activității desfășurate de regina Maria în 1919 la Paris și Londra.
4. Prezentați o altă modalitate prin care diplomația românească și-a susținut punctul de vedere la Conferința de Pace, în afara celor menționate.

Ferdinand I și Maria

Ferdinand I de Hohenzollern-Sigmaringen, pe numele său întreg Ferdinand Viktor Albert Meinrad von Hohenzollern-Sigmaringen a fost al doilea rege al României. A văzut lumina zilei la 12/24 august1865, la Sigmaringen, fiind al doilea fiu al lui Leopold, prinț de Hohenzollern-Sigmaringen și al Antóniei de Braganca, Infantă a Portugaliei. Așadar, a fost înrudit cu familia de Hohenzollern, de Braganca și Saxa-Coburg Gotha. Și-a petrecut copilăria și adolescența la castelul Sigmaringen.

Studiile liceale le-a făcut la Dusseldorf. A urmat cariera militară, absolvind în 1885 școala militară de la Kassel. În 1886 a fost numit în garda imperială prusacă de la Postdam. A studiat la universitățile din Tubingen și Leipzig.

În condițiile lipsei de moștenitori pe linie masculină ai regelui Carol I, în noiembrie 1880 s-a parafat **Pactul de familie**, care a reunit pe Regele Carol I, prinții Leopold și Friedrich de Hohenzollern-Sigmaringen. Leopold a renunțat la drepturile sale la tronul României în favoarea fiilor săi, Wilhelm și Ferdinand. În 1889, în condițiile renunțării tatălui și fratelui său cel mare, Wilhelm, la succesiunea la coroana României a devenit unic prinț moștenitor.

Cu ocazia proclamării, în 1881, a României ca regat și a încoronării regelui Carol I și, respectiv, a reginei Elisabeta ca suverani ai României, Ferdinand a efectuat prima sa vizită în România. Întărind legăturile sale cu România, în 1886, Ferdinand a fost încadrat în armata română, cu gradul de sublocotenent. În 1889, s-a stabilit în

Ferdinand I, Rege al României (1914-1927)
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

România. În 1893, și-a unit destinul, la Sigmaringen, cu prințesa Maria Alexandra Victoria de Saxa-Coburg și Gotha, fiica ducelui Albert de Edinburgh și a marii ducese Maria Alexandrovna Romanov. Din căsătorie au rezultat șase copii: Carol (1893), Elisabeta (1894), Marioara (Mignon, 1900), Nicolae (1903), Ileana (1909) și Mircea (1913), mort doar la trei ani din cauza febrei tifoide.

În martie1896, Ferdinand și Maria s-au mutat la Palatul Cotroceni din București, o nouă reședință amenajată din ordinul regelui Carol I. Ulterior, regina Maria a adaptat-o gustului său. La Sinaia, s-a inaugurat în 1903 Castelul Pelișor, rezervat perechii princiare. În 1896, Ferdinand și Maria au efectuat o vizită oficială în Rusia. În 1897, Ferdinand s-a îmbolnăvit foarte grav de febră tifoidă, ceea ce i-a pus viața în pericol. Și-a revenit cu mare greutate, fiind marcat fizic și sufletește de boală.

1. Regele Ferdinand despre scopul politicii sale

Preocuparea noastră cinstită a avut întotdeauna un singur obiect: România. Orice greșeli vom fi făcut, pe noi ne-au animat de fiecare dată intențiile cele mai bune.

(Eugen Wolbe, *Ferdinand I Întemeietorul României Mari. O biografie*, Editura Humanitas, București, 2004)

În urma morții unchiului său, Regele Carol I, Ferdinand a devenit, la 11 octombrie1914, rege al României, luând numele de Ferdinand I. S-a aflat la conducerea României în timpul unui eveniment central de la începutul secolului al XX-lea, și anume Primul Război Mondial.

După doi ani, în 1916, dând curs aspirațiilor naționale, s-a decis să lupte de partea Antantei împotriva Puterilor Centrale, de care era legat – în special de Germania – prin legături de rudenie. Ca urmare, împăratul Wilhelm al II-lea al Germaniei, șeful Casei de Hohenzollern, l-a exclus din rândul membrilor acesteia. Mai mult, la Castelul Hohenzollernilor din Germania s-a arborat în bernă stindardul heraldic al familiei imperiale. La 14 august 1916 a avut loc Consiliul de Coroană de la Palatul Cotroceni, care a consfințit ieșirea din neutralitate și noua orientare politică a României.

2. Sterie Diamandi despre personalitatea Regelui Ferdinand I

Asupra Regelui Ferdinand au circulat și continuă să circule încă două versiuni, diametral opuse una de alta. După una din acestea, Regele, sub a cărui Domnie s-a înfăptuit România Mare, e înfățișat în culori vii și strălucitoare, atribuindu-i-se calități dintre cele mai rare. Este versiunea oficială pe care o întâlnești în manualele de școală, în discursurile protocolare ținute în ocazii festive. […] Această versiune însă are marele cusur că-i suspectată de către public. Acesta a preferat mai degrabă să dea crezare celeilalte, care-l înfățișează pe Regele Ferdinand într-o lumină cu totul defavorabilă. După această ultimă versiune, Regele Ferdinand ar fi fost un om fără personalitate, submediocru ca inteligență și plin de păcate. […] Pentru mulți, prințul moștenitor nu era decât „bietul Fritz”, cel cu urechile blegi, pe socoteala căruia unii cleveteau, iar alții se amuzau.

(Sterie Diamandi, *Galeria oamenilor politici*, Editura Gesa, București, 1934)

În ciuda vitejiei soldaților români, în fața superiorității numerice și materiale a inamicului, a lipsurilor cu care se confrunta armata română, a incompetenței și, uneori, chiar defetismului unei părți a corpului ofițeresc român, dar și ca urmare a lipsei de reacție a trupelor țariste, ce-ar fi trebuit să intervină în Dobrogea, în 1916 Oltenia, Muntenia și Dobrogea, ca și capitala țării, București, au fost pierdute în favoarea Puterilor Centrale.

A urmat refugiul în Moldova, care a fost marcat de mari greutăți pentru Ferdinand și Maria – presiunea inamicului, epidemia de tifos exantematic, lipsurile de tot felul, moartea în urma febrei tifoide a principelui Mircea, apariția agitațiilor bolșevicilor. Ca urmare, Regele Ferdinand a acționat energic pentru reorganizarea Marelui Cartier General, pentru îmbărbătarea soldaților de pe front, cărora le-a promis înfăptuirea imediat după război a unei reforme agrare. Ferdinand și Maria au fost mereu prezenți pe front printre soldați, îmbărbătându-i, ridicându-le moralul, conferindu-le decorații, găsind cuvinte de alinare pentru cei răniți și suferinzi.

În atari condiții, au avut loc, în vara anului 1917, glorioasele lupte de la Mărăști, Mărășești și Oituz, câștigate de armata română, care, astfel, a oprit înaintarea inamicului. Evenimentele din toamna lui 1917 din Rusia au lăsat România singură în fața Puterilor Centrale. Ca urmare a presiunilor Puterilor Centrale au început tratative pentru o pace separată cu acestea. Pacea de la București din 1918 a constituit un veritabil dictat impus României de Puterile Centrale. La insistențele Reginei Maria și a unor oameni politici, Regele Ferdinand nu a ratificat tratatul de pace. În noiembrie 1918, în condițiile înfrângerilor suferite de Puterile Centrale și a dezmembrării marilor imperii multinaționale din Europa, România a reintrat în război. Ferdinand și Maria au intrat în triumf în București, fiind salutați de populația entuziastă. Astfel, în 1918, s-a desăvârșit procesul

de formare a statului național unitar român, prin unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu Vechiul Regat. La 15 octombrie1922, Ferdinand și Maria s-au încoronat la Alba Iulia, ca suverani ai României Mari.

Sub domnia regelui Ferdinand, România a cunoscut o serie de transformări profunde, în special prin introducerea votului universal (1918), aplicarea reformei agrare (1921), adoptarea unei noi Constituții (1923), legea minelor (1924), legea de unificare administrativă (1925). Viața politică a fost dominată de Partidul Național Liberal, condus de Ion I.C. Brătianu. Ferdinand a fost deseori criticat, fiind considerat prea plecat liberalilor – Ion I.C. Brătianu și Barbu Știrbei, dar și influenței soției sale.

În anul 1925 s-a confruntat cu izbucnirea „crizei dinastice”, generată de lupta pentru putere între prințul Carol, care a încălcat tradiția monarhică, și liderul Partidului Național Liberal, Ion I.C. Brătianu. Ca atare, Carol a renunțat la drepturile sale la Coroana României. În consecință, Ferdinand a fost silit să îl excludă din Casa Regală a României și să îl numească drept moștenitor regal pe fiul acestuia, principele Mihai.

Ferdinand a sfârșit grav bolnav, la 20 iulie 1927, fiind urmat de nepotul său Mihai, care fiind minor la acea dată, a fost tutelat de o Regență. A fost înmormântat la Mănăstirea Curtea de Argeș.

3. Personalitatea Regelui Ferdinand I

Ferdinand a condus țara cu respectarea strictă a Constituției și a pus datoria sa ca rege al României, înaintea simțămintelor sale personale (cum a fost în cazul intrării în război împotriva țării sale natale sau excluderii propriului fiu din rândul Casei Regale a României). A fost dăruit cu un devotament neobosit față de datorie, o gândire socială profundă și capacitatea de a găsi echilibrul între adversități.

Cu sprijinul puternicei, energicei și voluntarei sale soții, a reușit să-și conducă țara cu bine prin Primul Război Mondial, să promoveze reforma agrară, să adopte o politică moderată față de minorități, cerută prin Tratatele de Pace de la Paris și să asigure astfel stabilitatea internă a României Mari.

Viziunea politică a lui Ferdinand nu a putut fi transpusă integral în practică, din cauza limitărilor puterilor sale prin regimul constituțional existent. Sub aparența sa modestă, retrasă și lipsită de hotărâre se ascundea o conștiință superioară și o bogată viață interioară.

(Gerhard Grimm, *Ferdinand, Prinz von Hohenzollern-Sigmaringen*, în „Neue Deutsche Biographie“, Band 5, Berlin, 1961)

~~Regina Maria a României~~

Regina Maria a României s-a născut la 29 octombrie1875, la Eastwell Park, în comitatul Kent din Marea Britanie. La naștere a purtat numele de Maria Alexandra Victoria de Saxa-Coburg și Gotha, fiind prințesă a Marii Britanii și Irlandei și nepoată a reginei Victoria a Marii Britanii. Tatăl său era Alfred Ernest Albert de Saxa-Coburg și Gotha, duce de Edinburgh, iar mama, Maria Alexandrovna Romanova, mare ducesă a Rusiei, fiica țarului Alexandru al II-lea al Rusiei. Și-a petrecut copilăria și adolescența pe domeniul familiei, la Eastwell Park, un loc pe care l-a îndrăgit mereu.

S-a atașat încă de la început de sora sa, Victoria Melita, denumită în familie Ducky. În 1886, a plecat cu părinții în Malta, unde tatăl său, ducele de Edinburgh, fusese numit la comanda flotei britanice din Marea Mediterană iar după trei ani s-a mutat la Coburg, în Germania, cu familia. În 1892, s-a căsătorit cu Ferdinand de Hohenzollern-Sigmaringen, prințul moștenitor al României.

Ajunsă la București, s-a adaptat cu dificultate noii sale condiții în România, stat latin și ortodox. Dar, treptat, a ajuns să îndrăgească mult patria sa adoptivă. În 1896, s-a mutat cu soțul său la Castelul Cotroceni de la București, unde s-a dedicat decorării interioarelor, dar și sportului său

preferat, călăria. În 1896, Regele Carol I a numit-o în demnitatea onorifică de comandant al Regimentului 4 Roșiori. Maria a fost foarte mândră de regimentul său, care mai târziu a căpătat numele de Regimentul 4 Roșiori „Regina Maria”.

La moartea regelui Carol I și suirea pe tron a soțului său, Ferdinand, Maria a devenit regina României. Fire îndrăzneață, a criticat neutralitatea României și a susținut energic la București cauza Antantei, în vederea realizării deplinei unități naționale a statului român. S-a pronunțat pentru întărirea legăturilor dintre România și Marea Britanie.

După intrarea României în război de partea Antantei, în 1916, a luat parte în mod direct la organizarea serviciului medical, inclusiv cel de ambulanță, destinat fronturilor militare. După retragerea în Moldova, a efectuat numeroase vizite, aducând un cuvânt bun și alinare soldaților răniți și suferinzi, aflați în spitale. Pentru aceasta, unii contemporani au numit-o „Mama răniților”. Și-a însoțit soțul pe fronturile de luptă, contribuind la ridicarea moralului soldaților români.

În condițiile încheierii armistițiului cu Puterile Centrale (1917) și, mai apoi, a păcii de la București (1918), Regina Maria a criticat în repetate

Regina Maria (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

rânduri negocierile de pace separată, declarând că România putea pierde un avantaj deosebit la masa viitoarelor tratative de pace de după război. Maria a făcut uz de toată influența sa pentru a-l determina pe rege să nu ratifice pacea de la București (1918).

După război, în cadrul Conferinței de Pace de la Paris (1919-1920), Regina Maria a fost protagonista unei puternice campanii diplomatice la Paris, Londra, care a urmărit să sensibilizeze Marile Puteri învingătoare pentru recunoașterea internațională a statului român pe deplin întregit. Ca atare, Maria a avut întrevederi cu Regele George al V-lea al Marii Britanii, Woodrow Wilson, președintele SUA, premierul francez, George Clemanceau și mulți alții.

La 15 octombrie 1922, a fost încoronată, alături de soțul său, la Catedrala Reîntregirii de la Alba Iulia ca suverană a României Mari. Izbucnirea crizei dinastice i-a adus o mare suferință, căci a adus agitație în cadrul Familiei Regale, pe care Maria o dorea mereu unită. L-a criticat deseori pe

4. Cu privire la personalitatea Reginei Maria

Regina Maria, mai mult decât oricine altcineva, s-a bătut pentru a asigura reîntoarcerea Transilvaniei, Basarabiei și Bucovinei la România, la sfârșitul Primului Război Mondial. A dormit pe câmpurile de luptă ale celui de-al Doilea Război Balcanic și ale Primului Război Mondial, alături de soldații săi. Prin forța de nezdruncinat a voinței sale, această prințesă britanică s-a redefinit pe sine însăși ca româncă oferindu-le supușilor săi o mai bună înțelegere a ceea ce urma să fie România, decât oricare din viziunile fasciștilor sau comuniștilor autohtoni care au urmat după ea.

(Robert D. Kaplan, *Balkan Ghosts – A journey through history*, St. Martin's Press, New York, 1996)

fiul său, Carol – viitorul rege Carol al II-lea, pentru viața sa dezorganizată și de scandal. A militat pentru stabilirea de legături matrimoniale cu familiile domnitoare din Peninsula Balcanică, prin căsătoria a două dintre fiicele sale cu șefii de stat din Iugoslavia și Grecia. Ca atare, a fost supranumită în epocă drept „Soacra Balcanilor”.

A sprijinit cultura și a lăsat posterității scrieri cu caracter memorialistic – de exemplu: *Povestea vieții mele*, dar și lucrări cu caracter literar.

Între 1930-1938, aproape izolată și supravegheată din ordinul fiului său, Regele Carol al II-lea, care o dorea îndepărtată din viața politică, Regina Maria a trăit retrasă, la Balcic sau la Bran.

A murit la reședința sa de la Castelul Pelișor de la Sinaia. La ceremonia funebră s-a utilizat doliul regal, culoarea mov. Prin testament a solicitat ca trupul să îi fie depus la catedrala episcopală de la Curtea de Argeș, iar inima la biserica Stella Maris, de la Balcic, locul pe care l-a îndrăgit nespus. În 1940, după cedarea Cadrilaterului către Bulgaria, inima reginei a fost mutată la Bran. După înlăturarea monarhiei, caseta cu inima reginei a fost păstrată la Muzeul Național de Istorie al României. În 2016, Familia Regală a României a depus caseta, în cadrul unei ceremonii deosebite, la Castelul Pelișor de la Sinaia, în camera în care suverana și-a dat obștescul sfârșit.

Regina Maria în anul 1915
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

5. Prințesa Callimachi despre Regina Maria

Ovațiile adresate noii Regine în Parlament erau sincere. Publicul era conștient că loialitatea fermă a Mariei față de cauza Aliaților a fost cea care îl sprijinise și va continua să-l sprijine pe soțul ei de origine germană. „Ca Principesă Moștenitoare, fusese populară; ca Regină era și mai iubită”, spunea Prințesa Callimachi.

(Hannah Pakula, *Ultima romantică. Viața reginei Maria a României*, vol. II, Editura Lider, București, 2003)

6. Contele de Saint-Aulaire, ministrul Franței, despre rolul Reginei Maria în 1917

În fiecare dimineață, Regina, în uniformă de infirmieră, însoțită de o doamnă de onoare și de un grup de brancardieri voluntari se duce la gară pentru a-i primi pe răniți. Regina înfruntă moartea și ceea ce este fără îndoială cel mai greu, depășește oboseala unei zile nu de opt ore ci a unei zile care se întinde până noaptea târziu, cu șaisprezece, șaptesprezece sau optsprezece ore de muncă, pe cât de respingătoare pe atât de periculoasă, în mijlocul emanațiilor infecte ale cangrenelor. Când este vorba de Regină nu ne referim la curaj. Curajul presupune teamă și energia de a învinge. Sentiment necunoscut pentru o suverană a cărei îndrăzneală aduce a invulnerabilitate.

(Diana Mandache, *Regina Maria a României. Capitole târzii din viața mea. Memorii redescoperite,* Editura ALLFA, București, 2011)

Evaluare/activități de învățare:

1. Precizați, pe baza surselor de mai sus, trei informații despre personalitatea regelui Ferdinand.
2. Formulați, din lecție și sursele aflate la dispoziție, un punct de vedere referitor la raporturile dintre Regele Ferdinand și Regina Maria, susținându-l cu două informații selectate din sursele date.
3. Scrieți, din sursa 3, două informații care se află în relația cauză – efect.
4. Menționați două informații privind activitatea Reginei Maria în perioada Primului Război Mondial.
5. Prezentați locul și rolul Familiei Regale în societatea românească din perioada domniei Regelui Ferdinand.

Principele Nicolae

Cel de-al patrulea copil și al doilea băiat al cuplului regal Ferdinand și Maria s-a născut în anul 1903, la Sinaia. A fost copilul preferat al severului unchi, Regele Carol I, care și-l apropiase pentru veselia și spontaneitatea lui. Niki, cum era alintat în familie, a fost trimis, pentru cizelarea educației, la vestitul colegiu Eton din Marea Britanie. La dorința exprimată de a studia medicina i s-a opus Palatul, deoarece fiind băiat de rege nu putea fi decât militar, și nu medic. Aventurile amoroase ale fratelui său, principele Carol, care în două rânduri (1918 și 1919) renunțase, declarativ, la tron îl vor aduce pe Nicolae „în umbra Coroanei României", cum plastic se exprima un istoric. Răzgândirea prințului Carol I, urmată de căsătoria acestuia în 1921 cu prințesa Elena a Greciei, mariaj din care va rezulta un băiat, viitorul rege Mihai I, îl va transforma pe Nicolae în eternul contracandidat la tronul României.

A treia renunțare la tron a prințului Carol (1925), care avea să declanșeze „Criza dinastică", îl va determina pe Regele Ferdinand să convoace corpurile legiuitoare. La 4 ianuarie 1926, Parlamentul lua act de renunțarea la tron a principelui Carol și, ca urmare, fiul său, principele Mihai, devenea moștenitor oficial al Coroanei. Decesul regelui Ferdinand, în vara anului 1927, duce la proclamarea prințului Mihai I ca rege și, fiind minor, acesta avea să fie asistat, în conducerea treburilor statului, de o Regență. În acest organism politic colectiv intra, în calitate de prim regent, alături de patriarhul Miron Cristea și Gh. Buzdugan, președintele Înaltei Curți de Casație, și principele Nicolae, devenit general și contra-amiral.

În iunie 1930, prințul Carol revenea la tron. Regența lua sfârșit. Mihai I devenea „Mare Voievod de Alba Iulia", iar Carol al II-lea inaugura epoca „Restaurației". Inițial, relațiile dintre cei doi frați au fost cordiale, regentul nefăcând opoziție revenirii la tron a prințului Carol. Însă căsătoria, în 1931, a prințului Nicolae cu Ioana Dumitrescu-Tohani (Doletti), fiica unor boiernași buzoieni, fără consimțământul regelui, va duce la o ruptură iremediabilă între cei doi membri ai familiei regale. Ca urmare, în 1937, în urma unei decizii a Consiliului de Coroană, obținută prin manipulare de către Regele Carol al II-lea, prințul Nicolae pierdea toate drepturile și calitățile și era obligat să părăsească țara. În 1940, după o perioadă petrecută în Italia, se stabilea, definitiv, în Elveția. În 1942, nepotul său Mihai I, ajuns rege, îi restituia calitatea de principe de Hohenzollern.

Principele Nicolae
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

1. Cu privire la raporturile dintre Carol al II-lea și fratele său, Nicolae

Am întrebat pe Regele Carol cum stau lucrurile cu privire la această făgăduială și iată textual răspunsul lui. „Am căutat în lungi conversații să conving pe Nicolae că vrea să facă o prostie și am sfârșit prin a-i spune că niciodată nu îi voi da consimțământul meu. Că poate să se însoare, treaba lui dacă nu pricepe, dar trebuie să aleagă între căsătorie și situația lui de prinț al familiei regale. Dacă crede că va fi mai fericit ca soț al d-nei Doletti decât ca prinț al României, să o facă, dar din ziua din care se va căsători va pierde drepturile lui, chiar și titlul de prinț de Hohenzollern".

(Constantin Argetoianu, *Memorii. Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. IX, Editura Machiavelli, București, 1997)

După război, principele Nicolae participa activ la activitatea emigrației române. Astfel, după ce, în 1949, fondează la Paris „Centrul Român de Cercetări”, aflat sub patronajul Academiei franceze, ulterior sprijină apariția, la Paris, a revistelor „Libertatea Românească” și „Fapta”. Începând cu anul 1955, principele acceptă vizitarea organizațiilor românești din exil din Germania, Italia și Spania (Madrid). Moartea soției sale Ioana, în 1963, îl determină să înființeze „Fundația de Cultură Românească Principesa Ioana”, cu inițiative culturale în rândul românilor din SUA și Germania.

În 1967, Prințul Nicolae se va recăsători, la Lausanne, cu venezueleanca Thereza Figueira de Melo. În această localitate elvețiană a și murit în iulie 1977. Ultima sa dorință a fost ca rămășițele sale pământești să-i fie aduse în țară, atunci când condițiile o vor permite și să fie înhumate, fie la Curtea de Argeș, alături de familie, fie la Snagov, unde a trăit, fie la Sinaia, unde s-a născut.

2. Sfârșitul Regenței (1930)

Odată cu sosirea lui Carol, Sărățeanu a demisionat, Miron Cristea a început să piardă teren, Gheorghe Brătianu s-a repezit, cât mai repede cu putință, să-și pună serviciile în slujba lui Carol, cu condiția ca Lupeasca să rămână unde este… Problema arzătoare era dacă prințul Carol să facă parte din Regență sau să fie rege. El a insistat pentru varianta a doua, adică să fie rege; drept urmare Maniu a demisionat, arătând că el jurase credință regelui Mihai… Nu mi-am dat demisia din Regență: am rămas până când Parlamentul l-a proclamat rege pe Carol.

(Prințul Nicolae de Hohenzollern, *În umbra Coroanei României*, Editura Moldova, Iași, 1991)

3. Activitatea prințului Nicolae

Am venit în minunata voastră țară… pentru a-mi vedea compatrioții. În aceste timpuri confuze, în care fiecare se întreabă ce poate aduce ziua de mâine, refugiații răspândiți în toate țările lumii simt mai mult încă greutatea și tristețea despărțirii de patrie. Ei simt, astfel, impulsul de a-și strânge rândurile într-o solidaritate mai mare pentru o orientare reciprocă și întărire a încrederii în viitor. Eu sunt aici ca un Ambasador al încrederii în viitorul României. Călătoria mea, care nu e mărginită numai la Italia, a început în primăvara trecută și am fost în diferite țări, pretutindeni, unde se găsesc români în exil.

(Mihai Fotino Enescu, *Principele Nicolae. Încercare de portret veridic*, în Prințul Nicolae de Hohenzollern, *În umbra Coroanei României*, Editura Moldova, Iași, 1991)

Evaluare/activități de învățare:

1. Citiți, cu atenție, sursa 1 și precizați două informații aflate în relație cauză – efect, precizând rolul fiecăreia dintre aceste informații (cauză, respectiv efect).
2. Precizați instituția la care se referă sursa 2 și identificați alternativele pe care le avea prințul Carol la sosirea în țară.
3. Analizați, cu atenție, sursa 3 și menționați aspecte ale activității în exil a prințului Nicolae.
4. Formulați, pe baza sursei 2 și a informațiilor din manual, un punct de vedere referitor la locul prințului Nicolae în viața politică a României, susținându-l cu două informații selectate din sursă.

Studiu de caz

Principesa Elisabeta

Principesa Elisabeta a fost al doilea copil și cea mai mare dintre fetele Regelui Ferdinand și ale Reginei Maria. A văzut lumina zilei la 29 septembrie/12 octombrie 1894, la Castelul Foișor de la Sinaia. Botezată după Regina Elisabeta a României – astfel, era numită des Lisabeta – și-a trăit o copilărie minunată la Sinaia, la castelele Foișor și Pelișor, pe care le-a îndrăgit.

Și-a început studiile având ca îndrumător o guvernantă engleză, Leile Milne, angajată de mama sa, Regina Maria. A fost foarte îndrăgită de Regina Elisabeta I, care i-a insuflat atașamentul pentru cultură și valorile sale. Astfel, a deprins gustul pentru muzică – a studiat de la cinci ani vioara și pianul, inclusiv cu George Enescu. Avea o voce frumoasă, a învățat patru limbi străine, istorie, literatură universală, coregrafie.

În 1914, după moartea bunicului său, Regele Carol I și, apoi, a bunicii sale, Regina Elisabeta și suirea pe tron a tatălui său, Regele Ferdinand, s-a mutat cu familia sa la Palatul Cotroceni de la București. Între 1916 – 1918 s-a aflat cu familia sa în refugiul din Moldova, locuind, mai ales, la casa de vacanță de la Bicaz. Și-a sprijinit mama în diferite acțiuni de ajutorare a populației nevoiașe și în vizitele prin spitalele de campanie.

După război, Regina Maria s-a arătat foarte preocupată de a-i afla Principesei Elisabeta un soț pe măsură. Încă în 1911, Principesa Elisabeta l-a întâlnit pe prințul George, fiul regelui Constantin I al Greciei. Cel din urmă i-a cerut mâna Elisabetei de două ori – în 1911 și 1914 –, dar a fost refuzat sub diferite pretexte. Totuși, cei doi au păstrat legătura prin intermediul scrisorilor. În 1920, aflată cu mama și cu surorile sale în vizită în Elveția, l-a reîntâlnit pe George al Greciei, care se afla în exil cu familia sa, după ce în Grecia se proclamase republica. În anul următor, la 27 februarie 1921, s-a căsătorit la București cu George, prințul moștenitor al coroanei Greciei.

Ajunsă în Grecia, la câteva luni după ce regele Constantin revenise pe tron, Elisabeta a fost martora agitațiilor politice interne, a disputelor dintre republicani și monarhiști. În septembrie 1922, Regele Constantin a fost nevoit să abdice, iar fiul său, George al II-lea, a devenit noul rege al Greciei. Elisabeta devenea regină a Greciei. Revenită la Atena, Elisabeta s-a simțit stingheră și s-a izolat

Principesa Elisabeta a României (1894-1956), regină a Greciei (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

1. Regina Maria despre Principesa Elisabeta

Secretul stă în egoismul ei total și absolut, nu dăruiește niciodată nimănui nimic, nici dragoste, nici timp, nici atenție. Trăiește numai pentru ea, și totuși se ascunde în ea un fond foarte bun. Trăiește ruptă de realitate și aleargă după himere, vrea să fie întotdeauna admirată și compătimită ca o neînțeleasă. Are la dispoziție tot ce și-ar putea dori și nicăieri nu se simte bine. […] N-ai cum s-o faci fericită, orice ai face, pentru că nu e nici urmă de fericire în sufletul ei. Ea ne iubește, în felul ei, dar nu este o dragoste activă, ei nu-i oferă niciun fel de bucurie și nouă foarte puțină, pentru că nu se manifestă niciodată.

(Regina Maria, *Însemnări zilnice*, vol. IV, Editura Historia, București, 2006)

George al II-lea, regele Greciei

treptat de Curtea Regală a Greciei și chiar de soțul său, refuzând să participe la viața de la Curte. După doi ani, în 1924, soțul său fost nevoit să abdice – avea să mai revină în 1935 pe tron. O perioadă cei doi au trăit în exil la București. În 1935, Elisabeta a divorțat de George al II-lea.

În România, unde a trăit pentru o perioadă la castelul Peleș, a apreciat suirea pe tron, în 1930, a fratelui său, devenit Regele Carol al II-lea, dar nu a văzut deloc cu ochi buni legătura celui dintâi cu Elena (Magda) Lupescu. În anii ’30 ai secolului al XX-lea a cunoscut pe Alexandru Scanavi, un afacerist grec, care avea să devină administratorul averii. La insistențele lui Scanavi, a preluat de la Banca Națională un teren lângă Arcul de Triumf, lângă Muzeul Satului, pe malul lacului Herăstrău din București, unde s-a ridicat, între 1930-1936, în stil brâncovenesc și maur, după planurile arhitectului Duiliu Marcu, Palatul Elisabeta.

Redevenită Principesa Elisabeta, în 1934 a cumpărat de la contele Caracsony castelul de la Banloc, din județul Timiș-Torontal, unde a locuit până în 1947. După abdicarea forțată a Regelui Mihai a fost nevoită să plece în exil (1948), alături de ceilalți membri ai Familiei Regale. A locuit pentru scurt timp la castelul de la Sigmaringen, mai apoi s-a mutat la Cannes, pe Coasta de Azur. Acolo a închiriat un apartament și a dat lecții de pian. S-a stins din viață, în 1956, la 62 de ani. Este înmormântată într-un cimitir din sudul Franței.

2. Constantin Argetoianu despre Principesa Elisabeta în 1934

Se spune că umbla prin saloane îmbrăcată în halat de casă și fredona lieduri de Schubert, stârnind uimirea valeților în livrea. Prefera încăperile întunecoase, cu draperiile trase. Se scula în timpul nopții și se așeza la pian, pentru a cânta, până aproape de zorii zilei, partituri de Mozart. Picta des, dar începuse să scrie și poezii intimiste. Își folosea renta viageră pe călătorii la Veneția și Nisa. Nimeni n-a văzut-o cu vreun bărbat!

(Constantin Argetoianu, *Memorii. Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, Editura Humanitas, București, 1996)

Evaluare/activități de învățare:

1. Scrieți cifra corespunzătoare sursei care susține caracterul neînțeles al Principesei Elisabeta.

2. Menționați, pe baza sursei 2, două informații aflate în relație cauză – efect.

3. Plecând de la informațiile studiate și de la sursele din acest studiu de caz formulați un punct de vedere referitor la politica de alianțe matrimoniale promovată de Regina Maria în Peninsula Balcanică.

4. Realizați un eseu de o pagină privind rolul Reginei Maria în educația copiilor săi.

5. Prezentați trei informații istorice relevante privind activitatea Principesei Elisabeta.

Regina Maria și fiicele sale, Principesele Elisabeta și Mărioara (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Principesa Maria

Principesa Maria sau Mărioara a fost cel de al treilea copil al Regelui Ferdinand și al Reginei Maria. S-a născut sub semnul primei crize conjugale între părinții săi, apărută după ce Ferdinand, în acel moment principe moștenitor, fusese afectat de îmbolnăvirea de febră tifoidă, de pe urma căreia și-a revenit cu greu. S-a născut în 1899, la Castelul Friedenstein de la Gotha, în Germania. Deoarece în această perioadă la opera din Gotha se juca opera comică *Mignon*, iar mama sa a avut mereu un simț artistic, nou născutul a fost mereu alintat cu acest nume. Pentru a nu fi confundată cu mama sa, a fost numită în epocă și Mărioara.

Frumoasă, sensibilă și, mai ales, des melancolică, Mărioara a avut o copilărie frumoasă, în care părinții săi s-au preocupat de educația sa. A crescut cu guvernantă engleză. A studiat limba română, religia, istoria, muzica, desenul, limba franceză. Printre profesorii săi s-au regăsit George Enescu, Nicolae Iorga, Vasile Păun. A trăit o perioadă din copilărie la Palatul Cotroceni, iar, în perioada 1916-1918, s-a refugiat, alături de familia sa, în Moldova, unde a fost mereu alături de mama sa în îngrijirea răniților. A fost apropiată de fratele său, Principele Nicolae. După 1919, a învățat, pentru un an, la școala de la Heathfield – Ascot din Marea Britanie.

Principesa Mărioara
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

În condițiile în care Mama sa, Regina Maria, supranumită și „Soacra Balcanilor”, a dorit să lege România de unele state balcanice prin alianțe matrimoniale, Mărioara s-a căsătorit cu Alexandru I Karagheorghevici, rege al Iugoslaviei. A fost o căsătorie reușită, Alexandru adorând-o pe Mărioara. Logodna s-a celebrat în 1921, la București, iar căsătoria fastuoasă un an mai târziu, la Belgrad. Din căsătorie au rezultat trei băieți – Petru (1923-1970), Tomislav (1928-2000), Andrei (1929-1990).

Sosită la Belgrad și devenind regină a Iugoslaviei, Mărioara a dorit să se integreze în societatea sârbă și a început să studieze limba și istoria noii sale patrii. A fost martora agitațiilor politice, a conflictelor naționale, care aveau să ducă, în 1929, la proclamarea Iugoslaviei și instaurarea guvernării autoritare a soțului său, Alexandru I.

Mărioara, deși foarte timidă și sensibilă, a susținut activitatea Micii Înțelegeri, din care făceau parte România, Cehoslovacia și Iugoslavia.

1.Regina Maria despre Mărioara

Întotdeauna o asemuiam cu unul dintre acei bujori mari, trandafirii, cu miros dulce, care au o culoare stafidie, sunt răcoroși la pipăit și dau atmosferei unei camere o încântătoare prospețime.

(Maria, Regină a României, *Povestea vieții mele*, vol. II, Editura RAO, București, 2011)

2. Regina Maria despre căsătoria Mărioarei cu Alexandru I

Ceremonia a fost foarte solemnă și totodată pitorească. Mignon stătea dreaptă și i-a fermecat pe toți cu prestanța ei absolut naturală… Am fost mândră de ea… La un moment dat coroane înalte le-au fost puse pe cap și Mignon, cu o față de copil, arăta chiar ca o regină scoasă dintr-o carte de basme… În acel moment emoția a copleșit-o pe Mignon a noastră și câteva lacrimi mari i-au căzut pe obrajii ei de bebeluș.

(Maria, Regină a României, *Povestea vieții mele*, vol. II, Editura RAO, București, 2011)

În 1933, și-a însoțit soțul în vizitele oficiale din Bulgaria, Grecia, Turcia și România. În anul următor, perechea regală a Iugoslaviei a fost invitată să facă o vizită oficială în Franța. Fiind bolnavă de rinichi, Mărioara a preferat să meargă cu trenul direct la Paris, în timp ce soțul său a parcurs drumul pe mare, la bordul unui vas de luptă. Ajuns la Marsilia, la 9 octombrie 1934, Alexandru I a fost asasinat de un terorist ustaș, alături de gazda sa, ministrul de externe al Franței, Louis Barthou. Alexandru I a fost înmormântat în cadrul unei ceremonii impresionante la mausoleul regal de la Oplenac, la Belgrad.

În 1934, marcată de tragedia soțului său, Mărioara a devenit regina-mamă a Iugoslaviei. Deși regența nu i-a fost încredințată ei, ci vărului soțului său, Paul, Mărioara a acționat pentru stabilitatea și siguranța țării. Prințul Paul a condus Iugoslavia, în calitate de regent, între 1934-1941. În această perioadă a fost nevoit să încheie, în 1937, un tratat cu Italia, iar în anul următor, unul cu Germania nazistă.

Pe fondul izbucnirii celui de al Doilea Război Mondial, în martie 1941 Germania a cerut Iugoslaviei să adere la Pactul Tripartit – alianța puterilor fasciste. La 25 martie 1941, Iugoslavia a semnat la Viena aderarea la alianța menționată. Ca atare, la Belgrad, s-a produs o veritabilă răscoală populară. Astfel, s-a constituit un nou guvern, care l-a înlăturat pe prințul Paul și l-a proclamat rege pe Petru al II-lea, fiul lui Alexandru și al Mărioarei. Germania nazistă a reacționat la 6 aprilie 1941, bombardând sălbatic Belgradul și invadând Iugoslavia. Regele Petru al II-lea și mama sa s-au refugiat la Ierusalim, mai apoi la Cairo și, în final, la Londra, unde s-a constituit un guvern iugoslav în exil. În exil, Mărioara i-a susținut pe refugiații iugoslavi și a luptat contra ocupantului nazist, iar, mai apoi, și contra comuniștilor lui Iosip Broz Tito, care în 1945, după eliberarea de sub naziști, au proclamat republica populară și l-au alungat pe rege.

În ultimii ani din viață, Mărioara a trăit retrasă și modestă la Londra. A murit în 1961, la vârsta de 62 de ani, fiind înmormântată la mausoleul Familiei Regale britanice de la Frogmore, de la castelul Windsor. În 2013, rămășițele sale au fost deshumate, alături de cele ale altor membri ai familiei sale, care au pierit în exilul de la Londra, și au fost aduse și înhumate în cadrul unei ceremonii speciale religioase la mausoleul Oplenac, de la Belgrad.

Evaluare/activități de învățare:

1. Pornind de la textul lecției, precizați două informații privind activitatea Mărioarei în calitate de regină a Iugoslaviei.

2. Pornind de la sursele 1 și 2, identificați două informații aflate în relație cauză – efect.

3. Realizați un eseu de o pagină privind activitatea principeselor Elisabeta și Maria, în calitate de suverane ale unor state din Peninsula Balcanică și identificați o asemănare și o deosebire în acest sens.

4. Formulați un punct de vedere referitor la alianțele politice matrimoniale inițiate de către Regina Maria, folosind ca argument două informații istorice din textul lecției.

Principesa Ileana

Copilul preferat al Reginei Maria, principesa Ileana, denumită deseori Domnița Ileana, s-a născut la 5 ianuarie 1909. Potrivit unor zvonuri, era fiica prințului Barbu Știrbey, pentru multă vreme administrator al Domeniilor Regale. A rămas în multe dintre mărturiile contemporanilor prin relația specială, cu mama sa, Regina Maria.

Primii săi cinci ani de viață au fost marcați de viața sa de la Curtea Regală. A primit o educație aleasă, învățând limbi străine – germană, engleză, franceză și și-a însușit de timpuriu sensul datoriei depline față de România. Din păcate, a fost puternic marcată de moartea, în 1916, la doar trei ani, a fratelui său mai mic, Mircea, răpus de febră tifoidă și de care era foarte atașată. La aceasta s-a adăugat și refugiul de la Iași, între 1916-1918, al Familiei Regale, nevoită să se retragă, alături de autorități, guvern, trupe și o parte a populației, în urma pierderii Munteniei și Bucureștiului în fața trupelor Puterilor Centrale. În anii exilului, a urmat-o pe mama sa în vizitele pe care cea din urmă le-a efectuat în spitalele de campanie, unde erau îngrijiți rănițiii și cei suferinzi din armata română. În tinerețe, s-a apropiat de fratele său mai mare, viitorul rege Carol al II-lea, pe care însă nu l-a considerat un rege bun. Ulterior relațiile dintre cei doi s-au răcit și mai mult.

După război, în anii ’20 ai secolului al XX-lea, a făcut studii la Colegiul Heathfield-Ascot din Marea Britanie. În 1926, a însoțit-o pe mama sa și pe fratele său, Nicolae, în vizita întreprinsă în SUA. Încă din adolescență a luat parte la activitatea organizațiilor de tineret și de femei.

Viața sa privată a constituit un prilej de noi agitații. La începutul anului 1930, Ileana a cunoscut în România pe contele Lexel de Hochberg, din familia princiară germană de Pless. Îndrăgostită fulgerător de aristocratul german, principesa a acceptat să se logodească. La scurt timp, o anchetă a dezvăluit însă faptul că Hochberg fusese implicat cu doi ani în urmă într-un scandal în Germania, ceea ce a dus la stoparea planurilor de

Principesa Ileana în costum popular
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

1. Regina Maria despre Principesa Ileana

Dacă Mignon era copilul zbuciumului meu, Ileana era, fără îndoială, acela al întregirii mele… Nașterea Ilenei a fost o mare fericire pentru mine și mă bucurai că aveam încă o fetiță Mi-aduc aminte cum stam întinsă pe spate după ce se terminase lupta, strângând la piept noua mică pribeagă a vieții și ascultând salvele de tun: douăzeci și unu de tunuri.
(Maria, Regină a României, *Povestea vieții mele*, vol. II, Editura RAO, București, 2011)

logodnă. Mai apoi, plecată într-o călătorie în Spania, în vara lui 1930, Ileana a cunoscut pe arhiducele Anton de Habsburg, principe de Toscana, aflat în exil. Cei doi erau legați nu doar prin preocupările speciale: arhiducele – aviația, principesa – sportul, dar și prin firea lor deosebită. Nunta a avut loc cu mult fast la Castelul Peleș de la Sinaia. După ce Habsburgilor li s-a permis revenirea în patria natală, Austria, Ileana și soțul său au locuit la castelul Sonnberg, de lângă Viena, pe care l-au cumpărat în 1934.

Viața în străinătate nu a fost doar un simplu capriciu al Ilenei. De fapt, fratele său, Carol al II-lea, rege al României, fusese de acord cu nunta surorii sale deoarece a dorit să o știe cât mai departe de țară, motivând că prezența unui Habsburg în România putea atrage multe agitații, cu precădere în Transilvania. Așadar, Ileana fusese nevoită să plece din țară, pe care a mai revăzut-o anual, sub domnia fratelui său, cu precădere pentru a o vedea pe mama sa, Regina Maria.

Din căsătoria cu arhiducele austriac s-au născut șase copii: Ștefan (n.1932), Maria-Ileana (n.1933), Alexandra (n.1935), Dominic (n.1937), Maria Magdalena (n.1939) și Elisabeta (n.1942). La Sonneberg, a participat la viața comunității, organizând o cantină și un dispensar pentru copiii săraci, urmând cursuri de prim ajutor la Crucea Roșie, lucrând ca infirmieră, și cu un grup de cercetașe din Viena. Aflând de boala gravă a mamei sale, s-a grăbit să ajungă în țară, dar a sosit prea târziu, pe drum aflând despre moartea Reginei Maria (18 iulie 1938). În anii celui de al Doilea Război Mondial a pus bazele unui spital destinat soldaților români răniți pe front, la Sonneberg. În 1943, a revenit în țară și a întemeiat Spitalul „Inima Reginei” la Bran, locul atât de îndrăgit deopotrivă de Regina Maria și de ea.

După abdicarea forțată a regelui Mihai I, la 30 decembrie 1947, a fost nevoită să plece în exil alături de ceilalți membri ai Familiei Regale. I-au fost confiscate toate proprietățile, inclusiv castelul Bran, unde a trăit zile atât de frumoase și care i-a amintit mereu de Regina Maria. Inițial, s-a oprit pentru scurt timp în Elveția, unde s-a întâlnit cu nepotul său, Regele Mihai I. Apoi, a plecat în Argentina, unde a fondat un cămin pentru refugiații din România. În 1950, s-a stabilit la Boston, în SUA, unde vreme de un deceniu a susținut numeroase conferințe privind România aflată sub regimul comunist. În 1954, a divorțat de arhiducele Anton de Habsburg și s-a căsătorit cu dr. Ștefan Isărescu. Aflată în SUA, viața i-a fost marcată de boala fiului său, Ștefan, și, mai ales, de tragedia care s-a abătut asupra sa, în 1959, când fiica sa, Maria Ileana, a pierit într-un accident de avion.

Greu încercată de viață, principesa Ileana a ales calea lui Dumnezeu, devenind călugăriță, cu

Nunta Arhiducelui Anton de Habsburg,
cu Principesa Ileana
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

numele de Maica Alexandra. În 1967, a întemeiat la Ellewood City, în statul Pennsylvania, SUA, mănăstirea ce poartă hramul *Schimbarea la Față* și unde avea să devină stareță. În septembrie 1990, Maica Alexandra a avut norocul de a vizita România, eliberată de regimul comunist. Cu acest prilej, a vizitat Castelul de la Bran, necropola regală de la catedrala de la Curtea de Argeș, s-a întâlnit cu unii cunoscuți, precum pianista și scriitoarea Cella Delavrancea. La plecare, a luat cu ea o cutie cu pământ de la Bran. A murit la 21 ianuarie 1991, ca urmare a unor complicații apărute după o fractură a bazinului.

2. Exilul Principesei Ileana

După ce am plecat de acasă, care pentru mine a fost întotdeauna în România, am fost ca și moartă. Nu împrejurările au fost greu de suportat, ci însăși nevoia de a trăi. Nu m-am îndoit nicio clipă de necesitatea fizică a prezenței mele pentru cei șase copii ai mei; dragostea mea pentru ei a rămas și atunci la fel de puternică. Dar în interior, „eul” esențial, pe care tot restul era construit, a suferit un șoc mortal când am fost îndepărtată de poporul meu.

(Principesa Ileana a României, Arhiducesa de Habsburg-Toscana, *Trăiesc din nou*, Humanitas, București, 2010)

Evaluare/activități de învățare:

1. Menționați, pe baza sursei 2, două informații aflate în relație cauză – efect.
2. Pornind de la sursa 1 și informațiile din textul lecției, scrieți un eseu de o pagină privind locul principesei Ileana în cadrul Familiei Regale a României.
3. Prezentați raporturile dintre Regele Carol al II-lea și Principesa Ileana.
4. Formulați un punct de vedere referitor la trecerea Principesei Ileana la viața monahală.

Principele Mircea

Principele Mircea a fost al treilea băiat al Regelui Ferdinand și al Reginei Maria. Unii contemporani au susținut că era, de fapt, fiul prințului Barbu Știrbey, cu care semăna la ochi foarte bine. A fost dorit imens de Regina Maria, care l-a iubit nespus și care îl considera „speranța mea”. Și sora sa mai mare, Ileana, de care era nedespărțit îl numea „marea dragoste a inimii mele”. S-a născut, după o sarcină grea a mamei sale, în anul 1913, când a avut loc al doilea război balcanic. A fost botezat în cadrul unei ceremonii importante, cu participarea a numeroase delegații străine.

A devenit repede un favorit al Familiei Regale, după numai trei ani s-a îmbolnăvit de febră tifoidă. După o cumplită agonie de două săptămâni, s-a stins la Buftea, la 2 noiembrie 1916, pe când armata română îndura pierderea Bucureștiului în fața ofensivei Puterilor Centrale. În fața pericolului extern, micul prinț a fost îngropat la biserica Cotroceni și, apoi, Familia Regală s-a refugiat la Iași.

La reîntoarcerea la București, una din primele vizite ale Familiei Regale a fost la mormântul lui Mircea. Iubit nespus de fratele său cel mare, Carol, aceasta din urmă a decis ca în memoria micului prinț să dea numele de Mircea fiului său din relația cu Zizi Lambrino. În 1941, după cutremurul din anul anterior, la solicitarea Principesei

1. Regina Maria despre boala Principelui Mircea

…De câteva zile Mircea al meu e bolnav, are ceva în gât, febră foarte mare, care nu cedează. Îmi fac griji… Îi lasă bandajul pe ochi, n-aș putea sta acolo dacă i-ar lăsa ochii descoperiți. I-am văzut pentru o clipă de dimineață: nu mai rămăsese nimic din ei, genele lui lungi și negre, scumpele, se agățau de un glob fără pupilă, pupila era întoarsă în sus, ascunsă vederii – nu mai rămăsese decât ceva injectat cu sânge și alb-gălbui.

(Maria, Regină a României, *Jurnal de război 1916-1917*, Ediție de Lucian Boia, Editura Humanitas, București, 2014)

Principesa Ileana cu fratele său, Principele Mircea (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Principele Mircea, fiul Reginei Maria și al Regelui Ferdinand

Ileana, rămășițele lui Mircea au fost mutate în Turnul Rotund de la Castelul Bran, unde se află și astăzi.

2. Epitaful de pe mormântul Principelui Mircea

În acest sanctuar de la Cotroceni, lângă cei care în zilele de demult au fost domnitorii acestui pământ, se odihnește fiul mai mic al regelui Ferdinand și al Reginei Maria, născut în decembrie 21, 1912, MIRCEA, mort în 20 octombrie 1916, în timp de război, când soldații României își sacrificau viețile pentru un vis care dăinuia de secole.

Timp de doi ani a rămas singur păzitor al casei părinților săi, deasupra căreia drapelul țării a încetat să mai fluture. Jeliți-l, căci el a împărțit cu noi zilele de suferință, dar pe cele de bucurie nu a mai apucat să le vadă.

(http://www.historia.ro/exclusiv_web/portret/articol/principele-mircea-disparut-prea-devreme)

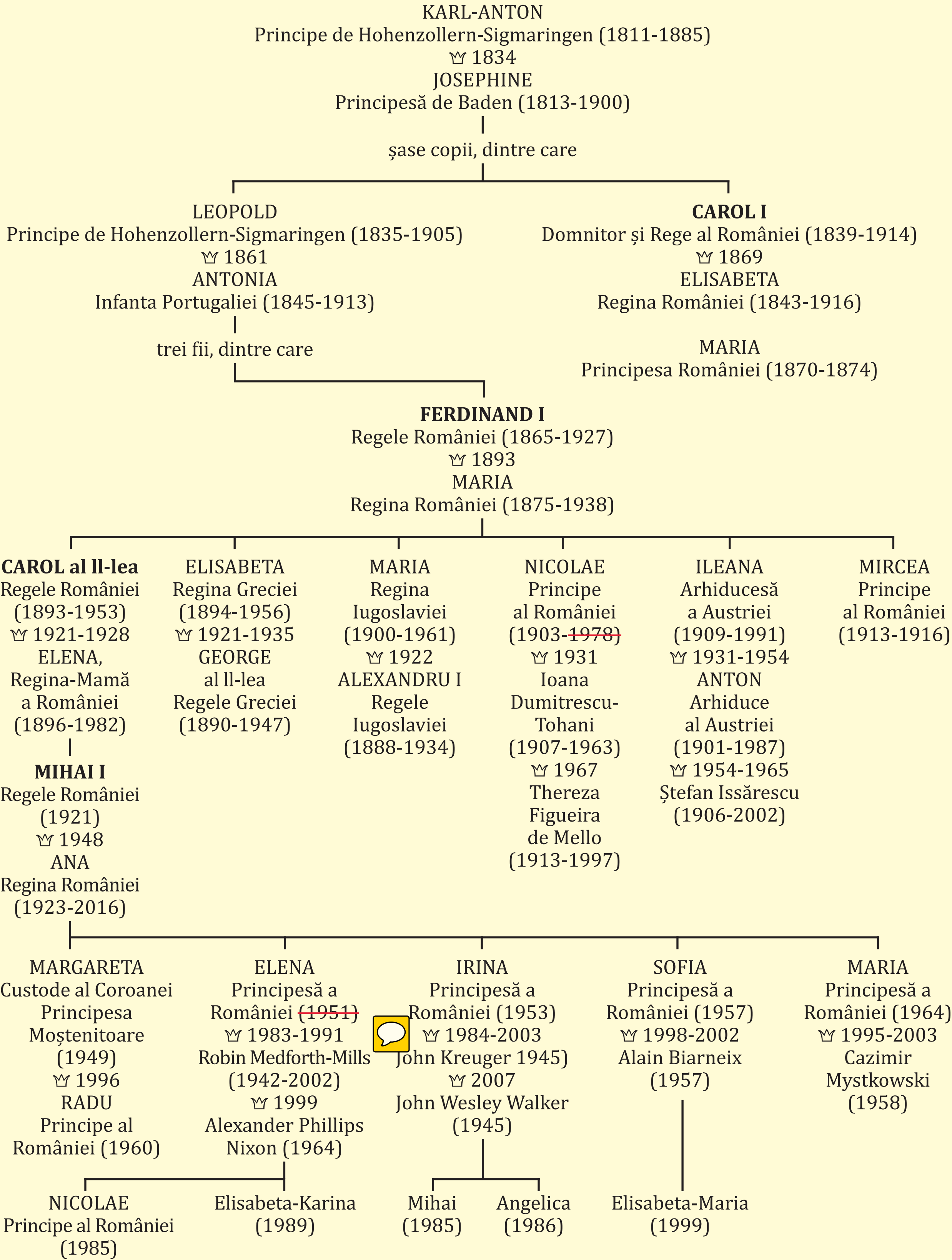

Principele Mircea

Evaluare/activități de învățare:

1. Menționați, pe baza sursei 1 și 2, câte două informații aflate în relație cauză – efect.
2. Pornind de la sursa 2 și informațiile din textul lecției, prezentați raporturile dintre Mircea și ceilalți membri ai Familiei Regale.

Arborele genealogic al Familiei Regale

CAPITOLUL VI

UN NOU CADRU DE MANIFESTARE A INSTITUȚIEI MONARHICE. CAROL AL II-lea – MONARHUL AUTORITAR

Regele Carol al II-lea al României

1. Criza dinastică din România

Debutul Crizei Dinastice

Conform Statutului Casei Regale din România, instituția monarhică avea stabilită prin Constituția din 1866 și problema succesiunii la tron. În 1914, la moartea regelui Carol I, nepotul acestuia Ferdinand urma la domnie întâiului suveran din dinastia de Hohenzollern, în timp ce fiul său cel mare, Carol, prelua oficial răspunderea ca prinț moștenitor. Văzută, pe bună dreptate, drept instituția care a consolidat România modernă, Monarhia din România s-a confruntat începând cu 1918 cu o problemă de imagine, devenită apoi de funcționalitate: **criza dinastică**.

Încă de la început, imaginea instituției monarhice sub Regele Ferdinand este afectată de viața tumultuoasă a tânărului prinț moștenitor Carol, de ipostaza de aventurier a acestuia, fiind perceput ca o persoană imorală și mai puțin potrivită pentru un viitor rege. Este, practic, începutul crizei dinastice la nivel de imagine. În august 1918, în timp ce România se pregătea să reintre în război împotriva Puterilor Centrale, prințul moștenitor părăsește garnizoana pe care o conducea onorific și se căsătorește la Odessa cu fiica unui ofițer român, **Ioana Maria Valentina Lambrino** (cunoscută sub numele de **Zizi Lambrino**), renunțând acum pentru prima dată la calitatea sa de prim succesor la tron. Imaginea publică a Monarhiei române, afectată de gestul necugetat al tânărului prinț, a fost salvată doar de situația fericită de la sfârșitul anului 1918, când România ieșea victorioasă din Primul Război Mondial și se realiza întregirea națională.

1. Prințul Carol și prima renunțare la moștenirea tronului

Știu bine că în 20 de ani România, ca toate celelalte țări, va fi republicană, atunci de ce să fiu împiedicat să îmi trăiesc viața așa cum vreau?!

(*Jurnalul Simonei Lahovary*, în „Magazin istoric", nr.4/1974)

Criza dinastică va cunoaște ulterior două perioade de manifestare. Într-o primă etapă, din 1918 până în 1925, această criză se exprimă printr-o **imagine negativă** asupra Monarhiei române, cauzată – în mare parte – de excesele prințului moștenitor. Deși majoritatea opiniei publice vedea Monarhia ca pe instituția în timpul căreia se realizase visul secular al românilor, Marea Unire, precum și reformele de care țara avea mare nevoie, un grup mai restrâns de oameni politici, unii intelectuali și apropiați cercurilor Monarhiei, criticau ipostaza unor „capete încoronate", cu slăbiciuni evidente, cu vieți paralele, cu aventuri și escapade amoroase. În mijlocul acestor imagini rămânea tânărul prinț moștenitor Carol, obligat să accepte desfacerea căsătoriei cu Zizi Lambrino. Regina Maria, „eroina de pe front" și regina iubită de români pentru faptele sale, a încercat să reabiliteze imaginea fiului cel mare și să-l determine să aibă un comportament conform cu statutul unui moștenitor regal, dar eforturile sale și ale altor oameni politici au dat greș.

Și totuși prințul Carol renunță, în august 1919, pentru a doua oară, la calitatea de prinț moștenitor și decide să se dedice unei vieți de familie alături de Zizi Lambrino. Ulterior, în urma unei discuții cu tatăl său, Regele Ferdinand, revine asupra deciziei

2. Scrisoarea principelui Carol adresată tatălui său, Regele Ferdinand, la 1 august 1919, prin care renunță a doua oara la tron

Sire,

Pe temeiul unui drept firesc implicitamente recunosc și prin articolul 83, paragraful 2 din Constituție, declar că renunț la calitatea mea de principe moștenitor al Coroanei României, atât pentru mine personal, cât și pentru descendenții mei, și la toate avantajele ce-mi sunt recunoscute de Constituție în această însușire de moștenitor al tronului.

(Ioan Scurtu, *Istoria românilor în timpul celor patru regi, 1866-1914,* Vol. II, *Ferdinand I*, Editura Enciclopedică, București, 2001)

luate. Familia regală a făcut eforturi constante pentru a împiedica relația efectivă dintre prințul Carol și Zizi Lambrino, fiind ținut cât mai departe de aceasta. În februarie 1920, după ce fosta soție a născut un fiu, prințul Carol a fost trimis într-o călătorie de studii în jurul lumii, prilej cu care regina Maria i-a pregătit o căsătorie pe măsură cu principesa Elena, fiica regelui Greciei. La 10 martie 1921, se oficia astfel, la Atena, căsătoria celor doi, iar la sfârșitul lunii octombrie s-a născut primul fiu al cuplului, botezat Mihai – viitorul rege al României.

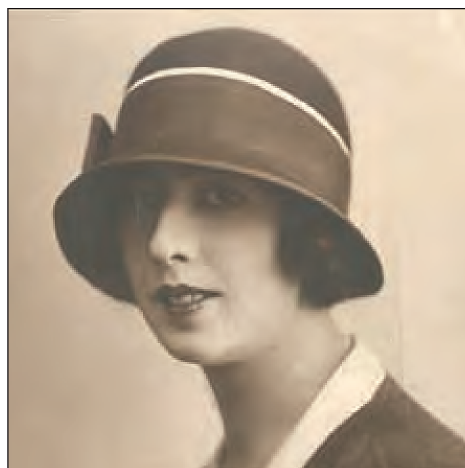
Criza dinastică – **la nivel de imagine** – era departe de a fi rezolvată, atâta timp cât căsătoria lui Carol cu Elena a Greciei era întemeiată numai pe rațiuni dinastice, fără a implica prea mult sentimentele tânărului prinț. Acest lucru a devenit tot mai greu de acceptat pentru natura și personalitatea unui personaj precum Carol, efectul fiind vizibil în relația familială, care a trecut repede pe plan secund. În februarie 1925, prințul Carol o cunoștea pe Elena Lupescu, personajul feminin care a însemnat începutul unei noi relații personale, dar și a unei ipostaze ce a marcat serios atât viața politică a României, cât și a Monarhiei ca instituție.

Așadar, anul 1925 marchează debutul celei de-a doua perioade a crizei dinastice, **o criză efectivă, nu numai de imagine**. Carol ignoră încă o dată statutul său oficial, trece peste dorințele regelui Ferdinand și a reginei Maria, precum și ale clasei politice românești – de a rămâne consecvent idealurilor monarhice și renunță pentru a treia oară la statutul de prinț moștenitor. Se stabilește la Paris cu Elena Lupescu și trimite regelui Ferdinand o scrisoare, la sfârșitul lunii decembrie 1925, prin care-și motivează noul gest. Intervențiile repetate ale factorilor politici români sunt sortite eșecului, motiv pentru care Regele Ferdinand a convocat Consiliul de Coroană, în ultima zi a anului 1925, cu scopul de a-l consulta asupra „deciziei de renunțare la tron”, primite din partea prințului Carol. De data aceasta, criza dinastică afectează funcționalitatea Monarhiei ca instituție prin faptul că, așa cum prevedea Statutul Casei Regale, moștenitor al tronului devenea Mihai, fiul lui Carol, un copil în vârstă de 4 ani.

3. Regele Ferdinand la Consiliul de Coroană de la Sinaia, 31 dec. 1925

Dacă un asemenea act din partea lui ar fi fost fără precedent, aș mai păstra poate iluzii și speranțe. […] Grija ce port acestei Coroane nu-mi îngăduie să mai las posibilitatea de reînnoire a unei asemenea crize, care e deja prea mult că s-a repetat.

(Ioan Scurtu, *Criza dinastică din România,* Editura Enciclopedică, București, 1996)

Elena Lupescu, 1925
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Actul de la 4 ianuarie 1926

Situația trebuia certificată printr-un act cu caracter de lege, iar în această direcție a fost convocat Parlamentul pentru ziua de 4 ianuarie 1926, dezbătându-se atât decizia prințului Carol, cât și problemele generate de aceasta. Trei măsuri importante au fost luate în această zi: s-au votat legile prin care **Carol era scos din calitatea de prinț moștenitor, Statutul Casei Regale era modificat și se instituia Regența**, ca instituție provizorie – „moștenitoarea de fapt și de drept” a Coroanei, în situația în care Regele Ferdinand ar fi decedat fără ca noul succesor, Mihai, să împlinească vârsta majoratului.

Principele Nicolae și Gheorghe Buzdugan – membrii ai Regenței, într-o dezbatere din Parlament (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Actul de la 4 ianuarie 1926 a avut o semnificație deosebită, fiind „opera” prim-ministrului liberal, Ion I.C. Brătianu, cel mai influent om politic român în raporturile cu Monarhia. De aceea, actul a fost contestat, fie de susținătorii prințului plecat în exil, scos acum din rândurile Monarhiei, dar mai ales de național-țărăniști – reprezentanții celui de-al doilea mare partid al țării – concurentul politic cel mai serios al PNL-ului la sfârșitul anilor ’20. Criza dinastică a devenit, astfel, și un motiv de dispută politică, dincolo de ceea ce reprezenta deteriorarea imaginii publice a Monarhiei din România.

4. Legea privitoare la instituirea Regenței (4 ianuarie 1926)

Art. unic. – Adunările Naționale Constituante întrunite … primesc Regența instituită de M.S. Regele Ferdinand I, pe temeiul art. 83 din Constituție pentru a exercita puterile Regale și tutela A.S.R. Moștenitorul Tronului …

Reprezentațiunea Națională primește numirea celor 3 persoane care compun această regență: A.S. Principele Nicolae, I.P.S.S. Dr. Miron Cristea, Patriarhul României și d-l George Buzdugan, actualul Prim-Președinte al Înaltei Curți de Casație și Justiție.

(„Monitorul oficial”, nr. 4, din 5 ianuarie 1926)

5. Nicolae Iorga, despre actul de la 4 ianuarie 1926

Acum nu mai erau doi stăpâni în România, ci unul singur: Ion Brătianu. Dinastia de Argeș biruise cu totul pe cea de Sigmaringen. Ion I.C. Brătianu rămânea stăpânul, singurul și absolutul stăpân al unei țări, care avea nesfârșită răbdare.

(Ioan Scurtu, *Ferdinand I*, Editura Enciclopedică, București, 2001)

Dicționar

- *criza dinastică din România* = problema succesiunii la tronul României între anii 1918-1930, prin renunțările succesive ale prințului Carol la calitatea de prim moștenitor.

Cronologie

1914, 27 septembrie – moare Regele Carol I, iar nepotul său de frate, Ferdinand, devine rege al României, în timp ce fiul cel mare al acestuia, Carol, devine prinț moștenitor.
1918, 31 august – principele moștenitor Carol se căsătorește la Odessa cu Ioana Maria Valentina Lambrino, cunoscută și sub numele de Zizi Lambrino. Prima renunțare la tron.
1919, 8 ianuarie –Tribunalul Ilfov a anulat căsătoria dintre Carol și Zizi Lambrino.
1921, 10 martie – are loc căsătoria lui Carol cu Elena a Greciei, la Atena.
1921, 25 octombrie – s-a născut principele Mihai, viitorul rege al României.
1925, 28 decembrie – printr-o scrisoare către tatăl său, Regele Ferdinand, Carol renunță pentru a treia oară la tron.
1925, 31 decembrie – Regele Ferdinand convoacă la Sinaia un Consiliu de Coroană, „pentru a-l consulta asupra deciziei luată de prințul Carol".
1926, 4 ianuarie – principele Mihai, fiul lui Carol, era proclamat moștenitorul tronului.

Curiozități istorice

- Prințul Carol s-a născut la Castelul Pelișor în 1893, fiind primul Hohenzollern născut în România.
- Prințul Carol, viitorul rege Carol al II-lea, este celebru pentru viața sa particulară plină de aventuri, inclusiv sentimentale. Cu toate acestea, după ce a cunoscut-o pe Elena Lupescu, în 1925, i-a rămas fidel toată viața, căsătorindu-se cu ea, la 3 iunie 1947, la Rio de Janeiro.
- Primul copil al prințului Carol s-a născut în urma relației cu Ioana Maria Valentina (Zizi Lambrino), după desfacerea căsătoriei, considerată „nelegală" de guvernul român și Casa Regală. Acesta se numește Mircea Grigore și a venit pe lume în ianuarie 1920, find tatăl prințului Paul Lambrino (actualul Paul de România).
- În anul 1924, Regina Maria participă la prima campanie publicitară de tip „endorsement" din lume (pentru marca Pond's). (endorsement – recomandări de achiziție a unui produs, făcute prin reclamă de personalități publice)

Evaluare/activități de învățare:

1. Analizați sursele date, precum și textul lecției, și identificați un posibil profil moral al prințului Carol.
2. Identificați din sursa 1 un motiv pentru care prințul Carol renunță la calitatea sa de moștenitor al tronului.
3. Analizați sursa 3 și formulați un punct de vedere referitor la discursul regelui Ferdinand față de decizia prințului Carol de renunțare la tron.
4. Redactați un eseu de o pagină despre semnificația actului de la 4 ianuarie 1926, plecând de la textul lecției și de la analiza surselor 4 și 5.

2. Regența

Regența în România

Perioada Regenței (1927-1930) reprezintă, fără îndoială, o perioadă de declin atât a imaginii, cât și a funcționalității instituției monarhice din România o manifestare directă a crizei dinastice. Astfel la conducerea statului român avem o instituție provizorie, eterogenă ca structură, fără un statut oficial foarte bine definit în funcționarea sa, deseori lipsită de autoritate și credibilitate.

Conform actului din 4 ianuarie 1926, prin deciziile luate în urma renunțării prințului Carol la succesiunea tronului, a fost proclamat ca moștenitor fiul acestuia, Mihai. Fiind minor s-a hotărât instituirea unei **Regențe**. S-a apelat astfel la articolul 83 al Constituției din 1923, care prevedea că „Regele, în viață fiind, poate numi o Regență, compusă din trei persoane, care, după moartea regelui, să exercite puterile regale în timpul minorității succesorului tronului". Astfel, la moartea regelui Ferdinand, survenită pe 20 iulie 1927, instituția Regenței prelua oficial prerogativele în conducerea statului român, având următoarea componență: principele Nicolae (fratele lui Carol și unchiul regelui minor, Mihai), Gheorghe Buzdugan (președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție) și patriarhul României, Miron Cristea.

Prin intrarea în funcțiune a Regenței, începea o nouă etapă în istoria Monarhiei din România. Percepția asupra acesteia, ca formulă politică, nu a fost favorabilă, căci era văzută, mai degrabă, ca o instituție de decor în activitatea politică a primului-ministru liberal, Ion I.C. Brătianu. Pe de altă parte, componența acestei instituții era considerată fără sens politic, deoarece prințul Nicolae nu era preocupat de politică, iar Gh. Buzdugan și patriarhul Miron Cristea erau puțin potriviți pentru statutul de regenți, fiind considerați „impuși" de către Ion I.C. Brătianu în această funcție.

Regele Carol al II-lea în anul 1930
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

1. Jurământul membrilor Regenței la intrarea sa în funcțiune

Jur credință Majestății Sale regelui Mihai I. Jur de a păzi Constituțiunea și legile poporului român, de a menține drepturile lui naționale și integritatea teritoriului.

(*Dezbaterile Adunării Deputaților*, nr. 5, ședința din 20 iulie 1927)

2. Principele Nicolae despre Regență

Regența este o porcărie fără autoritate și cu trei capete, grea de dus și proastă conducătoare.

(Arhivele Istorice Centrale, *fond Carol II. Arhiva personală. Secretariat*, dos. V - 515/1929, f. 1-3)

Atitudini față de Regență

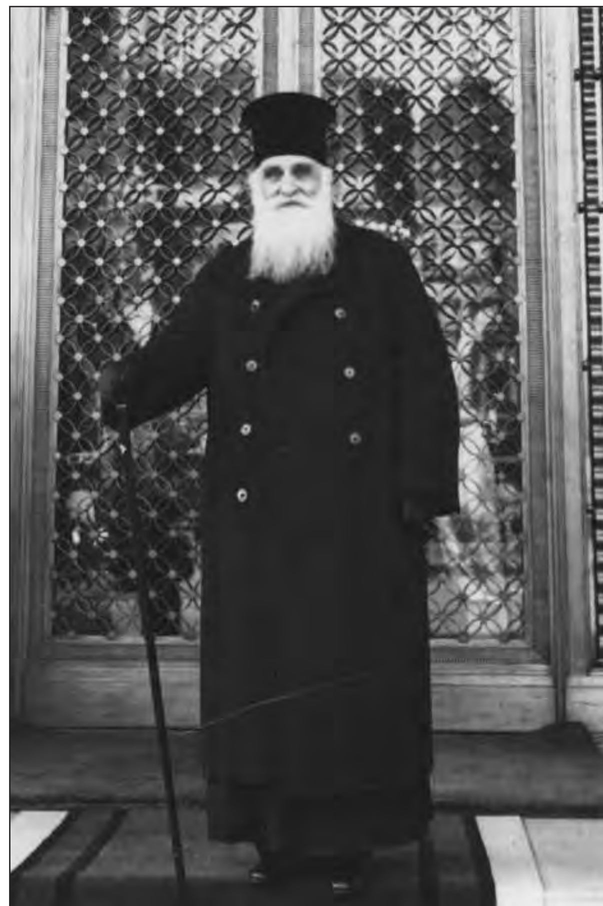
Pe de altă parte s-a ridicat problema funcționării acestei instituții, în primul rând ca durată, deoarece prin Statut era desemnată drept o instituție provizorie. Și aceasta deoarece la momentul instituirii sale regele minor avea aproape 6 ani. Contestarea Regenței s-a făcut fie din convingere – din partea celor care susțineau necesitatea reîntoarcerii prințului Carol și proclamarea sa ca rege (numiți „carliști"), fie din oportunism – al acelora care, folosindu-se de criza dinastică existentă, sperau să ajungă la putere, subminând astfel activitatea Regenței.

Singurul partid care a avut o poziție fermă pentru menținerea actelor de la 4 ianuarie 1926 și întărirea rolului Regenței a fost PNL. Poziția Partidului Național Țărănesc, cel de-al doilea partid mare al țării, e total diferită în problema crizei dinastice, în comparație cu poziția afișată de PNL. Ajuns la putere în 1928, PNȚ a influențat numirea lui Constantin Sărățeanu – un apropiat al prim-ministrului Iuliu Maniu, în locul lăsat liber de moartea lui Gheorghe Buzdugan. În acest fel, instituția Regenței a fost și mai mult compromisă și percepută de opinia publică ca o instituție subordonată partidului aflat la putere.

Subminarea Regenței s-a produs și ca urmare a intensificării curentului procarlist. În toată perioada funcționării ei, a existat un curent de opinie favorabil reîntoarcerii fostului principe Carol în țară și a încoronării sale, cu o susținere destul de largă, ce număra printre alții intelectuali de marcă (Nae Ionescu, Cezar Petrescu, Pamfil Șeicaru, Nichifor Crainic), oameni politici (N. Iorga, A. Averescu), ziariști și apropiați ai familiei regale. La începutul perioadei, propaganda în favoarea lui Carol a fost aspru combătută, culminând cu arestarea omului politic Mihail Manoilescu în noiembrie 1927. Dispariția lui Ion I.C. Brătianu – principalul susținător al Regenței, precum și accederea PNȚ la guvernare, în 1928, au creat condițiile intensificării curentului carlist. În acest context, fostul principe Carol și-a manifestat tot mai des intenția de a reveni în țară. Acesta era la curent, prin întâlnirile aranjate cu diverşi oameni politici sau cu membri ai familiei regale, cu viața politică din România. Analizând cu inteligență situația din țară, Carol a înțeles că revenirea sa în

3. Patriarhul Miron Cristea despre funcționarea Regenței

Regența nu merge pentru că nu are cap. Prințul [Nicolae] își fumează țigările, Sărățeanu cercetează cărțile, eu, un preot, nu pot decât să încerc a împăca. (Nicolae Iorga, *Memorii*, vol. V, București, 1938)

Patriarhul Miron Cristea
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

România este posibilă și fără sprijinul direct al vreunui partid politic. El avea să profite de divergențele ce existau, în special, între cele două mari partide PNL și PNȚ.

În consecință imaginea și funcționalitatea Monarhiei în perioada Regenței au fost grav afectate, atât din interior – prin acțiunile ineficiente ale regenților, cât și din exterior – prin acțiunile „carliștilor”, care așteptau momentul oportun pentru aducerea lui Carol pe tronul României. În iunie 1930, fostul principe moștenitor ajunge în România și este proclamat rege la 8 iunie, punând astfel capăt perioadei de provizorat reprezentată de Regență.

4. Din jurnalul prințului Carol, marți, 26 noiembrie 1929

Surpriza surprizelor, faimosul curier anunțat nu e altul decât Mugur [Gh. D.Mugur]. Discuții cu Duduia [Elena Lupescu], dacă trebuie primit, ne hotărâm să-l văd. Mieleux, comme d'habitude [mieros, ca de obicei – traducere], eu foarte rece și indiferent. Nu e delegat de nimeni, dar zice că a plecat cu știința tuturora. Că a sosit ultimul moment și că el singur, nefiind om politic, poate să facă totul. Cunoaște pe toți. Chestiunea, în rezumat, după zisele lui, se reduce la Duduia. I-am spus că aci este prostia și că pentru mine e semnul vădit că nu vor nimeni să facă nimica. O laudă pe Sitta [Elena a Greciei, fosta soție a lui Carol] și aci am răbufnit, spunând că eu cunosc destul de bine atitudinea ei. Că liberalii mișună împrejurul ei. El [Gh. D. Mugur] pretinde că are posibilitatea de al convinge pe Vintilă [Brătianu], căci de I.Gh. Duca are ac de cojocul lui. Că am, în momentul de față, 95% pentru mine; că toți se așteptau la alegerea mea, după Buzdugan [după moartea lui Gh. Buzdugan, unul dintre membrii Regenței]. Este o teribilă criză de autoritate. Nicolae [prințul, fratele său] nu răzbește; Popa [patriarhul Miron Cristea, membrul Regenței] e în mâna lui Goga [Octavian], iar Sărățeanu [al treilea membru al Regenței, în locul lui Gh. Buzdugan] la dispoziția guvernului, care poate să-l demită când vrea. El a venit să discute toată chestiunea și să aranjeze, căci cuvântul lui va fi ascultat și știe să convingă pe toți, chiar pe Mama [Regina Maria], unde e rezistența cea mai mare, din cauza lui [Barbu] Știrbey. A plecat cum a venit. La ora mesei, P.E. Flandin, Ministrul Comerțului, vine și ne spune bună ziua.

(Carol II, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, vol. I, Ediție de Marcel-Dumitru Ciucă și Narcis Dorin Ion, Editura Silex, București, 1995)

Regele Mihai în 1923
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Dicționar

- *Regență* = Instituție provizorie formată din una sau mai multe persoane, care exercită puterea în timpul minoratului unui moștenitor, sau în absența ori boala unui monarh;
- *Carliști* = termen ce desemnează pe susținătorii fostului prinț moștenitor Carol și a ideii că reîntoarcerea acestuia ca rege reprezintă cea mai bună soluție pentru evoluția României.

Cronologie

1927, 20 iulie – Regele Ferdinand I moare. Regența își intră în funcțiune.
1927, 24 noiembrie – Ion I.C. Brătianu, președintele Partidului Național Liberal și prim-ministrul Românei, a încetat din viață.
1928, 6 mai – PNȚ organizează o mare adunare populară la Alba-Iulia și, cu acest prilej, s-a înregistrat prima tentativă a lui Carol de reveni în țară.
1929, 7 octombrie – Gheorghe Buzdugan, membru al Regenței, a încetat din viață.
1929, 9 octombrie – la sugestia lui Iuliu Maniu, Parlamentul a ales pe Constantin Sărățeanu în Regență, în locul defunctului Gh. Buzdugan.

Curiozități istorice

- O primă încercare de readucere în țară a Principelui Carol s-a făcut în anul 1928 de către Antonescu aflat atunci în opoziție. După ce a părăsit Parisul și a ajuns la Londra, guvernul britanic sesizat de guvernul român îi cere lui Carol să părăsească țara, iar avioanele sunt confiscate.
- Regina Maria a păstrat o relație foarte apropiată cu Elena, fosta soție a lui Carol, după plecarea acestuia în Franța cu Elena Lupescu.
- La moartea regelui Ferdinand, principelui Carol, dezmoștenit de această calitate, i s-a interzis prezența la funeralii.
- Prințul Nicolae nu avea vocație politică și nici pasiune pentru aceasta. Numirea sa ca regent a fost o sarcină considerată drept o povară grea, așa cum singur se exprima. De aceea, nu a dorit să fie declarat moștenitor al Coroanei, și nici un potențial monarh.

Evaluare/activități de învățare:

1. Numiți, folosind textul lecției, condițiile instituirii Regenței ca instituție provizorie în România.
2. Identificați atitudinea celor două mari partide ale perioadei interbelice referitoare la Regență.
3. Menționați din textul lecției și din analiza surselor 2, 3 și 4 trei motive care au dus la subminarea imaginii Regenței și a funcționalității acesteia.
4. Exprimați un punct de vedere referitor la rolul și importanța Regenței în istoria Monarhiei române.

3. Restaurația carlistă

În literatura de specialitate *Restaurația carlistă* a definit momentul prin care fostul prinț Carol ajunge în cea mai înaltă funcție din stat. Devenit un simplu cetățean, prin *codicilul* completat în 1926 de regele Ferdinand la testamentul inițial, fostul prinț moștenitor se reîntoarce clandestin în Romania pe 6 iunie 1930, iar peste două zile este proclamat rege, sub numele de Carol al II-lea.

Contextul Restaurației

De cele mai multe ori, un fapt istoric împlinit beneficiază de elemente contextuale favorabile. Este și cazul *Restaurației carliste*, ținând contextul european și de situația României de la sfârșitul anilor '20. În Europa, spiritul liderului puternic, autoritar era din ce în ce mai influent, multe state alegând soluția unui conducător „de mână forte". Marea criză economică, din anii 1929-1933, avea să contribuie și ea la erodarea democrației și la ascensiunea liderilor dictatoriali în multe state europene.

În România criza politică se manifesta în primul rând ca o lipsă de autoritate a instituției provizorii, Regența. Principale partide ale perioadei, în confruntarea lor politică, foloseau adeseori teme sensibile, speculând criza instituțională a țării pentru o ascensiune la putere. Contextul intern devine favorabil unei reveniri în țara a fostului prinț după 1928, odată cu preluarea puterii de către PNȚ, al cărui șef – Iuliu Maniu susținea întoarcerea lui Carol. Această revenire în țară era condiționată de renunțarea acestuia la relația cu Elena Lupescu. Profitând de criza politică și instituțională internă, Carol și-a pregătit reîntoarcerea în România, fiind ajutat de oameni din anturajul său și susținut de cei care vedeau în el o soluție viabilă la redresarea țării.

1. Codicil la testamentul regelui Ferdinand I (11 ianuarie 1926):

„A voit Domnul să încerce țara, pe mine și pe Regină cu o mare durere, prin renunțarea la tron a Principelui Carol. [...]

Schimbarea astfel făcută în moștenirea tronului și în familia regală, prin noua situație a fiului meu Carol, mă obligă să aduc următoarele modificări și adaosuri la testamentul meu mai sus-scris.

Anulez dispoziția cuprinsă în acest testament prin care lăsam fiului meu Carol toată cotitatea disponibilă si hotărârea de a cuprinde în partea sa de moștenire întreaga moșie Sinaia – Predeal împreună cu castelul Peleș și celelalte castele, clădiri și stabilimente, cu sarcinile prevăzute în acest testament pentru Castelul Pelișor [...]

Hotărăsc că toată această cotitate disponibilă, atât imobilele de pe Valea Prahovei, cu sarcinile prevăzute, ca și cele din București, care sunt absolut necesare viitorului rege, să revină urmașului meu pe tronul României din familia mea, iar în timpul minorității sale să se bucure de folosința și de veniturile lor iubita mea soție Regina Maria.

Voiesc ca partea rezervatară ce se cuvine fiului meu Carol, s-o primească în bani și în efecte.[...]

Făcut la București în unsprezece ianuarie una mie nouă sute douăzeci și șase, scris și iscălit cu propria mea mână.

FERDINAND

(„Monitorul oficial", din 22 iulie 1927)

Poziția oamenilor politici față de sosirea lui Carol în țară. Opinii pro și contra Restaurației

La începutul anului 1930 curentul carlist se intensifică și *„problema Carol"* căpăta o direcție nebănuită. Guvernul național-țărănist condus de Iuliu Maniu guverna într-o situație tensionată. Aceasta deoarece liderul național-țărănist susținea Regența și pe regele-minor Mihai, pentru care jurase credință, dar trimitea și emisari pentru a trata cu fostul principe o eventuală revenire în țară. Liberalii, aflați în opoziție, îl atacau pe fostul principe Carol în termeni duri, prin intermediul

Carol al II-lea la învestirea unui cabinet (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

ziarelor controlate de aceștia și declarau că actul din 4 decembrie 1926 are un caracter definitiv. Se contura însă, în interiorul Partidului Național Liberal, un curent de opinie tolerant față de Carol, în special din partea unor tineri liberali. Existau și lideri politici care cereau necondiționat aplicarea „soluției Carol": Alexandru Averescu, Nicolae Iorga, A.C. Cuza, etc. Pentru aceeași soluție se declara și unul dintre regenți, prințul Nicolae, fratele lui Carol. Așadar, cei mai mulți oameni politici se pronunțau la începutul anului 1930 pentru venirea fostului principe în țară și încoronarea sa.

Importantă era și poziția armatei față de revenirea lui Carol și încoronarea ca rege. Instituție de prestigiu, armata resimțea lipsa unui „cap al oștirii", regenții fiind departe de statutul pe care un rege îl impunea. De aceea, mulți ofițeri superiori susțineau tot mai activ prin acțiunile lor această idee, existând „grupuri de presiune" pentru urgentarea *soluției Carol*.

Carol sosește în țară pe neașteptate în București pe 6 iunie 1930. După un drum plin de

2. Anularea actului din 4 ianuarie 1926:

„Articol unic – Corpurile legiuitoare întrunite într-o singură Adunare și constituite ca Reprezentațiunea Națională declară anulată:

Legea promulgată prin înaltul decret regal nr. 13, publicată în „Monitorul oficial", nr. 4 din 5 ianuarie 1926, prin care s-a primit renunțarea principelui Carol la succesiunea Tronului și la toate drepturile, titlurile și prerogativele de care, în virtutea Constituției și a Statutelor Regale, se bucura, ca principe moștenitor și membru al Familiei domnitoare.

Declară, de asemenea, anulată legea promulgată prin înaltul decret regal nr. 14 din 4 ianuarie 1926, prin care Reprezentațiunea Națională primește Regența numită de Majestatea sa, regele Ferdinand I.

În consecință, pe temeiul art. 77 și 79 din Constituție, Reprezentațiunea Națională constată că succesiunea Tronului României se cuvine de drept Alteței Sale Regale principelui Carol, coborâtor direct și legitim în ordine de primogenitură bărbătească a regelui Ferdinand I"

(„Monitorul oficial", partea I-a, nr. 124 bis din 8 iunie 1930)

Regele Carol al II-lea, mareșalul Alexandru Averescu și generalul Nicolae Condiescu
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

peripeții, Carol ajunge la palatul Cotroceni de unde i-a telefonat prim-ministrului Iuliu Maniu, invitându-l la palat. Primul-ministru a acceptat invitația iar discuțiile purtate au fost decisive pentru ceea ce a urmat în zilele următoare.

Vestea sosirii fostului principe în țară a fost primită în mod diferit de către oamenii politici. S-au vehiculau mai multe idei de acțiune. Adversarii fostului principe cereau expulzarea imediată a acestuia. Alții susțineau întrarea în cadrul Regenței, ca o soluție de revigorarea a acestei instituții. În schimb, susținătorii lui Carol propuneau Restaurația, ca singurul act politic ce poate să asigure ieșirea din criză a României și stabilitate politică.

3. Declarațiile lui I.G. Duca în ședința Comitetului Executiv al P.N.L., din 7 iunie 1930

„Sa-mi dați voie să fac în fata dvs. acest examen al conștiinței mele și cred că îmi veți admite că sub imperiul întâmplărilor de azi noapte [6 iunie, sosirea lui Carol în România] mi-am stabilit convingerea în această chestiune.

[...].Fapta de astă noapte este cea mai primejdioasă aventură ce s-a putut face si este tot ce poate aduce mai mult rău consolidării noastre naționale și situațiunii Țării în toate privințele.

La o primejdioasă aventură nu pot să iau parte, refuz să mă duc chiar dacă viața mea politică ar lua sfârșit azi”

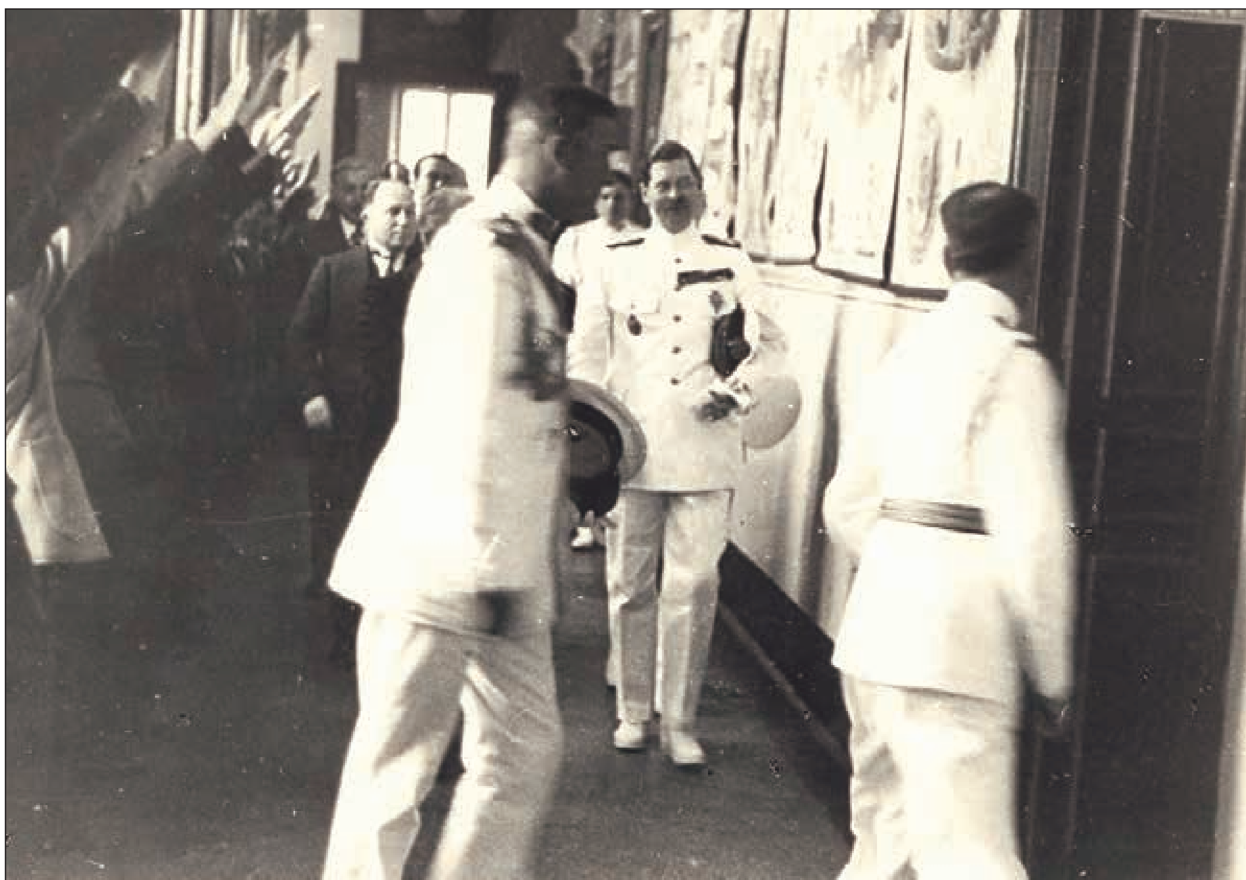
(„Viitorul”, din 8 iunie 1930)

Până la urmă, ultima soluție s-a impus. Prin legile adoptate de Parlament, prințului îi este anulat statutul de simplu particular prin anularea actului din 4 ianuarie 1926, iar acesta a fost încoronat rege al României la 8 iunie 1930.

Actul de la 8 iunie 1930. Semnificația sa politică

Prin legile adoptate de Parlament la 8 iunie 1930, prințul Carol se bucura din nou de toate privilegiile Casei Regale din România. Actul prin care se produce *Restaurația* are o semnificație politică deosebită în istoria românilor. Controversa în jurul acestui act se leagă de legalitatea deciziei politice. În momentul sosirii lui Carol în țară, la 6 iunie, existau două posibilități de acțiune politică. Fie guvernul, condus de Iuliu Maniu, avea posibilitatea legală să apere actul din 4 ianuarie 1926, iar Carol trebuia să părăsească imediat țara. Fie se anula acel act, iar fostul prinț era repus în toate drepturile care decurg din calitatea lui de succesor legal al tronului. Iuliu Maniu și-a dat demisia din funcția de premier în ziua de 7 iunie. Noul guvern, condus tot de un național-țărănist, Gheorghe G. Mironescu, a legalizat acest act, motivând decizia prin „necesitatea salvării principiilor etice ale Monarhiei”.

Personaj inteligent și abil, Carol a pregătit, din momentul sosirii în țară, planul său de acțiune politică, reușind să atragă foarte repede de partea sa pe majoritatea liderilor politici național-țărăniști, dar și pe tinerii liberali conduși de Gheorghe Brătianu. Acțiunile sale au încălcat legile existente în acel moment, iar răspunsul timid al autorităților l-a încurajat să acționeze conform

Regele Carol al II-lea, în 1935 (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Romania – harta administrativ-teritorială 1926-1930

propriei voinţe. Mai mult va încălcat şi angajamentul moral, făcut prim-ministrului Iuliu Maniu, păstrând legătura cu Elena Lupescu.

Condiţiile, atât cele externe dar mai ales cele interne, au jucat un rol important la reuşita Restauraţiei. România resimţea lipsa unui şef de stat veritabil, precum şi necesitatea ca ţara să aibă un regim monarhic stabil. Din acest punct de vedere, atât Parlamentul cât şi o bună parte a opiniei publice au susţinut ideea *Restauraţiei*. În final, Carol a ştiut să profite de acest context, de disputele politice pe seama revenirii sale, de lipsa de fermitate politică a guvernului naţional-ţărănist, şi să acţioneze pentru a-şi impune propriul regent.

Dicţionar

- *Restauraţie* = termen folosit în istoria noastră pentru a desemna momentul reîntoarcerii şi repunerii în drepturi a principelui moştenitor Carol şi apoi numirea lui ca rege.
- *Codicil* = act întocmit în formă testamentară prin care se modifică sau se completează conţinutul iniţial al unui testament.
- *„problema Carol”* = disputa asupra căilor de urmat în ceea ce priveşte o posibilă întoarcere a fostului prinţ în România

Cronologie

1930, 6 iunie – sosirea lui Carol în București cu un avion închiriat.
1930, 7 iunie – Carol are întâlniri cu diverși lideri politici, toți exprimându-se pentru anularea actului de la 4 ianuarie, mai puțin reprezentanții PNL care se opun.
1930, 8 iunie – Carol este proclamat rege, sub numele de Carol al II-lea.

Curiozități istorice

- Unul dintre cazurile răsunătoare ale confruntării dintre carliști și opozanții lor este *„cazul Manoilescu”*. Mihail Manoilescu, cunoscut ca simpatizant al lui Carol, îl vizitase pe acesta la Paris, iar la revenirea în țară a fost arestat, fiind spionat de agenții Siguranței, sub motivul uneltirii la ordinea constituțională existentă. Procesul lui Mihail Manoilescu a avut loc pe 10 noiembrie, dar judecătorii au decis achitarea acestuia și punerea în libertate. După încoronarea regelui Carol în 1930, Mihail Manoilescu a devenit unul dintre colaboratorii fideli ai acestuia și membru al camarilei regale.
- *Marșul asupra Bucureștiului* a fost o mișcare de protest organizată de Partidul Național Țărănesc, sub forma unui marș care trebuia să pornească de la Alba-Iulia spre București, pe data de 6 mai 1928, iar în paralel trebuia să coincidă cu sosirea prințului Carol în țară și proclamarea sa ca rege. Acțiunea nu a avut succes, planurile lui Carol fiind dejucate de Siguranța română, acesta fiind oprit de autoritățile britanice pe aeroportul din Corydon, lângă Londra.
- Sosirea lui Carol în țară, la 6 iunie 1930, s-a făcut în mare secret, iar călătoria a fost plină de peripeții. Acesta a închiriat un avion marca *Farman* din Munchen și, la intrarea în țară, avionul a avut o pană de ulei, fiind nevoit să aterizeze la Vadul Crișului, unde a constatat că nu mai poate continua drumul cu acest avion, având pană de motor. Carol și-a continuat drumul spre București cu un avion marca *Potez 25* din dotarea armatei române, fiind pilotat de căpitanul Opriș, și a aterizat pe aerodromul Băneasa la ora 22,05, timp în care comandantul acestui aerodrom se pregătea să plece acasă.

Evaluare/activități de învățare:

1. Menționați din textul lecției două elemente contextuale ale Restaurației.
2. Analizați cu atenție sursa 1 și menționați două hotărâri luate de regele Ferdinand referitoare la fiul său, Carol.
3. Identificați din textul lecției și din sursa nr. 3, trei puncte de vedere față de ideea venirii lui Carol în țară și deciziile politice care s-ar putea lua în *„problema Carol”*.
4. Argumentați pro sau contra decizia politică din 8 iunie 1930.

4. Domnia Regelui Carol al II-lea

Ajuns pe tronul României în împrejurările complexe de la începutul anilor ’30, Carol al II-lea urmărește și reușește să instaureze un **nou stil de conducere**. Prin măsurile și obiectivele fixate, Carol al II-lea schimbă cursul politicii autohtone, creând imaginea monarhului care nu numai că domnește, dar și guvernează.

Carol al II-lea – preluarea puterii politice

În contextul unei crize politice, social-economice și morale interne, ce se suprapunea pe plan extern marii crize economice (1929-1933) și ascensiunii forțelor totalitare în Europa, **soluția Carol** a fost considerată de oamenii politici singura cale pentru redresarea țării. În jurul regelui restaurat se conturează, astfel, un prim mit dinastic, cel al Salvatorului, al omului providențial. Proclamarea sa ca rege la 8 iunie 1930, prin anularea unui act constituțional, va determina atitudinea lui Carol al II-lea față de regimul politic democratic și constituțional existent. Toate acestea îl vor determina în timp să încalce și să desconsidere regimul dinastic din România. Prin intriga sa politică Carol va transforma treptat, instituția monarhică din centru de echilibru al vieții politice în centru de putere politică. În perioada 1930-1938, noul rege a pus în practică, pas cu pas, planul său politic, având ca obiective politice: compromiterea partidelor politice, numirea unor guverne „de uniune națională” dependente de suveran, impunerea camarilei ca centru de putere și compromiterea Parlamentului ca instituție a democrației.

1. Lucian Boia, despre mitul salvatorului la români

La români, mitul eroului providențial tinde să se identifice cu mitul unității naționale în jurul personajului salvator, trăsătură a conștiinței istorice și politice românești extrem de relevantă pentru tot ce a urmat în privința raporturilor națiune – conducător.

(Lucian Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*, Humanitas, București, 2005)

Discreditarea partidelor politice

Unul din cele mai importante obiective politice stabilite de Carol al II-lea, încă de la urcarea pe tron, îl reprezintă compromiterea partidelor politice. Pentru a pune în practică noua formă de guvernare, noul suveran și adepții politicii sale, acuzau partidele de situația dificilă în care se afla România. În atingerea acestui obiectiv, Regele va coordona campanii de presă împotriva sistemului pluripartidist, va încuraja disidențele și sciziunile din principalele partide și încalcă uzanțele parlamentare în privința numirii prim-ministrului. Astfel, în cazul **Partidului Național Liberal**, Regele atrage de partea sa pe tinerii liberali (Gheorghe Brătianu, Gheorghe Tătărescu), întreținând disputa acestora cu vechea gardă a partidului, ostilă Restaurației. Gh. Brătianu a fost exclus din partid și a creat o formațiune politică nouă, fidelă politicii promovate de Carol al II-lea. Și în cazul **Partidului Național Țărănesc** măsurile de compromitere au funcționat. Astfel Regele a susținut inițial disputa dintre „naționali” (grupați în jurul lui I. Maniu) și „țărăniști” (conduși de Ion Mihalache), pentru ca mai apoi să recruteze din partid persoanele fidele politicii sale. Ca urmare, Alexandru Vaida-Voevod va părăsi PNȚ și ca înființa o nouă organizație – **Frontul Românesc**. În interiorul partidului Carol reușește să atragă de partea sa pe liderul grupării „centriste”, Armand Călinescu, ostil politicii promovate de președintele Iuliu Maniu. **Partidul Poporului**, condus de mareșalul Averescu, a cunoscut și el efectele politicii de divizare a partidelor, Carol al II-lea contribuind la slăbirea acestui partid prin desprinderea grupării conduse de Octavian Goga.

Un partid care a rămas fidel politicii regelui, dar care a avut o pondere relativ mică în viața politică a României, a fost **Partidul Naționalist-Democrat**, condus de Nicolae Iorga. Raporturile politice ale regelui Carol al II-lea cu **Mișcarea Legionară** au fost pozitive în prima parte a anilor '30. Formațiunea condusă de Corneliu Zelea Codreanu s-a bucurat în acest timp de sprijin material, politic și moral din partea suveranului. În a doua parte a deceniului IV, raporturile cu legionarii s-au deteriorat semnificativ pe fondul „independenței" acestora în raport cu suveranul și din cauza criticilor virulente aduse Coroanei, de către fruntașii legionari. Totul va culmina la sfârșitul deceniului IV cu decapitarea mișcării legionare.

O altă măsură în vederea compromiterii partidelor politice o reprezintă decizia prin care Gheorghe Tătărescu, șeful tinerilor liberali, a fost numit prim-ministru în 1933, contrar uzanțelor obișnuite – acelea prin care trebuia nominalizat șeful unui partid pentru această funcție. Tânărul liberal Gh. Tătărescu, devenit colaborator apropiat al regelui, s-a distanțat treptat de politica PNL și a acționat în folosul suveranului și nu a PNL.

Numirea unor guverne de „uniune națională" a fost o cale de destabilizarea a vieții politice interne. Astfel, un exemplu este guvernul condus de Nicolae Iorga (1931-1932), instaurat în condițiile crizei economice și politice din România. În fapt, Constantin Argetoianu, personaj abil și servil regelui, din funcția de ministru al Internelor, s-a ocupat de manevrele din culise pentru a asigura succesul guvernului în alegerile parlamentare. Printre măsurile din anii '30, se instaurează treptat în România regimul autoritar și spiritul nou, atât de mult invocat de Carol al II-lea.

Regele Carol al II-lea, Marele Voievod Mihai și Constantin Argetoianu la parada militară din 10 mai 1932
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Monarhia autoritară în România

Un important obiectiv a fost acela de a conferi Monarhiei – ca instituție – o nouă imagine, conformă cu stilul politic nou promovat de suveran. Măsurile luate au vizat, pe de o parte, schimbările fundamentale de la Palat, prin înlăturarea tuturor colaboratorilor din timpul regelui Ferdinand și prin limitarea atribuțiilor membrilor familiei regale. Astfel, Carol aducea în conducerea Casei Regale oameni din cercul său de apropiați (Puiu Dumitrescu, Ernest Urdăreanu), iar Barbu Știrbey, administratorul Domeniilor Coroanei în timpul regelui Ferdinand și a Regenței și confidentul principal al reginei Maria, a fost înlăturat.

Având ca scop limitarea influenței politice a mamei sale, regina Maria, Carol al II-lea îi interzice acesteia să desfășoare acțiuni publice și să mai aibă întâlniri cu oameni politici, mutându-i sediul la Cotroceni. În aceste condiții, regina Maria a preferat să se stabilească la castelul din Balcic, prezența ei în capitală fiind sporadică. Relațiile dintre Carol și fratele său, principele Nicolae s-au deteriorat continuu, motivul fiind neacceptarea căsătoriei morganatice a acestuia cu Ioana Dumitrescu (Doletti). În cele din urmă, nereușind să-l convingă, Carol al II-lea a decis în 1937 eliminarea fratelui său din rândul membrilor familiei regale și trimiterea sa în exil.

2. Cu privire la guvernul condus de Gheorghe Tătărescu:

Despre Gheorghe Tătărescu se spunea că atunci când suveranul îi cerea un lucru care se putea realiza răspundea: „S-a făcut, Majestate!", iar când îi cerea ceva imposibil de realizat declara: „Se face, Majestate!". Și făcea totul pentru a se ține de cuvânt. [...] În fapt, Tătărescu a transformat formula protocolară „Prea supusul și credinciosul servitor al Majestății Voastre" într-o realitate politică. Guvernarea sa a purtat amprenta acestei concepții: „Se face, Majestate!"

(Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX,* Editura Paideea, București, 1999)

Pe de alta parte, Carol al II-lea este preocupat de promovarea imaginii Monarhiei, ca instituție de prestigiu și progres național, dincolo de granițele României. Ca urmare va construi printr-o propagandă oficială imaginea unui regim politic și a unei Românii aflate într-o profundă epocă de transformare. Astfel, participarea României la expozițiile universale desfășurate la Bruxelles (1935), Paris (1937), sau New York (1939) reflectă eforturile de construire a unei imagini identitare noi, în care Carol al II-lea este **Suveranul tinerilor și al țăranilor, sau Voievodul culturii românești**.

Camarila regală

În jurul Elenei Lupescu, personaj tot mai vizibil în viața politică după 1930, și a Regelui Carol al II-lea se constituie o grupare de oameni politici și oameni de afaceri numită **camarilă regală**.

3. Carol al II-lea, „rege al culturii":

Regele Carol al II-lea a avut, aproape în egală măsură, mari calități și mari defecte.[...] Încurajarea culturii rămâne probabil singurul capitol fără umbre în cariera lui regală. A vrut să fie un rege al culturii. Se poate spune că a reușit. I-a ajutat pe „creatori" și material, într-o anumită măsură, dar mai ales dându-le sentimentul că reprezintă ceva în societatea românească. Toate acestea, fără a le cere alinierea la vreo formulă ideologică sau literară. [...] Regele citea? Poate, după unele mărturii. Mircea Eliade consemnează în „Memorii" că Regele „citise, pare-se, entuziasmat, Maitreyi". Potrivit lui Alexandru Rosetti, suveranul ar fi făcut „aprecieri elogioase" pentru „cartea distractivă" a lui G. Călinescu; dacă e vorba, cum se pare, de „Viața lui Mihai Eminescu", am prefera ca Regele să n-o fi citit decât să se amuze copios. Oricum, dacă citea, își ascundea bine această îndeletnicire. În „Jurnalul" lui, destul de detaliat, nu apare niciun titlu de carte. Apar însă filme, nenumărate filme. Se mai relaxează cu colecția lui de timbre și, destul de des, jucând poker.

(Lucian Boia, *Capcanele istoriei. Elita intelectuală românească între 1930 și 1950*, Editura Humanitas, București, 2011)

Aceasta a devenit treptat un important pol de putere politică în România, de numele ei fiind legate numeroase afaceri controversate. Regele Carol al II-lea a urmărit consolidarea economică a grupării industrial-bancare ce sprijinea politica sa, precum și avantajarea acestor membri ai grupării. Camarila era formată din mari industriași și bancheri ai perioadei, din oameni politici și „carliști" precum: Nicolae Malaxa, Max Auschnitt, Aristide Blank, Mihail Manoilescu, Ernest Urdăreanu. În aceste condiții, obiectivul politic final al suveranului – **regimul de autoritate monarhică** – a fost mai ușor de atins, având suportul financiar și politic necesar.

Regele Carol al II-lea și Mihai, Mare Voievod de Alba Iulia
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

4. Rolul camarilei regale

Odată cu sosirea Elenei Lupescu s-a constituit camarila regală, care va juca un rol important în politica României, timp de un deceniu. Principala figură a camarilei era chiar „Duduia". Aceasta a avut inteligența necesară de a nu se crampona – ca Zizi Lambrino – de apartenența legală la familia domnitoare; ea a știut să manevreze în așa fel încât să-l sugestioneze pe rege că oricine era împotriva ei era și împotriva lui, și ca atare trebuia înlăturat și chiar distrus. […] Deși acționa din umbră, Elena Lupescu a reușit să eclipseze numeroși oameni politici cu experiență. Carol al II-lea îi satisfăcea toate capriciile, „Duduia" devenind cea mai bogată femeie din România. De asemenea, rudele acesteia au beneficiat din plin de favoruri regale. Este suficient să amintim că una dintre primele acțiuni ale lui Carol al II-lea a fost introducerea unor noi uniforme pentru armata română care puteau fi procurate de la un singur furnizor – avocatul Dumbrăveanu, vărul Elenei Lupescu, iar construcția noului Palat Regal a fost încredințată tot unei rude apropiate a cesteia.

(Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX,* Editura Paideea, București, 1999)

Dicționar

- *mit dinastic* = imagine deformată, exagerată, fabuloasă despre dinastie sau despre un reprezentant al acesteia.
- *mitul salvatorului* = imaginea exagerată acordată unei persoane, ce este considerată singura capabilă să redreseze o situație complicată a statului.
- *căsătorie morganatică* = căsătorie între o persoană dintr-o familie domnitoare și o altă persoană de rang social inferior.
- *camarilă regală* = grup de favoriți din anturajul regelui care influențează în interes personal politica statului.

Cronologie

1930, 13 iunie – Iuliu Maniu a depus jurământul în fața noului rege.
1931, 18 aprilie – Carol al II-lea l-a desemnat pe Nicolae Iorga în fruntea unui guvern „de uniune națională".
1932, 6 iunie – numirea în fruntea guvernului a lui Alexandru Vaida-Voevod. A doua guvernare național-țărănistă (iunie 1932 – octombrie 1933).
1933, 14 noiembrie – revenirea liberalilor la guvernare, prin numirea lui I.Gh. Duca în fruntea guvernului.
1933, 29 decembrie – asasinarea prim-ministrului I.Gh. Duca pe peronul gării din Sinaia de către o echipă de 3 legionari (*Nicadorii*).
1934, 5 ianuarie – numirea în fruntea guvernului a lui Gh. Tătărescu, membru al PNL.

Curiozități istorice

- Revenit în țara, la 6 iunie 1930, Carol îi promitea lui Iuliu Maniu că nu o va aduce pe Elena Lupescu în țară.
- Afacerea Škoda – prin acest scandal Regele Carol al II-lea a încercat să-l discrediteze în 1933 pe Iuliu Maniu, care a semnat contractul de înzestrare a armatei române cu echipament provenind de la Uzinele Škoda.
- În februarie 1937 a avut loc o întâlnire între Regele Carol și liderul legionar, Corneliu Zelea Codreanu, prin care s-a produs ruptura definitivă între aceștia.

Evaluare/activități de învățare:

1. Menționați, conform sursei 1, un element asociat imaginii principelui Carol.
2. Identificați din lecție trei măsuri politice ale regelui Carol ce au vizat compromiterea partidelor politice.
3. Numiți, folosind textul lecției și sursa 2, două personalități politice ce au sprijinit și aplicat politica regelui Carol al II-lea.
4. Identificați din textul lecției trei măsuri prin care Regele Carol al II-lea a promovat o imagine nouă a instituției monarhice, atât pe plan intern, cât și pe plan extern.
5. Exprimați un punct de vedere referitor la rolul camarilei regale în viața politică a României, folosind informațiile din lecție, precum și analiza sursei 4.

5. Regimul monarhiei autoritare a lui Carol al II-lea

Dictatură regală, **regim de autoritate monarhică** sau **regim autoritar** sunt câteva din denumirile sub care este cunoscut în istoriografia românească regimul instaurat de Carol al II-lea, între 1938-1940. În privința etichetărilor sale, denumirea de **dictatură regală** a fost folosită, în special, de istoriografia comunistă, fiind astăzi mai puțin utilizată. În ceea ce privește celelalte două denumiri, acestea sunt mult mai apropiate de natura acestui regim, **autoritarismul** fiind trăsătura fundamentală a sistemului politic instaurat de Carol al II-lea în ultimii doi ani de domnie.

Regimul autoritar al Regelui Carol al II-lea

Regimul autoritar se caracterizează prin concentrarea puterii politice în mâinile liderului autoritar – Carol al II-lea, prin marginalizarea Parlamentului, prin eliminarea pluralismului politic, prin restrângerea unor drepturi cetățenești. Chiar dacă au existat în perioada 1938-1940 și practici politice de natură dictatorială sau totalitară, între autoritarismul lui Carol al II-lea și totalitarismul secolului XX rămâne o distanță semnificativă.

Perioada 1938-1940 reprezintă apogeul stilului nou de conducere introdus de Carol al II-lea, încă de la urcarea sa pe tron. Imaginea Monarhiei române se transformă considerabil începând cu februarie 1938. Prin numirea patriarhului Miron Cristea ca prim-ministru, la 10 februarie 1938, democrația interbelică intra definitiv în umbră, iar instituția monarhică își asigura o poziție dominantă în sistemul politic al țării.

Sporirea rolului Monarhiei

Obiectivul fundamental al acțiunilor politice ale lui Carol al II-lea a vizat creșterea rolului Monarhiei în viața de stat. Acest obiectiv a fost atins la 27 februarie 1938, prin impunerea unei noi constituții, în care prerogativele suveranului erau mult sporite. Constituția din 1938 modifică regimul politic în România, din monarhie constituțională, în **monarhie autoritară**. Constituția a fost supusă și aprobată în urma unui referendum, organizat într-o manieră nedemocratică.

1. Diferența dintre totalitarism și regimul autoritar

Guvernele de tip totalitar sau autoritar au cuprins majoritatea regimurilor politice existente în ultimul secol, fiind relativ ușor de distins de cele democrate. Totuși, nu este mereu la fel de ușor să le separăm unul de celălalt. Există atât de multe similitudini între cele două tipuri. Atât în regimul autoritar cât și în cel totalitar, puterea politică este concentrată, iar structura de conducere nu este supusă limitelor și regulilor de responsabilitate întâlnite la regimurile democrate […]; în ambele regimuri o atenție minoră și o recunoaștere insuficientă sunt acordate drepturilor individuale – individul se află la mila cârmuitorilor puterii; ambele regimuri folosesc poliția și alte instrumente specializate pentru asigurarea supunerii cetățenilor; […] în ambele, de mult prea multe ori, un lider câștigă promovare și îi este acordat un grad de supunere și adulație, evocând puternicii despoți ai trecutului.

Împreună cu similarități le găsim, totuși, câteva diferențe semnificative care justifică distincția dintre regimul totalitar și cel autoritar. În substanța lui, regimul totalitar este un sistem de guvernare condus de o minoritate bine organizată – un partid politic puternic – care nu are limite ale puterii, nu poate fi tras la răspundere, și nu are nicio simpatie pentru formele democratice sau pentru drepturile individuale. […]

În regimul autoritar nu există partid politic, și dacă cumva se întâlnește unul, acesta este slab și servil statului și liderului său.

(Roy C. Macridis, *Modern Political Regimes: Patterns and Institutions,* Little, Brown and Co., Boston, 1985)

Legislația și măsurile adoptate în această perioadă se înscriu pe coordonatele autoritarismului. Cele mai importante au fost:

1. Decretul-lege pentru dizolvarea partidelor politice, publicat pe 30 martie 1938; liderii partidelor mici – N. Iorga, Al. Vaida-Voevod, C. Argetoianu, Gr. Iunian, A.C. Cuza, O. Goga, Al. Averescu – au primit aproape fără nicio reacție acest decret, unii dintre aceștia susținând noul regim. Ei justificau măsurile autoritare prin **necesitatea unei schimbări**. Pe de alta parte, liderii principalelor partide politice, PNL și PNȚ, au criticat decretul de dizolvare și au continuat activitatea în ilegalitate, luând măsuri împotriva acelor membri care au acceptat demnități în regimul lui Carol al II-lea. Printre cei sancționați menționăm: Gh. Tătărescu, exclus din PNL, Mihai Ralea și Petre Andrei din PNȚ;

2. 30 martie 1938 – s-a instituit Consiliul de Coroană, organ politic permanent, dar consultativ, cu membrii numiți de rege dintre personalitățile marcante ale țării, foști prim-miniștri sau alți demnitari;

3. 14 august 1938 – s-a adoptat noua reformă administrativă, prin care lua ființă o nouă unitate administrativă – ținutul. Au fost create 10 ținuturi, în fruntea cărora se aflau **rezidenți regali**, numiți de rege; tot prin această reformă, primarii și prefecții erau numiți pe scară ierarhică;

4. 12 octombrie 1938 – s-au dizolvat toate sindicatele și au fost înființate breslele; măsura încerca să aducă consensul dorit în rândul muncitorilor și preîntâmpina grevele;

5. Decretul-lege din 15 decembrie 1938, prin care toți băieții între 7-18 ani și fetele între 7-21 ani făceau parte din **Straja Țării**, al cărei comandant suprem era Regele, numit **Marele Străjer**. **Străjeria** este prima organizație de masă din secolul XX, față de care toți cetățenii erau datori să depună jurământul de credință, deviza străjerilor fiind: „Credință și muncă, pentru Țară și Rege”.

Vizita la Bălți a Regelui Carol al II-lea, Marelui Voievod de Alba Iulia Mihai I, a lui Gh. Tătărescu și alții, cu ocazia sfințirii Catedralei Sf. Constantin și Elena

2. Constituția din 27 februarie 1938

Titlul III: Despre puterile statului:

Art. 30. Regele este capul statului.

Art. 31. Puterea legislativă se exercită de rege prin reprezentațiunea națională, care se împarte în două Adunări: Senatul și Adunarea Deputaților.

Regele sancționează și promulgă legile.

Înainte de a i se da sancțiunea regală, legea nu e valabilă.

Regele poate refuza sancțiunea. […]

Inițiativa legilor este dată regelui. Fiecare din cele două Adunări pot propune din inițiativă proprie numai legi în interesul obștesc al statului. […]

Art. 32. Puterea executivă este încredințată regelui, care o exercită prin guvernul său în modul stabilit prin Constituție.

Art. 33. Puterea judecătorească se exercită de organele ei.

Hotărârile judecătorești se pronunță în virtutea legii.

Ele se execută în numele regelui.

(„Monitorul Oficial”, nr. 48, din 27 februarie 1938)

Nașterea partidului unic: Frontul Renașterii Naționale

La 16 decembrie 1938, printr-un **nou decret-lege**, se înființează **Frontului Renașterii Naționale** (FRN). Se instituie astfel monopartidismul, FRN fiind primul partid unic din istoria de stat a României. Partidul a fost reorganizat într-o nouă formulă politică în iunie 1940, devenind Partidul Națiunii, partid unic și totalitar, sub conducerea supremă a regelui. Această măsură politică este una care apropie regimul lui Carol al II-lea de forma dictatorială și de totalitarism.

Alegerile din 1-2 iunie 1939 reprezintă **o practică autoritară** prin faptul că acestea au fost lipsite de atributele unei vieți democratice (absența partidelor politice și a disputei electorale dintre ele, a campanie electorale clasice, prin implicarea regelui în campanie și în numirea candidaților etc). Conform legii, singura organizație care a prezentat candidați a fost FRN, dar pentru a crea o atmosferă de aparentă legitimitate, cetățenii aveau posibilitatea „să aleagă” 258 de parlamentari din 462 de candidați. Listele erau avizate de rege și se punea accentul pe intelectuali recunoscuți în diferite domenii, dar apropiați politicii sale, precum: N. Iorga, M. Sadoveanu, Dimitrie Gusti, Constantin Rădulescu-Motru, Constantin C. Giurescu, Dimitrie Pompei, Grigore Antipa, Lucian Blaga, George Enescu.

Mijloacele de propagandă ale regimului autoritar

Principalele mijloace de informare în masă ale vremii – **presa și radioul** – au fost puse în slujba regimului lui Carol al II-lea. Radioul transmitea zilnic declarații, proclamații ale regelui, relatări despre vizitele sale, elogii rostite de oameni de știință și cultură în care era etichetat ca „**Salvatorul**”, „**Omul providențial**”, „**Voievodul culturii**”. Presa vremii era subordonată regimului, ziarele de tradiție precum *Universul*, *Curentul*, sau cele de stânga, *Adevărul*, *Dimineața* fiind interzise. Apare un nou ziar, considerat „oficios” al regimului, cu titlul *România*, condus de Cezar Petrescu.

Carol al II-lea și generalul Ilie Radu la un eveniment al organizației Străjeria Țării (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

O altă componentă importantă a regimului autoritar carlist a reprezentat-o festivismul oficial. Fie că este vorba de manifestațiile aniversare oficiale sau de momente personale, întâlnim uniforme, și alte forme ale **cultului personalității**, o altă practică politică caracteristică totalitarismului. Manifestațiile grandioase aveau loc cu ocazia zilelor de **10 Mai – ziua Monarhiei**, dar mai ales de **8 Iunie, ziua Restaurației.**

Regimul instaurat la 10 februarie 1938 s-a caracterizat printr-o mare incoerență politică, măsurile luate de rege au degenerat în formule de tip totalitar, având în vedere teroarea ca mijloc de impunere a regimului. Aceasta a fost exercitată în special asupra legionarilor, ca urmare a refuzului acestora de a accepta regimul regelui Carol al II-lea. În perioada regimului autoritar, Mișcarea legionară este decapitată, prin uciderea lui Corneliu Zelea-Codreanu, fondatorul acestei organizații politice, și continuând cu alți legionari de frunte. Partidele tradiționale au fost și ele afectate de politica autoritară,

3. Descrierea festivităților din ziua de 8 Iunie (Ziua Restaurației)

Discursurile omagiale ținute în cinstea zilei Restaurației laudă meritele „Marelui Străjer" [Carol al II-lea] și realizările acestuia. Miile de spectatori veniți la stadion primesc cu entuziasm apariția regelui prin aclamații nesfârșite. În momentul în care Regele trece în revistă careurile de străjeri, aceștia, cu mâna dreaptă ridicată spre cer salută pe rege, strigând „Sănătate!". Exemplul lor este urmat de publicul spectator. […]

Un alt moment important al manifestației din 8 Iunie îl reprezenta „Urarea către Marele Străjer". În cor, toți străjerii strigau: „Uraaa, uraaa, uraaa…/ Toți străjerii Majestate/ Îți urează sănătate!". După terminarea manifestațiilor, Regele, adesea însoțit de Marele Voievod [fiul său, Mihai], părăsește stadionul în uralele publicului. Multă lume se adună în jurul mașinii acestuia și aclamă frenetic.

(Cătălin Ion, *Cultul personalității în vremea lui Carol al II-lea – Ziua Restaurației,* în revista „Historia", 2008)

No. 1102

Ziar de informaţii şi reportaj

ASASINAREA Primului Ministru Armand Călinescu

D-L ARMAND CALINESCU, PREŞEDINTELE CONSILIULUI DE MINIŞTRI A FOST ASASINAT MIŞELEŞTE ERI 21 SEPTEMBRIE, ORA 14, IN APROPIERE DE LOCUINŢA SA.

ASASINII, MEMBRI AI FOSTEI GARZI DE FIER, AU FOST ARESTATI.

Articol din presă privind asasinarea prim-ministrului Armand Călinescu, 1939
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

4. Declarația maiorului Constantin Dinulescu la Comisia de anchetă, cu privire la uciderea legionarilor în noaptea de 27/28 noiembrie 1938 (declarație dată în București, noiembrie 1940)

Într-o zi am fost chemat de către fostul Președinte de Consiliu, [Armand] Călinescu. În cabinetul lui de lucru se găsea și generalul Bengliu, comandantul Jandarmeriei. Călinescu mi-a declarat atunci că, pentru motive politice, Codreanu și 13 adepți ai lui trebuiau să fie uciși; aceasta ar fi fost și dorința regelui. În ziua de 29 noiembrie 1938, la orele 10 seara, Codreanu și camarazii lui au fost scoși din închisoarea de la Râmnicu-Sărat, unde erau închiși, și au fost puși într-un camion. Legionarii au fost puși în așa fel ca să poată vedea numai înainte, fiind în același timp legați cu brațele la spate. […] Se călătorea pe șoseaua dintre Ploiești și București, când în zorii zilei de 30 noiembrie, după ce am dat semnalul fixat, cu lanterna, jandarmii au scos din buzunare o sfoară (frânghie), pe care au strâns-o în jurul gâtului legionarului ce stătea în fața fiecăruia dintre ei. În felul acesta, Codreanu și cei 13 camarazi ai lui au fost sugrumați, în timp ce mașina își continua drumul în plină viteză. […]

Fiecare jandarm a fost răsplătit cu 20.000 lei. Eu am primit 200.000 de lei.

(Bogdan Murgescu, *Istoria României în texte*, Editura Corint, București, 2001)

Regele Carol al II-lea la o manifestare a cercetașilor (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

5. Potențialul economic al României în anul 1938

În ajunul celui de al doilea război mondial România dispunea de resurse umane și naturale care o situau printre primele zece state ale Europei. Între 27 de țări europene suprafața țării noastre reprezenta 5,7% din suprafața respectivelor țări și 5% din totalul populației lor, România ocupând astfel locul IX, respectiv VII. Atrage însă atenția faptul că suprafața arabilă a României reprezenta 12,6% din cea deținută de 16 țări europene, prin aceasta ea ocupând locul III. Iar ponderea populației active agricole în totalul populației active românești se ridica la 72%, ceea ce o plasa pe locul II (în ordine descrescândă) între 20 de țări europene. De unde se poate lesne constata că la momentul istoric considerat [anul 1930] România dispunea în contextul țărilor europene de un potențial demografic și natural – geografic profilat, cu precădere, pe resurse agricole. Pe un atare temei producția agricolă își pune pregnant pecetea asupra potențialului productiv al României de atunci. O probează mai întâi faptul că ponderea agriculturii în venitul național al României se înscria într-o mărime de 38,4%, ceea ce o situează pe locul II între 18 țări europene (în ordine descrescândă). De asemenea în producția netă agricolă totală a respectivelor țări România reprezenta 5,3%, plasându-se pe locul VI. La aceasta contribuia, în special, producția ei agricolă vegetală în general, producția de cereale în concret. În producția totală de cereale a 24 țări europene, România deținea o pondere de 8,2% ocupând prin aceasta locul V. Pe același loc V se situa țara noastră între numărul amintit de state europene și în producția de grâu. Iar între 13 țări europene producătoare de porumb, România deținea locul I. Cât privește producția animală, două cifre ne oferă repere cât se poate de concludente. Astfel, în numărul total de bovine și porcine din 24 țări europene, bovinele din România reprezentau 4%, iar porcinele 3,9%, țara noastră situându-se pe locul VII și respectiv, VIII.

(Gheorghe Dobre – coord., *Economia României în context european – 1938*,
Editura Fundației Științifice „Memoria Economică", București, 1996)

dar în practica politică a celor doi ani ele au continuat activitatea clandestin, fără a atrage persecuții din partea regimului.

Anul 1938 – maxima dezvoltare economică a României în perioada interbelică

Anul 1938, anul instaurării regimului autoritar, înregistrează un moment de vârf al economiei românești din perioada interbelică. În analizele economice, acest an servește ca reper pentru a măsura performanțele economiei românești în comparație cu situația antebelică, dar și cu situația economiei românești din perioada comunistă.

Industria românească a făcut progrese remarcabile în anii '30, iar urmare a măsurilor de stimulare a acesteia se constată o diversificare a ramurilor industriale. Se remarcă și ponderea capitalului autohton investit, care-l depășea pe cel străin în anul 1938. Un rezultat important al dezvoltării economice din anul 1938 îl constituie ponderea sectorului industrie-transporturi-construcție pe ansamblul economiei. Acesta depășea pentru prima dată sectorul agricol, lucru care-i aducea României **un statut de țară agrar-industrială** (și nu eminamente agrară, cum fusese până atunci!)

Totuși, nivelul de dezvoltare a economiei românești, comparativ cu statele cele mai dezvoltate europene, o situa într-o poziție marginală, având în vedere dotarea tehnologică, productivitatea muncii, nivelul de trai, consumul populației și alți indicatori ce prezintă valori scăzute în 1938, în ierarhia europeană generală.

Dicționar

- *regim autoritar* = regim politic nedemocratic caracterizat prin restrângerea drepturilor și libertăților cetățenești, prin limitarea atribuțiilor instituțiilor democratice – în primul rând a Parlamentului, concomitent cu sporirea puterii personale a unui conducător.
- *Straja Țării* sau *Străjeria* = organizație pentru recrutarea tinerilor, creată de Regele Carol al II-lea între 1937-1940, prin transformarea organizației *Cercetașilor*.
- *cultul personalității* = practică politică ce atribuie un rol exagerat unei personalități politice, care este venerată prin diferite practici, manifestări, acte culturale, presă etc.

Cronologie

1938, 30 martie – instituirea Consiliului de Coroană.
1938, 14 august – reforma administrativă.
1938, 12 octombrie – dizolvarea sindicatelor și crearea breslelor.
1938, 15 decembrie – crearea Străjeriei.
1938, 16 decembrie – crearea FRN.

Curiozități istorice

- Regele Carol al II-lea este creatorul primei organizații de masă din istoria noastră, **Străjeria**.
- Cenzura presei a fost o caracteristică a regimului autoritar carlist. Aceasta era o practică uzitată și înainte de instaurarea regimului autoritar (1938), dar ziarele puteau apela la un truc: acolo unde rândurile, sau chiar articolele, erau scoase de cenzură, redacția lăsa spații albe sau tipărea cuvântul „Cenzurat!”. După februarie 1938, pentru a contracara această practică, cenzura scotea practic textele sau pasajele cenzurate și tipărea altceva, fără spații albe, lăsând impresia cititorului că este textul original.
- La 21 septembrie1939 a avut loc cel de-al doilea asasinat din perioada interbelică al unui prim-ministru în funcție. Armand Călinescu a fost asasinat în timp ce se deplasa de la minister spre casă într-un automobil Cadillac neblindat de către un comando de legionari.
- Justiția arbitrară, de tip medieval, a fost aplicată de Carol al II-lea după asasinarea lui Armand Călinescu în septembrie 1939. În ziua următoare atentatului, asasinii lui Armand Călinescu au fost aduși la locul atentatului și executați în public pentru a fi dați ca exemplu, cadavrele lor fiind lăsate în stradă mai multe zile. Totodată, în toată țara au fost executați – tot ca exemplu – aproximativ 300 de fruntași legionari.

Evaluare/activități de învățare:

1. Menționați, din textul lecției, trei trăsături ale regimului instaurat de Carol al II-lea în perioada 1938-1940.
2. Precizați, conform sursei 1, o asemănare și o deosebire între regimul autoritar și cel totalitar.
3. Identificați, folosind textul lecției, trei practici politice din timpul regimului lui Carol al II-lea care sunt specifice totalitarismului.
4. Analizați cu atenție sursa 2 și menționați principalele atribuții ale regelui, conform Constituției din 1938. Identificați o deosebire față de constituția anterioară?
5. Formulați un punct de vedere referitor la teroarea folosită de regim pentru a elimina opozanții politici, plecând de la textul lecției și de la analiza sursei 4.

Carol al II-lea și oamenii politici ai epocii

Adept al unui stil nou de conducere, transformat într-un regim personal de esență autoritară, Carol al II-lea a fost sprijinit în politica sa de o parte importantă a elitei politice autohtone. Fie că este vorba despre oameni politici care au jucat un rol important și în perioada primilor doi regi, sau de oameni politici noi, promovați de noul suveran, aceștia și-au adus o contribuție importantă la transformările politice, sociale și economice ale perioadei. În mare parte, elita politică era compusă, ca și în perioada 1866-1930, din oameni politici foarte bine pregătiți, educați la școli „înalte" în țară sau în Occident, purtători ai unor calități politice remarcabile.

Iuliu Maniu (1873-1953), om politic important în viața politică a Transilvaniei până în 1918, dar și în România de după Marea Unire, atinge apogeul carierei politice în perioada interbelică. Descendent al unei familii de nobili români transilvăneni, nepot al pașoptistului Simion Bărnuțiu și al memorandistului Iuliu Coroianu, Iuliu Maniu și-a început educația la Blaj. A continuat-o intern la Liceul Reformat din Zalău, unde a deprins valoroasele principii morale. Educația înaltă a făcut-o la Facultățile de Drept din Cluj, Budapesta și Viena, unde a obținut și doctoratul în științe politice. Debutul în viața politică s-a produs în perioada studenției, în 1891 intrând în Partidul Național Român. Ajungând în Comitetul de conducere al acestui partid, a fost ales vicepreședinte în 1905 și a jucat un rol important în Unirea Transilvaniei cu România din 1918. El a fost printre altele autorul Rezoluției de Unire. A fost ales președinte al Consiliului Dirigent, guvernul Transilvaniei, până la integrarea definitivă a acesteia în România. În viața politică a României Mari s-a impus foarte repede, grație virtuților sale remarcabile. Calitatea care l-a consacrat în prim planul politicii românești a fost moralitatea ireproșabilă, motiv pentru care era numit „sfinxul de la Bădăcin", locul copilăriei sale și unde la maturitate se retrăgea pentru relaxare. Iuliu Maniu este cunoscut în conștiința publică drept liderul necontestat al opoziției. În această calitate a dus o luptă neîncetată împotriva asupririi austro-ungare din Transilvania până în 1918, împotriva dominației lui Ion I.C. Brătianu în viața politică a României din anii '20 și împotriva regimului politic impus de Regele Carol al II-lea, în special în perioada monarhiei autoritare (1938-1940). A continuat opoziția față de regimul lui Ion Antonescu și a criticat vehement excesele statului național-legionar. Aceeași poziție fermă a păstrat-o și față de comunizarea României, începută după 1945.

1. Activitatea lui Iuliu Maniu în 1930:

Intuind oarecum caracterul lui, am voit să-mi iau asigurări eficiente pentru a stăvili excesele dintr-o încorsetare deliberată. I-am trimis, încă din 1928, în mod discret, oameni de încredere, pe Popovici și pe Leucuția, care să trateze cu el condițiile revenirii. I-am cerut să se despartă definitiv de Lupeasca. A acceptat. I-am cerut să se reconcilieze cu Principesa Elena, mama copilului său, după ce m-am asigurat de acceptul Principesei. A primit. I-am cerut angajamentul solemn că va domni, fără a încerca să guverneze, că va respecta Constituția, legile țării și statutul civil al casei domnitoare și că va renunța la răzbunări și favoritisme. A acceptat și această condiție. Desigur că asentimentul pe care și l-a dat pentru respectarea condițiilor mele a fost doar formal. Influențat de Lupeasca și de câțiva ciraci care-l cultivau în mod interesat, ca Manoilescu, Gavrilă Marinescu, generalul Dumitrescu și Puiu Dumitrescu, Cesianu, Gatoski și alții, s-a hotărât să revină fără știrea și concursul oficialității, pentru a nu contacta nicio obligație și niciun angajament. Și-a organizat singur și destul de eficient revenirea, cu intenția de a ne pune în fața faptului împlinit, contând, desigur, mai mult pe simpatia de care se bucura în țară, și chiar în armată, despre care era bine informat, contând pe fratele său care i-a fost loial – și puțin și pe complotul minor și destul de pueril, pe care-l încropise cu câțiva militari devotați.

(Corneliu Coposu, *File dintr-un jurnal interzis*, Editura Vremea, București, 2014)

Iuliu Maniu
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

2. Sanda Tătărescu Negroponte despre felul de a face politică al tatălui său

Iuliu Maniu reprezintă un mit care ne face cinste. A fost un om integru, a avut o linie și s-a gândit mai mult la linia aceasta decât la necesitățile țarii. După 23 august erau două feluri de a vedea atitudinea românească. Unul era al lui Maniu – acela de a fi intransigent, de a se sacrifica, de a se autodistruge, dar pentru o linie; al doilea – al tatălui meu, care s-a sacrificat știind foarte bine că va fi criticat, că va fi neînțeles până într-o anumită epocă.

Ce credeți că l-a determinat să accepte colaborarea cu Partidul Comunist?

Convingerea lui era că lupți mai bine din interiorul cetății decât din exterior, că fiind la putere ai în mână anumite pârghii pe care din opoziție nu le ai. O altă obsesie a lui era să-i unească pe toți oamenii politici. Credea că, dacă toată lumea ar fi făcut ca el, ar fi reușit să domine PCR, poate ar fi temporizat lucrurile și poate ar fi influențat mai mult evenimentele politice. Tata însă nu era iubit din cauză că fusese prim-ministrul lui Carol al II-lea.

(*www.jurnalulnațional.com*, 2008)

Fondator al celui de-al doilea mare partid al țării, Partidul Național Țărănesc (1926), Iuliu Maniu și-a propus să se impună pe scena politică a României Mari printr-o „altfel de politică”. Apogeul carierei politice este atins în timpul Regenței (1927-1930) și în primii ani ai domniei lui Carol al II-lea (1930-1940), când Iuliu Maniu a ocupat de trei ori funcția de prim-ministru al României. În primul mandat al său (1928-1930), acordat de Regență, România a evoluat contradictoriu, fiind lovită de efectele crizei mondiale (1929-1933). De numele lui Iuliu Maniu se leagă un imens scandal mediatic al anilor ’30, ca urmare a semnării unui contract nefavorabil pentru statul român cu Uzinele Skoda din Cehoslovacia. În timpul primei guvernări se observă intensificarea curentului carlist, care a dus la întoarcerea fostului prinț moștenitor în țară și proclamarea sa ca rege în 8 iunie 1930. Deși, la început, dintr-o ambiție politică s-a numărat printre susținătorii principelui Carol și a revenirii acestuia pe tron, când noul rege restaurat a încălcat angajamentele morale stabilite și a manifestat tendințe autoritare, nu a ezitat să se opună. Este cazul celui de-al doilea mandat de prim-ministru (iunie – oct. 1930), când, din cauza aducerii Elenei Lupescu în țară și nerespectării „obligamentului moral”, Iuliu Maniu demisionează. Ultima guvernare prezidată de Iuliu Maniu (oct. 1932 – ian. 1933) s-a încheiat ca urmare a „nepotrivirii” punctului său de vedere cu cel al suveranului în privința guvernării. Ruptura totală s-a produs în 1933, moment în care Iuliu Maniu a renunțat și la funcția de președinte al PNȚ, poziționându-se într-o opoziție fermă cu Regele și cu camarila acestuia.

În 1937, Iuliu Maniu, revenit la conducerea PNȚ, participa la pactul de neagresiune alături de Mișcarea legionară, continuând astfel opoziția fermă față de politica suveranului. În momentul instaurării monarhiei autoritare, în februarie 1938, I. Maniu îi spunea, fără echivoc acestuia:

„Majestate, faceți o neiertată greșeală a cărei consecințe sunt incalculabile!" Și, într-adevăr, regimul autoritar carlist se prăbușea atât în interior, cât și sub loviturile vecinilor revizioniști, pierzând în 1940 Basarabia, nordul Bucovinei și N-V Transilvaniei. Față de decizia acceptării Dictatului de la Viena, în Consiliul de Coroană, Iuliu Maniu îl avertiza pe rege: „În politică greșelile se plătesc și se sancționează, ca și în viața de toate zilele", iar peste câteva zile previziunile sale se adevereau și acesta era obligat să abdice. Iuliu Maniu a fost artizanul evenimentelor care au dus la numirea lui Ion Antonescu în fruntea guvernului, la 4 septembrie, precum și la încoronarea noului rege, Mihai, la 6 septembrie 1940. În opoziție a rămas și sub regimul generalului (devenit mareșal) Ion Antonescu până la arestarea acestuia de către Regele Mihai, la 23 august 1944. Iuliu Maniu este cunoscut opiniei publice și pentru atitudinea sa șovăielnică, refuzând de două ori propunerile de a deveni prim-ministru, nedorind astfel să gireze noua formulă politică sprijinită de Moscova. A fost arestat în 1947 de guvernul comunist și condamnat la temniță grea pe viață pentru așa-zisă „trădare națională". A încetat din viață în 1953, la vârsta de 80 ani, în penitenciarul Sighet.

Gheorghe Tătărescu (1886-1957). Descendent al unei familii de boieri din zona Olteniei, Gheorghe Tătărescu s-a născut în familia generalului Nicolae Tătărescu. Beneficiază de o educație pe măsură, începând cursurile secundare la Craiova și continuând cu cele superioare la București. După ce termină studiile Facultății de Drept din capitală, pleacă la Paris, unde își obține doctoratul în științe juridice (1912). Cariera politică și-a început-o în 1919, când este ales deputat din partea Partidului Național Liberal. Ascensiunea politică i-a fost favorizată și de prietenia cu I.Gh. Duca, devenit în 1930 liderul PNL și prim-ministru în 1933. Gheorghe Tătărescu a ocupat însemnate funcții în guvernele liberale, printre care Subsecretar de Stat la Ministerul de Interne, Ministru al Industriei și Comerțului, dar și secretar general al PNL (1931). Totuși, cel care l-a propulsat pe Gh. Tătărescu în prim-planul politicii românești a fost Regele Carol al II-lea. Acesta va promova tineri din toate partidele în dubla sa încercare de a se înconjura de oameni politici loiali și pentru a institui **stilul nou** de conducere.

Gheorghe Tătărescu este prototipul omului politic oportunist, docil, care, după momentul Restaurației, s-a distanțat treptat de șefii săi anticarliști, Vintilă I.C. Brătianu și I.Gh. Duca. Între 1934-1937 ocupă demnitatea de prim-ministru, fiind numit în detrimentul șefului său de partid, Constantin I.C. Brătianu, fapt unic în practica politică românească. Repudiat de foștii colegi de partid, Gheorghe Tătărescu a guvernat eficient în primul mandat și a obținut succese remarcabile, mai ales în plan economic. În afara unor măsuri economice cu efect pozitiv, Gheorghe Tătărescu a aplicat o serie de măsuri de mână forte, dictate de suveran: prelungirea stării de asediu și a cenzurii,

Gheorghe Tătărescu
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

dizolvarea grupărilor politice care atentau la siguranța națională etc. Este binecunoscută expresia „Se face, Majestate!" care traduce întreaga sa guvernare, formulă pe care o adresa ca răspuns la orice solicitare a regelui Carol al II-lea. În 1937, părăsea funcția de prim-ministru în urma pierderii alegerilor organizate de guvernul său, fiind pentru prima dată întâlnită o asemenea situație în politica românească interbelică.

„Guță" Tătărescu, așa cum era alintat de apropiați, a fost un susținător important al regimului de autoritate, instaurat de Carol al II-lea în februarie 1938. Răsplătit pentru loialitatea sa de către rege cu cel de-al doilea mandat de prim-ministru (1939-1940), acesta din urmă a fost marcat prin politici de instituționalizare a regimului autoritar, prin restrângerea drepturilor fundamentale și prin accentuarea crizei interne și externe a României. Părăsea înalta demnitate imediat după cedarea Basarabiei către URSS (28 iunie 1940), ca semn al neputinței sale în această perioadă nefastă. După 23 august 1944, a trecut în tabăra noului regim comunist. În guvernul de la 6 martie 1945 ocupa funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru de Externe. A fost conducătorul delegației României la Conferința de Pace de la Paris (1947). A fost întemnițat pentru o scurtă perioadă, la Sighet și arestul la domiciliu. S-a stins din viață în 1957 la București, la vârsta de 71 de ani.

Constantin Argetoianu (1871-1955), este descendent al unor vechi și influente familii boierești din Muntenia și fiu al generalului Ion Argetoianu, fruntaș al Partidului Conservator. Studiile primare le începe la Craiova, le continuă cu cele secundare la trei colegii renumite din București: „Matei Basarab", „Sfântul Sava" și „Sfântul Gheorghe". Studiile universitare le face la Paris, unde își obține licența în drept și litere și doctoratul în medicină. Își începe cariera ca diplomat, la sfârșitul secolului al XIX-lea, dar o abandonează în favoarea politicii, pe care o găsește mult mai atrăgătoare și profitabilă. Este prototipul omului politic oportunist, traseist și fără principii politice. În toată cariera politică a fost membru a opt formațiuni politice! A început în 1913 cu Partidul Conservator, până în 1918, când l-a cunoscut pe Alexandru Averescu

3. Cu privire la activitatea de memorialist a lui Constantin Argetoianu

Întreaga existență și experiență a memorialistului se reflectă în această reconstituire a unei vieți și a unei epoci. Scrierile rămase inedite atâta vreme au o dublă valoare. În primul rând una documentară, prezentând un interes deosebit în redescoperirea unor decenii de istorie cenzurată și/sau contrafăcută, din perspectiva unui om politic și diplomat aflat mereu în cercurile puterii, informat și capabil de judecăți avizate. În al doilea rând, valoarea memoriilor stă în calitatea scrisului și în temperamentul de literat al autorului, instruit și înzestrat cu simțul cuvântului, abil portretist și înveninat cronicar, implicat afectiv. A rezultat din această sinteză o creație care nu interesează numai istoriografia (politică, a mentalităților, diplomatică), dar și literatura. Acest descendent de boieri olteni duce până în prima jumătate a secolului al XX-lea spiritul cronicarilor munteni, malița lor pătimașă, plăcerea de a observa fără cruțare, nu arareori deformând și șarjând realitatea. El veștejește „mahalagismul", „mizeria morală" a mediilor politice, consemnează compromisuri, trădări, intrigi, descrie în chip foarte subiectiv, dar și – prin aceasta chiar – savuros, o lume colcăind de interese, ambiții, vanitate, rivalități, egoism și pofte, foarte vie și foarte impură, dar fără de care n-ar fi putut trăi. Evadează uneori în lecturi și peisaje, căci are, după cum se vede în notațiile din Egipt, simț poetic și plăcerea fanteziei, dar adevărata lui viață este cea mărunțită într-o agitație politică frenetică, încâlcită, contradictorie. Scrierile lui Argetoianu s-au editat redevenind actuale și interesante prin arta de a sugera, de a impune o imagine, de a surprinde ori de a creiona un tip uman, o personalitate, o categorie morală.

(Academia Română, *Dicționarul general al literaturii române*, vol. I, (A-B), Editura Univers Enciclopedic, București, 2004)

și a subscris la formațiunea creată de acesta, Liga Poporului. De pe această poziție a ajuns ministru al Justiției în guvernul A. Averescu (ianuarie-februarie 1918), iar peste doi ani ministru de Finanțe și deținător al portofoliului Ministerului de Interne în cel de-al doilea guvern Averescu (1920-1921). În 1924 gruparea din Partidul Poporului s-a desprins de sub influența sa și a fuzionat cu Partidul Naționalist-Democrat, condus de Nicolae Iorga, noua formațiune intitulându-se Partidul Naționalist al Poporului. Ambițios și dornic de afirmare, s-a înscris în 1927 în Partidul Național Liberal, cel mai mare partid al țării. A fost ministru al Agriculturii și Domeniilor în guvernul condus de Barbu Știrbey (4 – 20 iunie1927) și în guvernele conduse de Ion I.C. Brătianu și Vintilă Brătianu (1927-1928).

Apogeul carierei politice îl atinge în timpul domniei regelui Carol al II-lea. În prima întâlnire cu noul rege l-a sfătuit pe acesta să instaureze un **regim de mână forte**. Regele l-a menținut în cercul sfătuitorilor săi, iar în 1931 îi acorda un rol important în guvernul de „uniune națională", prezidat de Nicolae Iorga (1931-1932). În fapt, Argetoianu, din funcția de ministru al Internelor, orchestra din umbră directivele regelui, ceea ce i-a făcut pe mulți să afirme cu ironie că „Nicolae Iorga este prim-ministru în guvernul Argetoianu". A dat naștere propriei formațiuni politice în 1932, Uniunea Agrară, devenită, în 1936, Partidul Agrar. Nu a avut succes în alegeri cu acest partid, ceea ce l-a determinat să se apropie tot mai mult de Regele Carol al II-lea pe care-l încuraja deschis pentru instaurarea regimului autoritar. Carierist din fire, ajunge din nou ministru, de data aceasta al Industriei și Comerțului, în guvernul prezidat de patriarhul Miron Cristea (1938-1939). A fost consilier regal și a îmbrăcat uniforma Frontului Renașterii Naționale – partidul unic creat de rege, fiind unul dintre executanții politicii autoritare carliste. A coordonat politica economică a României din postura de președintele al Consiliului Superior Economic și a deținut funcția de președinte al Senatului (iunie 1939 – septembrie 1940). În septembrie 1939 a fost numit prim-ministru pentru două luni, dar nu și-a legat numele de nicio realizare importantă. Odată cu abdicarea regelui Carol al II-lea, la 6 septembrie 1940, a trecut în planul secund al politicii românești. După înlăturarea lui Ion Antonescu, la 23 august 1944, a încercat să revină în viața politică, dar a fost eliminat de comuniști. Întemnițat la penitenciarul din Sighet, s-a stins din viață în 1955, la vârsta de 84 de ani. Au rămas în urma sa *Memoriile politice*, această lucrare fiind o sursă excelentă pentru detaliile din viața politică a României interbelice.

Corneliu Zelea Codreanu (1899-1938) se numără printre cei mai controversați oameni politici din istoria României. Liderul fondator al Mișcării legionare, grupare politică organizată sub diferite denumiri s-a născut în 1899 la Huși, în județul Iași. A cunoscut o educație în spiritul naționalist, absolvind Liceul militar de la Mănăstirea Dealu, iar mai apoi cursurile Școlii Militare de Infanterie de la Botoșani. După Primul Război Mondial, la care participă ca voluntar, se înscrie la Facultatea de Drept din Iași, unde organizează, în 1922, Asociația Studenților Creștini. Exmatriculat din facultate, a plecat în Germania, unde a participat la câteva mitinguri organizate de Hitler și a luat contact cu ideologia nazistă. În 1923 fondează, împreună A.C. Cuza (mentorul său politic și spiritual) Liga Apărării Național-Creștine (L.A.N.C.), prima organizație antisemită din istoria noastră. Încarcerat după asasinarea prefectului de Iași, C. Manciu, achitat la scurt timp, pe motiv de „legitimă apărare", Codreanu se desprinde de L.A.N.C. și înființează în 1927 Legiunea Arhanghelul Mihail. Din acel an, biografia lui Corneliu Zelea Codreanu s-a contopit cu cea a Mișcării Legionare, organizație politică de extremă drepta, pe care a condus-o cu mână forte în calitatea de „Căpitan".

La începutul domniei lui Carol al II-lea, Corneliu Zelea Codreanu atinge apogeul politic, fiind ales în 1931, apoi în 1932, deputat în Parlamentul

României. În 1933, Corneliu Zelea Codreanu întemeiază – ca expresie politică a Mișcării Legionare – Partidul „Totul pentru Țară”, cu o ideologie antisemită și antioccidentală. Ca urmare prim-ministrul liberal I.Gh. Duca îi va interzice participarea la alegeri. Acest fapt va duce la asasinarea lui Zelea de către o echipă de 3 legionari (numiți *Nicadori*) pe peronul gării din Sinaia, în decembrie 1933. Deși a fost considerat responsabil de acest atentat, Corneliu Zelea Codreanu a fost achitat din nou, continuând cu activitatea organizatorică a mișcării, prin diferite activități propagandistice și sociale.

În primii ani ai domniei lui Carol al II-lea, relațiile dintre C.Z. Codreanu și suveran au fost în limite normale. Ulterior, în a doua jumătate a deceniului IV, viziunea și ascensiunea politică a căpitanului legionar s-au intersectat cu planurile regelui Carol al II-lea de instaurare a unui regim autoritar. Refuzând să se supună proiectului carlist, Regele a decis să-l elimine pe C.Z. Codreanu din viața politică. Un motiv era succesul politic obținut în alegerile din decembrie 1937, când Partidul „Totul pentru Țară” s-a clasat pe locul al treilea. În mai 1938, principalii lideri legionari erau arestați sub diferite motive, iar căpitanului Corneliu Zelea Codreanu îi era intentat un proces în urma căruia a fost condamnat la 10 ani de muncă silnică. Moare, asasinat din ordinul regelui Carol al II-lea, alături de cei 13 fruntași legionari închiși anterior (*Nicadorii* și *Decemvirii*) în noaptea de 29/30 noiembrie 1938, în pădurea Tâncăbești.

Corneliu Zelea Codreanu
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

4. Din gândirea lui Corneliu Zelea Codreanu

Poporul nu se conduce după voința lui: democrația… Nici după voința unei persoane: dictatura. Ci după legi. Nu e vorba de legile făcute de oameni. Sunt norme, legi naturale de viață și norme, legi naturale de moarte. Legile vieții și legile morții. O națiune merge la viață sau la moarte după cum respectă pe una sau pe alta din aceste legi… Țelul final nu este viața. (…) Acest moment final, „învierea din morți”, este țelul cel mai înalt și mai sublim către care se poate înălța un neam.

(Cristian Sandache, *Istorie și biografie: Corneliu Zelea Codreanu*, Editura Mica Valahie, București, 2005

Evaluare/activități de învățare:

1. Identificați, în textul de mai sus, două categorii de oamenii politici care au colaborat cu Regele Carol al II-lea.

2. Pe baza informațiilor din studiul de caz, identificați doi oameni politici care s-au opus politicii lui Carol al II-lea și doi oameni politici care au aplicat măsurile acestuia fără să le conteste, menționând câte o măsură politică reprezentativă la fiecare personalitate.

3. Utilizând informațiile din capitolul despre Regele Carol al II-lea și din studiul de caz de mai sus realizați, în aproximativ o pagină, un eseu despre colaborarea politică dintre rege și oamenii politici, în perioada 1930-1940.

4. Realizați, din informațiile primite la acest capitol, o ierarhizare a colaborării oamenilor politici cu Regele Carol al II-lea, pe baza unor criterii stabilite în acest sens.

6. Prăbușirea României Mari – 1940

Anul 1940 are o semnificație aparte în istoria românilor, în primul rând din cauza tragicelor evenimente care au dus în vara acestui an la pierderea unor importante teritorii românești. Pentru instituția monarhică, la nivel de imagine și funcționalitate, anul 1940 înregistrează eșecul unui proiect politic. Ca atare, dincolo de urmările nedorite ale **destrămării României Mari**, evenimentele din acest an demonstrează aspectul falimentar al regimului lui Carol al II-lea, precum și prăbușirea unei imagini dinastice, în condiții externe devenite tot mai nefavorabile.

Contextul extern

În prima parte a celui de-al Doilea Război Mondial, **România s-a declarat neutră**. Evoluțiile militare și politice din Europa au obligat însă România să se apropie de Germania lui Hitler. Capitularea Franței în mai 1940 și izolarea Marii Britanii au produs o **reorientare a politicii externe a României, de adaptare la realități**, adică de orientare principală spre Germania. În acest moment, neutralitatea României a luat sfârșit, fără a se lua în discuție o angajare militară a țării. Împrejurările europene condiționau puternic atitudinea României, ca țară, și a regimului monarhiei autoritare în luarea unor decizii pe plan intern și extern.

Evoluția internă a regimului autoritar

Evoluția politică a regimului de autoritate monarhică a fost în consens cu schimbările europene ale perioadei. Regimul regelui Carol al II-lea continua să promoveze spiritul autoritar, dublat uneori de practici de esență totalitară. Atotputernicia liderului se manifesta contradictoriu: asistăm la justiție arbitrară și la teroare extremă față de liderii Mișcării legionare, în septembrie 1939, pentru ca la începutul anului 1940 să promoveze o **politică de reconciliere națională**, ce îi viza nu numai pe legionari, ci toate forțele politice ale țării oficial, desființate. Astfel, unii membri ai PNȚ, precum Ion Mihalache sau dr. N. Lupu, au acceptat să colaboreze cu Regele, primul primind în aprilie 1940 funcția de consilier regal. Liderii marcanți ai PNȚ și ai PNL, Iuliu Maniu și C.I.C. Brătianu, rămâneau în continuare adversarii reconcilierii, continuând să critice regimul regelui Carol al II-lea.

Măsurile promovate de suveran aduc imaginea unui regim lipsit de coerență politică, dublată de graba luării unor decizii, în concordanță cu evoluțiile externe. Festivismul și manifestările grandioase, specifice regimului autoritar carlist sunt reduse ca intensitate în primăvara-vara anului 1940. Spre exemplu, ziua de 10 mai (Ziua Națională a României în acea perioadă) este sărbătorită într-o atmosferă tensionată, iar ziua de 8 iunie (Ziua Restaurației) este marcată de o mobilizare redusă a cetățenilor, chiar dacă este plină de evenimente care evocă cei 10 ani „glorioși" de domnie.

Regimul politic cunoaște, astfel, o nouă etapă în evoluția sa în vara anului 1940. La 22 iunie 1940 este promulgat decretul-lege pentru transformarea Frontului Renașterii Naționale în Partidul Națiunii, partid unic și totalitar, aflat sub conducerea aceluiași rege și în care erau obligați să se înscrie toți cei ce aveau o slujbă la stat. Este o încercare forțată de a da legitimitate regimului politic din Romania și, totodată, un aspect mai apropiat de cel nazist.

Pierderile teritoriale din vara anului 1940

Evenimentele cele mai nedorite și cu urmări tragice pentru România au venit în urma unor lovituri din exteriorul țării. Statul român era obligat să cedeze, în urma presiunilor externe, o parte însemnată a teritoriului său. La originile primelor cedări teritoriale au stat înțelegerile secrete dintre

Germania și URSS, prin celebrul **pact Ribbentropp-Molotov** (23 august 1939). Astfel, prin notele ultimative din 26-28 iunie, URSS primea Basarabia și Bucovina de Nord, ce însemna 45.000 km pătrați și peste 3 milioane de locuitori în Basarabia, iar în nordul Bucovinei 5.396 km pătrați și aproximativ 500 mii de locuitori.

Pretențiile teritoriale sovietice au fost urmate de cele maghiare asupra Transilvaniei și de cele bulgare asupra Cadrilaterului. România lui Carol al II-lea încearcă o redresare a situației pe plan extern și o apropiere tot mai evidentă de Germania,

Hărți turistice ale Basarabiei: (rusă stânga, 1903), (românească, dreapta,1933)

1. Nota ultimativă a guvernului sovietic din 26 iunie 1940 privind anexarea Basarabiei și a nordului Bucovinei

În anul 1918, România, folosindu-se de slăbiciunea militară a Rusiei, a desfăcut de la Uniunea Sovietică (Rusia) o parte din teritoriul ei, Basarabia, călcând prin aceasta unitatea seculară a Basarabiei, populată în principal cu ucraineni [...] Acum, când slăbiciunea militară a URSS a trecut în domeniul trecutului, iar situația internațională care s-a creat cere rezolvarea rapidă a chestiunilor moștenite pentru a pune în fine bazele unei păci solide între țări, *URSS consideră necesar și oportun ca în interesele restabilirii adevărului să pășească împreună cu România la rezolvarea imediată a chestiunii înapoierii Basarabiei Uniunii Sovietice.[...]*

Guvernul URSS propune guvernului regal al României:

1. Să înapoieze cu orice preț Uniunii Sovietice Basarabia;

2. Să transmită Uniunii Sovietice partea de nord a Bucovinei cu frontierele sale potrivit cu harta alăturată.

Guvernul sovietic își exprimă speranța că guvernul român va primi propunerile de față ale URSS și că aceasta va da posibilitatea de a se rezolva pe cale pașnică conflictul prelungit dintre URSS și România.

Guvernul sovietic așteaptă răspunsul guvernului regal al României în decursul zilei de 27 iunie curent.

(Bogdan Murgescu – coord., *Istoria României în texte*, Editura Corint, București, 2001)

2. Consiliul de Coroană de la București, 27 iunie 1940 acceptă cedarea Basarabiei – Însemnări din jurnalul regelui Carol al II-lea

Joi, 27 iunie, ora 20.

Consiliul are loc și am ieșit din el amărât și dezgustat, toți acei care făceau pe eroii la prânz s-au dezumflat. Numai 6 voturi, din cei 26 prezenți, am fost pentru rezistență. Numele lor merită să fie înscrise cu litere de aur în cartea demnității românești: Nicolae Iorga, Victor Iamandi, Silviu Dragomir, Traian Pop, Ștefan Ciobanu, Ernest Urdăreanu. Toți ceilalți, cu oareșicare nuanță, au fost pentru acceptarea ultimatumului. [...]

Discuții mai îndelungate au fost inutile, deci am încheiat Consiliul printr-o scurtă cuvântare, în care am spus că este ziua cea mai dureroasă a vieții mele, această zi în care trebuiam să mă bucur că fiul meu și-a trecut bacalaureatul. Că consider că se face o mare greșeală de a ceda fără nicio rezistență, aproape un sfert din țară, dar mă văd copleșit de avizul marii majorități a acelora cărora le-am cerut sfatul. Am plecat fără a mai da mâna cu nimeni, adânc amărât și convins că urmările celor hotărâte vor fi foarte rele pentru țară, chiar dacă, cum crede Argetoianu, foarte curând vom recăpăta ce am pierdut.

(Carol al II-lea, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice, vol. II, 1939–1940*, Casa de editură și presă „Șansa”, București, 1996)

Semnarea Pactului Ribbentropp-Molotov, 23 august 1939 (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

la 1 iulie 1940 guvernul român renunțând la garanțiile anglo-franceze. La 4 iulie 1940, progermanul Ion Gigurtu, cunoscut pentru simpatiile sale pentru Axă (alianța politico-militară dintre Germania, Italia și Japonia), este numit prim-ministru, în speranța că Germania va apăra România de noile pretenții teritoriale. Lipsa evidentă de reacție a regimului carlist la cedările față de sovietici a încurajat pretențiile maghiare și bulgare. Aceștia au adresat cereri ultimative României, în condițiile în care Hitler îi cerea, printr-o scrisoare, regelui Carol al II-lea să înceapă urgent negocieri și să accepte pretențiile lor.

Ion Gigurtu (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Tratativele cu Ungaria, purtate la Turnu-Severin, nu au ajuns la niciun rezultat. Pretențiile maghiare erau exagerate iar România a acceptat doar soluția unui schimb de populații și aplicarea criteriului etnic la trasarea granițelor. Tratativele cu Bulgaria, purtate la Craiova, au fost finalizate la 24 august cu un acord între cele două state, **România acceptând să retrocedeze cele două județe din Cadrilater** – Caliacra și Durostor. În aceste condiții, la 27 august 1940 Hitler a intervenit și a trasat noua graniță între România și Ungaria, comunicată

imediat miniștrilor de externe ai Germaniei și Italiei, Ribbentrop și Ciano, reuniți la Viena. Prin **Dictatul de la Viena**, semnat în ziua de **30 august 1940**, România era obligată să cedeze Ungariei un teritoriu de 42.360 de km pătrați din N-V Transilvaniei, cu o populație de peste 2,6 milioane de locuitori, dintre care peste jumătate români.

România pierde astfel în vara anului 1940, în urma cedărilor prezentate mai sus, peste 33% din teritoriu și tot atât din populație, adică aproximativ 100.000 km pătrați și aproape 7 milioane de locuitori. Consecințele acestor evenimente au fost nefaste pentru regimul condus de Regele Carol al II-lea.

Prăbușirea regimului lui Carol al II-lea

În vara anului 1940 situația țării era gravă. Teritorial, România Mare se prăbușise, iar din punct de vedere economic situația se înrăutățea continuu. Casa Regală afișa o imagine ce contrasta realităților țării, iar Regele Carol al II-lea era unul dintre cei mai prosperi români. Viața luxoasă a suveranului, corupția din jurul său, camarila condusă de Elena Lupescu sunt realități ale perioadei, iar opinia publică critica măsurile sale. Politic și instituțional, România lui Carol al II-lea era puternic divizată și lipsită de unitate. Partidele politice erau desființate, guvernul și Parlamentul aservite, iar armata era demoralizată. În ciuda efortului pentru realizarea unui consens național, regimul nu reușise decât să dezbine. Acestea sunt câteva dintre argumentele pentru care Regele Carol al II-lea a fost considerat principalul vinovat de dezastrul național la sfârșitul verii anului 1940.

Consecințele dezastrului național s-au răsfrânt asupra regimului politic condus de rege. Convins că mai poate salva ceva din regimul său, Carol al II-lea oferă la 4 septembrie 1940 mandatul de prim-ministru **generalului Ion Antonescu, un om de mână forte**. Acesta condiționează mandatul de învestirea sa cu puteri depline, ceea ce și obține a doua zi după numire, iar la 6 septembrie 1940 regele sub presiune renunță la tron în favoarea fiului său, Mihai. **Imaginea salvatorului**, așa cum a fost propagată ea

Delegații României privesc harta ce cuprinde teritoriile cedate prin Dictatul de la Viena din 1940
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

în cei 10 ani de domnie, era înlocuită cu **cea a vinovatului pentru dezastrul național din anul 1940**. Carol al II-lea părăsea tronul și țara pentru un lung exil, din care nu a mai revenit vreodată.

Carol al II-lea – în sprijinul culturii

Perioada domniei lui Carol al II-lea este o perioadă în care democrația a fost înlăturată. Monarhul a căpătat un rol neobișnuit de activ în viața politică românească, culminând cu instaurarea regimului autoritar. Anul 1938 a fost cel mai bun an al economiei românești din prima jumătatea a secolului XX. Pe lângă nivelul înalt de dezvoltare economică atins, România cunoaște în decada 1930-1940 și o înflorire culturală semnificativă.

Regele a încurajat, sprijinit și finanțat proiecte culturale, fie direct, fie indirect, prin oamenii de cultură sau organisme culturale. Un exemplu îl reprezintă activitatea „Fundațiilor Culturale Regale", prin care Regele a conceput și a pus în practică cea mai amplă strategie de dezvoltare culturală pe care a cunoscut-o România până la acea vreme. În 1937 Carol al II-lea a concentrat cele patru Fundații Regale existente („Fundația Carol I", cu sediul la București, „Fundația Ferdinand I", cu sediul la Iași, „Fundația Carol al II-lea", cu sediul la Cluj și „Fundația Principele Carol") într-o singură fundație cu numele „Fundația Regală Regele Carol al II-lea". A fost înființată „Revista Fundațiilor Regale", publicație lunară în care se publicau articole despre cultură, literatură și artă românească autentică, beneficiind astfel de colaborarea celor mai de seamă scriitori, critici, istorici literari și savanți ai vremii.

Carol al II-lea s-a preocupat intens și de accesul la cultură al tuturor cetățenilor, indiferent de mediu de proveniență. Încercând să promoveze o imagine nouă, deseori suveranul era prezentat ca suveran „al tinerilor și țăranilor", patronând astfel construcția a peste 2.000 de cămine culturale

3. Venituri și cheltuieli la curtea regelui Carol al II-lea

…În perioada 1930-1940, Casa Regală, implicit Regele Carol al II-lea, a beneficiat de sume importante de bani, pe care le-a gestionat în primul rând pentru a obține câștiguri cât mai substanțiale. De aceea în momentul abdicării, Regele Carol al II-lea dispunea de o avere considerabilă mobilă, imobilă, depozite în numerar la bănci și societăți. De exemplu, situația monezilor străine de care dispunea Regele la 30 iunie 1940 era următoarea: […] în țară dispunea de depozite în numerar la bănci și societăți precum Banca Românească, Bank of Roumania Ltd. București, Fabrica de Hârtie-Bușteni, Banca de Credit Român, Fabrica de postav-Azuga, în valoare de 11.273.681 lei, iar în străinătate dispunea de depozite în numerar la bănci precum: Credit Suisse Zurich, Deutsche Bank Berlin, Konversionkasse Berlin, Bank of Roumania Ltd. Londra, Westminster Bank Ltd. Londra, The Chase National Bank New York, în valoare de 72.705.413 lei. Așadar, la 30 iunie 1940, Regele Carol dispunea de un numerar la bănci și societăți din țară și din străinătate în valoare totală de 83.979.094 lei. […]

[…] Regele Carol al II-lea nu a făcut altceva decât să profite din plin de pe urma statului, care a contribuit la sporirea averii sale prin subvenții, scutirea de plata taxelor vamale, întreținerea palatelor regale, dobândirea ilegală a unor imobile, terenuri și obiecte de uz personal, acordarea de devize de către Banca Națională a României etc. Această atitudine a regelui a fost susținută de cei din jurul său (camarila), în timp ce instituțiile statului nu au avut curajul de a respinge pretențiile regelui, mulțumindu-se să devină sponsori ai persoanei sale.

(Ștefania Ciubotaru, *Viața cotidiană la curtea regală a României 1914-1947*, Editura Cartex, București, 2011)

4. Iuliu Maniu despre abdicarea lui Carol al II-lea

Cauza abdicării este concepția sa generală de domnie autoritară, fără ideal, fără moralitate și busolă sigură, în continuă oscilație oportunistă. Regele Carol al II-lea s-a dovedit incapabil de a conduce țara și mai ales de a o reface după dezastrul în care a împins-o.

(„Universul", nr.252 din 13 septembrie 1940)

5. **Pierderile teritoriale din vara anului 1940:**

(Nicolae I. Diţă, Niculae Cristea, *Istoria Românilor. Atlas comentat*, EDP, Bucureşti, 2014)

săteşti. Printre realizările sale se numără şi expoziţiile anuale ale satului românesc, editarea colecţiilor populare de cărţi religioase, a colecţiei *Cartea satului*, precum şi a numeroasele proiecte culturale desfăşurate de **Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Carol al II-lea"**. Tot în domeniul cultural, menţionam şi înfiinţarea „Colecţiei Scriitorilor Români Contemporani", sugerată de către Carol al II-lea, şi a Bibliotecii de Filosofie Românească. Intervenţia culturală a regelui Carol al II-lea s-a făcut simţită prin înfiinţarea **Muzeului etnografic de la Cluj** şi a celebrul **Muzeu al Satului din Bucureşti**, operă a marelui sociolog Dimitrie Gusti.

Dicţionar

- *neutralitate* = atitudine de neintervenţie a unui stat într-un conflict militar.
- *notă ultimativă* = act diplomatic trimis de un stat către un alt stat în care se solicită rezolvarea urgentă a unei probleme.
- *dictat* = act inechitabil prin care un stat sau mai multe state impun altui stat anumite condiţii (politice, economice, militare etc.), forţându-l să le accepte.

Cronologie

1939, 6 septembrie – România și-a proclamat neutralitatea la începutul celui de-al Doilea Război Mondial.
1940, 22 iunie – Frontul Renașterii Naționale se transformă în Partidul Națiunii.
1940, 26-28 iunie – URSS adresează notele ultimative României prin care sunt cedate Basarabia și Bucovina de Nord.
1940, 16-24 august – tratativele româno-maghiare de la Turnu Severin sunt încheiate fără rezultat în privința pretențiilor maghiare asupra Transilvaniei.
1940, 19-24 august – tratativele româno-bulgare, desfășurate la Craiova, prin care România cedează Cadrilaterul Bulgariei.
1940, 30 august – Dictatul de la Viena. România pierde în favoarea Ungariei Transilvania de Nord-Vest, teritoriu locuit în majoritate de români.
1940, 4 septembrie – Regele Carol al II-lea îl numește pe generalul Ion Antonescu prim-ministru.
1940, 5 august – Carol al II-lea îl învestește cu puteri sporite pe generalul Ion Antonescu.
1940, 6 august – Carol al II-lea renunță la tron în favoarea fiului său, Mihai, care devine pentru a doua oară rege. Puterea în stat aparținea, de fapt, prim-ministrului Ion Antonescu, numit „Conducător" al Statului Român.

Curiozități istorice

- Regele Carol al II-lea a fost ținta unui atentat eșuat în ziua de 7 septembrie1940 la plecarea sa din țară. Acesta se deplasa cu un tren special, pus la dispoziție de guvern, iar la ieșirea din țară un grup de legionari a tras focuri de armă asupra trenului regal, dar nu a reușit să-l oprească.
- După plecarea din țară fostul rege nu și-a mai văzut niciodată fiul, pe Regele Mihai, și nici nu a mai ajuns în România până la decesul său din aprilie 1953.

Evaluare/activități de învățare:

1. Menționați contextul extern în care au loc cedările teritoriale ale României.
2. Precizați, conform sursei 1, un motiv pentru care URSS trimisese cererile din nota ultimativă din 26 iunie 1940.
3. Identificați, folosind textul lecției și sursa 4, trei măsuri politice ce îi sunt imputate regelui Carol al II-lea și care au dus la eșecul proiectului său politic.
4. Menționați, folosind textul lecției și harta din sursa 5, teritoriile pierdute de România în 1940.
5. Formulați un punct de vedere referitor la situația economică a Casei Regale și a regelui Carol al II-lea, plecând de la textul lecției și de la analiza sursei 3.

Carol al II-lea și Elena

Cea mai controversată personalitate monarhică, Regele Carol al II-lea a fost primul copil al regelui Ferdinand I (1914-1927) și al reginei Maria. Primul Hohenzollern născut în România (Sinaia, 3/16 octombrie 1893), botezat creștin-ortodox, a avut parte de o educație pe măsura statutului său – de moștenitor al Coroanei – în special în timpul domniei bunicului său, Carol I.

A absolvit în 1909 Școala de Ofițeri din București și a fost înaintat la gradul de sublocotenent. După susținerea bacalaureatului în anul 1912, este trimis să studieze la Academia Militară din Potsdam.

În septembrie 1914, în urma decesului regelui Carol I, coroana României revine tatălui său Ferdinand, iar Carol devine **prinț moștenitor**. Două luni mai târziu, prințul Carol devine senator de drept în Reprezentanța Națională și ia contact cu politica românească.

În timpul Primului Război Mondial, este ofițer în armata română. În 1918 dezertează de pe front și se căsătorește cu Zizi Lambrino la Odessa, renunțând pentru prima dată la calitatea de prinț moștenitor. Căsătoria este anulată de guvernul român în anul 1919 și nu produce efecte dinastice, deși Carol a păstrat legătura cu aceasta. În vara anului 1919 renunță pentru a doua oară la calitatea de prinț moștenitor și recunoaște paternitatea copilului pe care Zizi Lambrino avea să-l nască în ianuarie 1920, botezat Mircea Grigore.

La începutul anului 1921, după o călătorie de câteva luni în jurul lumii, aranjată de mama sa – regina Maria, prințul Carol o cunoaște pe principesa Elena a Greciei. Căsătoria lor s-a oficializat pe 10 martie 1921 la Atena, iar la 25 octombrie același an s-a născut principele Mihai, viitorul rege al României.

La 28 decembrie 1925, **principele Carol renunță pentru a treia oară la toate drepturile la Tronul României** și pleacă în Franța alături de noua iubită, Elena Lupescu. Regele Ferdinand îl dezmoștenește, iar acesta își ia numele de **Carol Caraiman**. În 1927, la moartea regelui Ferdinand, fiul său Mihai I devine rege, dar – fiind minor – era reprezentat de o Regență în conducerea statului.

Regența era o instituție provizorie și fără rezultate notabile în funcționarea sa, iar pe fondul crizei economice mondiale începute în 1929, viața politică românească era tensionată și confuză. Din autoexil, Carol dădea semne de interes față de tronul pe care-l părăsise. În noaptea de 6 iunie 1930 sosește în țară, după aproape 5 ani petrecuți ca simplu cetățean.

În ziua de 8 iunie 1930, **Parlamentul României îl proclamă pe Carol al II-lea ca rege al României**. Prin acțiunile sale și-a detronat propriul fiu – Mihai, care a primit titlul onorific de **Mare Voievod de Alba Iulia**.

Ca rege, Carol al II-lea (1930-1940) a fost o personalitate cu lumini și umbre. Probabil cel mai inteligent dintre regii României, Carol al II-lea era înzestrat cu un excelent har oratoric și cu multă charismă, fiind un monarh căruia i-a plăcut „meseria de Rege". Avea în plus o bună stăpânire

1. Personalitatea regelui Carol al II-lea:

A fost, dintre regii României, cel care a avut cele mai mari calități și cele mai multe defecte; și una, și alta, așadar, nu doar cele mai multe defecte! Moștenise destule trăsături de la mama sa. Era, ca și ea, voluntar și autoritar, Avea, ca și ea, capacitatea de a se apropia de oameni, punându-se la nivelul fiecăruia; cu totul altfel decât distantul Carol I sau timidul Ferdinand; a reușit, mai mult decât ei, să devină cu adevărat un rege popular. Schimbarea radicală din timpul lui Ferdinand, la un plus de autoritate, depășind chiar poziția dominantă pe care o avusese la vremea lui Carol I. Lui Carol al II-lea nu i-a ajuns să fie un arbitru, oricât de influent; a vrut neapărat să fie un conducător.

(Lucian Boia, *Suveranii României. Monarhia, o soluție?*, Editura Humanitas, București, 2014)

a chestiunilor militare, legislative și administrative. Era, totodată, personalitatea regală plină de vicii și porniri autoritare. În timpul domniei lui s-a dezvoltat un adevărat **cult al personalității**: Regele Carol al II-lea își dorea să fie creatorul unei „noi Românii", al unei „Românii veșnice", care-și trăgea vitalitatea din elemente autentice ale poporului român. De aceea, se considera „rege al tineretului" (mai ales prin instituția Străjeriei, al cărei șef era!), „Rege al țăranilor" și un „Voievod al culturii". A știut să sprijine valorile reale ale culturii române, prin intermediul Fundației pentru Literatură și Artă „Regele Carol al II-lea", care investea în acest domeniu, acorda premii, burse și publica opere importante ale scriitorilor români. Acum s-au afirmat cele mai mari nume românești din cultură și știință în sec. XX: Emil Cioran, George Enescu, Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Constantin Brâncuși, Tristan Tzara, George Emil Palade și alții. Tot în acești ani a strălucit marele diplomat Nicolae Titulescu. Economia țării a cunoscut în anii ‘30 cea mai mare dezvoltare din perioada interbelică.

În februarie 1938, **Carol al II-lea instaurează un regim personal**, o monarhie autoritară, care era „în acord" cu schimbările politice din Europa. Este o perioadă de declin total pentru România, iar în 1940 țara era izolată pe plan extern în urma capitulării Franței și izolării Marii Britanii. În vara acestui an, România este obligată să cedeze din teritoriile sale vecinilor revizioniști. În fața acestui dezastru național datorat propriilor erori din politica internă, Regele Carol al II-lea a fost forțat de generalul Ion Antonescu, să abdice în favoarea fiului său Mihai, la 6 septembrie 1940.

A plecat pentru a doua oară în exil, la 7 septembrie 1940. Carol al II-lea a locuit, pentru un timp, în Statele Unite, Mexic și Brazilia. Aici s-a căsătorit cu Elena Lupescu la 7 iulie 1947. În 1947, cei doi s-au stabilit în Portugalia, unde au rămas până la moartea regelui Carol al II-lea, survenită la 3 aprilie 1953. A fost înmormântat în cimitirul regal al mănăstirii San Vincente din Lisabona, însă la funeraliile sale nu a participat niciun reprezentant al Familiei regale a României. De fapt, Regele Mihai și Regina Ana nu l-au mai

2. Despre Carol al II-lea:

Carol al II-lea rămâne în istoria modernă a României în primul rând ca personajul responsabil pentru sfârșitul democrației interbelice. După alegerile din 1937, Carol al II-lea a refuzat convocarea Parlamentului, chiar dacă legea electorală în vigoare permitea și distribuirea mandatelor și alcătuirea unei formule guvernamentale care să reflecte votul cetățenilor din acel moment. Cred că distrugerea voită a sistemului democratic rămâne punctul esențial al carierei sale. Nu diferitele atitudini politice pe care le-a asumat în privința partidelor, sau a unora dintre personajele epocii, ci această voință de a distruge democrația cred că reprezintă gestul fundamental pentru care manualele de istorie îl vor menționa…

(Cristian Preda, *Un adversar al parlamentarismului și democrației,*în„Revista 22", februarie2003)

Elena Lupescu
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

întâlnit niciodată, după căsătoria lor din 1948. La fel, niciunul dintre copiii regelui Mihai nu și-a întâlnit vreodată bunicul.

În 2003, rămășițele pământești ale fostului rege Carol al II-lea au fost aduse în țară și se află astăzi depuse într-o capelă a Mănăstirii Curtea de Argeș.

Principesa Elena s-a născut în 2 mai 1896 la Atena, fiind fiica regelui Constantin I al Greciei și a principesei Sofia a Prusiei. A fost cea de-a doua soție a prințului moștenitor Carol, devenit mai târziu rege. Căsătoria lor, oficiată pe 10 martie 1921 la Atena. A fost singura acceptată de familia regală și guvernul român, ca fiind conformă cu statutul oficial al membrilor Casei regale. Nunta principesei Elena cu prințul Carol a avut loc în decurs de o săptămână și concomitent cu nunta principesei Elisabeta (sora prințului Carol) cu prințul George al Greciei (fratele principesei Elena). În același an, la 25 octombrie, s-a născut copilul lor, Mihai – devenit ultimul rege al României.

Căsătoria sa cu prințul Carol a fost întreruptă de facto în 1925, când acesta a decis să părăsească țara alături de noua iubită, Elena (Magda) Lupescu și să se stabilească în Franța. Divorțul oficial a fost pronunțat în 1928, iar principesa Elena s-a ocupat constant de educația fiului ei, devenit prinț-moștenitor al Tronului și apoi rege-minor (1927-1930).

În 1930, o dată cu reîntoarcerea lui Carol și proclamarea sa ca rege, Elena a avut de înfruntat autoritatea excesivă a fostului soț, care a obținut controlul legal asupra fiului lor Mihai. Permanent obstrucționată în a se implica în educația fiului, principesa Elena a luat decizia să părăsească România (1932) și s-a stabilit la Florența, fiindu-i permisă vizitarea fiului timp de două luni în fiecare an.

În septembrie 1940, după abdicarea regelui Carol al II-lea și proclamarea lui Mihai ca rege, Ion Antonescu, Conducătorul statului român, i-a cerut să se întoarcă în țară, primind titlul de

Regina Mamă Elena în anul 1924
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

3. Despre principesa Elena a Greciei:

În adolescență părea să fie absolut sigură că, având atâtea rude încoronate, ea era sortită unei vieți strălucite și senine de regină, soție de rege. Dar, Destinul a decis altfel… Întotdeauna, exceptând perioadele de exil, ea s-a aflat pe treptele unui tron. Odată i s-a spus că viața ei seamănă cu povestea Cenușăresei, dar inversată și repetată întruna. Pentru că, în cazul ei, povestea nu s-a sfârșit ci a început cu fericirea, când mica prințesă din palatul părinților ei adorați (prințul moștenitor și prințesa moștenitoare ai Greciei), petrecea ore fericite, jucându-se fără griji, sub cerul însorit al Atenei.

(Arthur Gould Lee, *Elena, Regina-mamă a României*, Editura Humanitas, București, 2000)

„Regină-mamă” și apelativul „Majestate”. A devenit în perioada 1940-1947 cel mai apropiat consilier și confident al regelui Mihai și s-a implicat în campanii sociale. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, prin activitatea sa a salvat viețile multor evrei.

După abdicarea forțată a regelui Mihai la 30 decembrie 1947 și plecarea sa în exil, **Regina-mamă Elena a urmat soarta fiului ei**, trăind la Florența. În ultimii ani s-a mutat, din cauza sănătății, la Lausanne, apoi la Versoix, fiind aproape de fiul său, și de familia lui. S-a stins din viață la Lausanne în data de 28 noiembrie 1982, la vârsta de 86 de ani.

Carol al II-lea și soția sa, Elena
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Evaluare/activități de învățare:

1. Plecând de la informațiile din lecție și din sursa 1 identificați două calități și două defecte ale prințului Carol/regelui Carol al II-lea.
2. Menționați din sursa 2 o caracteristică importantă a imaginii regelui Carol al II-lea.
3. Caracterizați pe baza lecției și a sursei 3 personalitatea Reginei-mame Elena.
4. Realizați, pe baza informațiilor din manual și a celor trei surse, un scurt portret al cuplului Carol al II-lea – principesa Elena.

REGELE MIHAI I AL ROMÂNIEI – UN TÂNĂR ÎN FAȚA PERICOLELOR

Regele Mihai, Petru Groza și Lucrețiu Pătrășcanu în Parlamentul de la București în 1946
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

1. Un copil pe tronul țării. Marele Voievod de Alba-Iulia

Prin ipostazele instituționale de care a fost legat, Mihai I aduce o imagine cu totul aparte asupra Monarhiei române: *Rege-copil* (1927) în urma decesului bunicului său regele Ferdinand și a renunțării tatălui său (perioada Regenței); *Mare Voievod de Alba-Iulia* (1930) ca urmare a revenirii pe tron a tatălui său, devenit regele Carol al II-lea; la 6 septembrie 1940, regele Carol al II-lea renunță la tron în favoarea fiului său și Mihai devine pentru a doua oară rege.

Un copil pe tronul țării

La moartea regelui Ferdinand (20 iulie 1927) prerogativele regale s-au transmis în mod oficial moștenitorului tronului, nepotului său, Mihai. De facto ele au fost preluate de o Regență asigurată de Principele Nicolae – unchiul său, patriarhul Miron Cristea și Gheorghe Buzdugan – președintele Înaltei Curți de Casație. Având o vârstă fragedă (aproape 6 ani), Mihai a fost surprins de această ipostază încă din momentul încoronării sale din Parlament, survenită în aceeași zi cu decesul bunicului său. Titulatura de *Majestate*, cu care era apelat Regele-copil, era străină universului copilăriei sale. De treburile țării se ocupau cei trei oameni din Regență, dar în multe cazuri prezența fizică a regelui minor era necesară.

Perioadă 1927-1930 a reprezentat o postură formală a domniei regelui Mihai și o etapă unică în istoria Monarhiei române. În toată această perioadă, Regele-copil s-a aflat în grija mamei sale, principesa Elena, și a bunicii din partea tatălui, regina Maria. Lipsit de o veritabilă afecțiune familială, regele-minor a beneficiat în schimb de o educație aleasă, după sistemul englez. Își începe școala primară la Castelul Peleș din Sinaia, reședința de vară a familiei regale. Pe lângă școală regele minor se dedică și altor activități, petrecându-și timpul în preajma automobilelor care va fi una din marile sale pasiuni. Fiind doar un copil, regele nu putea participa la adoptarea deciziilor politice, dar era adus de multe ori la momente festive cum ar fi: deschiderea lucrărilor Parlamentului, vizite oficiale, defilarea din ziua de 10 mai, etc.

Regele Mihai al României, 1927
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Mare Voievod de Alba-Iulia

În 6 iunie 1930, Carol Caraiman, tatăl regelui minor, se întoarce pe neașteptate în țară. La scurt timp, pe 8 iunie, are loc *Restaurația*, eveniment ce simbolizează în fapt detronarea propriului fiu

1. Regele Mihai despre pasiunea sa pentru automobilism:

Vara 1928 […] când aveam vreo 7-8 ani, tot la Mamaia. Într-o zi am plecat singur cu un Willys Knight, o mașină de serviciu mai mică, în care m-am putut instala la volan. Când s-a constatat că am dispărut, toată lumea a intrat în panică. Până la urmă m-au găsit pe plajă [la Mamaia].

(A. Săvulescu, *Regele Mihai. Automobilist. Mecanic. Pilot profesionist,* Editura Humanitas, București, 1996)

din poziția cea mai înaltă în stat. Noua situație crea o imagine dificilă instituției monarhice și pentru faptul că nu se putea face dintr-un rege, fie el și copil, un prinț obișnuit. Ca atare, s-a găsit pentru acel moment o formulă de compromis, acordându-i-se lui Mihai titlul de *Mare Voievod de Alba-Iulia*.

Perioada 1930-1940 reprezintă o nouă etapă în viața personajului regal, Marele Voievod Mihai fiind de data aceasta în grija oficială a tatălui său și supus unei educații diferite de prima etapă a vieții. A fost nevoit să suporte îndepărtarea mamei sale din țară, întrate în dizgrația noului suveran. Sub tutela tatălui său, regele Carol al II-lea, Mihai și-a pierdut treptat din programul ordonat de viață dobândit în perioada anterioară și i-a fost impusă o educație tipic românească.

Paralel cu educația primită la Palat, Marele Voievod a urmat un curs de pregătire militară specifică, pe care l-a început la vârsta de 12 ani și pe care l-a finalizat la împlinirea vârstei de 16 ani. În urma absolvirii lui a devenit sublocotenent al Batalionului 1, Vânători de Munte. Educația formală se împletea și cu obligațiile calității de moștenitor la tron, fapt care impunea participarea la evenimentele oficiale și culturale ale epocii.

2. Regele Mihai despre Restaurația din iunie 1930

Mama privea pe fereastră într-o stare de agitație extremă. Deși stătea cu spatele la mine știam că plânge. Iar acolo, așezat călare pe un scaun, se afla un bărbat pe care nu îl cunoșteam. Înalt, arătos și cu o mustață scurtă. Tatăl meu. M-a privit îndelung, apoi m-a luat în brațe, strângându-mă foarte tare. Mă simțeam prizonierul lui… Nu știam că avea să urmeze cea mai rapidă lovitură de stat din istorie.

(Majestatea Sa Regele Mihai al României, *O domnie întreruptă. Convorbiri cu Philippe Viguié Desplaces*, Editura Libra, București, 1995)

Regele Carol al II-lea și Mihai, Mare Voievod de Alba Iulia (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Educația și programul impus de rege erau concepute astfel încât Marele Voievod să deprindă cât mai multe însușiri ale unui potențial rege.

Viața politică a perioadei nu l-a pasionat și nici interesat prea mult pe Mihai până în 1940. Deși tânărul Voievod îl seconda în multe dintre acțiunile sale, regele Carol al II-lea nu s-a preocupat să-l implice prea mult pe fiul său în problemele de stat ale vremii, fiind convins că rolul său în politică nu e de actualitate și ține de un viitor îndepărtat. Sursele media și propaganda prezentau, uneori în detaliu, aspecte din viața Marelui Voievod, nu doar cu prilejul evenimentelor oficiale, aspecte din spațiul privat fiind publice. Oamenii de rând puteau să vadă multiplele calități ale vlăstarului regal, pasiunile sale pentru mecanică și automobilism, participarea la partide de vânătoare alături de rege, plimbările alături de membri familiei regale și alte activități recreative. Socializarea cu oamenii simplii, element specific consensului politic gândit de Carol al II-lea, avea menirea de a apropia Coroana de popor, iar Marele Voievod a devenit în scurt timp un personaj foarte

3. Scrisoarea adresată de Carol al II-lea generalului Nicolae Condeescu, Ministrul Armatei, prin care îi solicita înscrierea fiului său la Liceul de la Mânăstirea Dealu

Scumpul Nostru Ministru Al Armatei,

Tradiția creată de Regele Carol I, ca principii României, în decursul anilor lor școlari, să fie înscriși în controalele unui liceu militar, doresc să o urmez și EU. În consecință, veți însuma, Domnule ministru, pe iubitul MEU fiu, Măria sa Mihaiu, Mare Voievod de Alba Iulia în controalele Liceului Militar „N. Filipescu" de la Mănăstirea Dealu, pe ziua de 25 octombrie, când împlinește 9 ani.

Prin aceasta doresc ca legătura ce există între Dinastie și Oștire, să fie întărită încă mai mult și că El chiar din copilărie să simtă mândria de a purta haina ostașilor, grație credinței căreia marii Mei înaintași au putut înfăptui independența și unirea tuturor Românilor, sub o singură coroană.

Iubite Domnule Ministru, să credeți în sentimentele Mele de dragoste.

Ss/Carol

Sinaia, 5 octombrie 1930

(„Monitorul Oficial", nr. 238 din 10 octombrie 1930)

Marele Voievod de Alba Iulia și colegii de clasă susținând examenul de maturitate, 1940
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

cunoscut și iubit. Activitățile publice și private la care participa Marele Voievod aveau un rol deosebit pentru suveranul României. Apogeul a fost atins în anii monarhiei autoritare (1938-1940), regele Carol al II-lea construind imaginea unei Monarhii ce se dorea a fi foarte aproape de omul de rând.

Dicționar

- *Mare Voievod de Alba-Iulia* = titlul creat adhoc de Regele Carol al II-lea și atribuit lui Mihai I în 1930. Era un titlu onorific care trebuia să mascheze această detronare.

4. Despre Clasa palatină și elevii ei

Școala Palatină (1932-1940) a fost prezentată în numeroase imagini, inclusiv în buletine de știri filmate și difuzate internațional. În fotografii, Mihai apare la orele de desen, de matematică, de istorie sau de pian. Educația Principelui Moștenitor al României a stat în atenția jurnaliștilor și a scriitorilor epocii, astfel încât putem beneficia astăzi de momente inedite consemnate atât pe peliculă, cât și în scris… În vara anului 1934, ziarele scriau despre prezența Regelui Carol al II-lea, alături de Dimitrie Gusti, directorul Fundației Principele Carol, Angelescu, ministrul Școlilor și întreg corpul profesoral la examinarea finală a clasei Marelui Voievod de Alba Iulia. Componența acestei clase demonstra dorința Regelui de a-și forma succesorul într-un mediu, care să reflecte structurile sociale și diferitele zone ale României reîntregite…

(Diana Mandache, *Regele Mihai I, Album Istoric,* Editura Litera, București, 2013)

Cronologie

1927, 20 iulie – principele moștenitor Mihai I este proclamat rege, dar fiind minor, autoritatea o are instituția Regenței. Prima perioadă a domniei *Regelui-copil*

1930, 8 iunie – *Restaurația*. Carol își detronează fiul, iar Mihai primește titlul onorific de *Mare Voievod de Alba Iulia.*

1930, 25 octombrie – marele Voievod Mihai este înscris onorific („elev extern") la Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu, printr-un ordin de zi al colonelului Pascu, comandatul liceului.

1931, 20 iulie – Marele Voievod Mihai este înscris onorific la Școala de Ofițeri Mecanici de Aviație de la Mediaș.

1933, 30 ianuarie – Clasa palatină, creată special pentru Marele Voievod Mihai, își începe activitatea la Palatul Regal.

1937, 25 octombrie – la împlinirea vârstei de 16 ani, marele Voievod Mihai a obținut gradul de sublocotenent în cadrul Batalionului I Vânători de Munte.

1940, 24-27 iunie – Marele Voievod Mihai a susținut și promovat examenul de Bacalaureat cu nota 9,50. Examenul a constat în susținerea a trei probe scrise la Limba română, Matematică și Limba franceza, dar și a unor probe orale.

Curiozități istorice

- Mihai a dezvoltat cea mai mare pasiune pentru mecanică și automobilism și, începând cu anul 1936, face câte două ore pe săptămână de „practică" la Atelierele Ford.
- Programa școlară studiată în Clasa palatină nu diferea în linii mari de cerințele pregătirii școlare ale elevilor care urmau cursurile obișnuite ale liceelor din toată țara, cu o excepție majoră. Aici găseam „lecțiile de sinteză practică", ce se desfășurau sub formă de aplicații în situri istorice, gospodării țărănești, mine, muzee, grădini botanice, Delta Dunării, versante muntoase etc. O atenție specială se acorda și sportului (gimnastică, schi, drumeție, călărie, tenis etc.), element de pregătire considerat esențial pentru asigurarea unei vieți armonioase și pentru formarea unei personalități complexe.
- Principesa Elena, mama Voievodului Mihai, a fost nevoită să plece din țară în 1932, stabilindu-se la Florența. Datorită acestei situații, Mihai se deplasa în fiecare an în Italia pentru a sta câteva luni cu aceasta.

Evaluare/activități de învățare:

1. Numiți, folosind textul lecției, două ipostaze oficiale ale lui Mihai I în perioada 1927-1940.
2. Identificați două moduri prin care educația s-a reflectat în formarea personalității regelui Mihai.
3. Menționați din textul lecției și din analiza sursei 1 două pasiuni ale Voievodului de Alba-Iulia.
4. Exprimați un punct de vedere referitor la statutul monarhic al lui Mihai în perioada 1930-1940.

2. Monarhia în perioada 6 septembrie 1940 – 23 august 1944

Depunând jurământul la 6 septembrie 1940, ultimul rege Mihai își începe domnia în condiții nefavorabile. Aceasta deoarece, pentru exercitarea atribuțiilor regale, o parte a prerogativelor specifice monarhului erau preluate de generalul Ion Antonescu, chiar în momentul încoronării sale. Până la 23 august 1944, poziția tânărului rege Mihai este una secundară în stat, rolul de șef al statului român fiind preluat de conducător, generalul Ion Antonescu. În aceste condiții, rolul regelui în stat este diminuat și redus chiar la o simplă reprezentativitate de Palat. Sintagma **suveranul fără tron**, atribuită regelui Mihai pentru cea de-a doua domnie a sa, își găsește justificarea în analiza evenimentelor din această perioadă.

Contextul intern

Evenimentele din vara anului 1940 soldate cu pierderea unor provincii românești au dus la manifestații de ostilitate față de Regele Carol al II-lea, considerat vinovat de dezastrul țării. În aceste condiții, generalul Ion Antonescu, învestit ca prim-ministru pe 4 septembrie 1940, reușește să-l determine pe suveran să renunțe la tron în dimineața zilei de 6 septembrie, în favoarea fiului său, Mihai. Un decret, semnat de Regele Mihai în aceeași zi, întărește puterile generalului Ion Antonescu obținute de la Carol al II-lea cu o zi în urmă, lăsându-i monarhului un rol decorativ.

Generalul Ion Antonescu considera că Regele Mihai „este numai un simbol și nu are dreptul să se amestece în conducerea Statului român”. Conducătorul îl considera pe noul monarh fiind prea tânăr și nepregătit pentru treburile politice ale țării. Într-adevăr, tânărul rege Mihai I, ajuns la vârsta majoratului, nu era familiarizat cu politica. Ajuns rege în aceste condiții, acesta înțelege pentru moment că rolul său politic este secundar, asigurând mai degrabă o continuitate dinastică firească pentru români și căutând să refacă imaginea monarhiei grav afectată de Carol al II-lea.

Statutul monarhiei

Monarhia din România, ca formă de organizare dar și ca instituție centrală, cunoaște o transformare esențială după 6 septembrie 1940. Pentru prima dată după instaurarea monarhiei constituționale, o parte a atribuțiilor regale în stat treceau de la monarh la Conducătorul statului. Regelui Mihai i se trasează foarte clar o limită în acțiunile sale politice și este încurajat să petreacă mai mult timp la Castelul Peleș din Sinaia, alături de Regina-mamă. Statutul Casei Regale a fost modificat, instituția primind o nouă organigramă în care oamenii importanți din anturajul fostului rege Carol al II-lea au fost înlăturați. Noua Curte Regală era simplă și restrânsă în comparație cu cele ale predecesorilor. Regele Mihai și regina mamă Elena își petreceau, astfel, cea mai mare parte a timpului la Sinaia, iar din 1943 la Săvârșin, la noua proprietate cumpărată de tânărul suveran.

1. Decretul-lege nr. 3053, semnat de Regele Mihai la 6 septembrie 1940, prin care îl învestește pe generalul Ion Antonescu cu puteri depline

Art. I. Învestim pe domnul general Antonescu, președintele Consiliului de Miniștri, cu depline puteri pentru conducerea statului.

Art. II. Regele exercită următoarele prerogative regale:

a. Este capul oștirii;
b. El are dreptul de a bate monedă;
c. El oferă decorațiunile române;
d. El primește și acreditează ambasadori și miniștri plenipotențiari;
e. El numește pe primul ministru, însărcinat cu depline puteri;
f. El are dreptul de amnistie și grațiere; […]

Art. III. Toate celelalte puteri ale statului se exercită de președintele Consiliului de Miniștri.

(„Monitorul Oficial”, nr. 206 bis din 6 septembrie 1940)

Regina Mamă Elena la întoarcerea în țară, în 1940 (în fotografie împreună cu Regele Mihai, Ion Antonescu) (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

2. Declarația generalului Ion Antonescu în ședința Consiliului de Miniștri din 7 septembrie 1940 cu privire la monarhie

Palatul nu se va mai amesteca în nicio problemă a statului și acel ministru sau funcționar al statului ce va fi prins de mine [că întreține legături cu Regele] va fi destituit imediat și sancționat. […] Până ce Regele va deveni cu vârsta și mintea ca să-și dea seama de problemele statului, vă rog să luați notă de acest lucru, nimeni nu va putea să-i supună problemele de stat și oricine și pe pe orice treaptă s-ar găsi în stat, va fi destituit de mine motivat în fața națiunii […] Nimeni nu va trece prin fața Palatului decât ca să se închine în fața unui simbol. El este numai un simbol și nu are dreptul să se amestece în conducerea statului.

(*Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Antonescu*, *Vol. I, septembrie – decembrie 1940*, Arhivele Naționale ale României, 1997)

Instituția monarhică a asistat neputincioasă la instaurarea unui regim politic dominat de autoritarism, cu accente dictatoriale iar uneori presărat cu practici politice de esență totalitară. Astfel atât guvernarea național-legionară (septembrie 1940 – ianuarie 1941) cât și guvernarea militară (ianuarie 1941 – august 1944), ambele regimuri subminând poziția regelui în stat. De aceea, **cele mai multe acțiuni nedemocratice, antisemite care au loc în România în această perioadă nu îi sunt imputate regelui**, pentru simplul fapt că acesta nu a știut, nu a fost consultat sau nu a avut puterea efectivă de a le opri.

Regele era un suveran lipsit de putere de decizie și inițiativă. Implicarea sa în anumite momente tensionate a fost sortită eșecului. Printre altele Regele Mihai a încercat să medieze conflictul declanșat la începutul anului 1941 între generalul Ion Antonescu și Mișcarea legionară, dar a fost

3. Arthur Gould Lee despre Mihai I

El era Regele, dar cu toate acestea nu știa ce ar fi trebuit să facă, căci nu fusese niciodată instruit în privința relațiilor dintre Coroană și capul sau membri guvernului. Mai mult decât atât, nici nu cunoștea numele majorității miniștrilor săi. Nimeni nu-i oferise vreodată pregătirea necesară în problemele politice. Practic, el nu-și înțelegea responsabilitățile și prerogativele și nici problemele constituționale pe care le implica relația dintre Coroană și stat.

(Arthur Gould Lee, *Coroana contra secera și ciocanul. Povestea regelui Mihai al României*, Editura Humanitas, București, 1998)

refuzat categoric de general. Regele a fost tot mai izolat de viața politică, de deciziile importante luate în stat, în timp ce Conducătorul Ion Antonescu guverna prin decrete-legi. România este lipsită de un act constituțional în perioada 6 septembrie 1940 – 23 august 1944, Constituția din 1938 fiind suspendată, iar parlamentul dizolvat.

Evenimentele perioadei și Monarhia

Regele Mihai este martorul unor evenimente deosebit de importante din istoria noastră în contextul în care, pe plan extern, cel de-al Doilea Război Mondial era în plină desfășurare. Principalele evenimente politice ale vremii, dintre care amintim transformarea României în stat național-legionar – 14 septembrie 1940, rebeliunea legionară (21 – 23 ianuarie 1941), instituirea guvernării militare (27 ianuarie 1941), intrarea României în cel de-al Doilea Război Mondial alături de Germania (22 iunie 1941), recuperarea Basarabiei (august 1941 – august 1944) etc., au fost acte gestionate de Conducătorul statului, Ion Antonescu, fără a implica instituția monarhică. Mai mult, **anumite decizii erau luate de Conducător fără o minimă consultare cu Regele**, sau fără a-l informa pe acesta, exemplul relevant fiind ordinul către armată privind intrarea țării la război contra URSS, la 22 iunie 1941, auzit la radio de către Mihai I.

Relațiile dintre Regele Mihai și Conducătorul statului Ion Antonescu au rămas formale în toată această perioadă. Acesta din urmă era mulțumit că monarhul nu se amesteca în conducerea statului, iar pentru a-i arăta recunoștința, Regele Mihai era invitat uneori pe front în așa numitele „vizite de serviciu”. Cu timpul însă, rolul dominant al Conducătorului statului român îl determină pe rege să aibă, din ce în ce mai vizibil, o poziționare politică diferită față de acesta. Continuarea războiului peste Nistru alături de Germania, situația tot mai grea a României în țară și pe front au dus la conturarea unei poziții monarhice de împotrivire față de politica mareșalului.

4. Adrian Cioroianu despre deciziile lui Ion Antonescu în perioada războiului contra URSS

Trebuie să subliniem aici un fapt: Ion Antonescu nu a consultat niciodată opoziția, pe Iuliu Maniu, [nici pe Regele Mihai – n.n], asupra evoluției frontului, asupra evoluțiilor diplomatice cu Germania, Italia sau cu alte state. În acel moment, Ion Antonescu era Conducătorul statului. Practic, și în sens pozitiv, dar și în sens negativ, orice s-ar fi întâmplat cu România cădea în sarcina lui. Sigur, la început, semnele erau mai curând dătătoare de optimism, atât în primele luni ale războiului, dar și într-o bună parte a anului 1942, lucrurile tindeau să meargă în direcția dorită, la București sau la Berlin. Momentul de ruptură în relația dintre Antonescu și partidele politice din țară nu a intervenit neapărat în momentul trecerii Nistrului. E drept că Iuliu Maniu l-a avertizat, dar nu a fost o opoziție categorică din partea niciunui actor politic. Nici nu ar fi putut să o facă, Antonescu fiind Conducătorul statului și al armatei, Regele având în tot acest peisaj o prezență mai curând decorativă. Momentul de ruptură intervine după iarna dintre anii 1942-1943 […].

(Adrian Cioroianu, *De ce a luptat Armata Română dincolo de Nistru?*, în revista „Historia”, iulie 2011)

În paralel, opoziția politică formată din șefii partidelor politice (liderul național-țărănist, Iuliu Maniu și șeful liberalilor, Dinu Brătianu) adresau memorii mareșalului Ion Antonescu, criticau acțiunile militare și politice ale României și cereau scoaterea urgent a țării din război. Cu timpul, **Palatul regal a devenit treptat centrul de rezistență împotriva regimului antonescian.** Aici s-au conturat planurile pentru înlăturarea lui Ion Antonescu și pentru scoaterea României din alianța cu Germania.

5. Despre opoziția regelui Mihai la deciziile Conducătorului Ion Antonescu

Aflând despre sentimentele nutrite la Palat, în mai 1942, Ion Antonescu l-a numit în funcția de șef al Casei Militare regale pe colonelul Ion Codreanu, cu misiunea de a-l informa sistematic asupra acțiunilor întreprinse acolo. La rândul său, Regele, fără a cere consimțământul Conducătorului statului, a operat unele modificări de personal, propulsând în prim plan oameni tineri, de vârsta sa, cu orientare filoengleză și antinazistă. […] Informat despre asemenea atitudini, Conducătorul statului a atras atenția regelui și reginei-mame că, „dacă atitudinea lor antinazistă va continua, nemții vor prefera ca Ștefan, fiul prințesei Ileana [mătușa regelui Mihai], să ia locul lui Mihai pe tron". De asemenea, Antonescu a insistat ca Regele să facă o nouă vizită pe front, iar acesta a trebuit să accepte.

(Ioan Scurtu, *Mihai I*, Editura Enciclopedică, București, 2001)

Regele Mihai și mareșalul Ion Antonescu
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Dicționar

- *Conducătorul statului* = funcție politică instituită de generalul Ion Antonescu la 8 septembrie 1940 prin care acesta nu mai trebuia să răspundă pentru actele sale în fața niciunui for politic sau alt mijloc de control.
- *Regina-Mamă* = titlu oficial al principesei Elena, mama regelui Mihai I, după numirea acestuia ca rege în septembrie 1940.
- *stat național legionar* = denumirea purtată de România în perioada 14 septembrie1940 (prin Decretul regal semnat de Regele Mihai) și 14 februarie1941 (când Statul Național-Legionar a fost abrogat în mod oficial de generalul Ion Antonescu).
- *rebeliunea legionară* = termen ce semnifică revolta politică și militară a legionarilor față de generalul Ion Antonescu, Conducătorul statului român, și tendința acestora de a câștiga toată puterea în zilele de 21-23 ianuarie 1941 printr-un asalt violent asupra instituțiilor statului.

Cronologie

1940, 6 septembrie – Carol al II-lea este forțat să abdice, iar Mihai I este proclamat pentru a doua oară rege.
1940, 8 septembrie – Generalul Ion Antonescu și-a arogat funcția de Conducător al statului român.
1940, 14 septembrie – România devine stat național-legionar prin decretul-regal semnat de Mihai I.
1940, 23 noiembrie – Ion Antonescu, conducătorul statului român, semnează actul de aderarea a României la Pactul Tripartit.
1940, 26/27 noiembrie – asasinatele comise de legionari.
1941, 21-23 ianuarie – rebeliunea legionară, înăbușită de generalul Ion Antonescu cu ajutorul armatei.
1941, 27 ianuarie – Ion Antonescu formează un guvern nou din militari și tehnicieni.
1941, 10 mai – prin decret semnat de Ion Antonescu, Regele Mihai a fost înălțat la gradul de mareșal.
1941, 22 iunie – România, alături de Germania, atacă URSS (planul Barbarossa).
1941, 21 august – Ion Antonescu a fost avansat la gradul de mareșal de către Regele Mihai.

Curiozități istorice

- În dimineața zilei de 6 septembrie1940, Carol al II-lea a semnat un manifest în care considera actul o „trecere temporară a grelelor sarcini ale domniei către fiul meu” și nicidecum o abdicare definitivă.
- Încă de la începutul guvernării sale, generalul Ion Antonescu a dispus – pentru prima dată în istoria României – ca discuțiile din Consiliul de Miniștri să fie stenografiate – *Stenogramele Consiliului de Miniștri*.
- Ion Antonescu l-a considerat pe Regele Mihai „un copil” în toată perioada 1940-1944, desconsiderându-l în acțiunile politice și fără a-l consulta.

Evaluare/activități de învățare:

1. Menționați sintagma atribuită celei de-a doua perioade de domnie a regelui Mihai I.
2. Identificați din sursa 1 trei prerogative regale și numiți personalitatea care avea cele mai multe atribuții în conducerea statului.
3. Precizați, folosind sursele 2 și 3, două motive pentru care Regele Mihai I era absent din viața politică a perioadei.
4. Identificați din textul lecției și din analiza sursei 3 elementele prin care Ion Antonescu s-a impus în viața politică a perioadei, precum și modul în care Regele Mihai I a încercat să reacționeze față de deciziile luate de Conducător.
5. Formulați un punct de vedere referitor la relațiile instituționale dintre Regele Mihai I și Conducătorul statului român, Ion Antonescu, plecând de la textul lecției și de la analiza surselor 2 și 4.

3. Actul de la 23 august 1944

Unul dintre cele mai disputate momente din istoria noastră contemporană îl reprezintă actul de la 23 august 1944. Considerat de unii istorici „o lovitură de stat”, de istoriografia comunistă „insurecție armată” sau „revoluție de eliberare socială și națională”, evenimentul poartă amprenta unui act, întreprins de regele Mihai în concordanță cu situația de pe front și conjunctura externă. Actul de la 23 august 1944 reprezintă cea mai importantă și, totodată, cea mai controversată decizie pe care Regele Mihai a luat-o în perioada 1940-1944, fiind expresia voinței regale de a redresa cursul politic și militar, nefavorabil României din vara anului 1944.

Considerând că rolul său nu mai poate fi doar o „simplă reprezentativitate de Palat”, Regele Mihai a acționat în consecință, reușind să scoată România din războiul contra Națiunilor Unite. Această acțiune însă a putut anticipa evoluțiile politice ulterioare ca urmare a înțelegerii tacite a celor trei puteri învingătoare (SUA, Marea Britanie și URSS), precum și deciziei primelor două de a fi lăsați, ca țară, în sfera de influență sovietică.

Contextul politico-militar

Începând cu anul 1943 raportul de forțe pe Frontul de Est se schimbă în favoarea Uniunii Sovietice. Confruntate cu o puternică contraofensivă sovietică, armatele Axei au înregistrat pierderi umane și materiale fără precedent în acest război. Armata română avea moralul foarte scăzut în urma dezastrului de la Stalingrad (1943) și a pierderilor suferite în Crimeea, iar majoritatea opiniei publice din România era împotriva continuării războiului, devenit din ce în ce mai dezastruos pentru țară.

Conducătorul statului, mareșalul Ion Antonescu, ezita să urgenteze găsirea unei soluții politico-diplomatice de ieșire din alianța cu Germania.

Regele Mihai si mareșalul Ion Antonescu în inspecție pe front (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Încercarea de a obține un armistițiu cu URSS devenea tot mai grea, ca urmare a victoriilor militare de pe front. În țară, atât opoziția concentrată în jurul partidelor istorice PNL și PNȚ, cât și conducerea politică, reprezentată de guvernul român, au purtat discuții la Cairo și Stockholm în ideea **negocierii unui armistițiu cu Statele Unite ale Americii și Anglia, aliatele Uniunii Sovietice**. Impunerea „capitulării necondiționate" de către aliați era respinsă de mareșalul Ion Antonescu. La începutul lunii aprilie 1944, armatele sovietice au pătruns pe teritoriul românesc în nordul

1. Scrisoarea lui Iuliu Maniu și Constantin I.C. Brătianu adresată mareșalului Ion Antonescu la 21 martie 1944

Domnule Mareșal,

De la începutul războiului v-am sfătuit asupra atitudinii pe care România trebuie să o păstreze în conflictul mondial. Nu ați ținut niciun cont de sugestiile noastre și ați luat complecta răspundere a consecințelor politice a acțiunei ce ați condus.

Astăzi trebuie să constatați că, după pierderile enorme rezultate din război, țara noastră este amenințată de un pericol la care nu mai poate face față. Armatele germane înfrânte nu ne mai pot asigura în contra unei invazii rusești și concursul pe care l-am mai putea da să o împiedicăm va fi cu totul insuficient. A coopera mai departe cu armatele germane ar fi să sacrificăm în mod inutil ceea ce ne-a mai rămas ca putere militară și să provocăm din partea armatelor bolșevice victorioase represalii și distrugeri iresponsabile. […]

Pentru că în acest moment nimeni nu poate lua răspunderea situației ce ați creat, trebuie ca tot d-voastră să arătați germanilor că trebuie să retrageți restul trupelor noastre care mai operează în Rusia, că nu le mai puteți da concursul militar de până acum și că țara se găsește în situație de nebeligeranță. Pe de altă parte, să comunicați aliaților anglo-ruso-americani hotărârea ce ați luat.

Dacă nu puteți face aceste acte, nu mai rămâne decât să arătați M.S. regelui că nu puteți conduce mai departe politica țării și că trebuie să avizeze la formarea unui nou guvern, care să poată îndrepta, cel puțin în parte, situațiunea în care ne aflăm și care să nu expună țara la noi complicațiuni.

Primiți, vă rugăm, domnule mareșal, asigurarea înaltei noastre considerațiuni.

C.I.C. Brătianu, Iuliu Maniu

(Bogdan Murgescu – coord., *Istoria României în texte*, Editura Corint, București, 2001)

2. Regele Mihai despre pregătirea actului de la 23 august 1944 – interviu acordat postului de radio Europa Liberă în 2009

Regele Mihai:

…Așadar, când situația a scăpat complet de sub control, după Stalingrad, iar rușii erau din nou foarte aproape de Basarabia, am discutat situația cu partidele politice. Pentru că anglo-americanii insistaseră să îi cooptam și pe comuniști în grupul nostru, am făcut-o.

Și apoi, în mod absolut accidental „e foarte ciudat cum se scrie istoria" eram la Sinaia în acel moment, când doctorul nostru personal a comis o indiscreție, a fost o situație foarte neobișnuită, dar așa s-au petrecut lucrurile cu vreo două zile înainte de 23 august. Discutam despre necesitatea de a-i cere lui Antonescu să declare armistițiu și să iasă din război, nu stabilisem încă o dată precisă, când am hotărât în cele din urmă data de 26 august. Doctorul nostru personal care se afla la locuința lui din Sinaia găzduia pe unul din ofițerii aflați în preajma lui Antonescu. Ofițerul a fost chemat la telefon de la București și cum casa doctorului avea trei aparate telefonice care sunau în același timp, doctorul a ridicat din întâmplare receptorul și a auzit fără să vrea convorbirea ofițerului, în care i se anunța că Antonescu va merge pe front în ziua următoare. Iată cum se scrie istoria! Doctorul a venit în fuga la noi și ne-a spus: „am auzit că Antonescu pleacă pe front poimâine!" iar noi am înțeles imediat că trebuia să facem ceva de urgență. M-am întors imediat la București și i-am adunat pe toți cei cu care vorbisem și i-am informat. Așa am ajuns să acționăm pe data de 23 august.

(Interviu realizat de Eugen Tomiuc la 13 august 2009, la Aubonne, Elveția Radio Free Europe/ Radio Liberty © 2009 RFE/RL)

Moldovei, trezind reacții multiple la București, ca urmare a incapacității forțelor româno-germane de a opri ofensiva.

Palatul Regal – centrul opoziției față de regimul condus de Ion Antonescu

Având ca exemplu Italia, unde Benitto Mussolini fusese arestat de Regele Victor Emanuel al III-lea, la 25 iulie 1943, opoziția română era încrezătoare că o astfel de acțiune, sub coordonarea regelui Mihai, este posibilă și în România. Monarhia română, detașată tot mai clar de politica mareșalului Ion Antonescu, a fost văzută drept instituția potrivită și capabilă să aducă o soluție cât mai favorabilă României. Colaborarea dintre Palat și partidele politice oficial desființate a început să funcționeze tot mai bine din toamna anului 1943, iar din primăvara anului 1944. Acum s-au făcut primii pași cu scopul asigurării cadrului legal pentru scoaterea României din război și înlăturarea lui Ion Antonescu.

Dacă, pe plan extern, acțiunile opoziției nu au adus rezultatele dorite, pe plan intern, la sfârșitul anului 1943 și la începutul anului 1944, aceasta a intensificat măsurile în urma cărora România urma să fie scoasă din război. Astfel, la mijlocul lunii iunie 1944, după negocieri intense, s-a înființat **Blocul Național-Democrat (BND)**, format din Partidul Național Țărănesc, Partidul Național Liberal, Partidul Social Democrat și Partidul Comunist Român. Această ultimă formațiune, desființată în România din 1924, era acceptată în acest bloc ca o formulă de compromis, ca urmare a legăturilor cu Moscova. Se spera astfel că aduce ameliorarea condițiilor de armistițiu cu Uniunea Sovietică. În plus, prezența PCR în blocul opoziției unite fusese recomandată imperativ de Marea Britanie și SUA.

Acțiunile Blocului Național-Democrat erau în concordanță cu cercurile Palatului regal și cu unii

Regele Mihai și Regina Mamă Elena (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

dintre generalii armatei. La Palatul regal au fost aduși în primăvara anului 1944, la solicitarea regelui, oameni noi cu viziuni politice foarte largi. Dintre aceștia, un rol deosebit de important l-a avut generalul Constantin Sănătescu, devenit în martie șef al Casei Militare a Regelui, iar, din 1 aprilie 1944, Mareșal al Palatului. Acesta a fost figura politică din jurul regelui care a coordonat planurile privind scoaterea României din război, beneficiind de un mare prestigiu printre oamenii politici și armată.

În perioada următoare, întâlnirile la Palat între Regele Mihai și liderii celor patru partide din BND s-au intensificat, accentul fiind pus de data aceasta pe modalitatea de răsturnare a guvernului condus de mareșalul Ion Antonescu. De asemenea, un alt subiect a fost soluția politică a noului guvern rezultat din schimbare. În urma întâlnirilor conspirative, liderul opoziției politice – Iuliu Maniu – a refuzat propunerile de a deveni prim-ministru, pronunțându-se pentru un guvern de militari și tehnocrați, sprijinit politic de BND. În vara anului 1944, situația României cerea o soluție urgentă, atât militară, cât și politică, iar Palatul regal a acționat în consecință.

Actul de la 23 august 1944 și importanța sa

Ultimele acțiuni ce au vizat scoaterea țării din război și arestarea mareșalului au fost definitivate la începutul lunii august 1944, când s-a stabilit „ziua Z și ora H" pentru acțiune. Pregătirile de la Palatul Regal au fost organizate în mare secret de către rege, colaboratorii săi și reprezentanții celor patru partide politice și armate. Rolul important în această acțiune revenea regelui Mihai, desconsiderat de mareșal în ceea ce privește potențialul său politic.

Declanșarea ofensivei sovietice la 20 august 1944 pe linia Iași-Chișinău și tergiversarea mareșalului de a găsi o soluție pentru scoaterea României din război au grăbit pregătirile conspirative. „Ziua Z" era stabilită pentru 26 august, fiind puse la punct ultimele detalii. În ziua de 22 august 1944, mareșalul Ion Antonescu a avut o întrevedere cu trimisul special al lui Hitler pe probleme economice în România, Karl Clodius, căruia i-a prezentat aspecte ale defecțiunilor colaborării româno-germane pe frontul din Moldova. În aceeași zi, mareșalul a dat ordin armatei să se retragă

Ședință a guvernului condus de generalul Constantin Sănătescu, 1944 (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Intrarea trupelor sovietice în București, 1944

pe linia fortificată Focșani-Nămoloasa-Galați, considerând că aici frontul putea să reziste cu succes puternicei ofensive sovietice. Decizia mareșalului din dimineața zilei de 23 august, aceea de a pleca din nou pe front, a dus la grăbirea acțiunilor de arestare a acestuia și a colaboratorilor săi. Astfel, în după-amiaza zilei de 23 august, Ion Antonescu s-a prezentat la Palatul Regal și, după discuții fără un rezultat concret, Regele Mihai a decis să-l aresteze pe mareșal, iar apoi pe colaboratorii săi.

Regele Mihai ieșea din „conul de umbră” în care se aflase după 6 septembrie 1940, acționând decisiv pentru viitorul său politic. În seara zilei de 23 august, Regele a adresat prin radioul național *Proclamația către țară*, unde anunța schimbările

3. Despre semnificația actului de la 23 august 1944

Actul regelui Mihai din 23 august 1944 a avut deopotrivă aspecte legale și ilegale. Din punct de vedere legal, decretul regal din 6 septembrie 1940 prevedea: „El [Regele] numea pe primul ministru”. Pe cale de consecință, Regele îl putea destitui pe primul ministru. Este ceea ce a făcut Mihai I la 23 august 1944. Conform practicilor legale, primul ministru își prezenta în scris cererea de demisie, pe care suveranul o aproba, numind apoi prin decret regal un nou șef al guvernului. În ziua de 23 august 1944 o asemenea cerere din partea lui Ion Antonescu n-a existat. Decretul din 6 septembrie preciza că Regele numea pe primul ministru „însărcinat cu depline puteri”. În realitate,[imediat după 23 august] generalul Constantin Sănătescu a fost prim-ministru, dar nu era „însărcinat cu puteri depline”, așa cum prevedeau normele legale în vigoare. Abia peste o săptămână, la 31 august 1944, s-a intrat în legalitate, prin decretul regal privind exercitarea puterilor în stat. De aceea se poate aprecia că actul regelui din 23 august 1944 a îmbrăcat forma unei lovituri de stat.

(Ioan Scurtu, *Istoria românilor în timpul celor patru regi, 1866-1947*, vol. IV, *Mihai I,* Editura Enciclopedică, București, 2001

survenite. Era anunțat, astfel, **noul guvern condus de generalul Constantin Sănătescu**, format din militari și reprezentanții celor patru partide din BND, ca miniștri de stat fără portofolii. Pe de altă parte, Regele Mihai l-a împuternicit pe noul șef al Marelui Stat Major al armatei să transmită ordinul său tuturor unităților pentru încetarea imediată și necondiționată a ostilităților împotriva Națiunilor Unite (SUA, Marea Britanie, URSS), încetarea colaborării cu Germania și declanșarea războiului contra acesteia, pentru eliberarea și recucerirea Transilvaniei de Nord.

Actul de la 23 august 1944 deschidea, așa cum fusese gândit de suveran, drumul revenirii la democrație și la sistemul politic constituțional. În acest sens, Regele Mihai a dat la 31 august 1944 un decret prin care a repus în vigoare Constituția din 1923, cu anumite excepții. Acțiunile regelui și eforturile forțelor democratice din țară s-au lovit însă de noile realități militaro-politice. În principal Uniunea Sovietică primea „mână liberă" din partea aliaților anglo-americani pentru controlul asupra unei bune părți a Europei, inclusiv a României.

4. Proclamația Regelui Mihai I către țară (23 august 1944)

Români,

În ceasul cel mai greu al istoriei noastre am socotit, în deplină înțelegere cu poporul meu, că nu este decât o singură cale, pentru salvarea țării de la o catastrofă totală: ieșirea noastră din alianța cu puterile Axei și imediata încetare a războiului cu Națiunile Unite.

Români,

Un nou guvern de uniune națională a fost însărcinat să aducă la îndeplinire voința hotărâtă a țării de a încheia pacea cu Națiunile Unite. România a acceptat armistițiul oferit de Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii. Din acest moment încetează lupta și orice act de ostilitate împotriva armatei sovietice, precum și starea de război cu Marea Britanie și Statele Unite. Primiți pe soldații acestor armate cu încredere. Națiunile ne-au garantat independența țării și neamestecul în treburile noastre interne. Ele au recunoscut nedreptatea dictatului de la Viena, prin care Transilvania ne-a fost răpită.

[…]

Români,

Dictatura a luat sfârșit și cu ea încetează toate asupririle. Noul guvern înseamnă începutul unei ere noi în care drepturile și libertățile tuturor cetățenilor țării sunt garantate și vor fi respectate. […]

(„România liberă", an II, nr. 11 din 24 august 1944)

Dicționar

- *Lovitură de stat* = înlăturarea rapidă, uneori violentă, prin mijloace nelegale a conducerii unui stat de către un grup de conspiratori
- *Insurecție armată* = formă de luptă armată, uneori organizată, a unor forțe patriotice, revoluționare, având ca scop înlăturarea unui regim politic sau izgonirea de pe teritoriul național a unei armate ocupante. În cazul actului de la 23 august, comuniștii au dat interpretarea unei forme de „luptă revoluționară a proletariatului", constând din mobilizarea maselor, înarmarea și acțiunea lor în vederea răsturnării prin violență a unui regim considerat „hitlerist".
- *Capitulare necondiționată* = încetarea acțiunilor militare a unui stat, sau a unei alianțe în fața altui stat, sau alianțe, fără a pune condiții la tratatele de pace ce urmează.
- *Proclamație* = comunicare oficială, text oficial, prin care se aduce la cunoștința publică un fapt de mare importanță și de interes general.
- *Ad-interim* = provizoriu, care ține locul titularului; interimar.

Cronologie

1944, 26 martie – armatele sovietice au spart frontul româno-german de pe Prut și au pătruns pe teritoriul românesc în nordul Moldovei.

1944, martie – cu acordul mareșalului este trimis la Cairo Barbu Știrbey pentru a negocia condițiile armistițiului cu Națiunile Unite, dar misiunea a eșuat.

1944, 20 iunie – se înființează Blocul Național Democrat, „coaliție politică” a principalelor partide desființate și ignorate de Ion Antonescu: Partidul Național Țărănesc, Partidul Național Liberal, Partidul Social Democrat și Partidul Comunist Român. Acest bloc a oferit suportul politic regelui Mihai pentru arestarea mareșalului.

1944, 20 august – puternica ofensivă sovietică pe linia Iași-Chișinău. Refuzul mareșalului de a găsi o soluție pentru scoaterea României din război a dus la stabilirea zilei de 26 august pentru arestarea acestuia.

1944, 22 august – întrevederea mareșalului Ion Antonescu cu trimisul special al lui Hitler în România, Karl Clodius.

1944, 23 august – mareșalul Ion Antonescu este arestat de Regele Mihai la Palatul Regal din București. România anunță, în aceeași seară, ieșirea din războiul contra Națiunilor Unite.

Curiozități istorice

- La 4 aprilie 1944, anglo-americanii au dezlănțuit cel mai puternic bombardament aerian asupra Bucureștiului. În urma acestuia au murit aproape 3.000 oameni, iar cartierele din nord-vestul capitalei au suferit pagube enorme.
- Inițial s-a stabilit ca „ziua Z” să fie pe 15 august 1944. Întârziindu-se cu pregătirile, s-a mutat această dată la 26 august, iar mai apoi a fost devansată pentru 23 august.
- Pentru actul de la 23 august 1944, Regele Mihai a fost decorat de Prezidiul Sovietului Suprem al URSS cu Ordinul „Victoria”, în iulie 1945, și de președintele SUA cu Legiunea de Merit, în mai 1947.

Evaluare/activități de învățare:

1. Menționați trei denumiri ale actului de la 23 august 1944 prezente în istoriografia românească.
2. Identificați din sursa 1 soluția liderilor celor două partide, PNL și PNȚ, cerută mareșalului Ion Antonescu.
3. Precizați, folosind textul lecției și sursa 2, data planificată pentru ieșirea României din război și menționați două elemente ale contextului care au făcut posibilă declanșarea acestei acțiuni.
4. Identificați din sursa 4 un obiectiv propus de România pe plan extern, respectiv un obiectiv de atins pe plan intern.
5. Formulați un punct de vedere referitor la legalitatea actului de la 23 august, plecând de la textul lecției și de la analiza surselor 3 și 4.

4. Monarhia în perioada 23 august 1944 – 30 decembrie 1947

Principalul actor al actului de la 23 august 1944, Regele Mihai își începea ultima parte a domniei sale într-un context politico-militar dificil atât pe plan intern cât și pe plan extern. Primele măsuri luate de suveran, prin repunerea în drepturi a Constituției din 1923, pluripartidismul, recredibilizarea instituțiilor statului, drepturi și libertăți cetățenești etc., făceau parte dintr-un proiect de țară menit să readucă democrația în viața politică românească. Proiectul democratic a fost puternic subminat de forțele comuniste, sprijinite de Armata Roșie și agenții sovietici trimiși de Stalin cu scopul impunerii propriului proiect. Regele Mihai era pus, din nou, în situația de a fi suveranul fără tron, prin limitarea și obstrucționarea exercitării prerogativelor sale constituționale de către comuniști.

1. Concepția lui I.V. Stalin despre împărțirea sferelor de influență

Acest război nu se poartă ca războaiele trecutului; cine ocupă un teritoriu își impune, de asemenea, propriul sistem social. Toți își impun propriul sistem câtă vreme armata lor are puterea s-o facă. Nici nu poate fi altfel.

(Milovan Djilas, *Conversații cu Stalin,* Editura Corint, București, 2015)

Contextul intern și extern al perioadei

Pe plan extern, România ieșea la 23 august 1944 din războiul contra Națiunilor Unite și se alătura acestora în lupta finală contra nazismului. Cu toate acestea, Convenția de armistițiu semnată la Moscova pe 12 septembrie 1944 considera România un stat învins, iar autoritatea supremă

Demonstrație comunistă la București 1945

de conducere a revenit unei **Comisii aliate de control**, condusă de sovietici. În octombrie 1944, avea loc la Moscova înțelegerea secretă a celor trei puteri SUA, Marea Britanie și URSS, parafată de prim-ministrul britanic W. Churchill și conducătorul URSS, I.V. Stalin. Prin **„Acordul de procentaj"**, România era lăsată în sfera de influență a vecinilor de la răsărit. La Conferința de la Ialta (4 – 11 februarie 1945), cele trei mari puteri și-au reconfirmat pozițiile, iar România – în ciuda declarațiilor oficiale de la încheierea acestei conferințe, intra în sfera de influență sovietică.

Pe plan intern, încurajați de la Moscova, reprezențanții Partidului Comunist Român au denunțat în mod oficial actul de colaborare cu PNL și PNȚ în cadrul Blocului Național Democrat. Ca urmare au ieșit din guvernul C. Sănătescu și s-au constituit într-o nouă coaliție denumită Frontul Național Democrat (FND). Acest fapt a stârnit o primă criză politică, timp în care FND a pornit o vehementă campanie împotriva partidelor istorice. În noiembrie 1944, generalul Sănătescu a fost mandatat de Regele Mihai să formeze un nou guvern „de largă colaborare politică". Însă comuniștii și aliații lor socialiști au continuat boicotarea acestui guvern, ceea ce a determinat pe rege să-l numească prim-ministru pe generalul Nicolae Rădescu, în decembrie 1944.

Conduși de Gheorghe Gheorghiu-Dej, aceștia au primit un sprijin decisiv la sfârșitul lunii februarie 1945 din partea adjunctului ministrului de Externe al URSS, Andrei I. Vâșinki. Printr-o audiență cerută regelui Mihai, acesta a reușit să obțină demiterea imediată a ultimului guvern democratic, condus de generalul N. Rădescu, etichetat ca „reacționar" și „fascist". Succesul lui Andrei I. Vâșinski a devenit complet în momentul în care a reușit să impună – prin presiuni fantastice și amenințări asupra suveranului român – numirea reprezentantului comuniștilor dr. Petru Groza în fruntea guvernului, la 6 martie 1945. Din acest moment, statutul Monarhiei era grav afectat, iar reprezentarea regelui Mihai a devenit din ce în ce mai simbolică în raport cu puterea comunistă.

Monarhia în fața ofensivei comuniștilor

În general, în perioada 1944-1947, Regele Mihai I a reprezentat un factor de rezistență în fața ofensivei comuniștilor pentru cucerirea puterii. Antimonarhici prin definiție, aceștia au văzut menținerea regelui Mihai ca pe o posibilitate de a se folosi de popularitatea suveranului pentru atingerea scopurilor sale imediate. Regele Mihai I a încercat să oprească ofensiva politică a acestora, refuzând din august 1945 să mai aprobe actele

2. Discuțiile dintre Regele Mihai și comisarul adjunct pentru afaceri externe al URSS, Andrei Vîșinski, consemnate în stenograma din 1 martie 1945

Vîșinski: *…Mulțumesc Majestății Voastre pentru că a trimis astăzi la mine pe dl. mareșal Negel să mă informeze asupra crizei politice.*

Regele Mihai: *…Am început consultările. Sper că mâine dimineață voi ajunge la un rezultat.[…]*

Vîșinski: *…Trebuie să comunic Majestății Voastre că am însărcinarea din partea guvernului meu să vă declar că omul care ne inspiră încredere este Petru Groza ca președinte al Consiliului de Miniștri. Bineînțeles, acesta este un lucru confidențial pe care-l spun numai Majestății Voastre. Astăzi au fost la mine reprezentanții Angliei și Americii și mi-au cerut să le comunic cine ar fi cel mai indicat să ia puterea. Le-am comunicat că aceasta este o chestiune care privește numai pe Majestatea Sa și asupra căreia numai Majestatea Sa decide, prin urmare eu nu le-am comunicat acest lucru nici lor și o spun și Majestății Voastre numai cu titlu de recomandație din partea guvernului meu. Din partea Majestății Voastre este suveranitatea, iar din partea noastră este morala.*

(Mircea Ciobanu, *Convorbiri cu Mihai I al României,* Editura Humanitas, București, 1991)

Petru Groza

guvernului dr. Petru Groza și să primească pe miniștri în audiență. S-a declanșat astfel **„greva regală”**. Monarhul a sperat că astfel va obține demisia cabinetului Groza și formarea unui nou guvern. În urma hotărârilor conferinței de la Moscova a miniștrilor de externe ai Uniunii Sovietice, Statelor Unite și Marii Britanii, în ianuarie 1946 „greva regală” a luat sfârșit. Aici s-a decis includerea în guvernul Petru Groza a câte unui ministru fără portofoliu din partea Partidului Național Liberal – Mihai Romniceanu și, respectiv, din partea Partidului Național Țărănesc – Emil Hațieganu. Încetarea grevei regale a dus la recunoașterea din punct de vedere formal a guvernului Petru Groza de către guvernul britanic și al SUA.

După eșuarea grevei regale, Regele Mihai a adoptat o poziție mai prudentă față de guvernul P. Groza. În 1946 politica de comunizare a României s-a intensificat și a căpătat noi direcții. În perspectiva alegerilor parlamentare anunțate pentru sfârșitul acestui an, comuniștii au constituit în mai 1946 Blocul Partidelor Democratice (BPD). BPD era format din PCR, PSD, PNL – gruparea Tătărescu, PNȚ – gruparea Alexandrescu, Frontul Plugarilor și altele. În schimb, partidele democratice, PNȚ, PNL și PSDI (grupare desprinsă din PSD), au eșuat în tentativa de a crea un front comun al opoziției. La 15 iulie 1946, s-a publicat de către guvernul Petru Groza o nouă lege electorală. Noile reglementări au conferit dreptul de vot tuturor cetățenilor, inclusiv femeilor, și a stabilit ca centrele de vot să fie deschise în întreprinderi și instituții guvernamentale, unde puteau fi exercitate tot felul de presiuni asupra corpului electoral. Senatul a fost desființat. Partidele istorice au solicitat regelui Mihai I să nu sancționeze legea, însă monarhul, tot sperând încă să poată obține o schimbare, a semnat-o.

Alegerile din noiembrie 1946 – sfârșitul democrației parlamentare în România

După o campanie electorală foarte tensionată, presărată cu violențe și intimidări, alegerile parlamentare desfășurate la 19 noiembrie 1946 au fost fraudate grosolan de către comuniști și aliații săi. Astfel, noul Parlament era dominat de reprezentanții Blocului Partidelor Democratice, care au ocupat 378 din totalul de 414 locuri din Parlament, în timp ce opoziția a obținut 32 de locuri (PNȚ) și 3 locuri (PNL). La 1 decembrie 1946 s-a constituit un nou guvern, condus tot de Petru Groza.

Alegerile din România din 1946, în condițiile prezenței trupelor de ocupație sovietice în țară, au făcut parte din proiectul comunist de preluare a puterii totale în țară. SUA și Marea Britanie, deși au fost informate despre falsificarea alegerilor, nu au reacționat decât prin note de protest, fără nicio acțiune concretă. În atare condiții, fără niciun sprijin, Regele Mihai I a fost nevoit să deschidă sesiunea noului Parlament, deși unii conducători ai țărăniștilor îl avertizaseră că „acest parlament … va vota republica!”.

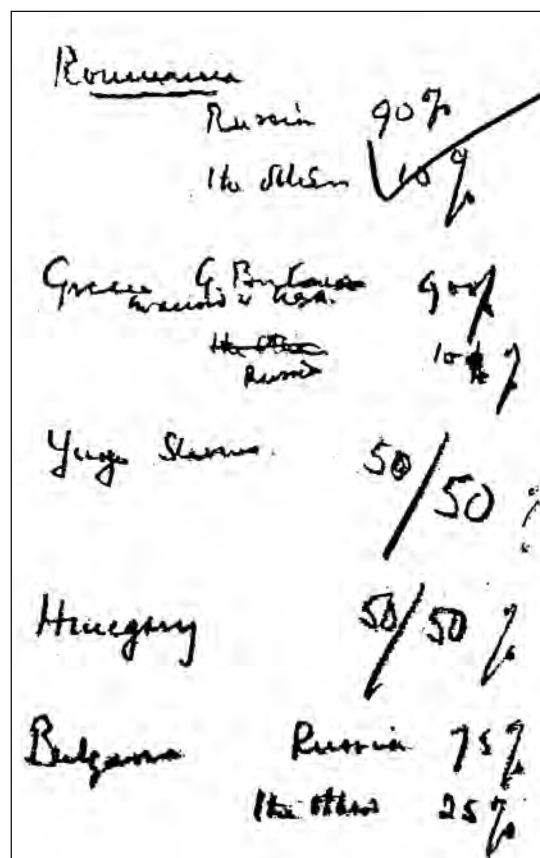
Anul 1947 – este anul asaltului final și decisiv în preluarea puterii totale de către comuniști. Politica represivă a guvernului P. Groza a continuat după alegerile parlamentare, vizate fiind partidele democratice și Monarhia. Pe 14 iulie 1947, autoritățile Ministerului de Interne au reușit să întindă o capcană principalilor lideri național-țărăniști, care se pregăteau să plece în Marea Britanie pentru a informa Occidentul despre abuzurile din țară. Înscenarea de la Tămădău a fost considerată de comuniști ca „act de trădare națională” și transformată într-un caz politic major, pretext suficient pentru desființarea partidului condus de Iuliu Maniu. Ca urmare, la 30 iulie 1947, s-a publicat decretul de dizolvare a PNȚ. La scurt timp după aceasta, PNL, printr-o decizie a președintelui Dinu Brătianu, a trecut la dizolvarea organizațiilor locale. A urmat, în vara anului 1947, arestarea – sub acuzația de trădare – apoi, judecarea și condamnarea la ani grei de temniță a conducătorilor PNȚ – printre aceștia, Iuliu Maniu și Ion Mihalache. La 6 noiembrie 1947, Gheorghe Tătărescu, reprezentant al liberalilor, a fost silit să demisioneze din funcția de ministru de externe, fiind înlocuit cu Ana Pauker. Concomitent, comuniștii și-au intensificat eforturile pentru a controla în întregime sectoarele economiei.

3. Constantin Rădulescu Motru despre alegerile din noiembrie 1946

Se povestesc atâtea acte de samavolnicie comise de oamenii guvernului …că mă îngrozesc. Foarte mulți alegători au fost opriți de la vot. S-a votat fără identificarea aceluia care vota. În urnă s-au pus listele votate pe semnul Soarelui (al blocului guvernamental – BPN) înainte de ora 8 dimineața când a început votarea. Camioane de alegători au circulat de la o secție la alta votând la toate secțiile, adică de mai multe ori. După votare s-au trimis comisiei centrale procesele-verbale în alb și, aici, s-au completat, punându-se după ordinul guvernului numărul de voturi care convenea.
(Constantin Rădulescu-Motru, *Revizuiri și adăugiri*, Editura Floarea Darurilor, București, 1998)

Ana Pauker

Roumania
Russia 90%
The others 10%
Greece G. Britain (in accord with U.S.A.) 90%
~~The others~~ Russia 10%
Yugoslavia 50/50%
Hungary 50/50%
Bulgaria Russia 75%
The others 25%

Acordul de procentaj de la Moscova, 1944

4. „Operațiunea Tămădău" – declarația procurorului militar Victor Alexandrescu la procesul liderilor țărăniști

La 14 iulie 1947, au fost arestați de către Organele de Siguranță, pe aerodromul Tămădău, numiții: Ion Mihalache, Nicolae Penescu, Nicolae Carandino, Ilie Lazăr, adjutant-aviator Gheorghe Preda, adjutant-aviator Romulus Lustig […]. Cercetările au stabilit că primii patru, făcând parte din conducerea fostului Partid Național Țărănesc, la instigarea șefului lor, Iuliu Maniu, voiau să părăsească țara, pentru a constitui în străinătate un guvern de trădători, în cadrul complotului pus la cale de Iuliu Maniu cu agenții serviciilor de spionaj americane, pentru răsturnarea regimului democrat din România și pentru dezlănțuirea războiului civil.

(SRI, *Cartea Albă a Securității*, Vol. I, București, 1997)

Dicționar

- *Comisia Aliată de Control* = un organism de conducere, autoritatea supremă care administra problemele în teritoriile aflate sub conducerea/influența Germaniei naziste în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Din ea făceau parte reprezentanții „celor trei mari" (SUA, URSS, Marea Britanie), din 1945 alăturându-se și reprezentantul Franței.
- *Greva regală* = este denumirea sub care este cunoscută în istoriografia românească perioada dintre august 1945 și ianuarie 1946, perioadă în care Regele Mihai I al României a refuzat să semneze actele Guvernului Petru Groza și să primească miniștrii în audiență, încercând astfel să-l determine pe prim-ministrul comunist, Petru Groza, să demisioneze.

Cronologie

1944, 12 septembrie – semnarea Convenției de armistițiu la Moscova.
1944, octombrie – „acordul de procentaj” de la Moscova, înțelegerea secretă a celor trei puteri (SUA, Marea Britanie și URSS).
1944, 6 decembrie – Regele Mihai îl numește prim-ministru pe generalul Nicolae Rădescu.
1945, 4 -11 februarie – Conferința celor trei puteri (SUA, Marea Britanie și URSS), la Ialta.
1945, 6 martie – primul guvern comunist condus de dr. Petru Groza, numit de Regele Mihai în urma presiunilor făcute de A. Vâșinski.
1945, august – începutul „grevei regale”, încheiate în ianuarie 1946 fără niciun rezultat.
1946, mai – se formează Blocul Partidelor Democratice (BPD) din reprezentanții PCR, PSD, PNL – gruparea Tătărescu, PNȚ – gruparea Alexandrescu, Frontul Plugarilor și altele.
1946, 19 noiembrie – alegerile parlamentare fraudate de blocul comunist (BPD) și aliații săi.
1947, 30 decembrie – abdicarea forțată a regelui Mihai și proclamarea Republicii Populare Române.

Curiozități istorice

- Între multele legende privind istoria noastră contemporană se regăsește și cea privind Conferința de la Ialta, unde Stalin, Churchill și Roosevelt și-ar fi stabilit zonele de influență de după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial. „Mitul Ialta” s-a dovedit a fi nefondat, din moment ce sferele de influență au fost stabilite printr-o acțiune anterioară, prin „acordul procentajelor”, semnat la Moscova în octombrie 1944, și nu la Ialta în februarie 1945.

Evaluare/activități de învățare:

1. Menționați sintagma atribuită celei de-a doua perioade de domnie a regelui Mihai I.
2. Identificați, din sursele 1 și 2, precum și din analiza imaginii 1, două elemente contextuale care au dus la instaurarea comunismului în România.
3. Menționați, folosind sursele, două modalități de acțiune ale comuniștilor pentru câștigarea alegerilor din 1946.
4. Identificați din textul lecției și din analiza sursei 4 o modalitate folosită de comuniști pentru înlăturarea partidelor democratice.
5. Plecând de la textul lecției și de la informațiile existente la lecțiile de istorie formulați un punct de vedere referitor la abdicarea regelui Mihai.

5. Abdicarea forțată a Regelui Mihai I. Proclamarea Republicii Populare Române

După lovitura de stat de la 23 august 1944, în condițiile prezenței Armatei Roșii în România, Regele Mihai I s-a găsit într-o situație foarte grea în conducerea statului. Astfel, monarhul s-a confruntat cu ascensiunea comuniștilor, care și-au găsit cea mai bună expresie în politica guvernului condus de Petru Groza, care a dus la comunizarea României. În aceste condiții, în momentul 1947, Regele Mihai și Monarhia română reprezentau ultima piedică în manifestarea totală a stalinismului în România.

Abdicarea forțată

În noiembrie 1947, Mihai a fost invitat să participe la Londra la căsătoria prințesei moștenitoare, Elisabeta, viitoarea regină Elisabeta a II-a cu prințul Filip de Grecia, duce de Edinburgh. Fiind informat despre invitația regelui, prim-ministrul Petru Groza a insistat ca Mihai I să participe pentru a nu se considera că este luat prizonier în țară. În realitate, liderii comuniștilor români, având instrucțiuni precise de la Moscova, au sperat că prin aceasta se va rezolva și problema Monarhiei, deoarece au gândit că Regele nu se va mai întoarce în țară. De aceea, Petru Groza l-a și salutat călduros pe rege la plecarea de la aeroportul Băneasa.

La Londra, Regele Mihai I, în marginea festivităților prilejuite de nunta princiară, a purtat discuții cu oameni politici britanici – Winston Churchill și diplomați americani – ambasadorul L.W. Douglas. Între aceștia, Winston Churchill l-a sfătuit să revină în țară, deoarece „mai presus de orice, un rege trebuie să fie curajos”. Cu prilejul căsătoriei de la Londra, Mihai I cunoscut-o și pe prințesa Ana de Bourbon-Parma, care avea să-i devină soție. După ce a plecat de la Londra, Regele s-a oprit la Laussane, în Elveția, unde s-a logodit cu Ana de Bourbon-Parma într-o ceremonie cu caracter privat. Mareșalul Palatului, Dimitrie Negel, a fost trimis la București să anunțe guvernul despre dorința regelui de a se căsători. Petru Groza nu a fost de acord, căci prin aceasta prestigiul monarhiei ar fi sporit.

Decizia regelui de a reveni la București a trezit ostilitatea guvernului Groza, mai ales că Moscova solicitase deja alungarea regelui de pe tron. Ca atare, Regele a fost primit foarte rece de către membrii guvernului la gara Mogoșoaia. Între timp, noul conducător de facto al Iugoslaviei, Iosip Broz Tito, vizitase România și îi asigurase pe comuniștii români de sprijinul său. La 23 decembrie 1947, a fost numit ministru al apărării Emil Bodnăraș, reprezentant al PCR.

Reveniți în țară, Regele Mihai și Regina-Mamă Elena s-au retras la Castelul Peleș, unde au petrecut sărbătorile de iarnă, într-o atmosferă tensionată. În seara zilei de 29 decembrie 2016, Mareșalul Palatului, Dimitrie Negel, a telefonat

Mihai I-iu
Prin grația lui Dumnezeu și voința națională
Rege al României

La toți de față și viitori, sănătate

In viaţa Statului român s'au produs în ultimii ani adânci prefaceri politice, economice şi sociale, cari creiat noi raporturi între principalii factori ai vieţii de Stat.

Aceste raporturi nu mai corespund astăzi condiţiunilor stabilite de Pactul fundamental-Constituţia Ţării-ele cerând o grabnică şi fundamentală schimbare.

In faţa acestei situaţiuni, în deplină înţelegere cu factorii de răspundere ai Ţării, conştient şi de răspunderea ce-mi revine, consider că instituţia monarhică nu mai corespunde actualelor condiţiuni ale vieţii noastre de Stat, ea reprezentând o piedică serioasă în calea desvoltării României.

In consecinţă, pe deplin conştient de importanţa actului ce fac în interesul poporului român,

A B D I C

pentru mine şi pentru urmaşii mei dela Tron, renunţând pentru mine şi pentru ei la toate prerogativele ce le-am exercitat ca Rege al României.

Las poporului român libertatea de a-şi alege noua formă de Stat.

Dat la Bucureşti,
astăzi 30 Decembrie 1947.

Actul de abdicare al Regelui Mihai I

de la București informându-l pe rege despre solicitarea prim-ministrului de a discuta în ziua următoare la București, despre „o problemă de familie”. Regele s-a gândit că putea fi vorba despre problema căsătoriei sale.

Întâlnirea a avut loc la 30 decembrie 1947 la Palatul Elisabeta din București. Între timp, comuniștii au luat măsuri pentru controlul deplin al reședinței regale. Paza palatului a fost preluată de unități ale Ministerului de Interne și trupe ale Diviziei „Tudor Vladimirescu”. Legăturile telefonice au fost întrerupte. La întâlnire au participat, pe de o parte, Regele Mihai I și Regina-Mamă, Elena și, pe de cealaltă parte, prim-ministrul, Petru Groza, și primul secretar al PCR, Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Întrebându-l pe Petru Groza, cu privire la scopul întâlnirii, premierul comunist a invocat „un divorț prin înțelegere” de monarhie. Continuând, Groza a declarat că Monarhia era un obstacol în calea progresului țării și a solicitat regelui să semneze un act de abdicare dinainte pregătit. Regele a declarat că doar un referendum putea decide modificarea formei de guvernământ a țării. La rândul său, Regina-Mamă Elena a fost de părere că datoria regelui era de „a rămâne în mijlocul poporului”. Răspunsul lui Groza a fost că „țara a fost învățată să vă iubească. De acum, o s-o învățăm să ne iubească pe noi”.

Încercând să câștige timp, Regele a cerut timp de gândire. Consultându-se cu cei apropiați, a aflat că Palatul Elisabeta era izolat de restul lumii. Revenit în salonul în care avea loc întâlnirea, Mihai I a cerut explicații lui Petru Groza despre măsurile militare adoptate în jurul Palatului regal. Prim-ministrul i-a solicitat imperios să semneze actul de abdicare. În caz contrar amenința cu execuția a 100 de studenți, care fuseseră arestați, cu prilejul demonstrațiilor pentru democrație. În aceste condiții dure, regale Mihai I a fost silit să semneze actul de abdicare.

1. Actul de abdicare al regelui Mihai I

Prin Grația lui Dumnezeu și voință națională,
Rege al României
La toți de față și viitori sănătate!

În viața statului român s-au produs în ultimii ani adânci prefaceri politice, economice și sociale, care au creat noi raporturi între principalii factori ai vieții de stat… În fața acestei situațiuni, în deplină înțelegere cu factorii de răspundere ai țării, conștient de răspunderea ce-mi revine, consider că instituția monarhică nu mai corespunde actualelor condițiuni ale vieții noastre de stat, ea reprezentând o piedică serioasă în calea dezvoltării României.

În consecință, pe deplin conștient de importanța actului ce fac în interesul poporului român
ABDIC

Pentru mine și pentru urmașii mei la tron, renunțând pentru mine și pentru ei la toate prerogativele ce le-am exercitat ca rege al României. Las poporului român libertatea de a-și alege libertatea de a-și alege noua formă de stat.

Mihai R.

(Bogdan Murgescu, *Istoria României în texte*, Editura Corint, București, 2001)

Proclamarea Republicii Populare Române

În după amiaza zilei de 30 decembrie 1947 a avut loc o ședință de guvern, unde a fost anunțată știrea abdicării și s-a adoptat o declarație a guvernului. În document s-a consemnat că „…poporul român a dobândit libertatea de a-și clădi o nouă formă de stat – Republica Populară. Să înălțăm noua formă de viață a statului nostru, RPR, patria tuturor celor ce muncesc cu brațele și cu mintea…”.

Seara, Parlamentul, lipsit de cvorum deoarece reunea doar 295 deputați, și-a ținut ședința sub președinția lui Mihail Sadoveanu. Petru Groza a dat citire actului de abdicare și declarației guvernului. Apoi, a fost prezentat un proiect de lege, care a proclamat Republica Populară Română. S-a ales Prezidiul Republicii Populare Române, constituit din Constantin I. Parhon – președinte,

Ștefan Voitec, Gheorghe Stere, Ion Niculi – vicepreşedinţi. **Şedinţa Parlamentului României din 30 decembrie 1947 a consfinţit o lovitură de stat**, deoarece Constituția din 1923 permitea modificarea formei de guvernământ doar unei Adunării Constituante și nu Parlamentului. Abdicarea regelui nu a constituit expresia voinței liber consimțite a poporului român, care nu a fost consultat printr-un referendum.

La 3 ianuarie 1948, Regele Mihai I, Regina-Mamă Elena și un grup de apropiați au părăsit România, plecând în exil.

2. Regele Mihai despre abdicarea sa

Așa, în ziua de 29 decembrie, Negel a telefonat că Groza ne roagă să venim urgent la București, fiindcă are de discutat o chestiune de familie. [...]. Am ajuns la casa din șoseaua Kiseleff. N-am așteptat mult și Groza s-a arătat însoțit de Gheorghiu-Dej. [...]Am intrat în salon, ne-am așezat și fără să aștepte mult, Groza, pe buze cu un zâmbet jovial, a spus: „am venit să rediscutăm despre un divorț amiabil!” [...] Apoi mi-a întins o hârtie. Am luat-o și am citit-o la repezeală. Când am înțeles despre ce era vorba am protestat, cu atât mai mult cu cât mi se cerea acordul pe loc [...] i-am spus lui Groza și însoțitorului său că nu pot răspunde pe loc, că într-o chestiune ca abdicarea trebuie întrebată țara, ea fiind singura în drept să hotărască dacă e cazul sau nu să fie modificată Constituția. Mi s-a răspuns că nu e timp pentru asemenea subtilități, „Țara a fost învățată să vă iubească”, a mai spus Groza. „De acum o s-o învățăm să ne iubească pe noi”. [...]Am cerut să mi se dea documentul, ca să-l citesc în liniște, și m-am retras în biroul meu. I-am chemat pe Negel și Ioanițiu, care se aflau în casă și așteptau pe culoar să poată lua legătura cu mine. Alarmați, mi-au comunicat că firele telefoanelor au fost tăiate, că garda Palatului a fost arestată și înlocuită cu soldați din alte regimente și că suntem ținta unor trupe de artilerie grea gata în orice moment să tragă. [...]Atunci am înțeles că nu se poate face mare lucru”.

(Mircea Ciobanu, *Convorbiri cu Mihai I al României*, Editura Humanitas, București, 1991)

Gheorghe Gheorghiu Dej
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Astfel, prin abdicarea regelui Mihai I se închidea un capitol important al istoriei noastre și se deschidea un altul pentru mai bine de patru decenii.

3. Declarația lui Petru Groza în ședința de guvern la 30 decembrie 1947

Doamnă și domnilor miniștri, vreau să vă comunic că actul acesta s-a făcut prin bună învoială. Regele a constatat – așa cum este scris aici – că instituția monarhiei era o piedică serioasă în calea dezvoltării poporului nostru. Istoria va înregistra o lichidare prietenească a monarhiei, fără zguduiri – cum poate inamicii noștri ar fi dorit. Ca să utilizez o expresie a reginei-mame, poporul a făcut azi un divorț și decent, și elegant de monarhie...

(Florin Mihai, *Comunism – Regele a plecat, trăiască republica!*, în „Jurnalul Național”, 13 decembrie 2006)

Dicționar

- *abdicare* = renunțare la tron.

Cronologie

1947, 30 decembrie – Abdicarea silită a regelui Mihai I. Proclamarea României ca Republică Populară.

Curiozități istorice

- În ședința Consiliului de Miniștri din 22 mai 1948 s-a decis retragerea cetățeniei române pentru Regele Mihai I, Regina-Mamă Elena, principesa Ileana de Habsburg, principesa Elisabeta de Hohenzollern și principele Nicolae de Hohenzollern.
- În momentul abdicării forțate, premierul comunist P. Groza ar fi avut asupra sa – așa cum a declarat și Regele Mihai – un pistol și l-a afișat ostentativ afirmând: „Ca să nu mi se întâmple și mie ce i s-a întâmplat lui Antonescu!", aluzie la posibilitatea ca Regele să fi reacționat la măsura abdicării prin arestarea acestuia.

Evaluare/activități de învățare:

1. Formulați un punct de vedere referitor la politica promovată de Regele Mihai I, în condițiile comunizării României.
2. Menționați, pe baza sursei 1, două informații aflate în relație cauză – efect.
3. Pornind de la informațiile din textul lecției și sursă, scrieți un eseu de o pagină despre contextul intern al abdicării forțate a regelui Mihai I.
4. Prezentați rolul politic al monarhiei din România în perioada 1944-1947.
5. Realizați un eseu de o pagină în care să argumentați caracterul de „lovitură de stat" a evenimentului petrecut la 30 decembrie 1947.

Mihai I și Ana

Ultimul rege al României, Mihai I, s-a născut la 25 octombrie1921 la Sinaia. Este fiul principelui Carol, care a domnit ulterior, ca rege, sub numele de Carol al II-lea al României și al principesei Elena de Grecia. Astfel, prin familia sa s-a înrudit cu importante case regale, precum cea din Grecia, Marea Britanie, Rusia, Prusia (Germania) și Portugalia.

Copil fiind, s-a bucurat de o atenție deosebită din partea mamei sale, principesa Elena. A fost implicat din fragedă copilărie în agitația vieții politice. În 1925, tatăl său, principele Carol, a decis să renunțe la prerogativele sale de prinț moștenitor și s-a stabilit în străinătate alături de Magda Lupescu. Consiliul de Coroană de la 30 decembrie 1925 l-a recunoscut ca prinț moștenitor.

Regele Mihai și regina Mamă Elena
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

La 4 ianuarie1926, Parlamentul României a adoptat legile prin care s-a acceptat renunțarea lui Carol și schimbarea Statutului Casei Regale. Astfel, Mihai a fost proclamat moștenitorul tronului. La moartea regelui Ferdinand, deși avea aproape șase ani, Mihai a fost proclamat rege, fiind tutelat de o Regență.

Principesa Elena s-a preocupat de educația tânărului rege. Clasele primare au fost parcurse sub supravegherea profesorului Nicolae Sassu. În iunie 1930, tatăl lui Mihai, Carol, a revenit în țară pe neașteptate și s-a proclamat rege sub numele de Carol al II-lea. Fiul detronat a primit titlul onorific de Mare Voievod de Alba Iulia. Mamei lui Mihai, principesa Elena, i s-a cerut să plece din țară, stabilindu-se la Florența. Legăturile mamei cu fiul său au fost draconic supravegheate. Mihai putea să își viziteze mama doar câteva săptămâni, odată pe an.

În schimb, Carol al II-lea a acordat o atenție aparte educației fiului său. S-a înființat o clasă specială de elevi la Palatul Regal din București, numită Clasa Palatină. Din ea au făcut parte exponenți ai tuturor provinciilor românești și ai tuturor categoriilor sociale. A fost înscris și la Liceul Sf. Sava din București, la Școala de Aeronautică de la Mediaș și la Liceul Militar „Nicolae Filipescu" de la Mănăstirea Dealu. În tinerețe, Mihai a manifestat un deosebit interes pentru automobile, mecanică, aviație. A urcat treptele carierei militare, obținând în 1937 gradul de sublocotenent în Batalionul 1 Vânători de Munte.

Mihai a fost martorul principalelor evoluții din viața politică internă din anii 1930-1940. În condițiile prăbușirii regimului lui Carol al II-lea, în toamna anului 1940, Regele l-a numit pe generalul Ion Antonescu în funcția de președinte al Consiliului de Miniștri. Cel din urmă avea să primească puteri depline. La 6 septembrie 1940, Carol al II-lea a renunțat la tron, fiind urmat de fiul său. Mihai a fost proclamat rege fără a depune

jurământul pe constituție, care fusese abrogată, și fără a primi votul Parlamentului. Mihai a fost încoronat rege de către patriarhul României Nicodim Munteanu, în catedrala patriarhală din București. La 10 mai 1941, Regele Mihai a fost înălțat la gradul de mareșal, prin decret semnat de Ion Antonescu.

În perioada 1941-1944, generalul, apoi mareșalul Ion Antonescu, a încercat să limiteze drastic amestecul regelui în treburile statului. Astfel, Regele Mihai I nu a fost informat despre intrarea României în războiul antisovietic. În condițiile înfrângerilor și pierderilor suferite de armata română pe frontul antisovietic, regele Mihai a polarizat în jurul său un grup de opoziție politică, ce avea menirea să scoată România din război și să încheie armistițiul cu Națiunile Unite. La 23 august 1944, Regele Mihai a ordonat arestarea lui Ion Antonescu și a numit un nou prim-ministru, în persoana generalului Constantin Sănătescu. Pentru meritele sale în scurtarea duratei războiului, Mihai I a fost decorat cu Ordinul Victoria al URSS și Legiunea de Merit a armatei americane în grad de Comandant Șef.

Armistițiul României cu Națiunile Unite a fost semnat abia la 12 septembrie 1944, la Moscova. Acest fapt a permis Uniunii Sovietice să treacă la ocuparea militară a țării, iar comuniștilor români să înceapă lupta pentru cucerirea puterii politice. La 6 martie 1945, în condițiile presiunilor deosebite ale Uniunii Sovietice, Mihai a fost silit să numească ca prim-ministru pe dr. Petru Groza. În perioada 1944-1947, Mihai I s-a văzut cu autoritatea mereu contestată și știrbită de către comuniști. Cu toate acestea, a constituit unul din principalele obstacole în calea comunizării României. Astfel, a organizat, între august 1945 – februarie 1946 **greva regală**, s-a impus ca un simbol al rezistenței față de comunism. În noiembrie 1946, s-au desfășurat alegeri parlamentare, care au fost fraudate în mod grosolan de către comuniști. În vara anului 1947, sub presiunea comuniștilor, Partidul Național Liberal și Partidul Național Țărănesc au părăsit scena politică.

În noiembrie 1947, Mihai I a fost invitat să ia parte la ceremoniile din capitala Marii Britanii, privitoare la căsătoria prințesei moștenitoare Elisabeta cu prințul Filip de Edinburg, al Greciei. Cu acest prilej, a cunoscut-o pe Ana de Bourbon Parma, care avea să îi devină soție. Revenit în țară, s-a confruntat cu cererea imperioasă a comuniștilor, reprezentați de dr. Petru Groza și, respectiv, Gheorghe Gheorghiu-Dej, de a abdica. La 30 decembrie 1947, Regele a fost silit să abdice, iar, apoi, peste 4 zile, a plecat în exil în străinătate. În martie 1948, aflat la Londra, regele Mihai a dezvăluit faptul că abdicarea îi fusese smulsă prin presiune și șantaj. La 10 iunie 1948, Mihai I s-a căsătorit la Atena cu principesa Ana de Bourbon-Parma.

În 1989, Mihai I a salutat înlăturarea regimului comunist din România.

Pe 19 decembrie 2007, Regele Mihai a fost ales membru de onoare al Academiei Române.

1. Amintiri ale regelui Mihai despre tatăl său

Se aflau acolo unchiul meu, prințul regent Nicolae, mătușa mea, principesa Elisabeta, și mama mea, adunați toți în salon. Mama privea pe fereastră, într-o stare de agitație extremă. Deși stătea cu spatele la mine, știam că plânge. Iar acolo, așezat călare pe un scaun, se afla un bărbat pe care nu-l cunoșteam… Înalt, arătos, cu o mustață scurtă. Era tatăl meu. M-a privit îndelung, apoi s-a ridicat în picioare și m-a luat în brațe, strângându-mă foarte tare. Mă simțeam prizonierul lui. Aș fi vrut să scap, eram foarte stânjenit deoarece, în timp ce mă strângea în brațe, eu întorceam capul spre mama care plângea pe tăcute.

(Majestatea Sa Regele Mihai al României, *O domnie întreruptă. Convorbiri cu Philippe Viguié Desplaces*, Editura Libra, București, 1995)

La 10 mai 2011, Regele Mihai a rupt legăturile dinastice cu Casa princiară de Hohenzollern-Sigmaringen și a schimbat numele familiei sale în „al (a) României”. La împlinirea vârstei de 90 de ani, la 25 octombrie 2011, Regele Mihai a susținut un discurs memorabil în fața camerelor reunite ale Parlamentului României, în care a subliniat importanța deosebită a menținerii cursului țării către democrație. În martie 2016, Regele a anunțat că este grav bolnav și că se retrage din viața publică. Este unul dintre puținii foști șefi de stat în viață din perioada celui de-al Doilea Război Mondial.

Ana de Bourbon, pe numele său întreg Anne Antoinette Françoise Charlotte Zita Marguerite, a văzut lumina zilei la 18 septembrie 1923, în capitala Franței. A fost fiica Principelui René de Bourbon și a Principesei Margareta a Danemarcei. A primit titlul de principesă de Bourbon-Parma. Era înrudită cu Regele Christian al IX-lea al Danemarcei, Miguel I al Portugaliei și împărăteasa Zita de Bourbon-Parma, soția lui Carol I de Habsburg, ultimul suveran al Austro-Ungariei. Copilăria și-a petrecut-o în Franța. A avut trei frați, și anume: Jacques, Michel și André.

Odată cu izbucnirea, în 1939, a celui de al Doilea Război Mondial, familia sa s-a refugiat, pe rând, în Spania, Portugalia și, apoi, în SUA. Aflată la New York, a urmat cursurile Școlii de Artă Parson's School of Design (1940-1943) și, concomitent, pentru a-și câștiga existența, a fost vânzătoare la magazinul universal Macy's. Ulterior, în 1943, s-a înrolat ca voluntar – șofer pe ambulanță și, mai apoi, infirmieră, în Forțele Franceze Libere, conduse de generalul Charles de Gaulle. A fost avansată la gradul de caporal și, mai târziu, de locotenent și a fost distinsă cu „Crucea de Război” a Franței.

În 1947, aflată la Londra, cu prilejul manifestărilor legate de oficierea căsătoriei dintre principesa moștenitoare a Marii Britanii, Elisabeta, cu prințul Filip de Edinburgh, a cunoscut la o recepție diplomatică pe Regele Mihai I. La 10 iunie 1948, Mihai I și Ana s-au căsătorit la Palatul Regal din Atena. Pregătirile de nuntă au fost marcate de numeroase probleme, deoarece Papa Pius al XII-lea a refuzat să își dea acordul, în condițiile refuzului regelui Mihai I de a accepta botezul copiilor, ce ar fi urmat din căsătorie, în religia romano-catolică.

Începând din 1948 și până la prăbușirea regimului comunist din România, Mihai și Ana au locuit în Marea Britanie, Italia, Elveția. În perioada exilului, Ana s-a aflat mereu lângă Regele Mihai, sprijinându-l în depășirea împreună a momentelor dificile. La 10 iunie 2008, regina Ana și Regele Mihai au sărbătorit „Nunta de diamant”, după 60 de ani de căsnicie. Peste cinci ani, au devenit primii dintre monarhii României, care au sărbătorit „Nunta de Safir”.

S-a stins din viață în 2016, fiind înmormântată la noua catedrală regală de la Curtea de Argeș. La moartea sa, guvernele României și Republicii Moldova au declarat doliu național.

Principesa Margareta este cea dintâi fiică a Regelui Mihai I și a Reginei Ana.

Este a 82-a pe linie succesorală a tronului britanic. A fost botezată ortodox, nașul său de botez este Prințul Philipp, Duce de Edinburgh, soțul Reginei Elisabeta a II-a a Marii Britanii. Este

2. Regina Ana despre întâlnirea cu Regele Mihai în 1947

Am văzut-o pe regina Elena, pe ducesa de Aosta, pe sora ei și pe mama, iar de vorbă cu ele, în picioare, era un tânăr în uniformă, Regele Mihai al României… Cum nu ieșisem de multă vreme din armată, în loc să fac o reverență, am luat poziția de drepți și l-am salutat lovind călcâiele, ca un soldat! M-am simțit atât de umilită de mine însămi, încât am ieșit imediat.

(*Regina Ana a împlinit 91 de ani. „Trăiesc prezentul. Mâine vine mereu cu un mare semn de întrebare”*, în adevarul.ro)

verișoară de rangul al doilea cu Regele Felipe al Spaniei. Prin părinții săi se înrudește și cu alte familii regale din Europa.

Principesa Margareta s-a născut la 26 martie 1949 la Laussane, în Elveția. Urmează școala în Italia, Elveția, apoi în Marea Britanie. După ce susține în Elveția Bacalaureatul Francez, petrece un an în Italia la bunica sa, Regina Mamă Elena, care o încurajează să meargă la Universitatea din Edinburgh. Studiile universitare le-a urmat la Edinburgh, în Scoția, unde a obținut licența în sociologie, drept public și științe politice. A lucrat într-un număr de universități britanice, specializându-se în sociologie medicală și politici de sănătate publică. A lucrat și pentru unele organizații internaționale, precum: Organizația Mondială a Sănătății și Organizația pentru Alimentație și Agricultură.

În 1990 a pus bazele la Versoix, împreună cu Regele Mihai, a Fundației Principesa Margareta, care activează 6 țări (România, Marea Britanie, Elveția, Franța, Belgia și SUA). Este o organizație apolitică, non profit și dezvoltă programe care: îmbunătățesc condițiile de viață ale copiilor, vârstnicilor aflați în dificultate, cultivă creativitatea și talentul local.

La 30 decembrie 1997 a fost desemnată moștenitoare a tronului, primind titlurile de principesă Moștenitoare a României și de Custode al Coroanei României.

3. Regele Mihai I despre evenimentele din 1989 în România

Sentimentele noastre erau amestecate. După surpriză, a urmat spaima în fața violenței înfruntărilor și a imaginilor pe care le transmitea televiziunea. [...] Această evoluție ne neliniștea. Pe cât am susținut și împărtășit, la început, acest formidabil elan de speranță care a fost revoluția română, pe atât ne-am îndoit după aceea că acest elan fusese spontan. Ca să fiu cinstit, acum nu o mai cred deloc. Însă chiar și dacă declanșarea a fost artificială, ridicarea populară împotriva comunismului a fost, ea, foarte reală. [...] Astăzi, consider ca foarte posibil, așa cum o afirmă unii, ca structurile KGB-ului să fi teleghidat aceste răsturnări. Rămâne însă de aflat care era scopul exact urmărit de Moscova. Eu nu văd decât o singură explicație plauzibilă. Rușii simțeau că edificiul Ceaușescu începuse să pârâie. Spiritul latin al românilor risca să ia foc și să arunce peste bord comunismul. Pentru a evita o răsturnare atât de radicală și cu speranța de a-și salvgarda totuși sistemul, rușii au hotărât să îl sabordeze pe Ceaușescu.

(Majestatea Sa Regele Mihai al României, *O domnie întreruptă. Convorbiri cu Philippe Viguié Desplaces*, Editura Libra, București, 1995)

În 2015, Principesa Margareta a fost aleasă în funcția de președinte al Societății Naționale de Cruce Roșie din România, în cadrul Adunării Generale a Societății Naționale de Cruce Roșie, eveniment care s-a desfășurat la Brașov.

Evaluare/activități de învățare:

1. Pornind de la informațiile din cuprinsul lecției, descrieți etapele domniei lui Mihai.
2. Realizați un eseu, de aproximativ o pagină, privind personalitatea Regelui Mihai și a Reginei Ana, utilizând informațiile din cadrul surselor istorice de mai sus.
3. Precizați două informații istorice privind raporturile dintre Regele Mihai I și mareșalul Ion Antonescu.
4. Prezentați trei informații privind activitatea Regelui Mihai în perioada 1944-1947.

Oameni politici români în perioada domniei regelui Mihai (1940-1947)

Ajuns la domnie pentru a două oară la vârsta de 19 ani, Regele Mihai a fost înconjurat de oameni politici importanți, militari și diplomați. Unii au avut o influență majoră asupra sa și l-au sprijinit în actul politic, alții l-au tutelat sau i-au substituit din prerogativele regale, alții i-au pregătit ieșirea de pe scena istoriei naționale. Perioada în care a domnit suveranul a fost una extrem de dificilă și complicată pe plan intern și internațional, iar relațiile sale cu oamenii politici trebuie înțelese în acest context.

Ion Antonescu este personalitatea politică care a marcat decisiv perioada celei de-a doua domnii a regelui Mihai. Este o personalitate extrem de controversată a istoriei noastre, iar actele sale politice rămân și astăzi dezbătute și discutabile. Născut la Pitești în 1882, urmează școala primară și apoi începe cariera militară, păstrând tradiția în familie. A avut o ascensiune fulminantă în ierarhia militară. A fost rând pe rând șef al Biroului de operațiuni în cel de-al doilea război balcanic (1913) și în Primul Război Mondial (1916 – 1918), apoi atașat militar pe lângă Legația României de la Paris și cea de la Londra (între 1922 – 1926). În 1931, ajunge general al Armatei române și conduce Școala superioară de Război până în 1933, când este numit șef al Statului Major General. Este numit ministru al Apărării Naționale (28 decembrie 1937 – 30 martie 1938), mai întâi în guvernul Octavian Goga, iar apoi pentru o perioadă scurtă în primul guvern al monarhiei autoritare carliste, condus de patriarhul Miron Cristea. Intră în dizgrația regelui Carol al II-lea care-l demite și îi stabilește domiciliul forțat la mânăstirea Bistrița.

Reapare pe scena politică în septembrie 1940, în contextul pierderilor teritoriale suferite de România, fiind numit de Carol al II-lea președinte al Consiliului de Miniștri (prim-ministru) la 4 septembrie 1940 și învestit cu puteri depline peste o zi. Este „artizanul” renunțării la tron a regelui Carol al II-lea și preluarea tronului de către fiul

Ion Antonescu (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

său Mihai (6 septembrie 1940). În primele zile de domnie ale noului rege, preia efectiv conducerea statului prin înființarea funcției de „Conducător”. Formează un guvern alături de Mișcarea Legionară (14 sept. 1940 – 23 ianuarie 1941). În acest context, Ion Antonescu devine omul politic cel mai important în raport cu Regele Mihai. Tânărul suveran a asistat neputincios la conflictul dintre generalul Ion Antonescu și șeful legionarilor, Horia Sima, conflict încheiat cu rebeliunea legionară (21-23 ianuarie 1941).

După îndepărtarea legionarilor de la conducere, Antonescu a instaurat un regim autoritar, guvernul său fiind format în mare parte din militari. Fără a-l consulta pe Regele Mihai, la 22 iunie 1941, Ion Antonescu implică România, alături de Germania nazistă, în invadarea Uniunii Sovietice, cu scopul de a elibera Basarabia și nordul Bucovinei. Raporturile dintre rege și Conducătorul statului, Ion Antonescu, devenit mareșal al armatei române, au devenit tot mai reci în timpul războiului. Odată cu balansarea centrului de putere în favoarea Aliaților, din 1943, situația României a devenit dramatică alături de Germania, prin

1. Ion Antonescu despre politica față de evrei și străini

Principiul e că ce este român îl instalez în Bucovina: ce este străin, ucrainean etc. îl punem în lagăre și de acolo îl expediem în țările slave. (…) Domnilor, să aveți înaintea dumneavoastră necesitatea pentru acest neam de a profita – în acest dezastru – ca să se purifice, să devină omogen. Suntem fără milă. Nu mă gândesc la om; mă gândesc la interesele generale ale neamului românesc, care ne dictează să nu mai fim îngăduitori cum am fost până acum și datorită cărui fapt suntem azi împestrițați cu atâția străini care ne-au făcut cel mai mare rău.

(ASRI, Fond Penale, dosar 40010)

pierderile suferite și pericolul ocupației sovietice. În aceste condiții, Regele Mihai a inițiat și organizat complotul prin care Ion Antonescu a fost arestat la 23 august 1944.

Ion Antonescu a fost întemnițat și interogat în URSS, iar în 1946 a fost adus pentru a fi judecat de „tribunalul poporului". Procesul de tip stalinist a avut loc în 17 mai 1946, Antonescu a fost condamnat la moarte pentru crime de război și executat la 1 iunie1946 la Jilava.

Lucrețiu Pătrășcanu – om politic comunist, avocat, economist și profesor, joacă un rol important în viața politică a României din perioada domniei regelui Mihai. Născut în 1900, la Bacău, într-o familie de intelectuali cu origini boierești din partea mamei, a urmat cursurile liceului „Matei Basarab" din București. A urmat cursurile Facultății de Drept a Universității din București. În timpul studenției a intrat în politică, înscriindu-se în Partidul Socialist din România (1921). După absolvirea facultății, participă în 1922 la Congresul Cominternului de la Moscova ca delegat al Partidului Comunist din România. La întoarcere este arestat și întemnițat pentru o perioada scurtă. În 1923, pleacă în Germania și peste doi ani obține doctoratul în științe economice la Universitatea din Leipzig. Astfel, pe lângă originea „nobilă", era comunistul cu „studii înalte", absolvite în țară și în străinătate.

Lucrețiu Pătrășcanu a fost multă vreme personalitatea cea mai vizibilă a comunismului românesc. A fost exponentul comunismului național încă din perioada ilegalității Partidului Comunist. La Congresul Cominternului de la Harkov din 1928 respingea teza „unirii forțate" a Basarabiei cu România din 1918 și susține că basarabenii sunt români. El a reprezentat pe comuniștii români aflați în ilegalitate și la Congresele Cominternului din 1933 și 1934, rămânând în URSS până în 1935. Întors în țară, se implică ca apărător în procesele comuniștilor, dar este exclus din Barou și se retrage temporar din viața publică.

În august 1940, după ce România fusese obligată să cedeze Basarabia și Nordul Bucovinei URSS, Lucrețiu Pătrășcanu este închis din ordinul lui Carol al II-lea în lagărul de la Târgu-Jiu. Eliberat de Ion Antonescu, îi va fi stabilit în 1943 domiciliu forțat la Poiana Țapului, în contextul în care România se afla angrenată în războiul antisovietic.

În primăvara anului 1944, este cooptat, ca reprezentant al comuniștilor, în negocierile inițiate de Casa Regală pentru înlăturarea mareșalului Antonescu și scoaterea României din război. A participat, astfel, la organizarea actului de la 23 august 1944. A devenit primul comunist intrat în guvernul României, cel condus de generalul C. Sănătescu, inițial ca ministru fără portofoliu, apoi ca ministru al Justiției. A păstrat acest portofoliu în toate guvernele, până în februarie 1948. Lucrețiu Pătrășcanu a redactat „Proclamația" pe care Regele Mihai a citit-o la radio în seara zilei de 23 august 1944.

Membru al Comitetului Central al PCR după 1945, apoi membru al Biroului Politic în perioada 1946-1947, Lucrețiu Pătrășcanu a fost personalitatea comunistă cea mai activă din acea vreme.

Lucrețiu Pătrășcanu (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

2. Mărturia lui Corneliu Coposu despre Lucrețiu Pătrășcanu

Nu vreau să-l scutesc pe Pătrășcanu de acuza gravă că a contribuit în mod criminal la infeudarea României sovieticilor, dar pot să confirm că Pătrășcanu avea o doză de patriotism și de onestitate față de ceilalți care însă nu îl achită de vinovăție.

(Corneliu Coposu, *Confesiuni – Dialoguri cu Doina Alexandru*, Editura Vremea, București, 2014)

A făcut parte din delegația română care a semnat, în 12 septembrie 1944, la Moscova, Convenția de armistițiu cu URSS. Unele dintre observațiile sale din timpul discuțiilor privind armistițiul și apărarea cauzei românești au fost interpretate de ruși ca un semn de „aroganță naționalistă". În 1947, a condus delegația României la Paris, unde se semna tratatul de pace de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial. S-a făcut remarcat pe plan intern în această perioadă, ca ministru al Justiției, prin măsurile de instituționalizare a regimului comunist și pregătirea structurilor legislative în vederea sovietizării României. A susținut procesele politice de tip stalinist contra opozanților regimului și a înființat tribunalele poporului pentru judecarea acestora. La 23 februarie 1948, este obligat să demisioneze din guvern, iar conflictul său cu secretarul general al partidului, Gheorghe Gheorghiu-Dej se acutizează. Relația dintre cei doi a fost mereu tensionată, dar liderul comunist consideră că a sosit momentul să scape de un potențial concurent la șefia partidului. Este anchetat sub acuzațiile de „spion", „agent al imperialismului occidental", etichetat ca „naționalist-burghez" și arestat în august 1948. A avut parte de un proces costisitor, a cărui anchetă a ținut 6 ani, alături de alți apropiați („Lotul Pătrășcanu"). În procesul din 14 aprilie 1954, este găsit vinovat și condamnat la moarte, iar peste 3 zile este împușcat în închisoarea Jilava. A fost reabilitat politic în 1968, în contextul în care noul lider comunist, Nicolae Ceaușescu, își edifica o legitimitate, prin condamnarea abuzurilor săvârșite de Gheorghe Gheorghiu-Dej. Este prezent în memoria colectivă a românilor, fiind cel mai important lider comunist al cărui nume se păstrează și astăzi pe un bulevard din București.

Nicolae Rădescu a fost general și om politic român ce a jucat un rol important în perioada domniei regelui Mihai, fiind ultimul prim-ministru democrat înainte de instaurarea comunismului în România. Născut în 1874 la Călimănești, jud. Vâlcea, a urmat cariera militară, fiind elevul generalului, devenit mareșal, Alexandru Averescu. După 1900, atinge rapid gradele militare și participă ca ofițer la campania din vara anului1913 în Bulgaria, este avansat maior în 1916 și ia parte la războiul de întregire națională (1916-1918). Pentru meritele sale din Primul Război Mondial, în 1919, este avansat la gradul de colonel și devine în perioada 1920-1926 adjutant regal. Ajunge la apogeul carierei militare în 1928, fiind avansat

general de brigadă, dar în 1933 decide să abandoneze cariera militară în favoarea celei politice.

În februarie 1933 se înscrie în Partidul Poporului (condus de Alexandru Averescu), iar din 1934 activează în organizația „Cruciada Românismului” condusă de M. Stelescu, disident legionar. Nu se remarcă în politica anilor ’30, deoarece critica activitatea camarilei regale și era în opoziție cu stilul de conducere autoritar al regelui Carol al II-lea.

În timpul guvernării generalului Ion Antonescu, protestează față de decizia acestuia de trecere a Nistrului și de continuare a războiului cu Germania. Mai mult, trimite în septembrie 1941 o scrisoare critică ambasadorului german la București, baronul Manfred von Killinger. Din acest motiv, Ion Antonescu îl trimite în lagărul politic de la Târgu Jiu, unde a rămas timp de un an. Revenit în capitală, în septembrie 1942, generalul N. Rădescu participă la întâlnirile cu liderii partidelor politice din opoziție și cu apropiații Palatului regal. În cadrul discuțiilor va susține încheierea armistițiului cu Aliații și ieșirea României din alianța cu Germania. A fost una dintre variantele susținute de opoziția antonesciană pentru conducerea guvernului militar ce trebuia să încheie armistițiul cu Națiunile Unite.

În octombrie 1944, este reactivat în armată, fiind numit Șef al Marelui Stat Major. S-a remarcat în acest context prin diplomație și perseverență, în scopul stabilirii unor principii ferme de colaborare între armata română și cea sovietică, în cadrul instituit prin Convenția de armistițiu din septembrie 1944.

În contextul crizei politice de la sfârșitul anului 1944, generalul Nicolae Rădescu primește de la Regele Mihai mandatul de a forma un guvern de uniune națională. Astfel, la 6 decembrie 1944, conduce ultimul guvern democratic, într-un context dificil pentru România, pe fondul ascensiunii comuniștilor și sprijinul oferit acestora de Armata

Generalul Nicolae Rădescu
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

3. Generalul Nicolae Rădescu despre pregătirea actului de la 23 august 1944

Din ceea ce mi se aducea la cunoștință, încă cu două-trei luni înainte, de către un devotat al meu aflat în Serviciul Siguranței, știam că la S.S. condus de Cristescu se găsesc note informative în care se arată că în cercurile Palatului se vorbește de o eventuală aducere a mea în fruntea guvernului ce se va forma după răsturnarea lui Antonescu. În apropierea datei de 23 august 1944 însă numele meu fusese înlocuit cu al Generalului Sănătescu. Cu o săptămână înainte de lovitura de la 23, consilierul Botez de la Consiliul Legislativ a venit la mine să-mi comunice din partea Gl. Sănătescu că acesta ar dori să mă vadă. Am răspuns că-i stau la dispoziție oricând va voi, la mine acasă, dar nu merg la Palat fiindcă nu voiesc sub nicio formă să las impresia că eu urmăresc ceva. Bănuiesc că întrevederea ce trebuia să aibă loc era în legătură cu intrarea mea în guvernul ce urma să-l formeze Sănătescu. Răspunsul însă pe care eu l-am dat invitației, a fost desigur nemulțumitor, întrucât a rămas fără nicio altă urmare.

(A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 121, vol. 2, f. 151)

Roșie. Misiunea guvernului Rădescu de a reinstaura democrația și stabilitatea în țară s-a dovedit însă imposibilă, pentru că acțiunile sale erau sabotate chiar din interiorul guvernului de către comuniști și aliații lor.

În urma intervenției adjunctului ministrului de Externe al URSS, Andrei I. Vâșinski, pe lângă Regele Mihai, acesta l-a demis pe Nicolae Rădescu la 28 februarie 1945. După instaurarea guvernului comunist condus de dr. Petru Groza, la 6 martie 1945, a urmat o perioadă dificilă pentru general, căruia i s-a fixat domiciliu obligatoriu. Urmărit de comuniști, s-a refugiat la Ambasada Marii Britanii, unde a primit azil politic. A reușit să părăsească țara în 17 iunie 1946. După aproape un an în Cipru, a plecat în 1948 în SUA, unde a reușit să unească diaspora română și să înființeze Comitetul Național Român. A murit la 16 mai 1953 la New York, iar trupul său a fost repatriat în anul 2000 și a fost înhumat la Cimitirul Bellu ortodox din București.

Gheorghe Gheorghiu-Dej a fost liderul comunist al României în perioada 1948-1965 și un personaj important în perioada domniei regelui Mihai. A fost unul dintre artizanii comunizării României, luptând pentru compromiterea partidelor democratice și pentru înlăturarea monarhiei.

S-a născut la Bârlad în 1901, într-o familie de muncitori. A urmat învățământul gimnazial și s-a calificat în meseria de electrician, angajându-se la Căile Ferate Române din Galați. Aici a luat contact pentru prima dată cu ideile comuniste. În 1930 intră în rândurile PCR, partid aflat în ilegalitate. Din cauza activității politice, a fost detașat cu serviciul în orașul Dej și a preluat în perioada de ilegalitate denumirea orașului ca nume conspirativ, ulterior adăugându-l propriului nume. Participă la grevele de la Atelierele Grivița din București (1933), fiind arestat și condamnat la 12 ani de închisoare. În detenție devine unul dintre liderii comuniștilor și leagă prietenii cu o

Gheorghe Gheorghiu Dej

parte dintre tovarășii „de drum”. În 1943, în timpul regimului antonescian, este transferat în lagărul politic de la Târgu Jiu, unde îl are coleg de celulă pe Nicolae Ceaușescu.

În prejma evenimentelor de la 23 august 1944 evadează din închisoare cu ajutorul lui E. Bodnăraș și ajunge la București. A preluat conducerea PCR în septembrie 1944, devenind secretar-general al partidului după îndepărtarea lui Ștefan Foriș. A devenit treptat numărul 1 în PCR, fiind sprijinit și de „gruparea moscovită” (Ana Pauker și Vasile Luca) ajunsă în România cu Armata Roșie. A reușit să obțină controlul total în partid în 1952, după eliminarea lui L. Pătrășcanu conduși de gruparea Ana Pauker.

Gheorghe Gheorghiu Dej a fost prezent, cu excepția primelor două luni de după evenimentele de la 23 august 1944, în actul guvernamental, ca reprezentant al comuniștilor. A fost ministru al Comunicațiilor în cel de-al doilea guvern al generalului C. Sănătescu, apoi în guvernul N. Rădescu (1944–1945). În această perioadă a fost reprezentantul comuniștilor români, trimis la Moscova (1944) pentru a se întâlni cu I. Stalin în vederea elaborării planului de cucerire a puterii de către

PCR. Păstrează portofoliul Comunicațiilor și în primul guvern comunist, cel condus de dr. Petru Groza, începând cu 6 martie 1945. În 1946, ajunge ministrul Economiei naționale, apoi, din aprilie 1947, ministrul Industriei și comerțului. În 1946-1947 face parte din delegația României la Conferința de pace de la Paris.

Se afirmă în viața politică a României în această perioadă prin eforturile sale, alături de alți lideri comuniști, de compromitere și înlăturarea a democrației românești. La 30 decembrie 1947, l-a însoțit pe prim-ministrul comunist Petru Groza în audiența de la Palatul regal, unde Regele Mihai a fost obligat să abdice.

A instaurat un comunism de tip stalinist până la sfârșitul anilor '50. La începutul anilor '60 se îndepărtează treptat de URSS, politica sa fiind continuată de N. Ceaușescu în cadrul național-comunismului.

A murit în 1965, la aproape 64 de ani, în urma unui cancer, iar rămășițele sale se regăsesc la cimitirul Bellu din București.

4. **Vladimir Tismăneanu cu privire la personalitatea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej**

Să spun din capul locului că, sub aparența de blajină modestie, Dej era de fapt un despot resentimentar și perfid. A știut să se descurce perfect în universul bizantin al comunismului internațional, convingându-l pe Stalin de devotamentul său necondiționat. A izbutit să se debaraseze de rivalii săi din conducerea PMR, inclusiv de Ana Pauker, aparent atât de legată de Kremlin. A recurs la metode criminale pentru a-și consolida puterea, unica valoare în care a crezut fără ezitare.

(Vladimir Tismăneanu, *Dej, Ceaușescu și stalinismul național,* în „Jurnalul Național”, 2005)

Evaluare/activități de învățare:

1. Identificați, în studiul de caz de mai sus, două categorii de oameni politici din perioada regelui Mihai și menționați criteriul de selecție.

2. Denumiți doi oameni politici care au colaborat cu Regele Mihai și menționați câte o măsură politică reprezentativă la fiecare personalitate în raport cu Monarhia.

3. Utilizând informațiile din capitolul despre Regele Mihai și din studiul de caz de mai sus realizați, în aproximativ o pagină, un eseu despre colaborarea politică dintre rege și oamenii politici, în perioada 1940-1947.

4. Realizați, din informațiile primite la acest capitol, o ierarhie a colaborării oamenilor politici cu Regele Mihai, pe baza unor criterii stabilite în acest sens.

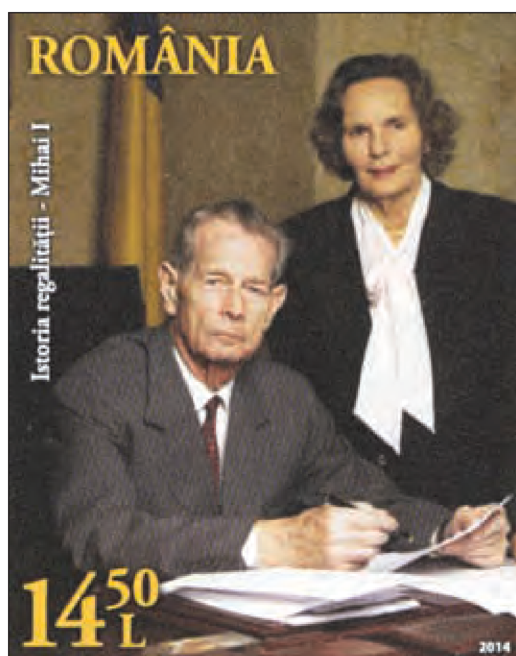
6. Regele Mihai în exil (1948-1989)

Viața Regelui Mihai I în exil

La 30 decembrie 1947, Regele Mihai a fost silit să abdice. S-a proclamat Republica Populară Română, stat de tip totalitar comunist. La 3 ianuarie 1948, alături de mama sa, Regina-Mamă Elena și unii apropiați, Regele a plecat în exil. După cum a declarat mai târziu Regele Mihai, perioada exilului a fost grea și, mai ales, plină de evenimente. „În Exil, singurătatea noastră a fost cu atât mai mare cu cât dorul de țară și nevoia de a trăi laolaltă cu românii ne-au fost puse la îndoială sau uitate. (…) Am fost întrebat de mai multe ori care a fost sentimentul meu la plecarea din România. N-am găsit altfel de a spune adevărul despre starea mea de atunci decât că am plecat cu moartea în suflet".

După abdicarea regelui Mihai au plecat din țară și ceilalți membri ai Familiei Regale a României.

La 4 martie 1948, aflat în vizită la Londra, Regele Mihai I a dezvăluit într-o declarație de presă că actul de abdicare i-a fost smuls de către comuniști prin forță și șantaj. Regele a înțeles repede că numeroase guverne din Europa Occidentală nu

Regele Mihai și Regina Ana

mai erau interesate de situația din România. Ulterior, Mihai a făcut o vizită în SUA, unde a fost primit la 22 martie 1948 de către președintele SUA, Harry Truman, la Casa Albă, la Washington, D.C. Cu acest prilej, a reiterat caracterul ilegal al abdicării din 1947, prezentând cu diferite ocazii că actul de abdicare i-a fost smuls prin forță. Drept răspuns, prin hotărârea Consiliului de Miniștri din 22 mai 1948, autoritățile din România comunistă au retras cetățenia română regelui, Reginei-Mamă, principeselor Elisabeta de Hohenzollern și Ileana de Habsburg, ca și principelui Nicolae de Hohenzollern.

La 10 iunie 1948, Regele Mihai s-a căsătorit cu principesa Ana de Bourbon-Parma, fiica prințului René de Bourbon-Parma și a prințesei Margareta a Danemarcei. În urma căsătoriei celor doi s-au născut cinci fete – Margareta (n.1949), Elena (n.1951), Irina (n.1953), Sofia (n.1957) și Maria (n.1964).

După căsătorie, Regele Mihai I și regina Ana au locuit la Vila Sparta de lângă Florența, la reședința Reginei-Mamă, Elena (1948-1949). În 1949, familia s-a stabilit la Lausanne. Vreme de cinci ani au locuit în Marea Britanie. Acolo, s-au întâlnit de câteva ori cu membri ai familiei regale britanice. În timp ce se aflau pe pământ britanic, Regele Mihai a pus bazele unui mic atelier de lucru în lemn și a unei mici ferme de crescut păsări. Produsele obținute erau vândute pentru a se obține cele necesare traiului zilnic.

În 1956, după încă câteva luni de viață la Vila Sparta, Regele și familia sa s-au mutat într-o mică localitate de pe malul lacului Geneva, Versoix, unde a locuit peste 45 de ani. Din 2004 au locuit la Aubonne, în Elveția.

Inițial, Mihai a lucrat pentru o firmă care repara avioane particulare. Mai apoi, fiind pasionat de automobilism și pilotaj, Regele Mihai a urmat în 1956 cursuri de pilotaj profesionist la Compania Lear din SUA. După trei ani, a pus bazele unei companii de produse electronice, elemente pentru calea ferată și sisteme de alarmă, Metravel,

1. Regele Mihai I despre viața sa din perioada exilului

Munca de agent de bursă nu este plăcută. Trebuie să alergi după clienți, să le știi drumurile, să-i chemi toată ziua la telefon. Eu așa ceva nu puteam să fac.

(Mircea Ciobanu, *Convorbiri cu Regele Mihai*, Editura Humanitas, București, 2004)

care a funcționat până în 1964. Ulterior, s-a angajat ca broker la Bursa de pe Wall Street.

În anii ce au urmat, regele a urmărit atent situația din țară, dar și-a trăit viața în mod discret și modest, departe de agitația vieții mondene și ocupându-se, mai ales, de educația fiicelor sale.

Activitatea din exil

Contrar unor informații vehiculate în numeroase medii, conform cărora Regele Mihai I a plecat în exil cu numeroase sume de bani, în perioada exilului, Mihai a trebuit să trăiască modest, fiind, pe rând, fermier, șofer, pilot, agent de bursă – Regele a urmat cursuri de broker la Bursa de pe Wall Street din New York. Fiind în exil, Regele Mihai a urmărit evenimentele din țară și a păstrat permanent legătura cu emigrația românească.

În 1949, a patronat și a sprijinit constituirea Comitetului Național Român, care a funcționat în cadrul Adunării Națiunilor Europene Captive (1949-1975). Comitetul a fost condus, pe rând, de generalul Nicolae Rădescu, ultimul prim-ministru al României, ales democratic și apoi, de Constantin Vișoianu, fost ministru de externe, și a avut misiunea de a sprijini interesele românilor în Europa Occidentală. Comitetul a fost însă cadrul unor confruntări și neînțelegeri politice la nivelul conducerii emigrației românești. În 1950, s-a constituit Liga Românilor Liberi, care a fost condusă de același general Nicolae Rădescu.

În întreaga perioadă a exilului, Regele Mihai a fost sub supravegherea instituțiilor represive ale regimului comunist din România, și, în primul rând, a Securității. La rândul lor, reprezentanțele diplomatice românești în străinătate au avut drept obiectiv permanent contracararea acțiunilor emigrației românești și, mai ales, ale regelui Mihai.

Regele a luat poziție față de evenimentele din România, transmițând mesaje prin presă sau radio – posturile BBC, Vocea Americii, Europa Liberă. Totodată, s-a implicat în comemorarea principalelor evenimente din istoria națională și a criticat politica regimului comunist de la București.

2. Apelul Regelui Mihai I către Poporul Român, 21 decembrie 1989

Fac apel către Armata Română să răstoarne imediat regimul impostorului Ceaușescu și al familiei sale, precum și să elimine Securitatea. Chem muncitorii la o grevă generală în toată țara. Apelez la diplomații români din străinătate să participe la această răsturnare de regim. Cer generalilor și persoanelor care se opun acestui regim să constituie cât mai repede posibil un guvern de tranziție, chemat să restaureze democrația prin intermediul alegerilor libere. Sunt și voi fi alături de voi toți. Mihai R.

(Diana Mandache, *Exilul Regelui*, Editura Curtea Veche, București, 2016)

Cronologie

1948, 3 ianuarie – regale Mihai I este silit să plece în exil.
1992 – Regele Mihai participă la slujba de Înviere de la Mănăstirea Putna și face o vizită la București.
1997 – Regele Mihai I reprimește cetățenia română și pașaportul românesc.
2011 – Regele Mihai se adresează Parlamentului României.

Curiozități istorice

- Pentru elvețieni, Regele Mihai a fost „Monsieur Michel", domnul Mihai, iar Ana de Bourbon, „Madame Anne", Doamna Ana.
- În exil, familia a avut contacte strânse cu familia regală britanică, în special cu Regina Elisabeta a II-a și cu principesa Marina, ducesă de Kent, cu prințul Rainier al III-lea și prințesa Grace de Monaco.

Evaluare/activități de învățare:

1. Precizați o cauză a plecării regelui Mihai în exil.
2. Pornind de la sursele 2 și 3, identificați două informații aflate în relație cauză – efect.
3. Precizați două modalități de acțiune ale regelui Mihai în perioada exilului.
4. Realizați un eseu de o pagină privind situația regelui Mihai, în perioada de după 1989.
5. Formulați un punct de vedere referitor la contribuția regelui Mihai I la activitatea emigrației românești, folosind ca argument două informații istorice din textul lecției.

7. Situația Familiei Regale după 1989. Statutul membrilor familiei domnitoare promulgat în 2007

Familia regală după 1989

Regimul de stânga, instituit în România după alegerile din 20 mai 1990, nu a permis sau a limitat sosirea în România a regelui Mihai. Primă încercare de a reveni în țară a fost în decembrie 1990. Deși primise acceptul autorităților vremii, fostul monarh și restul familiei sale, sub presiunea presei proguvernamentale, sunt opriți pe autostrada București-Pitești și siliți să se întoarcă în Elveția. Peste doi ani, același regim își dă acordul ca Regele să se reîntoarcă în țară de Paști. Primirea entuziastă a aproape un milion de oameni, în Săptămâna Mare, propunerea liberalilor de a candida pentru alegerile prezidențiale din acel an, precum și zvonul că Regele avea să se stabilească în țară, au pus pe gânduri autoritățile române. Ca urmare, până în 1997, Regele Mihai nici măcar nu a mai putut vizita țara. Astfel, eșua atât încercarea acestuia, de a petrece Paștele la Timișoara, în aprilie 1993, cât și dorința, de a participa, în 1994, la un simpozion istoric privind evenimentele din 1944.

Ultima încercare de a reveni în țară a regelui Mihai a fost la moartea liderului opoziției, Corneliu Coposu. Din nou, inflexibilitatea autorităților române care legau reprimirea regelui în țară de obligația de a recunoaște regimul de atunci din România, a blocat normalizarea dialogului dintre rege și conducerea politică a țării.

Anii reconcilierii – 1997-2007

Preluarea puterii de către regimul Convenției Democrate (1996) a avut printre urmări și permisiunea ca Regele să se restabilească în țară. În urma acestei decizii, Regele Mihai a redobândit cetățenia română și a primit un pașaport românesc, în noua sa calitate de cetățean al noii României. Mai mult, președintele Emil Constantinescu avea să îl implice pe fostul monarh în promovarea

1. Constituția din 1923

Art. 78. În lipsă de coborâtori în linie bărbătească ai Maiestății Sale Regelui Carol I de Hohenzollern Sigmaringen, succesiunea Tronului se va cuveni celui mai în vârstă dintre frații săi sau coborâtorilor acestora, după regulele statornicite în articolul precedent.

Dacă nici unul dintre frații sau coborâtorii lor nu s'ar mai găsi în vieață sau ar declara mai dinainte că nu primesc Tronul, atunci Regele va putea indica succesorul său dintr'o dinastie suverană din Europa cu Primirea Reprezentațiunii naționale, dată în forma prescrisă de art. 79.

Dacă nici una, nici alta nu va avea loc, Tronul este vacant.

Art. 79. La caz de vacanță a Tronului, ambele Adunări se întrunesc de îndată într'o singură Adunare, chiar fără convocare, și cel mai târziu până în opt zile dela întrunirea lor aleg un Rege dintr'o dinastie suverană din Europa occidentală.

Prezența a trei pătrimi din membrii cari compun fiecare din ambele Adunări și majoritatea de două treimi a membrilor prezenți sunt necesare pentru a se putea procede la această alegere.

La caz când Adunarea nu se va fi făcut în termenul mai sus prescris, atunci în a noua zi, la amiazi, Adunările întrunite vor păși la alegere oricare ar fi numărul membrilor prezenți și cu majoritatea absolută a voturilor.

Dacă Adunările s'ar afla dizolvate în momentul vacanței Tronului, se va urma după modul prescris la articolul următor.

În timpul vacanței Tronului, Adunările întrunite vor numi o locotenență regală, compusă din trei persoane, care va exercita puterile regale până la suirea Regelui pe Tron. În toate cazurile mai sus arătate votul va fi secret.

(Constituția din 1923, în Ioan Muraru, Gheorghe Iancu, Mona-Lisa Pucheanu, Corneliu-Liviu Popescu, *Constituțiile României*, Regia Autonomă-Monitorul Oficial, București, 1993)

intereselor țării, cu precădere, în demersurile privind intrarea României în NATO.

În decembrie 1997, trei miniștri ai guvernului Ciorbea, având ca pretext împlinirea a 50 de ani de la abdicarea regelui Mihai, doreau revenirea la forma de guvernământ monarhică. Șeful Casei Regale din România a dezaprobat acestă acțiune care ar fi putut destabiliza țara, cu atât mai mult cu cât înainte de a acționa inițiatorii nu se consultaseră cu nimeni dintre membrii familie sale.

Tot în decembrie 1997 Regele Mihai se destăinuia opiniei publice din România, afirmând că dorea ca fiica sa cea mare, principesa Margareta, să îi succeadă la tron. Acest fapt însemna că, într-un viitor apropiat, trebuia amendat Statutul Casei Regale din România.

Revenirea regimului lui Ion Iliescu, în urma alegerilor din anul 2000, va duce la reconcilierea dintre monarhie și regimul republican(2001). Regele primea, în urma acestei înțelegeri, proprietățile revendicate și acționa, în continuare, pentru promovarea intereselor României la Casele Regale din Europa.

În perioada ce a urmat, ideea de monarhie în România a pătruns în rândul opiniei publice din România. Un rol deosebit l-au avut o serie de dezbateri și întruniri, crearea de cluburi monarhiste și ONG-uri dintre care cel mai cunoscut este Alianța pentru Restaurarea Monarhiei.

2. Rolul Constituției din 1923

Când a fost scrisă Constituția din 1923, pe care am repus-o în drepturi la sfârșitul războiului […] femeile nu aveau foarte multe drepturi și erau excluse de la succesiunea la Tron. De atunci multe s-au schimbat. Femeile acum votează și sunt alese pe poziții de mare responsabilitate peste tot. […] Constituțiile monarhiilor moderne au fost și ele modificate nu numai pentru a permite femeilor dreptul la succesiune, dar și pentru a permite primului născut, indiferent de sex să acceadă la tron. Nu am sugerat niciodată că tradițiile noastre ar trebui păstrate împotriva realităților prezente. În acest spirit, vreau să vă spun că doresc ca prima mea fiică, Margareta, să succeadă în toate drepturile și prerogativele mele când Atotputernicul va decide că mi-a sosit clipa. […] Statutul Familiei va fi amendat în consecință în viitorul apropiat. Conștient de responsabilitățile mele constituționale, pun soarta ei și a mea, ca întotdeauna în mâinile poporului român. Finalmente poporul va decide ce doresc eu astăzi.

(Alexandru Muraru, *Cum supraviețuiește monarhia într-o republică. Regele Mihai și Regalitatea după 1989*, Editura Curtea Veche, București, 2015)

Statutul Casei Regale din anul 2007

Până în decembrie 2007, familia regală din România a rămas fidelă prevederilor Statutului Casei Regale din anul 1884 și a celor stipulate de Constituțiile din anii 1866, 1923 și 1938. În conformitate cu prevederile art.82 din Constituția din 1866, ale art. 77 din Constituția din 1923 și ale art. 34 din Constituția din 1938, „puterile constituționale ale regelui sunt ereditare în linie coborâtoare și legitimă a Majestății Sale Carol I de Hohenzollern Sigmaringen din bărbat în bărbat prin ordinul de primogenitură și cu exclusiunea perpetuă a femeilor și a coborâtorilor lor". Prin urmare, în conformitate cu cele stipulate în aceste documente, Regele Mihai este, practic, ultimul rege recunoscut al României. Deoarece suveranul nu are moștenitori pe linie bărbătească pentru continuarea dinastiei române, trebuia aleasă una din următoarele soluții. Fie urma să fie adoptat unul dintre nepoții regelui, fapt care se mai întâmplase în istoria dinastiei, când, prin *Pactul de familie* din mai 1881, Carol I îl înfiase pe Ferdinand, bunicul actualului monarh. O altă soluție era să se acționeze, conform prevederilor cu același conținut din constituțiile din anii 1866, 1923 și 1938, care precizau o procedură strictă pentru ocuparea tronului, în condițiile în care nu existau moștenitori direcți.

La împlinirea a 60 de ani de la abdicarea forțată a regelui Mihai, din 30 decembrie 1947, a fost adoptat, la castelul de la Săvârșin, un nou Statut al Casei Regale din România numit *Normele Fundamentale ale Familiei Regale a României*. Prin noul document „toate statutele precedente și toate privilegiile, apelativele, titlurile, rangurile și drepturile dinaștilor sau ale descendenților lor" erau revocate. Documentul care devenea valid prin semnătura regelui stipula, printre altele, o serie de precizări privind componența Casei Regale, titlurile membrilor Casei Regale, drepturi și prerogative în chestiuni dinastice, administrarea bunurilor familie regale etc.În Anexa 1, numită *Linia de succesiune*, se stabilea că Alteța Sa Regală Margareta, Principesa Moștenitoare a României, Custode al Coroanei României, devenea, după decesul regelui, primul moștenitor al tronului. Era apoi stabilită ordinea la tron a membrilor familiei regale. În final, în document se preciza: „În semn de recunoaștere a integrării României în Uniunea Europeană și a obligațiilor pe care acest lucru le presupune, în special Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Noi modificăm principiile și practica Legii Salice, cu descendența exclusiv masculină, care nu va mai fi folosită la stabilirea succesiunii".

Tot prin acest document, se acorda Principelui Radu, soțul Alteței Sale Regale Principesa Margareta, titlul de „Principe al României" și calificativul de „Alteță Regală". De același titlu și calificativ se bucura și nepotul său Nicolae, fiul Alteței sale Regale Principesa Elena, a treia în ordinea succesiunii la tron, la împlinirea vârstei de 25 de ani.

Transpunerea în practică a deciziei din 2007 se realiza la 1 aprilie 2010, când, la împlinirea vârstei de 25 de ani, principelui Nicolae i se conferea titlul de Principe al României și calificativul de Alteță Regală. Ulterior, la 1 august 2015, printr-un document semnat de Regele Mihai și intrat imediat în vigoare, prințului Nicolae îi erau retrase titlul și calificativul, fiind exclus din linia de succesiune, al treilea, la tronul României.

3. Principesa Margareta despre simțul datoriei

Acest simț al datoriei și al serviciului altruist, pe care el l-a arătat… a trecut, sper, la mine la fel de mult. Principalul obiectiv al Familiei Mele rămâne acela al românilor obișnuiți: de a garanta că ceea ce vom construi în viitor este conectat la bazele noastre istorice…

(Diana Mandache, *Patrie și Destin, Principesa Moștenitoare a României*, Editura Litera, București, 2012)

4. Mesajul regelui Mihai, 1 martie 2016

În ultimele săptămâni am primit vestea unui serios diagnostic medical. Această situație vine în anul în care Familia și Țara sărbătoresc 150 de ani de la fondarea Dinastiei și a statului Român modern. Sunt sigur că fiica mea, Margareta, Custodele Coroanei, va găsi înțelepciunea și forța de a mă reprezenta și de a duce la îndeplinire toate acțiunile mele publice. Am cerut Consiliului Regal să-și continue menirea și să prezinte sfatul său Custodelui Coroanei.

(*http://www.ziare.com/Regele-mihai/principesa-margareta/Regele-mihai-are-cancer-in-faza-terminala-principesa-margareta-preia-prerogativele-1411245*)

Dicționar

- *Linie de succesiune* = serie a descendenților la tronul unui regat. Filiație.
- *Statutul Casei Regale* = Ansamblu de dispoziții, cu caracter oficial, prin care se reglementează scopul, structura și modul de funcționare al Casei Regale a României.

Cronologie

1997 – stabilirea în țară a regelui Mihai.
2007 – apariția *Normelor Fundamentale ale Familiei Regale a României*, noul Statut al Casei Regale a României.

Curiozități istorice

- Când a revenit pentru prima dată în România (25 decembrie 1990) regele, deși avea vize provizorii obținute în țară, a fost oprit de un baraj de poliție pe șoseaua București-Pitești. Sub amenințarea armelor a fost obligat ca, împreună cu familia, să se întoarcă, sub escortă, la aeroportul Otopeni. Pașapoartele daneze i-au fost confiscate, precum și avionul charter, care îl adusese în România, pe motiv că piloții erau în stare de ebrietate. De abia în dimineața zilei următoare (26 decembrie), Regele Mihai și familia sa părăsesc țara la bordul unui avion care se îndrepta spre Elveția.

Evaluare/activități de învățare:

1. Menționați din sursa 1 etapele care trebuiau urmate de Casa Regală și de Parlament în condițiile absenței unui moștenitor direct al tronului.
2. Selectați, din sursa 1, două informații aflate în relație cauză – efect, precizând rolul fiecăreia din aceste informații (cauză respectiv efect).
3. Precizați, din sursa 2, două cauze și respectiv două urmări pentru care constituțiile monarhiilor europene au fost modificate în favoarea femeilor.
4. Formulați un punct de vedere privind caracterul constituțional al monarhiei române utilizând informațiile din sursele 3 și 4.
5. Realizați o comparație între prevederile constituțiilor din anii 1866, 1923, și 1938 și cele ale noului Statut al Casei Regale a României din anul 2007, referitoare la succesiunea la tronul României, utilizând informațiile din lecție și din cele din sursele 1 și 2.
6. Prezentați relațiile dintre dinastia română și oamenii politici români între 1990 și 2001.

8. Atribuții ale monarhului și implicarea Casei Regale în viața culturală și socială a țării

Atribuțiile Monarhului conform noului Statut al Casei Regale

În conformitate cu Normele Fundamentale ale Familiei Regale a României, monarhul este șeful Casei Regale. În această calitate are dreptul de a lua decizii (referitoare la proprietățile Casei Regale sau a oricăror probleme legate de Casa Regală a României), este păstrătorul tradiției, prerogativelor și onorurilor monarhiei române, este singurul reprezentant legal în raporturile cu instituțiile statului și este deținătorul dreptului de a acorda onoruri, titluri, decorații, ordine, distincții și medalii.

Monarhia din România în spațiul public românesc

Contribuția instituției monarhice la progresul culturii românești până în 1947 este indiscutabilă și a putut fi urmărită pe parcursul a mai bine de 80 de ani de regim monarhic din România. Despre activitatea Familiei Regale după 1947, aflată în exil, se cunoaște foarte puțin. Revenirea la democrație în decembrie 1989 nu a fost urmată de o deschidere a clasei politice autohtone spre Familia Regală a României și valorile promovate de aceasta.

Începând cu 1997, Casa Regală și Regele Mihai sunt o prezență activă în spațiul public românesc. Acest aspect a luat amploare odată cu recăpătarea cetățeniei române a membrilor familiei regale. Tradiția, prestigiul, consecvența în susținerea valorilor au recomandat Casa Regală a României în derularea unor angajamente publice îndeosebi pe plan cultural și social, dar și politic. În lipsa unui statut oficial – Statutul Casei Regale din 2007 este practic un „act intern" de organizare, de „autoguvernare" – aceasta a acționat prin intermediul unor fundații culturale, cele mai cunoscute fiind „Fundația Principesa Margareta a României" și „Fundația Colecția Familiei Regale a României".

Implicarea monarhiei române în viața socială și culturală

Continuatoare a tradițiilor monarhiei române și a parteneriatului pe care aceasta l-a avut întotdeauna cu lumea culturală, sensibilă la problemele societății românești, Casa Regală a României se implică și în prezent, prin diverse căi și forme, în viața culturală și socială a societății românești.

A. Fundația Principesa Margareta a României

Fundația Principesa Margareta a României a fost înființată la 9 august 1990 la Versoix, în Elveția. Biroul de la București a fost deschis în primăvara anului 1991. Palatul Elisabeta, Castelul Săvârșin și castelul Peleș au găzduit numeroase evenimente publice sau private organizate de „Fundația Principesa Margareta a României". Fundația a sprijinit copiii săraci, comunitățile nevoiașe și pe pensionari. Totodată, și-a propus să contribuie la dezvoltarea societății civile din România prin programe care îmbunătățesc „condițiile de viață ale copiilor, tinerilor, familiilor și vârstnicilor aflați în dificultate, stimulează solidaritatea între generații și creează o punte de comunicare între copii, tineri și vârstnici, contribuie la creșterea capacității instituționale a organizațiilor și instituțiilor care lucrează cu copii și vârstnici, cultivă creativitatea și talentul local". Fundația urmărește să stimuleze voluntariatul, să încurajeze spiritul comunitar și potențialul creator. Fundația a organizat sau a sprijinit numeroase expoziții culturale în țară și în străinătate. În aproximativ 20 de ani de activitate, Fundația a strâns peste 10 milioane de euro, care au fost dirijați către scopurile sale.

B. Fundația Colecția Familiei Regale a României

Înființată în 2010, este o structură distinctă de Casa Majestății Sale Regelui Mihai și de „Fundația Principesa Margareta a României”. Fundația acționează pentru conservarea și promovarea patrimoniului Dinastiei și are ca obiect de activitate gestionarea colecțiilor de artă privată a familiei regale. Activitățile desfășurate sunt finanțate din fonduri private, iar sumele obținute prin diversele proiecte dezvoltate de organizație sunt folosite în scop caritabil. Se urmărește „conservarea operelor de artă și a obiectelor din Colecție, deschiderea Reședințelor Regale spre vizitare, organizarea expozițiilor tematice și publicarea unor volume de specialitate, cataloage ale expozițiilor și ghiduri dedicate Reședințelor Regale sau operelor de artă”. Primele opere de artă intrate în patrimoniul Fundației sunt lucrările din Colecția Regală de Artă Contemporană. Colecția reprezintă o parte a colecției de artă a Familiei Regale a României și se numără printre cele mai însemnate colecții private de artă din România. Ea este compusă din peste șaptezeci de lucrări de artă, aparținând unor artiști contemporani români recunoscuți. Aceste lucrări de pictură și sculptură, gravuri și desene sau alte forme artistice sunt expuse la Palatul Elisabeta și la Castelul Săvârșin.

C. *Garden Party*, Palatul Elisabeta

După revenirea în țară, Familia Regală a ales ziua de 10 mai pentru organizarea petrecerii în grădina Palatului Elisabeta, cunoscuta sub numele de *Garden Party*. Ziua de *10 Mai* a devenit *Ziua Monarhiei* și marchează astfel sărbătoarea națională a României până în 1947 și ziua simbolică de apariție a României moderne. Începând cu 2010, au fost organizate anual la Palatul Elisabeta asemenea ceremonii și manifestări culturale, pe baza unor invitații oferite de Șeful Onorific al Casei Regale nu doar personalităților din diverse domenii de activitate, ci și oamenilor simpli. În

1. Agenda Familiei Regale a României – decembrie 2001

Duminică, 25 noiembrie [2001], Castelul Regal de la Săvârșin a găzduit un recital de poezie al premianților concursului literar „Aron Cotruș”, organizat de Uniunea Scriitorilor din România – filiala Arad în colaborare cu Casa de Cultură a Municipiului Arad și cu Primăria localității Săvârșin. La concurs au luat parte treizeci de scriitori din județele Arad, Timiș și Hunedoara.

Vineri, 7 decembrie, Majestățile Lor Regele Mihai I și Regina Ana, împreună cu A.S.R. Principesa Margareta și A.S. Principele Radu de Hohenzollern-Veringen, vor participa la gala de binefacere organizată de fundația „Principesa Margareta a României” din Belgia la sala de expoziții „Axel Vervoordt – Kanaal”, lângă Anvers. […] Gala are ca obiect colectarea de fonduri destinate proiectului special pentru copiii aflați în dificultate.

Sub înaltul patronaj și în prezența Majestăților Lor Regele și Regina, va avea loc la Paris, în seara de luni, 10 decembrie, la „Espace Cardin” de pe Champs Elysées, gala anuală organizată de fundația „Principesa Margareta a României”și de „MCD Promotion”. Au fost invitați, ca în fiecare an, Frédéric Mitterrand, Fanny Ardant, Pierre Cardin și alte personalități din lumea financiară, politică, economică, socială și culturală franceză, precum și membri ai comunității românești din Franța. Va lua parte ambasadorul României la Paris. Scopul galei este de a aduna fonduri pentru copiii din România.

În prezența A.S.R. Principesa Margareta, A.S. Principele Radu de Hohenzollern Veringen a susținut, luni 26 noiembrie la Vevey, conferința „Eugen Ionescu, un român la Paris sau Franța și România”. Aceeași conferință este programată joi 6 decembrie, la Bruxelles. Regele Mihai I și Regina Ana vor sosi la Săvârșin pe 16 decembrie […] În ziua de 19 decembrie, Regeleși Familia Regală vor lua parte la Timișoara, în sala Teatrului și a Operei Române, la lansarea volumului „Mihai al României”, editat de „Humanitas”. Aceeași lansare va avea loc și la Arad, în sala teatrului, în ziua de 20 decembrie.

(*http://www.familiaregala.ro/stiri/articol/agenda-familiei-regale-a-romaniei-decembrie*)

2016, la aniversarea a 150 ani de la crearea casei Regale a României, ceremonia a fost mutată la castelul Peleș din Sinaia.

Principesa Margareta este, de asemenea, președinte al Asociației pentru Dezvoltarea Durabilă Săvârșin, al „Fundației Regale de Management al Ospitalității”, președinte de onoare al Crucii Roșii Române.

Alături de aceste activități, Casa Regală a participat, după stabilirea sa în România, la numeroase evenimente publice, sprijinind astfel activitatea unor instituții de cultură. Recent, grație implicării sale în promovarea imaginii României și a angajamentelor asumate în țară și în străinătate, guvernul României a lansat în dezbatere publică un proiect de lege care stabilește Statutul oficial al Casei Regale, ca instituție recunoscută în statul român.

Stindardul Regal al Custodelui Coroanei României

2. Principele Nicolae la Domeniul Regal Sinaia, 14 iunie 2014

Sâmbătă, 14 iunie 2014, Alteța Sa Regală Principele Nicolae al României a reprezentat Familia Regală în două evenimente culturale găzduite, cu încuviințarea Majestății Sale Regelui, de Domeniul Regal Sinaia. […] Alteța Sa Regală a prezidat, la Castelul Pelișor, ceremonia de premiere a câștigătorilor Concursului Național „Carmen Sylva”. Cu această ocazie, Principele Nicolae a înmânat diplomele câștigătorilor competiției. Concursul Național „Carmen Sylva” se adresează tinerilor din toate colțurile țării, cu vârste cuprinse între 7 și 29 de ani, amatori de desen, pictură, gravură și fotografie. Competiția, aflată la cea de-a treia ediție, continuă tradiția promovării tinerelor talente artistice, începută de Regina Elisabeta care găzduia serate muzicale la Castelul Peleș, unde era invitat să interpreteze tânărul George Enescu. Tradiția a fost dusă mai departe de către Regina Maria, care a strâns în jurul ei artiștii plastici ai vremii […]

În cursul serii, Principele Nicolae a prezidat un dineu în încheierea lucrărilor Conferinței Internaționale „Humanism and Utopianism. Historical and critical perspectives”, desfășurată sub auspiciile Familiei Regale a României. Conferința, organizată în zilele de 13-15 iunie 2014, pe Domeniul Regal Sinaia, de către Asociația Orbis Tertius (A Treia Lume), face parte dintr-un proiect internațional care are ca scop realizarea unei enciclopedii a umanismului.

(*http://www.familiaregala.ro/stiri/articol/principele-nicolae-domeniul-regal-sinaia-14-iunie-2014*)

3. Rolul Principesei Margareta în dezvoltarea Fundației ce îi poartă numele

Leadership-ul ei inspirat în momente dificile și sensibile din istoria României a fost crucial în procesul de constituire al Fundației Principesa Margareta. S-a concentrat în mod întemeiat pe nevoile umanitare ale țării sale și nu pe politică…

(Diana Mandache, *Patrie și Destin, Principesa Moștenitoare a României*, Editura Litera, București, 2012)

Cronologie

1990 – crearea Fundației Principesa Margareta.
2010 – crearea Fundației Colecția Familiei Regale a României.
2010 – organizarea primei ediții de *Garden-Party* la Palatul Elisabeta.

Curiozități istorice

- Regele Mihai și regina Ana au scris împreună, la Versoix, în anul 1960, inițial în limba engleză, apoi în limba franceză și ulterior în limba română o piesă de teatru numită *Alegerea*. Piesa „este o tulburătoare meditație despre om, despre spiritul și pasiunile lui, despre ispitele de tot felul care-l încearcă și despre locul ființei umane în univers”.

Dicționar

- *Garden-party* = Petrecere, recepție mondenă organizată în aer liber, în special în parcuri.
- *Voluntariat* = Activitate desfășurată în folosul altor persoane sau al societății fără a urmări un câștig material.

Evaluare/activități de învățare:

1. Pornind de la sursele 1 și 2, identificați două obiective ale acțiunilor culturale prezentate.
2. Precizați din textul lecției și din sursele date două forme de implicare a Casei Regale în activitățile culturale.
3. Pornind de la lecție și de la sursele istorice, formulați un punct de vedere despre impactul activităților derulate de Casa Regală a României.
4. Realizați un eseu de o pagină, cu tema: Implicarea Familiei Regale în diferite activități publice în viața socială și culturală a României.

ROLUL MONARHIEI ÎN ISTORIA ROMÂNILOR. CONSIDERAȚII GENERALE

Regina Maria a României (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

1. Statutul, fixat prin constituții, al monarhiei și al membrilor Familiei Regale
2. Monarhia constituțională ereditară în România
3. Monarhia – garant al democrației parlamentare
4. Monarhia și partidele politice
5. Monarhia între rolul politic și imaginea publică
6. Rolul și importanța instituției monarhice

1. Statutul, fixat prin constituții, al monarhiei și al membrilor Familiei Regale

Proclamarea domnitorului Carol I

Aducerea unui prinț străin în România, în 1866, a însemnat instituirea unui nou regim politic, prin faptul că monarhia ereditară înlocuia domnia de tip electiv. Totodată, se instituia și un statut oficial pentru domn, devenit ulterior rege, dar și pentru membrii familiei sale. Proclamarea prințului Carol la 10 mai 1866 ca domn al României necesita oficializarea unui statut, atât pentru el, cât și pentru familia sa. O primă măsură pentru instituționalizarea regimului monarhiei ereditare și pentru dobândirea unui statut oficial a fost făcută prin **Jurământul depus de prințul Carol de Hohenzollern** în fața Parlamentului României, la 10 mai 1866. S-a adoptat imediat **legea pentru naturalizarea prințului german**, care devenea astfel cetățean român. Un element important al statutului oficial era atins prin această lege, prin faptul că noul conducător trebuia să se familiarizeze cu legile și obiceiurile românești, dar și cu religia creștin-ortodoxă.

1. Jurământul principelui Carol la urcarea pe Tronul României în 1866

Jur a fi credincios legilor țării, a păzi religiunea românilor, precum și integritatea teritoriului ei și a domni ca Domn constituțional.

(„Monitorul Oficial", nr. 105 din 14/26 mai 1866)

Constituția din 1866

Constituția din 1866 fundamenta **regimul monarhiei ereditare constituționale**, precum și statutul instituției centrale. Statutul monarhiei în Constituția din 1866 era clar conturat și **respecta principiul separării puterilor în stat**. Principele Carol primea, astfel, prin statutul constituțional al Șefului Statului o poziție privilegiată, putând acționa atât în cadrul puterii legislative, cât și în cadrul puterii executive. Astfel, Șeful Statului – numit inițial Domn, iar din 1881 Rege – era titularul puterii executive, încredințată de națiunea română prin Constituție, și pe care o exercita prin intermediului guvernului numit de acesta. Puterea legislativă era exercitată colectiv de către Domn, apoi, Rege și cele două Adunări legislative: Senatul și Adunarea Deputaților. Pe de altă parte, Domnul sancționa și promulga legile votate de Parlament, sancțiunea reprezentând adeziunea suveranului la activitatea legislativă, iar promulgarea era ordinul dat reprezentanților puterii executive (membrilor guvernului) de a aplica legea. Domnul/Regele putea refuza sancționarea și promulgarea unui proiect de lege votat de cele două Camere legislative, având **drept de veto absolut**. Trebuie menționat faptul că, în practica politică, acest drept nu a fost niciodată utilizat de Carol I. În raportul dintre șeful statului și cele două camere ale Parlamentului exista, așadar, o relație de colaborare instituțională certificată prin statut.

Persoana monarhului era considerată irevocabilă și inviolabilă, șeful statului primind **puteri ereditare și viagere**. Prin statutul stabilit de constituție se reglementa și succesiunea la Tronul României. Astfel, transmiterea funcției se făcea ereditar primului bărbat născut în familie, fără ca femeile să fie acceptate la succesiune. Erau reglementate, totodată: succesiunea la Tron dintre frați sau coborâtorii lor, numirea unei Regențe compusă din trei persoane, dacă succesorul Tronului era minor și se stabilea vârsta de 18 ani ca limită a majoratului.

Statutul Domnului, Regelui este unul constituțional, specificându-se expres faptul că șeful statului nu avea alte puteri decât cele conferite prin această lege fundamentală. Atribuțiile acestuia erau destul de largi și acopereau multe domenii, dar restrânse în raport cu legea anterioară, Statutul Dezvoltător al Convenției de la Paris și limitate în comparație cu atribuțiile domnitorului A.I. Cuza.

Proclamarea Regatului în martie 1881 a dus la înlocuirea titulaturii de Domn cu cea de Rege și a

2. Constituția din 1866

Art. 93 – Domnul numește și revocă pe Miniștrii săi.

El sancționează și promulgă legile. […]

El are drept de amnistie în materie politică.

Are dreptul de a ierta sau micșora pedepsele în materii criminale. […]

El nu poate suspenda cursul urmăririi sau al judecății, nici interveni prin niciun mod în administrația justiției.

El numește sau confirmă în toate funcțiile publice. […]

El este capul puterii armate.

El conferă gradele militare în conformitate cu legea. […]

El are dreptul de a bate monetă, conform unei legi speciale.

El încheie cu statele străine convențiunile necesare pentru comerț, navigație și alte asemenea, însă pentru ca aceste acte să aibă autoritate îndatoritoare, trebuie mai întâi să fie supuse puterii legislative și aprobate de ea.

(Bogdan Murgescu, *Istoria României în texte*, Editura Corint, București, 2001)

impus prima revizuire a Constituției din 1866, în 1884. Încoronarea lui Carol și a soției sale, Elisabeta la 10/22 mai 1881, a fost urmată la scurt timp de *Pactul de familie*. Acesta reglementa succesiunea la tron, moștenitor prezumtiv al tronului fiind desemnat Ferdinand de Hohenzollern-Sigmaringen, nepot de frate al lui Carol. Prin **legea Domeniilor Coroanei** (iunie 1884), familiei regale i-au fost atribuite 12 proprietăți, însumând aproximativ 118.286 ha, ale căror venituri completau lista civilă a acesteia.

3. Succesiunea la Tron, conform Constituției din 1866

Art. 82 – Puterile constituționale ale domnului sunt ereditare, în linie coborâtoare directă și legitimă a Măriei Sale principelui Carol I de Hohenzollern Sigmaringen, din bărbat în bărbat prin ordinul de primogenitură și cu excluderea perpetuă a femeilor și coborâtorilor lor.

Coborâtorii Măriei sale vor fi crescuți în religiunea ortodoxă a răsăritului.

(Bogdan Murgescu, *Istoria României în texte*, Editura Corint, București, 2001)

Constituția din 1923

Statutul monarhiei a fost menținut până la următoarea Constituție, cea din 1923. Puterile și prerogativele Regelui, reprezentat acum de Ferdinand I, se mențineau în cadrul formei consacrate: **monarhia constituțională**. Deși această constituție aduce modificări și elemente de noutate față de cea din 1866, acestea nu vizează Statutul Monarhiei – ca instituție, și nici a monarhului – ca Șef de Stat. Potrivit Constituției, **monarhia avea o arie destul de largă de atribuții în stat**, ceea ce făcea ca Statutul său să rămână unul foarte important. Modificări în statutul oficial al Monarhiei au survenit în momentul renunțării principelui Carol la succesiune, în ianuarie 1926, ceea ce a dus la revizuirea și modificarea Statutului Familiei Regale. Acesta reglementa relațiile de familie, actele de stare civilă, domiciliul, criteriul privind căsătoria membrilor familiei regale și condițiile în care aceasta putea avea loc, divorțul, succesiunea, testamentul, imposibilitatea dreptului de adopție, pregătirea militară obligatorie a tuturor membrilor Familiei Regale (celor de sex masculin). Toate actele civile ale membrilor Familiei Regale sunt încheiate de ministrul de Justiție. Căsătoria Regelui era celebrată de ministru deținând acest portofoliu, pe când căsătoriile prinților moștenitori și a celorlalți membri se făceau numai cu consimțământul Regelui, fie dat în scris – prin act autentificat, fie prin declarație verbală – în momentul oficierii căsătoriei.

Constituția din 1938

Statutul Monarhiei se modifică substanțial pentru prima dată în 1938, odată cu instituirea regimului autoritar al regelui Carol al II-lea și cu

adoptarea noii Constituții. Potrivit acesteia, poziția monarhului s-a întărit considerabil față de prevederile constituțiilor anterioare. Principiul separărilor puterilor în stat nu mai era respectat, puterile fiind concentrate în mâna regelui Carol al II-lea, care devenea **capul statului**. Puterea legislativă **era exercitată de rege prin Reprezentanța Națională** (Parlament) și nu colectiv de rege și Reprezentanța Națională, ca până atunci. Regele putea refuza, fără motivație, sancționarea legilor adoptate de Parlament, iar șeful statului își întărea dreptul absolut de a convoca cele două Adunări ale Parlamentului, de a determina durata lor și de a le dizolva. **Puterea executivă era încredințată regelui Carol al II-lea care guverna prin obișnuitele decrete-legi**, folosite numai în situații excepționale în regimul monarhiei constituționale de până atunci. **Hotărârile judecătorești** se pronunță în virtutea legii, dar **se execută în numele Regelui**.

Regele Carol al II-lea și-a asigurat prin această modificare un statut privilegiat și un rol activ în viața politică, economică, culturală și socială a României, făcând **trecerea de la monarhia constituțională la cea autoritară**.

4. Constituția din 27 februarie 1938

Titlul III: Despre puterile statului:

Art. 30. Regele este capul statului.

Art. 31. Puterea legislativă se exercită de rege prin Reprezentațiunea Națională, care se împarte în două Adunări: Senatul și Adunarea Deputaților.

Regele sancționează și promulgă legile.

Înainte de a i se da sancțiunea regală, legea nu e valabilă.

Regele poate refuza sancțiunea. […]

Inițiativa legilor este dată regelui. Fiecare din cele două Adunări pot propune din inițiativă proprie numai legi în interesul obștesc al statului.

Art. 32. Puterea executivă este încredințată regelui, care o exercită prin guvernul său în modul stabilit prin Constituție.

Art. 33. Puterea judecătorească se exercită de organele ei.

Hotărârile judecătorești se pronunță în virtutea legii.

Ele se execută în numele regelui.

(Bogdan Murgescu, *Istoria României în texte*, Editura Corint, București, 2001)

Perioada 1940-1947

Începând cu anul 1940, prin abdicarea regelui Carol al II-lea, Monarhia ca instituție a avut un rol decorativ. Statutul său oficial a fost diminuat prin natura regimurilor instaurate în România începând cu septembrie 1940. Șeful statului a devenit acum generalul (ulterior, mareșalul Ion Antonescu), iar Regele Mihai a păstrat un rol decorativ și puteri limitate. O nouă reglementare în Statutul Monarhiei, impusă de realitățile Familiei Regale, a fost efectuată în iulie 1941.

Evenimentele de la 23 august 1944 și arestarea mareșalului Ion Antonescu au condus la modificări în ceea ce privește statutul Monarhiei române, prin **scurta revenire la regimul monarhiei constituționale**. Regele Mihai nu și-a putut exercita nici de această dată prerogativele constituționale în totalitate. Aceasta deoarece România intrase în sfera de influență a URSS, iar regimul comunist instaurat aici a limitat treptat puterea monarhului, ducând în cele din urmă la abdicarea forțată a regelui Mihai (30 decembrie 1947) și la înlăturarea instituției monarhice.

Statutul monarhiei după 1989

După 1989, Casa Regală din România nu a avut un statut definit. În 30 decembrie 2007, Regele Mihai, actualul șef al Casei Regale, a reglementat intern organizarea instituțională printr-un **statut de auto-guvernare**. Acesta **succede tuturor celorlalte Statute anterioare**, fiind în concordanță cu transformările politice ale României, prin intrarea oficială a acesteia în Uniunea Europeană, fără a aduce în discuție forma de organizare republicană a țării. Recent, în 2016, guvernul a propus un **proiect de lege prin care se stabilește Statutul oficial al Casei Regale în România** și se recunosc realizările istorice ale acesteia.

5. Statutul Casei Regale a României (decembrie 2007)

Casa Regală a României este guvernată de statut și de tradiție. În conformitate cu Ordinul Majestății Sale și cu toate cerințele moderne, aceste Norme Fundamentale, promulgate de mâna Regelui Mihai I, Șef Suveran al Casei Regale a României, prin Grația Lui Dumnezeu, Rege încoronat al României și jure sanguinis Mare Maestru al Ordinelor și Decorațiilor Casei Regale a României, vor intra în vigoare la 30 decembrie 2007. Acest document își va primi validitatea și puterea la momentul semnăturii, de mâna Regelui. Prin acest document, toate statutele precedente și toate privilegiile, apelativele, titlurile, rangurile și drepturile dinaștilor sau ale descendenților lor, sunt revocate. Tradițiile noastre de familie includ și vor include întotdeauna credința creștin ortodoxă, care va servi drept principiu călăuzitor în toate deciziile viitoare. Păstrând respect pentru libertatea de credință și de conștiință a individului, toți membrii dinastici ai Familiei vor aparține ritului creștin ortodox. Rugăm pe Dumnezeu să protejeze Familia noastră Regală, țara noastră și Biserica noastră.

Capitolul I

Casa Regală a României

Articolul 1

Caracteristici și membri

1) Casa Regală a României este o comunitate de familie autonomă înființată și organizată pe baza prevederilor acestui Statut Dinastic, de acum în vigoare. Ea va fi compusă din membri prin naștere sau membri prin căsătorie, numai după cum este stabilit de acest document.

2) Șeful Casei Regale a României, potrivit tuturor practicilor și convențiilor de astăzi, este de jure sau de facto Suveran, în termeni de autoritate asupra Casei Regale a României, la orice moment. […]

5) Succesorii dinaști ai Regelui Mihai I al României sunt succesori la șefia Casei Regale a României, iar actualii succesori sunt recunoscuți exclusiv prin aceste Norme și sunt enumerați aici. Ei vor fi singurii dinaști, până la momentul când alții, în baza nașterilor viitoare, sunt adaugați printr-un amendament sau anexă la aceste sau alte viitoare Norme Fundamentale ale Casei Regale a României. […]

6) Descendenții Regelui Carol al II-lea al României, pe orice ramură colaterală, își vor păstra apelativul și rangul care le-a fost acordat în timpul domniei Majestătii Sale Regelui Carol al II-lea. Potrivit dorinței și precedenței stabilite de Majestatea Sa, acești descendenți vor continua să fie excluși din linia de succesiune și nu vor fi membri ai Casei Regale a României.

(http://www.familiaregala.ro)

Dicționar

- *statut oficial* = ansamblul legilor care se aplică cetățenilor unui stat. În contextul nostru, prin statutul Monarhiei se înțelege regulamentul de organizare și funcționare a Casei Regale din România.
- *constituție* = legea fundamentală de organizare a unui stat cu forță juridică superioară celorlalte legi.
- *dinastie* = familie domnitoare aflată la conducerea unui stat organizat monarhic cu drepturi ereditare la tron.
- *monarhie ereditară constituțională* = formă de organizare statală prevăzută de constituție în care monarhul (Regele) transmite urmașului desemnat funcția sa de Șef de stat.
- *Reprezentanța Națională* = denumire oficială dată puterii legislative din România, numită și Parlament. Aceasta era format din două camere: Senatul și Adunarea Deputaților.
- *prerogative* = drepturi, atribuții.
- *viager* = pe viață

Cronologie

1866, 10 mai – Carol de Hohenzollern-Sigmaringen este proclamat Domn al României sub numele de Carol I.
1866, 1 iulie – este promulgată prima constituție a României. Conform acesteia, se instituia regimul monarhiei ereditare constituționale și se stabilea Statutul Domnului (apoi, Regelui).
1881, 10/22 mai – încoronarea lui Carol I și a soției sale, Elisabeta, ca regi ai României.
1884, iunie – legea Domeniilor Coroanei, potrivit căreia Familiei Regale i-au fost atribuite 12 proprietăți.
1889, 14 martie – proclamarea lui Ferdinand, nepotul de frate, ca succesor oficial al regelui Carol I.
1926, 11 ianuarie – prima modificare substanțială a Statutului membrilor Familiei Regale, prin codicilul scris de Regele Ferdinand în care este dezmoștenit fiul său Carol și prin care lăsa Coroana și domeniile regale urmașului acestuia, Mihai.
1938, 27 februarie – modificări în Statutul monarhiei și instituirea monarhiei autoritare a lui Carol al II-lea printr-o nouă Constituție.
1940, 6 septembrie – Carol al II-lea abdică în favoarea fiului său Mihai, acesta păstrând un rol decorativ și un Statut diminuat în fața noului Conducător, generalul Ion Antonescu.
1944, 23 august – repunerea în funcțiune a Constituției din 1923 și revenirea la regimul monarhiei constituționale.
1947, 30 decembrie – abdicarea forțată a regelui Mihai și înlăturarea instituției monarhice din România.
2007, 30 decembrie – Noul Statul al Casei Regale, ultima reglementare a normelor fundamentale ale Familiei Regale, adoptat de Regele Mihai la castelul Săvârșin.
2016 – guvernul a propus un proiect de lege prin care se stabilește Statutul oficial al Casei Regale în România.

Curiozități istorice

- Primul cuplu regal Carol I – Elisabeta nu a lăsat niciun moștenitor legal la tron. Aceștia au avut o fată, botezată Maria, care a decedat la 4 ani.

Evaluare/activități de învățare:

1. Numiți, conform sursei 1, valorile pe care trebuia să le respecte prințul Carol prin jurământ.
2. Identificați, din sursa 2, alte atribuții ale Domnului care se adaugă celor precizate în lecție.
3. Identificați două momente ale modificării Statutului monarhului român sau al membrilor Familiei Regale de-a lungul timpului și motivele acestor modificări.
4. Exprimați un punct de vedere asupra modalității succesiunii la Tron, analizând sursa 3, dar și informațiile din lecție.

2. Monarhia constituțională ereditară în România

Monarhia – arbitru și factor de echilibru

În perioada 1866-1938, România a fost, din punctul de vedere al formei de guvernământ, o **monarhie constituțională ereditară**. Rolul regelui a fost statuat prin actele fundamentale ale statului român și prin Statutul Casei Regale, adoptat în 1884. Principiul fundamental care se dorea a se aplica în societatea românească a fost cel afirmat deja de monarhia britanică potrivit căruia **Regele domnește, dar nu guvernează**.

O monarhie constituțională reprezintă o formă de guvernământ monarhică, ce are la bază un sistem constituțional care acceptă ca șef de stat un monarh ereditar sau ales. De obicei, monarhiile constituționale moderne au aplicat principiul separării puterilor, monarhul fiind capul ramurei executive sau având doar un rol ceremonial sau protocolar. Monarhiile constituționale din secolele al XIX-lea – al XX-lea au implicat coexistența cu o democrație reprezentativă, bazată pe teoria suveranității populare.

Constituția și monarhia ereditară

Prin **Constituția din 1/13 iulie 1866**, România a devenit monarhie constituțională ereditară, în linie directă a lui Carol I, în familia de Hohenzollern-Sigmaringen. Noua formă de guvernare a avut la bază principiul modern conform căruia toate puterile statului emanau de la națiune, care le exercita prin „delegațiune”, în conformitate cu principiile și regulile precizate în Constituție. Totodată, legea fundamentală s-a întemeiat pe principiul separării puterilor în stat, în sensul că puterea legislativă era exercitată de către „Domn” și de către „Reprezentanța Națională”, cea executivă fiind încredințată domnului, din 1881, respectiv regelui, în timp ce puterea judecătorească era exercitată de către curți de judecată și tribunale. Puterile constituționale ale domnitorului erau ereditare, specificându-se, totodată, faptul că Domnitorul, apoi Regele, își exercita atribuțiile conferite în limita legii fundamentale a statului român – Constituția.

Castelul Peleș pe o bancnotă din 1941

1. Carol I despre rolul și importanța Constituției din 1866

Prin Constituția ce dăm statului român, realizăm aspirațiile legitime ale națiunii, garantând interesele tuturor stărilor precum și toate drepturile pe care cetățeanul trebuie să le găsească într-o societate civilizată. Acest act pentru mine este cel mai însemnat al vieții mele, căci el este pactul definitiv care mă leagă pentru totdeauna cu destinele noii mele țări, cu România… Un guvern monarhic este așezat. Să stăruim dar cu toții ca, prin leala și sincera aplicare a principiilor acestei Constituțiuni, ea să poată produce binefăcătoarele ei roade.

(Alexandru Pencovici, *Dezbaterile Adunării Constituante din anul 1866 asupra Constituției și legii electorale*, 1883)

Constituția din 1923, ca și Statutul Casei Regale, au contribuit la lărgirea unora dintre atribuțiile constituționale ale regelui în ceea ce privește sancționarea și promulgarea legilor, numirea miniștrilor, convocarea, sau dizolvarea Parlamentului. În același timp, Regele era capul oștirii, bătea monedă, putea încheia convenții cu statele străine, avea dreptul de amnistie, precum și dreptul de a grația sau micșora pedepsele penale, dar nu putea interveni în aplicarea justiției. Era prevăzut principiul separației puterilor în stat, care a fost interpretat ca un mijloc eficient de asigurare a legalității în societate, recunoscându-se existența puterii legislative, executive și judecătorești, simbolizate de Reprezentanța Națională, Regele, respectiv guvernul și instituțiile judecătorești.

Constituția din 1938 a dat o grea lovitură democrației în România interbelică, căci a reflectat voința de guvernare personală a lui Carol al II-lea. Conform noii legi fundamentale, puterea nu mai emana de la națiune, ci de la puterea executivă. **Puterea era concentrată în mâinile regelui, care era numit „capul statului”**. Puterea legislativă era exercitată de către rege prin Reprezentanța Națională. Cea executivă revenea tot regelui, care o exercita prin intermediul guvernului său. Regele a

Regele Ferdinand, Prințul Carol și Ion I.C. Brătianu (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

2. Regele Ferdinand I și raporturile sale cu liberalii

Câteva luni mai târziu, la 29 martie 1923, suveranul a promulgat Constituția elaborată de guvern, netinând seama de apelul insistent al partidelor de opoziție de a nu-și pune semnătura pe Constituția liberală… Regele Ferdinand a aprobat întru totul politica promovată de Brătianu, s-a opus cererilor opoziției de a-l demite pe acesta, fapt ce determina pe N.D. Cocea să afirme că monarhul s-a înscris fățiș în clubul liberal".

(Ioan Scurtu, Ion Bulei, *Democrația la români 1866-1938*, Editura Humanitas, București, 1990)

căpătat și atributul inițiativei legislative. Parlamentul s-a transformat într-o simplă anexă a puterii executive. Parlamentul era controlat și prin aceea că un număr mare de senatori erau aleși de către rege. Prin aceasta a fost desființată separarea puterilor în stat. Noua lege fundamentală a marcat finalul regimului monarhiei constituționale.

Suveranul și rolul său politic

Treptat, după constituirea lor – Partidul Național Liberal (1875) și Partidul Conservator (1880) – partidele politice din România modernă au început să se afirme pe scena politică. Astfel, rolul constituțional al regelui a devenit foarte important, prin menținerea echilibrului de putere, prin posibilitățile de intervenție majoră, acesta fiind un arbitru în fața disputelor politice. În lupta politică de la finele secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, cele două partide au încercat să-și atragă de partea lor instituția monarhului.

Interesul forțelor politice din România modernă de a preciza statutul și rolul monarhului în viața politică a fost ilustrat de înscrierea în legile fundamentale a unor prevederi legale, care să susțină poziția uneia sau alteia dintre forțele de pe scena politică.

Astfel, gruparea liberalilor radicali a susținut inițial reducerea atribuțiilor domnitorului, acesta urmând să devină șef al unei monarhii cu puteri limitate. Proiectul Constituției din 1866 a prevăzut ca domnitorul să aibă în domeniul legislativ doar dreptul de „veto suspensiv". Cu sprijinul conservatorilor, Carol I a avut câștig de cauză în ceea ce privește introducerea dreptului de „veto absolut". Principele Carol a uzitat de unele prevederi ale Constituției din 1866, care i-au conferit statutul de factor de echilibru politic și de control al celor trei puteri politice. Aceasta a contribuit la menținerea pentru o bună perioadă de timp a regimului constituțional din România modernă, cu toate imperfecțiunile sale.

Folosindu-se de cadrul constituțional, statuat de legile fundamentale, Regele a implicat, pe diferite căi, pe șefii formațiunilor politice din țară în adoptarea deciziilor politice. Astfel, practica consultărilor politice cu oamenii politici ai vremii a reprezentat, mai ales în perioada interbelică, în timpul domniei regelui Ferdinand I, o practică constituțională de succes. Regele Ferdinand I, deși a simbolizat principiul colaborării între puterile politice în stat, a încercat să manifeste și un control asupra acestora, monarhia reafirmându-și rolul de moderator în societate. Totuși, se apreciază că, în ciuda unei legi fundamentale considerate una dintre cele mai liberale, echilibrul dintre puterile statului nu a fost întotdeauna optim.

În relația regelui cu puterile statului un punct important era reprezentat de intervenția regelui la deschiderea Corpurilor Legiuitoare – sub forma *Mesajului Tronului* și dezbaterea din jurul unor probleme importante în cadrul **Consiliului de Coroană**. Sub domnia lui Carol al II-lea, Consiliul de Coroană a luat forma unei instituții reunite periodic pentru consultarea forțelor politice în probleme importante, de exemplu cedările teritoriale din vara anului 1940. De asemenea, în etapa sa constituțională, monarhia s-a arătat preocupată de problemele din justiție, cultură și învățământ,

ca domenii fundamentale pentru progresul moral și cultural al țării.

Suit pe tron în 1930, Carol al II-lea a căutat deopotrivă să domnească și să guverneze. Astfel, a urmărit să preia efectiv puterea, acționând pentru discreditarea partidelor politice, căutând înlocuirea regimului bazat pe partidele politice cu cel personal. În 1938, Carol al II-lea a pus capăt monarhiei constituționale și a inaugurat un regim de autoritate monarhică.

Regele – șeful Casei Regale

Carol I, deși era de origine germană prin naștere, s-a străduit să cunoască realitățile românești. Astfel, nu s-a opus manifestărilor opiniei publice, cu precădere, pe calea presei, inclusiv, în condițiile manifestării agitațiilor legate de mișcarea antinastică sau atacurile lui Gheorghe Panu, autorul pamfletului *Omul periculos*.

Deopotrivă Carol I și Ferdinand I s-au pronunțat pentru respectarea Constituției și aplicarea strictă a legilor. De la Carol I la Ferdinand I, Regele a devenit treptat un model de urmat în societate. Monarhia constituțională a fost caracterizată prin dorința de a aplica legile în mod echitabil față de toți supușii, fiind, practic echidistantă în disputele politicii interne.

Regele Ferdinand s-a evidențiat prin faptul că a avut conștiința clară a îndatoririlor sale regale. A întruchipat foarte bine portretul regelui care s-a sacrificat pentru binele neamului său. Criza dinastică (1926-1930) și agitațiile din această perioadă au constituit un prim moment în care principiul monarhiei constituționale a fost pus la îndoială în România.

Concomitent cu legalitatea oferită de Constituție șefului Casei Regale din România, s-a afirmat conceptul de credibilitate în fața țării. Prin aceasta s-a pregătit drumul afirmării sentimentului dinastic, prin intermediul învățământului, dezbaterilor parlamentare, programelor partidelor politice, care au contribuit la afirmarea în practica politică a principiilor monarhiei constituționale.

Deși a sprijinit cultura și modernizarea societății românești interbelice, Regele Carol al II-lea a încălcat la finalul domniei sistemul democratic al țării. În timpul domniei sale s-au afirmat mișcările de extremă dreaptă, cu precădere Garda de Fier, ce a exploatat în mod demagogic frica de comunism, dar și resentimentul față de prezența evreilor în economia națională. Din cauza confuziei alegătorilor, în alegerile din decembrie 1937 niciunul dintre partide nu a obținut 40% din voturi, necesare pentru a forma guvernul potrivit legii primei electorale din 1926. Aceasta a permis instaurarea regimului autoritar al regelui.

3. Rolul regelui Carol al II-lea

Statutul lui Carol al II-lea în istoria României a fost și este un subiect de dispută continuă. Considerat nu de puține ori drept un precursor al fascismului și trădător al democrației, Carol a fost, pentru alții, omul momentului, care chiar dacă nu a rezolvat întrutotul problemele anilor '30 a avut cel puțin curajul și priceperea de a le aborda și confrunta… Filosofia sa politică se referea la un sistem politic de guvernare autoritară… Carol considera că primul ministru trebuie să fie un executor al deciziei regelui.

(*Istoria României, Compendiu*, Institutul Cultural Român, 2004)

Dicționar

- *Veto absolut* = drept excepțional pe care îl are cineva (recunoscut prin lege sau prin convenții) de a se opune adoptării unei propuneri sau unei hotărâri; formulă prin care se exercită acest drept.

Cronologie

1875 – crearea PNL.
1880 – crearea Partidului Conservator.

Curiozități istorice

- Principalele Consilii de Coroană care au avut loc și problemele dezbătute au fost următoarele:

2 aprilie 1877 – intrarea României în Războiul de Independență;
21 iulie 1914 – aprobarea neutralității României la începutul Primului Război Mondial;
14 august 1916 – aprobarea intrării României în Primul Război Mondial;
17-19 și 24 februarie 1918 – aprobarea începerii tratativelor de pace cu Puterile Centrale;
31 decembrie 1925 – renunțarea la tron a principelui Carol;
9 aprilie 1937 – excluderea Principelui Nicolae din familia regală a României;
17 martie 1939 – discutarea situației create prin ocuparea Cehoslovaciei de către trupele naziste;
6 septembrie 1940 – aprobarea neutralității României la începutul celui de-al Doilea Război Mondial;
27 iunie 1940 – aprobarea ultimatumului sovietic în privința Basarabiei;
23 august 1940 – discutarea tratativelor cu Ungaria în privința Transilvaniei;
30 august 1940 – aprobarea ofertei de arbitraj făcută de Germania și Italia în privința Transilvaniei;
31 august 1940 – s-a luat act de conținutul Dictatului de la Viena.

Evaluare/activități de învățare:

1. Menționați, pe baza sursei 1, două informații aflate în relație cauză – efect.
2. Identificați sursa care susține sistemul autorității monarhice, folosind ca argumente două informații selectate din sursa respectivă.
3. Realizați un eseu de o pagină privind rolul regelui Carol I în edificarea sistemului monarhiei constituționale ereditare.
4. Formulați un punct de vedere referitor la rolul actelor fundamentale din 1866 și 1923 privind instituția monarhiei.
5. Formulați un punct de vedere referitor la consecințele Constituției din 1938.
6. Prezentați rolul Parlamentului și al partidelor politice în menținerea cadrului democratic al vieții politice din România secolului al XX-lea.

3. Monarhia – garant al democrației parlamentare

Monarhia și democrația parlamentară

Instituția monarhiei constituționale a constituit, în perioada 1866-1938, un reazăm al al regimului democratic din România, în limitele și în parametrii săi de funcționare. Rolul său stabilit prin Constituție a fost acela de a media între puterile statului, pentru a asigura dezvoltarea societății. Unele dintre formulele politice schițate la nivelul suveranilor românilor au constituit o soluție de ieșire din criza politică. O astfel de politică a regelui a urmărit atenuarea unor tensiuni politice și sociale.

Suveranul românilor, oricare a fost acesta, a dorit să ofere soluții la problemele apărute pe scena politică. În perioada de funcționare a monarhiei constituționale, mecanismul de declanșare a alegerilor parlamentare presupunea ca Regele să dizolve mai întâi Parlamentul, iar apoi Consiliul de Miniștri (guvernul) își depunea mandatul. Aveau loc consultări ale șefului statului cu forțele politice, reprezentate de liderii acestora. Cu acest prilej, erau prezentate programe și idei politice și posibile acțiuni de urmat. Apoi, Regele numea un nou prim-ministru, care prezenta executivul ce urma să organizeze alegerile. S-a demonstrat, însă, în practică, pe întreaga perioadă a monarhiei constituționale, că partidul sau grupul politic din care provenea guvernul însărcinat să organizeze alegerile și-a asigurat întotdeauna majoritatea parlamentară, cu o excepție, în 1937.

Noul domnitor al României a declarat în 1866 că „am venit să creez un viitor, iar nu ca să fac dintr-un trecut, pe care nu-l cunosc și nici nu voiesc a-l cunoaște, baza activității mele". Sfătuit cum trebuie, mai întâi de liberalii radicali, apoi, mai cu seamă, de Lascăr Catargiu, Carol I a adoptat încă de la început unele măsuri cu caracter moderat. Astfel, a semnat decretul de grațiere a mitropolitului Calinic Miclescu, care condusese, în aprilie 1866, mișcarea separatistă de la Iași, sprijinită deschis de Rusia. Ulterior, a respins cererea de demisie din armată a ofițerilor care acționaseră pentru abdicarea forțată a lui Cuza.

Constituția din 1866 a fost cea dintâi lege fundamentală propriu-zisă a României, adoptată după modelul Constituției Belgiei din 1831, căci oamenii politici români visau să transforme România într-o Belgie a Orientului. Societatea românească pornea pe drumul vieții politice constituționale, la un moment când noua Constituție nu corespundea pe deplin stării de fapt din România.

Potrivit Constituției, prerogativele Domnului priveau: numirea și revocarea miniștrilor, dreptul de grațiere și de amnistie politică, însă acesta nu se aplica în cazul miniștrilor, numirea și confirmarea în funcțiile publice, dreptul de a bate monedă, comandant suprem al armatei, dreptul de a dizolva parlamentul, dreptul de veto, dreptul de a acorda distincții și decorații. Constituția din 1866 a transformat România în monarhie constituțională ereditară. În același timp, a menținut **votul**

1. Despre regimul democratic din România interbelică

În Parlamentul Românesc majoritatea guvernamentală nu a colaborat cu opoziția cu toate că cele două partide de guvernământ nu au avut programe atât de diferite, încât o colaborare între ele să fi fost imposibilă. …Cu toate acestea nu este vorba de un regim dictatorial propriu-zis, fiindcă totuși se proceda la consultarea corpului electoral, o consultare silnică și formală a unui corp electoral nematurizat politicește, dar totuși o consultare, și după cum s-a arătat mai sus, întreaga putere publică a Statului fiind exercitată în mod exclusiv de guvern, înseamnă că avem de a face nu cu o alternanță electorală a două partide politice, nici cu o dictatură alternativă a două partide, ci cu o alternanță guvernamentală a două partide care se succed la guvern printr-o rotație regulată.

(Bogdan Murgescu – coordonator, *Istoria României în texte*, Editura Corint, București, 2001)

cenzitar, prin care cei mai mulți dintre cei care votau erau adesea marii proprietari de pământuri. Regele convoca Parlamentul în sesiune extraordinară, atunci când era cazul și rostea discursul de deschidere al înaltului for legislativ.

Mesajul Tronului

Constituția țării, pe care Carol I a jurat la 30 iunie/12 iulie 1866, a asigurat șefului statului român importante drepturi. Puterile îi erau conferite pe viață. În același timp, actele suveranului nu aveau nicio putere dacă nu erau contrasemnate de un ministru de resort. Suveranul trebuia să fie un element de echilibru între cele trei puteri politice – executivă, legislativă și judecătorească –, temperându-le excesele, un element prin care să susțină principiul colaborării puterilor. În consecință, prințul, mai apoi, Regele, s-a situat deasupra partidelor și, mai ales, a pasiunilor politice, ceea ce a conferit stabilitate țării. La 23 mai 1871, la sesiunea inaugurală a Parlamentului de la București, Carol sublinia faptul că „adevărata libertate n-are nimica de a face cu neregula și anarhia; fără datorii nu există drepturi, fără ordine nu-i libertate".

Deoarece Carol a fost, prin excelență, un monarh constituțional, el nu a abuzat niciodată în perioada domniei sale de prerogativele conferite de Constituția din 1866. Se poate spune pe bună dreptate că prințul Carol a învățat meticulos meseria de rege.

Monarhia constituțională

Suit pe tron în 1914, în condițiile izbucnirii Primului Război Mondial, Regele Ferdinand I a jucat un rol important în desăvârșirea și consolidarea statului național unitar român. În timpul domniei sale a fost pus în aplicare programul Marii Uniri, care a contribuit la înnoirea și modernizarea societății românești. În activitatea monarhică și politică, Ferdinand – deseori timid și lipsit de inițiativă directă – a fost pus în umbră de grupul constituit din Ion I.C. Brătianu, liderul Partidului Național Liberal, regina Maria și prințul Barbu Știrbei.

Regele Carol I, principele moștenitor Ferdinand (Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Potrivit Constituției din 1923, România era o monarhie constituțională într-un stat național, unitar, indivizibil, inalienabil. Regele exercita puterea executivă, numea și revoca miniștrii, sancționa și promulga legile. De asemenea, era șeful Armatei și dispunea de dreptul de veto. Putea bate monedă, conferea decorații, avea drept de amnistie și grațiere. Regele convoca și dizolva Parlamentul și încheia tratate. Parlamentul avea o structură bicamerală și constituia puterea legislativă în cadrul regimului democratic – Senatul și Adunarea Deputaților. Rolul său consta în a vota legile, a le abroga și avea drept de control asupra activității guvernului.

Criza dinastică din 1926-1930 a afectat imaginea instituției monarhiei. Aceasta a privit problema succesiunii la tronul României, ca urmare a renunțării principelui Carol la prerogativele sale de moștenitor al Coroanei României, de pe urma conflictului său deschis cu Ion I.C. Brătianu, dar și aventurilor sale amoroase. La 4 ianuarie 1926, Parlamentul a adoptat legile prin care se accepta renunțarea la tron a prințului Carol, modificarea Statutului Casei Regale și proclamarea lui Mihai I ca moștenitor al tronului. S-a constituit o **Regență**, care să exercite prerogativele suveranului, în cazul că acesta ar ajunge pe tron înainte de vârsta majoratului. Regența, constituită din prințul Nicolae, fratele viitorului Carol al II-lea, patriarhul Miron Cristea, Gheorghe Buzdugan, înlocuit apoi, cu Constantin Sărățeanu, a marcat o nouă etapă în istoria monarhiei din România.

2. Despre sistemul politic din România

Sistemul politic din România interbelică a fost o democrație parlamentară în formă, dar acesta a funcționat într-un mod ce reflecta condițiile sociale și economice existente în țară și evoluția sa politică de-a lungul secolului anterior. Ca și înainte de Primul Război Mondial, deși alegerile se țineau în mod obișnuit când un guvern părăsea scena politică și campaniile erau animate, partidul ales de Rege pentru a forma un nou guvern avea un avantaj enorm asupra celorlalte, întrucât organiza alegerile…

(Keith Hitchins, *România 1844-1947*, Editura Humanitas, București, 1996)

Monarhia autoritară

Deceniul al patrulea al secolului al XX-lea, în contextul impunerii modelului totalitar în Europa, a adus criza regimului democratic din România interbelică. Prințul Carol a profitat de divergențele existente în forțele politice din România și a revenit pe neașteptate la București (6 iunie 1930). Atrăgând pe unii lideri politici, pe 8 iunie 1930, a depus jurământul în calitate de rege al României, sub numele de Carol al II-lea.

Noul monarh, adept al sistemului de guvernare autoritar, a demonstrat de la început că disprețuia instituțiile parlamentare și partidele politice. Astfel, Carol al II-lea s-a erijat în sursa incontestabilă a puterii în stat. Regele a contribuit la falimentul sistemului politic bazat pe partide, aducând la guvernare deseori facțiuni minoritare ale partidelor istorice sau alte partide decât cele câștigătoare, cochetând și cu ideea unor guverne de concentrare națională, ca de exemplu guvernul Iorga – Argetoianu. Apogeul politicii regale a fost înregistrat în 1938, când a fost înlăturată Constituția democratică din 1923 și desființate partidele politice, care au fost înlocuite cu un partid unic, Frontul Renașterii Naționale, denumit, apoi, Partidul Națiunii, patronat de rege.

Constituția din 1923 a fost actul fundamental al României, care a fost adoptată ținându-se seama de noile realități de după marea Unire. A fost în vigoare până la adoptarea Constituției din 1938. A fost repusă în vigoare, dar efemer, în 1944, până la 30 decembrie 1947, când a fost proclamată republica populară.

Regele Mihai I a încercat neputincios să fie un garant al democrației parlamentare, dar locul democrației, din perioada interbelică, fusese luat de modelul sovietic al „democrației populare", care a condus pe comuniști la putere.

Cronologie

1914-1927 – domnia regelui Ferdinand I.
1930-1940 – domnia regelui Carol al II-lea.
1940-1947 – Regele Mihai conduce de la 6 septembrie 1940 la 23 august 1944 cu un guvern condus de Ion Antonescu, iar de la 6 martie 1945 cu un guvern comunist, având ca prim-ministru pe Petru Groza.

Curiozități istorice

- La 7 octombrie 1929, a încetat din viață Gheorghe Buzdugan, unul dintre membrii Regenței. La sugestia lui Iuliu Maniu, Parlamentul l-a ales ca înlocuitor pe Constantin Sărățeanu, consilier la Curtea de Casație, ce dădea „impresia că și-a pierdut de mult dacă nu memoria, controlul asupra ei”. Alegerea lui Sărățeanu a slăbit Regența ca instituție.

Evaluare/activități de învățare:

1. Identificați sursa care susține rolul majorității parlamentare, folosind ca argumente două informații selectate din sursa respectivă.
2. Menționați, pe baza sursei 1, două informații aflate în relație cauză – efect.
3. Formulați un punct de vedere referitor la rolul votului universal în transformarea scenei politice românești după 1918 utilizând sursa 2.
4. Formulați un punct de vedere referitor la statutul monarhiei în perioada Regenței.
5. Prezentați o altă instituție politică, care a contribuit la menținerea cadrului democratic al vieții politice din România.
6. Realizați un eseu de o pagină privind rolul monarhiei ca garant al sistemului democratic din România interbelică.

4. Monarhia și partidele politice

Regele constituțional

Monarhia a reprezentat una din instituțiile fundamentale ale statului român modern, având rol de arbitru al vieții publice. Constituția din 1866 și cea din 1923 au oferit suveranului, în calitate de șef al statului, importante prerogative. Aceasta a permis regelui să joace rolul unui factor de mediere și de dinamizare a societății românești. La 9/21 septembrie 1878, printr-o hotărâre a Parlamentului, Carol I a primit titlul de Alteță Regală, ceea ce a conferit monarhiei un nou statut și un prestigiu sporit României pe plan internațional. Ulterior, recunoașterea internațională a independenței de stat a României a permis instaurarea regatului. La 14/26 martie 1881, Parlamentul a votat legea prin care România a devenit Regat. La 10/22 mai 1881, Carol I și soția sa, Elisabeta, au fost încoronați, ca Suverani ai României.

Având statutul de monarh constituțional, Regele Carol I a jucat un rol important în viața politică a României. Personalitate onestă și echilibrată, spirit modest și disciplinat, integru din punct de vedere moral, Carol I a moderat cu pricepere disputele politice și a contribuit la funcționarea sistemul politic constituțional. Regele a introdus sistemul **rotativei guvernamentale** cu scopul de oferi, pe rând, fiecărei formațiuni politice, Partidul Național Liberal și, respectiv, Partidul Conservator, posibilitatea de a guverna și, implicit, de a-și afirma ambițiile politice și de a realiza programul de guvernare.

1. Carol I despre partidele politice

Conservatorii nu ar fi fost niciodată în stare să reglementeze finanțele cu atâta energie și prevedere; am avut puțină încredere în munca și capacitatea lor și sunt bucuros că am scăpat de ei. Liberalii, care-și au rădăcinile în popor, sunt singurii care pot să dea o guvernare puternică.

(*Însemnările lui Carol I*, vol. I, Editura Polirom, Iași, 2014)

Partidele politice și programele de guvernare

În 1875 și, respectiv, în 1880 au luat naștere principalele formațiuni politice, adică Partidul Național Liberal și Partidul Conservator.

Partidul Național Liberal a reprezentat interesele burgheziei mici și a marilor proprietari industriali și de bănci. Intrată în lupta pentru egalitatea în cursa pentru puterea politică, burghezia a luptat pentru modificarea sistemului colegiilor electorale. Prin modificarea din 1884, numărul colegiilor a scăzut de la patru la trei. Prin aceasta marii proprietari industriali au găsit și ei sprijin în plan politic. În programul politic al partidului din 1913 au fost incluse două reforme fundamentale pentru societatea românească, și anume cea electorală, adică votul universal, și cea agrară. Liberalii susțineau că prin adoptarea unei legislații moderne, România urma să se apropie de statele occidentale.

Celalalt partid politic important a fost Partidul Conservator. Acesta a reunit pe marii proprietari funciari, elemente ale burgheziei comerciale și bancare, unii intelectuali. Ca ramură a conservatorilor s-au afirmat junimiștii, conduși de P.P. Carp și Titu Maiorescu. În 1907, conservatorii s-au unit cu junimiștii. Conservatorii erau susținătorii ideii privind dezvoltarea treptată a societății, care trebuia pregătită pentru a prelua progresele de structură înregistrate deja în Europa.

Partida Țărănească, inițiată în jurul anului 1880 de către Constantin Dobrescu-Argeș și susținută de Vasile Kogălniceanu și Alexandru Valescu, apoi, după Primul Război Mondial, de Ion Mihalache, cât și Partidul Social Democrat al Muncitorilor din România, constituit în 1893, ce reunea în conducere, între alții, pe Constantin Mille, Vasile Morțun, Ion Nădejde, nu au reușit să se impună pe scena politică.

Guvernele aflate la conducerea țării în această perioadă s-au preocupat de adoptarea programului

de modernizare a societății românești. Astfel, au fost adoptate legi cu caracter economic, privind responsabilitatea ministerială (1878), organizarea comunelor (1878;1882), a armatei (1878; 1883), a educației (1878;1883). În 1884, s-a redus numărul colegiilor electorale, ca urmare a modificării Constituției și s-a adoptat legea Domeniilor Regale, prin care Casa Regală a fost înzestrată, cu drept de folosință, cu 12 proprietăți.

Regele și oamenii politici

Carol I le-a acordat încredere liberalilor Ion C. Brătianu și D.A. Sturdza, pe care i-a apreciat cel mai mult dintre oamenii politici. În relația cu membrii conducerii Partidului Conservator, Regele a fost deranjat de opoziția acestora la unele dintre dorințele sale – mai ales, cazul lui Lascăr Catargiu sau P.P. Carp.

După formarea partidelor politice, lunga guvernare liberală (1876 – 1888) și cea a conservatorilor (1888 – 1895) au creat posibilitatea regândirii jocului politic. Soluția a fost introducerea din 1895 a rotativei guvernamentale. Prin această metodă s-a dorit a se asigura stabilitatea vieții politice din România. Acest sistem a luat sfârșit odată cu începutul Primului Război Mondial și moartea regelui Carol I. Sistemul nu a mai putut fi utilizat în perioada interbelică din cauza pluralismului politic, efect al Marii Uniri, al votului universal și al reformei agrare.

Votul universal și lumea politică interbelică

După 1918, odată cu introducerea votului universal, cadrul vieții politice din România s-a lărgit considerabil. Principalele partide politice au urmărit, pe diferite căi, apărarea drepturilor și libertăților democratice înscrise în actele fundamentale ale statului român. De asemenea, partidele politice s-au preocupat de adoptarea unei strategii favorabile dezvoltării României, de apărarea intereselor naționale, de încurajarea și protejarea economiei naționale, a capitalului autohton în fața celui străin.

O ilustrare a caracterului democratic al regimului politic din România interbelică a fost pluralismul politic. Alegerile parlamentare au fost organizate la anumite intervale, dar participarea

Efigia lui Carol I ca Domn (1880) și ca Rege (1888) pe monezi de 5 lei din argint

la viața politică a fost supusă până în 1918 rigorilor votului cenzitar. Parlamentul a devenit cadrul unor dezbateri privind încurajarea economiei, perfecționarea cadrului legislativ, consolidarea independenței naționale, acțiuni de politică externă. În același timp, menținerea vechiului sistem prin care guvernul decidea asupra Parlamentului și sporirea rolului puterii executive în dauna celei legislative au contribuit la erodarea sistemului parlamentar de tip democratic din România.

După moartea regelui Carol I, monarhia a fost reprezentată de Ferdinand de Hohenzollern. Aflat sub influența covârșitoare a lui Ion I.C. Brătianu, conducătorul liberalilor, la 15 octombrie 1922, Regele Ferdinand a fost încoronat, alături de soția sa, regina Maria, la Alba Iulia, ca suveran al României Mari. Ceremonia s-a desfășurat în condițiile refuzului conducătorilor Partidului Țărănesc și ai Partidului Național Român de a lua parte la festivități. Mijlocul deceniului trei a fost marcat de unele neînțelegeri între Regele Ferdinand și principele moștenitor Carol, în urma cărora prestigiul monarhiei a avut de suferit de pe urma Crizei Dinastice (1926-1930).

În perioada interbelică, evoluția partidelor politice a depins în largă măsură de influența lor electorală. În această perioadă, pe scena politică românească s-au manifestat numeroase forțe politice, precum: de centru – Partidul Național-Liberal, Partidul Poporului; de dreapta – Partidul Conservator-Progresist; de stânga – Partidul Social-Democrat; de centru-stânga – Partidul Național-Țărănesc; de extremă stânga – Partidul Comunist din România; de extremă-dreaptă – Mișcarea legionară. Prin alternanța la putere, care s-a manifestat și în perioada interbelică, dar în forme mult mai complexe, au fost afirmate diferite soluții la problemele cu care se confrunta România.

Scena politică interbelică a atras personalități de seamă ale vieții politice românești, ca de exemplu: Ion I.C. Brățianu, un veritabil arbitru al politicii în deceniul al treilea al secolului al XX-lea, Iuliu Maniu, liderul Partidului Național Țărănesc, partizanul unor negocieri și tratative, urmărite cu o rară perseverență, generalul Alexandru Averescu, conducător adulat al Partidului Poporului, conducătorii mișcării legionare și alții.

Formula guvernelor de coaliție, care să asigure consensul forțelor politice ale țării în problemele centrale ale societății românești, a debutat odată cu domnia regelui Ferdinand I. Pentru fiul său, Carol al II-lea, guvernul de uniune națională era menit să contribuie la consolidarea propriei puteri. La aceasta s-a adăugat politica sistematică de discreditare a ideii de partid politic, de subminare a partidelor politice, susținută pe toate căile de către Regele Carol al II-lea. Astfel, cel din urmă a impus un regim de autoritate monarhică, bazat pe o nouă constituție (1938), prin care se statua că rolul principal în conducerea statului îl are Regele.

Un aspect interesant l-au constituit relațiile dintre mișcarea legionară și Carol II. La început Regele a susținut pe legionari, în speranța că va reuși să și-i subordoneze. Apoi, i-a considerat pe legionari principalii săi dușmani. În noiembrie 1938 Corneliu Zelea Codreanu, șeful mișcării, a fost arestat și, apoi, ucis, alături de conducători legionari. În condițiile izbucnirii celui de al Doilea Război Mondial, Carol al II-lea a inițiat o mișcare de reconciliere națională, inclusiv cu

2. Memoriile lui Radu Rosetti despre referendumul pentru aprobarea Constituției din 1938

[…] *24 februarie. Fost la așa-zisul plebiscit și votat nu. De fapt este o vastă farsă: funcționarii sunt aduși cu liste nominale, toți acei care au nevoie de guvern — Și cine nu are? — Sunt amenințați într-un chip sau altul. Pentru a face presiuni asupra restului cetățenilor, sunt amenințați cu amenzi etc., dacă nu vin la vot. Când am spus nu și la mirarea funcționarului am repetat acest nu, sala întreagă s-a întors spre mine. Atât de nepregătiți au fost ca cineva să spună nu, încât nu găseau lista pe care se înscriau cei ce votau nu* […]. *Mi s-a cerut a semna ceea ce am făcut.*

(Radu R. Rosetti, *Pagini de jurnal*, Editura Humanitas, București, 2011)

Calea Victoriei din București în 1940

legionarii, în vederea apărării României de pericolele externe. Astfel, sperând să-și apere propria persoană și, apoi, chiar și România, în vara tragică a anului 1940 s-a împăcat cu legionarii, care au primit posturi în guvern. Cedările teritoriale ale României din 1940 i-au afectat puternic autoritatea și l-au obligat să renunțe la tron, fiind urmat de fiul său, Mihai I.

Până la 23 august 1944, noul rege s-a aflat sub influența mareșalului Ion Antonescu, care s-a proclamat „conducător al statului”. Deși a avut un rol esențial în actul de la 23 august 1944, Regele și partidele politice nu au reușit să evite consecințele evoluțiilor de pe scena politică internațională, precum acordul de procentaj de la Moscova din 1944, dintre Stalin-Churchill, și, implicit, impunerea PCR ca factor de decizie în viața politică internă.

Ținând cont de situația internă și externă din perioada 1944-1947, în ciuda unor luări de atitudine în fața ascensiunii comuniștilor – de exemplu greva regală din 1945, monarhia a avut în această perioadă cu precădere atribuții protocolare. În perioada 1944-1947, în condițiile provocate de cucerirea puterii politice din România de către comuniști, având sprijinul Uniunii Sovietice și al Armatei Roșii, Regele Mihai a încercat să sprijine Partidul Național Liberal și Partidul Național Țărănesc.

Pentru o perioadă, comuniștii au permis existența instituției monarhice din considerente strategice, ce țineau cont de tradiție, simbol, opinia publică. „Greva regală” dintre august 1944 – ianuarie 1946 a fost o ultimă încercare de a se împotrivi tăvălugului comunist, eșuată datorită conjuncturii politice.

În 1947, România era singura țară din zonă ce mai păstra instituția monarhiei. Comunizarea României a avut ca urmare, în final, desființarea cadrului democratic, dispariția partidelor politice și abdicarea silită a regelui Mihai I, unicul obstacol în calea deplinei comunizări a țării, la 30 decembrie 1947.

Dicționar

- *guvern de coaliție* = cabinet organizat cu participarea mai multor formațiuni politice.

Cronologie

1880 – fondarea Băncii Naționale a României.
1881– proclamarea regatului României.
1922, 15 octombrie – încoronarea regelui Ferdinand și a reginei Maria la Alba Iulia.

Curiozități istorice

- Decretul lege pentru adoptarea votului universal din 14/27 noiembrie 1918 a prevăzut că urmau să fie de drept membri ai Senatului: a) Moștenitorul Tronului la vârsta de 18 ani împliniți, dar acesta urma să aibă dreptul de vot doar la vârsta de 25 ani împliniți; b) Mitropoliții și episcopii eparhioți.

Evaluare/activități de învățare:

1. Identificați sursa care susține faptul că plebiscitul din 1938 a fost un simulacru, folosind ca argumente două informații selectate din sursa respectivă.
2. Menționați, pe baza sursei 1, două informații aflate în relație cauză – efect.
3. Formulați un punct de vedere referitor la raporturile dintre Regele Carol al II-lea și partidele politice.
4. Realizați un eseu de o pagină cu privire la rolul partidelor politice în România, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.
5. Menționați o asemănare și o deosebire între politica lui Carol I și, respectiv, Ferdinand I față de partidele politice din România.
6. Prezentați o altă modalitate prin care Carol al II-lea a contribuit la falimentul partidelor politice din România, în perioada interbelică.

5. Monarhia între rolul politic și imaginea publică

Politica regelui și imagine publică

Regele a fost șeful statului român. Casa Regală a României a fost întemeiată de prințul Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, devenit la 10/22 mai 1866 prințul Carol I al României, apoi, în martie 1881, Regele Carol I al României. Deviza acestei case era *Nihil sine Deo* (*Nimic fără Dumnezeu*). Prestigiul intern și internațional al României a fost consolidat și de reglementarea privind succesiunea tronului prin „Pactul de Familie". Încheiat la data de 17 mai 1879, acesta îl desemna succesor la tron pe Ferdinand, nepotul după frate al lui Carol I, în condițiile lipsei succesorului direct, întrucât Măriuca, fiica, singurul descendent al familiei, a murit la vârsta de 4 ani. Statutul Casei Regale, publicat în 1884, a desemnat ordinea de succesiune la tron, statutul rezervat membrilor Casei Regale, obligațiile și drepturile acestora.

Cu trecerea anilor, drumul parcurs de monarhii României a evoluat foarte mult. Este nevoie de despărțirea corespunzătoare între aceste două ipostaze ale monarhilor: misiunea politică și imaginea pe care au generat-o sau care a apărut în opinia publică. Aceasta deoarece deseori imaginea creată de instituția monarhică nu a corespuns total realității obiective. Fotografiile oficiale ale Familiei Regale, emisiunile de monezi omagiale, mărcile și cărțile poștale au oferit o imagine publică destul de complexă, de la adulare la contestare.

Carol I și Elisabeta

Dintre toți reprezentanții monarhiei în România, Carol I a fost cel mai ilustru rege al țării și probabil cel mai respectat. Carol I a fost permanent conștient de rolul politic, pe care urma să îl joace în România și, de aceea, și-a luat foarte în serios misiunea de modernizare a societății românești. Spirit tipic german, Carol I s-a impus în ochii opiniei publice din România, dar și în mentalul colectiv ca fiind un personaj strict și ordonat, cu un puternic simț al datoriei. Însemnările și corespondența sa dovedesc o personalitate de seamă, care nu a refuzat să facă compromisuri cu liderii partidelor politice, atunci când țara o cerea.

Documentele epocii au insistat pe faptul că participarea regelui Carol I la problemele guvernării țării s-a făcut în limitele prerogativelor constituționale, impunând un profesionalism deosebit al actului de conducere. Astfel, miniștrii trebuiau să vină la întâlnirile cu Regele Carol I foarte bine pregătiți, căci toate izvoarele sunt unanime să releve că monarhul era o persoană extrem de bine informată și pregătită în domeniul economiei, justiției, geografiei, istoriei, biologiei, politicii.

Regina Elisabeta și-a câștigat renumele unui spirit extrem de fin, caritabil, cu gusturi deosebite, fiind implicată plenar în dezvoltarea culturii naționale. În timpul războiului pentru independența României din 1877-1878, Elisabeta a înființat spitale și s-a îngrijit de procurarea de medicamente pentru răniți. Concomitent, a încurajat doamnele din înalta societate să aibă un

Regele Carol I și Regina Elisabeta
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

rol activ în strângerea de fonduri și în gestionarea actelor caritabile. Ulterior, în 1893, a pus bazele Societății Regina Elisabeta, care a tratat gratis numeroși pacienți, a distribuit medicamente și s-a preocupat de starea familiilor nevoiașe. În 1909, Regina Elisabeta a înființat „Azilul orbilor Regina Elisabeta” din București, care funcționează și în prezent.

Încurajând tradițiile populare românești și deschizând un drum pe care regina Maria s-a distins în mod deosebit – fie și dacă vorbim doar de purtarea de veșminte aparținând portului național românesc –, regina Elisabeta a organizat la castelul regal de la Sinaia un centru de meșteșuguri naționale. Foarte talentată, admiratoare sinceră a poetului Mihai Eminescu, Regina Elisabeta a fost un scriitor de seamă, publicând poeme, basme, povestiri, romane, lucrări cu caracter memorialistic, în limbile franceză, germană, română și engleză, sub numele de Carmen Sylva.

Rafinată și cultă, Elisabeta a alcătuit un salon pentru oamenii de cultură ai epocii, precum: Vasile Alecsandri, Titu Maiorescu, Elena Văcărescu, Mite Kremnitz. Nu i-a uitat pe tinerii talentați, pe care i-a încurajat să studieze, de exemplu Mihai Eminescu, George Enescu, Nicolae Grigorescu, Vasile Alecsandri. Nu i-a lipsit talentul organizatoric, pentru a face propaganda turismului românesc. Astfel, celebrul tren Orient Express, care a circulat pe relația Paris – Constantinopol/Istanbul, făcea o haltă la Sinaia și călătorii erau bine primiți la castelul Peleș.

Ferdinand I și Maria

Contemporanii au surprins personalitatea lui Ferdinand ca principe moștenitor și apoi ca rege al României în toate ipostazele sale – descrierile membrilor Casei Regale, afirmații tendențioase, aprecieri oficioase. Toate au subliniat calitățile și slăbiciunile omului, dar, mai ales, cu precădere, responsabilitatea regelui. Imaginile cu Regele Ferdinand și regina Maria pe front în Războiul de reîntregire națională din 1916-1918 sau la spital, aplecându-se asupra răniților sau chiar citindu-le acestora din cărți, au constituit o cale interesantă de apropiere a regelui de oameni.

Având o vastă cultură, fiind un poliglot și un botanist pasionat, Regele Ferdinand a fost sincer dedicat românilor, sub cârmuirea sa realizându-se Marea Unire. Ferdinand, „Întregitorul” s-a plasat între loialitatea față de neamul românesc, respectul față de constituționalism și rolul pe care și l-a asumat în fața partidelor politice. Viața politică internă în timpul domniei sale a fost dominată de Partidul Național Liberal, condus de frații Ionel și Vintilă Brătianu. Contrar succeselor dobândite în urma Războiului de întregire națională, încununat prin realizarea României Mari, viața personală a regelui a fost marcată de confruntarea cu problemele cauzate de viața dezordonată a fiului său, principele Carol.

Regele Ferdinand
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Ferdinand a fost completat prin excelență de Regina Maria, care i-a fost un sfetnic de nădejde. La doar 17 ani, Maria, cea de-a doua regină a României (1914-1927), nepoata reginei Victoria a Angliei și a țarului Alexandru al II-lea al Rusiei, s-a căsătorit în 1893 cu principele Ferdinand, nepotul de frate al regelui Carol I și moștenitorul tronului României.

Regina Maria a fost înainte de toate un ambasador de excepție al României, un om pentru care puterea a semnificat să pledeze pentru cauze nobile, precum erau cele ale românilor. S-a supus cerințelor oamenilor, căci a trăit printre aceștia și la bine și la rău. A atras imens prin spontaneitate, distincție, frumusețe și un caracter deschis. Maria a ajuns în ochii opiniei publice românești pe cât era o bună britanică, prin țara sa de baștină, o strălucită română, o fiică a țării sale adoptive. Iconografia Mariei a fost mai bogată decât cea a soțului său, Regele Ferdinand. Imaginea sa publică s-a impus prin toate acțiunile sale, prin fotografii, picturi, sculpturi realizate de artiști plastici contemporani.

Regina Maria in costum popular.
(Fototeca Arhivelor Naționale ale României)

Carol al II-lea – adversar al democrației

A fost cel mai controversat dintre monarhii României, căci i s-au imputat nenumărate lucruri – disprețul față de partidele politice, tendința către autoritarism și o viață privată tumultoasă. Adversar și critic al parlamentarismului și al democrației, Carol al II-lea a fost responsabil de sfârșitul democrației interbelice din România, cu toate avantajele și limitele sale. Prin aceasta a întrerupt regimul constituțional cu care s-au identificat primii doi regi ai României. Nu a izbutit însă să introducă formula autoritară și regimul partidului unic decât după opt ani de domnie, ceea ce ne indică că a avut de înfruntat opoziția forțelor politice interne.

1. Istoricul britanic Arthur Gould Lee despre Regina Maria

Oamenii erau entuziasmați de exuberanța ei și îi admirau spiritul, în special curajul incredibil dovedit în timpul războaielor balcanice din 1913, când nu numai că a trecut nepăsătoare prin tranșeele din prima linie, sub bătaia focului, dar a manifestat un dispreț neînfricat, ieșit din comun, față de bolile contagioase din spitale. Fără să-i pese de riscuri, ea stătea la capătul soldaților tineri care mureau de holeră, vărsând lacrimi pentru fiecare din ei, ținându-l de mâna ore întregi pe tânărul muribund, spunându-i cu toata sinceritatea că ea îi înlocuia mama, și apoi, când vedea că i se apropie sfârșitul, luându-l în brațe și sprijinindu-i capul pe umărul ei până când își dădea sufletul.

(Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor, Secolul al XX-lea*, Editura Paideia, București, 2010)

S-a impus drept omul epocii, în care a trăit, marcată de ascensiunea regimurilor totalitare în Europa. S-a identificat, deși nu întotdeauna clar, constant și eficient, cu politica de salvgardare a interesului național, al luptei pentru păstrarea unității naționale. A rămas credincios alianțelor tradiționale ale României cu Franța și Anglia, intuind primejdia care avea să urmeze afirmării Germaniei naziste.

Imaginea sa publică a privit deseori prea mult relația sa personală cu personajele feminine din lumea interbelică, caracterul său corupt, care s-a născut în legătură cu raporturile sale cu mișcarea legionară și au fost continuate de regimul comunist. S-a pus prea puțin accent pe meritele sale în contextul epocii în care a domnit. De exemplu, unul dintre domeniile în care s-a impus a fost cel cultural, fie și dacă amintim doar despre activitatea Fundațiilor Regale.

Mihai I și dictaturile

Regele Mihai a domnit într-o perioadă agitată a istoriei secolului al XX-lea. Confruntat cu un tată, care l-a detronat și chiar l-a pus deseori în umbră, cu pericole, precum guvernarea militară a lui Ion Antonescu și lupta comuniștilor pentru a cuceri puterea politică, Mihai I poate fi considerat un rege care a devenit prizonier al epocii sale.

Regele și-a asumat răspunderea pentru lovitura de stat de la 23 august 1944, precum și pentru continuarea războiului până la victoria finală asupra fascismului, cu toate urmările, unele tragice. Între 1944-1947, în condițiile ascensiunii comuniștilor la puterea politică, s-au făcut presiuni asupra suveranului să părăsească tronul. La 30 decembrie 1947 Regele Mihai I a fost silit să abdice și să plece în exil.

Imaginea publică a monarhiei oferă nenumărate fațete ale unor personalități ale istoriei românilor, implicate în momente de seamă, deseori decisive ale trecutului național.

2. Carol al II-lea despre anul 1940

Vineri, 28 iunie.

Starea de suflet în care mă găsesc azi-dimineață este de nedescris. Nu mă simt om, parcă s-a rupt ceva în mine. Sunt un oareșicare care trebuie să-și facă datoria, atâta tot. Parcă din mine a dispărut eul. Tocmai [la] 20 de zile după ce-mi ajunsesem apogeul a 10 ani de muncă, cu rezultatele ce au fost, și acuma – prăbușirea. Este, parcă, ceva ce nu poți suporta. Mi-e rușine de mine însumi, nu îndrăznesc să privesc pe cineva în față. Totul mi se pare așa un coșmar, un lucru [pe] care niciun cuvânt omenesc nu-l poate descrie.

…Oribil în toate acestea este graba care o pun Sovietele pentru ocuparea teritoriului, grabă care periclitează evacuarea. Azi-de-dimineață, mi se anunță că e vorba și de un colț din Moldova, până la Herța. Chiar în decursul operațiilor, a fost un incident în care au căzut 2 morți. Am fost așa de indignat de atingerea unui colț al României Vechi încât am spus lui Tătărăscu că aceasta nu se poate admite. A promis că va lupta cu înverșunare pentru această bucată de pământ. Așa cum au mers cedările noastre, această făgăduială este gratuită.

După cum m-am așteptat, URSS nici nu vrea să steie de vorbă pe chestiunea Herța. Ultimele mele speranțe s-au spulberat. Am nădăjduit că ciocnirea de la Herța ar fi putut provoca alte rezistențe spontane, care, astfel, ne-ar fi scăpat cinstea. Primele știri ce ne vin sunt foarte triste. Purtarea populației basarabene, îndeosebi a evreilor, a lăsat mult de dorit. Coloanele de refugiați și trenurile au fost atacate de hoarde comuniste, ceea ce a întârziat și mai mult posibilitățile și așa ridicol de scurte de a putea evacua.

(Carol al II-lea, *Între datorie și pasiune, Însemnări zilnice,* vol. II, Editura Silex, București, 1997)

Dicționar

- *totalitarism* = regim sau concepție politică totalitară.

Cronologie

1839-1914 – Regele Carol I.
1843-1916 – Regina Elisabeta.
1865-1927 – Regele Ferdinand I.
1875-1938 – Regina Maria.
1893-1953 – Regele Carol al II-lea.
1896-1982 – Regina Mamă Elena.
n. 1921 – Regele Mihai I.

Curiozități istorice

- Regina Elisabeta I obișnuia să se fotografieze în fața mașinii de scris. Este cunoscut faptul că în prima reclamă publicitară din lume pentru o companie producătoare de mașini de scris apărea chiar regina României.
- Elisabeta I își petrecea vacanțele de vară la Constanța, unde chiar în port Regele Carol I construise un pavilion special. De câte ori regina auzea un vapor părăsind rada portului, agita o batistă de mătase albă în direcția lui și îi recita prin portavoce un poem. După moartea reginei, sindicatele navigatorilor au decis să-i ridice în fața Cazinoului din Mamaia o statuie în mărime naturală, orientată cu fața spre mare.

Evaluare/activități de învățare:

1. Formulați un punct de vedere referitor la imaginea publică a regelui Carol al II-lea.
2. Menționați, pe baza sursei 1, două informații aflate în relație cauză – efect.
3. Pornind de la sursa 2, scrieți un eseu de o pagină privind starea de spirit a regelui Carol al II-lea în vara anului 1940, în condițiile pierderii Basarabiei în favoarea URSS.
4. Prezentați rolul politic al monarhiei din România în perioada interbelică.
5. Pe baza sursei 1, menționați un atribut al imaginii publice a reginei Maria.
6. Realizați un eseu de o pagină privind rolul regelui Ferdinand I în edificarea României Mari.

6. Rolul și importanța instituției monarhice

Necesitatea aducerii unui principe străin

Instaurarea unui principe străin la conducerea României și schimbarea regimului politic de la domnia electivă la monarhia ereditară constituțională erau obiective politice fundamentale ale clasei politice românești. De asemenea, ele reprezintă o cerință expresă, manifestată pentru prima dată prin Rezoluțiile Adunărilor Ad-hoc din 1857. În anul 1866, prin detronarea domnitorului Alexandru I. Cuza, s-a redeschis această problemă, oamenii politici români fiind conștienți că se impunea aducerea pe tronul țării a unui prinț străin, dintr-o familie domnitoare din Europa apuseană. **Necesitatea înlăturării rivalităților pentru Tron ale vechilor familii boierești și impunerea unui arbitru**, echidistant între o tabără sau alta, reprezintă un motiv serios pentru această schimbare.

Un alt motiv era reprezentat de **necesitatea continuării modernizării**, iar soluția prințului străin era cea mai potrivită pentru obținerea independenței statale față de Imperiul Otoman. Nu în ultimul rând, **prințul străin aducea României un statut important și un prestigiu deosebit pe plan extern**, prin legăturile de familie cu marile dinastii occidentale. Alegerea acestuia din Casa prusacă de Hohenzollern-Sigmaringen a fost benefică, fiind cunoscute legăturile dinastice cu împăratul Franței, Napoleon al III-lea, cât și prestigiul de care se bucura dinastia sa în Europa.

Rolul și importanța instituției monarhice

Monarhia în timpul regelui Carol I s-a remarcat ca o instituție capabilă să susțină modernizarea statului și a societății românești, sarcină trasată principelui străin odată cu proclamarea sa ca domn, în 1866. De numele primului rege se leagă transformările importante ale statului în toate domeniile, primului suveran fiindu-i atribuit rolul politic prin care s-au dezvoltat instituțiile fundamentale ale României moderne. Prima constituție românească ce a stat la baza organizării politice democratice, obținerea independenței statale, transformarea României în Regat, dezvoltarea economiei naționale, afirmarea statului pe plan extern sunt realizări incontestabile de care se leagă numele lui Carol I. Acest suveran a reprezentat cel mai bun exemplu, oferit românilor, în ceea ce privește fermitatea, onestitatea și punctualitatea, principii ce au devenit reguli de conduită politică. Importanța primului rege constituțional în istoria noastră este dată și de rolul de arbitru, exercitat fără excese sau manifestări antidemocratice.

Ferdinand I s-a evidențiat în rolul monarhic prin măsurile care au dus la realizarea statului național român și reformarea sa ulterioară, rămânând prototipul regelui constituțional. În 1918, Prin Marea Unire, se realiza „România Mare”,

1. Despre rolul și importanța monarhiei în timpul lui Carol I:

Reformele ambițioase modernizatoare lansate de Carol hrănesc și ele din plin disputele politice din primii ani ai domniei sale. Tânărul principe de Hohenzollern a primit o educație militară în armata prusiană, una din cele mai puternice și mai organizate armate din Europa vremii. El are ambiția de a dezvolta armata micului stat al cărui tron ereditar i-a fost încredințat în mai 1866. Tot din dorința de a ridica Principatele la nivelul țărilor „civilizate”, el ține cu orice preț ca statul să înceapă construcția de căi ferate. Aceste ambiții se lovesc însă de starea proastă a finanțelor publice. Datoria este uriașă, bancherii occidentali dau împrumuturi cu dobânzi usturătoare, tânărul stat nefiind capabil să ofere suficiente garanții de stabilitate și de dezvoltare.

(Silvia Marton, *Despre începuturi dificile*, în „LaPunkt” din mai 2013)

Regele Ferdinand și regina Maria având un aport considerabil în atingerea acestui obiectiv. A avut, alături de Parlament, un rol important în adoptarea reformelor necesare dezvoltării societății românești: amintim reforma agrară și reforma electorală (prin instituirea votului universal), ambele promise de suveran țăranilor în timpul primului război mondial. Ferdinand este monarhul intitulat „Regele tuturor românilor” și încoronat în 1922 la Alba-Iulia, alături de regina Maria, ca un act simbolic ce reliefa importanța Monarhiei pentru realizarea idealului național.

Al treilea rege al românilor, Carol al II-lea, a avut un rol deopotrivă pozitiv, dar și negativ pentru istoria noastră politică. Primul Hohenzollern născut în România, ajuns rege după ce renunțase la prerogativele de prinț moștenitor, Carol al II-lea a pus capăt monarhiei constituționale și democrației parlamentare din România. Influențat de contextul vremii s-a remarcat printr-un **stil nou de conducere** de tip autoritar, apropiat de marile dictaturi ale Europei. Domnia sa s-a caracterizat prin desconsiderarea și ulterior prin desființarea partidelor politice, prin construirea unui cult al personalității, prin educarea tinerilor în spiritul atașamentului față de rege, prin sprijinirea unei **camarile regale** în frunte cu Elena Lupescu, prin cenzura presei. Carol al II-lea a avut un rol pozitiv în domeniul cultural și la dezvoltarea economiei naționale, beneficiind de realizările remarcabile ale înaintașilor săi. Imaginea lui Carol al II-lea este asociată cu cea a omului politic vinovat de dezastrul României în urma pierderilor teritoriale din vara anului 1940.

Ultimul rege, Mihai, a jucat un rol mai mult decorativ în contextul evenimentelor din timpul celui de-al Doilea Război Mondial și imediat după acesta. Învestit cu puteri limitate, în urma abdicării tatălui său, Carol al II-lea, Regele Mihai nu a avut niciun rol major în deciziile politice ale României până în 1944, acest rol revenindu-i generalului Ion Antonescu. Cel mai important rol al regelui Mihai îi revine la 23 august 1944, prin decizia acestuia de a scoate România din războiul contra Națiunilor Unite și prin revenirea la monarhia constituțională. Regele Mihai reprezintă totodată imaginea monarhului implicat în lupta cu tendința totalitară, reprezentată de comunism. În cele din urmă, ultimul monarh al românilor a fost nevoit să abdice la 30 decembrie 1947 și, odată cu acest eveniment, se încheia istoria Monarhiei în România.

Așadar, instituției monarhice instaurate în 1866 i s-a stabilit de la început un rol important, fiind veriga cea mai importantă în transformările politice, economice, culturale și sociale ale României din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului XX. Monarhia, ca instituție, are importanța sa în europenizarea României și în armonizarea sa cu noile valori ale culturii și civilizației occidentale.

2. Istoricul Dinu C. Giurescu despre rolul Monarhiei în România

Rolul de arbitru jucat de instituția monarhică este indiscutabil: democrațiile actuale sunt conduse de oameni de partid. Monarhia și-a jucat până în 1938 și din 1944 clar rolul de arbitru. Prestigiul regelui covârșea toate personalitățile politice din țară…

(*www.adevarul.ro*, 20 octombrie 2011)

Curiozități istorice

- Primul rege român, Carol I, a avut cea mai lungă domnie din istoria românilor (48 de ani), acesta domnind mai mult decât perioadele însumate ale următorilor trei suverani, Ferdinand, Carol al II-lea și Mihai.
- Pentru rolul jucat în istoria națională, unii dintre suverani au primit diferite etichete. Ferdinand a fost numit „Întregitorul" sau cel „Loial", în timp ce Carol al II-lea a primit etichete precum „Voievodul culturii" sau „Regele-Playboy".

Evaluare/activități de învățare:

1. Menționați trei motive ale instaurării unui principe străin în România.
2. Identificați, conform sursei 2 și a lecției, un rol important al monarhilor români, precum și numele celor căruia îi este atribuit acest rol.
3. Identificați, din sursa 1, principalele realizări ale instituției monarhice în timpul regelui Carol I.
4. Exprimați, folosind informațiile din lecție, un punct de vedere asupra importanței Monarhiei în istoria românilor.

BIBLIOGRAFIE

- Alexe Anastasiu, ***Dinastia regală și poporul român***, Institutul de Arte Grafice „Convorbiri Literare", București, 1924.
- Constantin Argetoianu, ***Memorii: pentru cei de mâine – amintiri din vremea celor de ieri***, Volumele 1-11, Editura Machiavelli, București, 1997-1998.
- Gabriel Badea-Păun, ***Carmen Sylva. Uimitoarea regină a României, 1843-1916***, Editura Humanitas, București, 2003, ediția a II-a revăzută și adăugită, 2007.
- Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Teodor Pompiliu, ***Istoria României***, Editura Enciclopedică, București, 1998.
- Edda Binder-IIjima, Heinz-Dietrich Löwe, Gerald Volkmer, ***Die Hohenzollern in Rumänien 1866-1947. Eine monarchische Herrschaftsordnung im europäischen Kontext***, Böhlau Verlag, Köln, Weimar, Wien, 2010.
- Constantin Botoran, Ion Calafeteanu, Eliza Campus, Viorica Moisuc, ***România la Conferința de Pace de la Paris (1918-1920). Triumful principiului naționalităților***, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983.
- Ion Bulei, În Vechiul Regat, Editura Tritonic, București, 2013.
- Mircea Ciobanu, ***Convorbiri cu Mihai I al României***, Editura Humanitas, București, 1991.
- Ștefania Ciubotaru, ***Viața cotidiană la Curtea Regală a României (1914-1947)***, Editura Cartex, București, 2011.
- Florin Constantiniu, ***O istorie sinceră a poporului român***, Editura Univers Enciclopedic, București, 2003.
- Boris Crăciun, ***Regii și Reginele României – O istorie ilustrată a Casei Regale***, Editura Porțile Orientului, Iași, 1997.
- Sorin Cristescu, ***Carol I – corespondența privată 1878 -1912***, Editura Tritonic, București, 2005.
- Sorin Cristescu, ***Carol I și politica României (1878-1912)***, Editura Paideia, București, 2007.
- Sorin Cristescu, ***Regele Carol I în rapoartele diplomatice austro-ungare 1877-1914,*** vol. I, ***1877-1896***, Editura Paideia, București, 2013.
- Sorin Cristescu, ***Regele Carol I în rapoartele diplomatice austro-ungare 1877-1914,*** vol. II, ***1896-1908***, Editura Paideia, București, 2014.
- Sorin Cristescu, ***Regele Carol I în rapoartele diplomatice austro-ungare 1877-1914,*** vol. III, ***1908-1913***, Editura Paideia, București, 2016.
- Sorin Cristescu, ***Carol al II-lea – scrisori către părinți,*** Editura Tritonic, București, 2015.
- Sorin Cristescu, ***Scrisorile Regelui Carol I din arhiva de la Sigmaringen 1878-1905***, Editura Paideia, București, 2012.
- Sorin Cristescu, ***Ultimele 67 de zile din domnia Regelui Carol I al României,*** Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2016.
- Diana Fotescu, ***Americans and Queen Marie of Romania***, Portland, Oxford, 1998.
- „Historia Special", ***Destine Regale Uitate***, Anul IV, Nr. 13, Decembrie 2015.
- Nicolae Iorga, ***Politica externă a regelui Carol I***, București, 1923.
- Mite Kremnitz, ***Regele Carol I al României: o biografie***, Iași, 1995.
- Arthur Gould Lee, ***Coroana contra secerul și ciocanul***, Editura Humanitas, București, 2001.
- Paul Lindberg, ***Regele Carol I al României***, Editura Humanitas, București, 2004.
- Ion Mamina, ***Regalitatea în România, 1866-1947, Instituția monarhică, Familia Regală, Domniile, Contribuții la dezvoltarea instituțiilor culturale, Monumente de for public, Cronologie***, Editura Compania, București, 2004.

- Diana Mandache, ***Balcicul Regal***, Editura Curtea Veche, București, 2015.
- Diana Mandache, ***Castelul Bran, Romantism și Regalitate***, Editura Curtea Veche, București, 2017.
- Diana Mandache, ***Cotroceniul Regal***, Editura Curtea Veche, București, 2015.
- Diana Mandache, ***Later Chapters of My Life. The Lost Memoir of Queen Marie of Romania***, Sutton, London, 2004.
- Diana Mandache, ***Marie of Romania, Images of A Queen***, Rosvall Royal Books, 2007.
- Diana Mandache, ***Patrie și Destin, Principesa Moștenitoare a României***, Editura Litera, București, 2012.
- Diana Mandache, ***Regele Mihai, Album Istoric***, Editura Litera, București, 2013.
- Diana, Mandache, ***Regina Maria a României. Capitole târzii din viața mea. Memorii redescoperite***, Editura ALLFA, București, 2011.
- Diana Mandache, ***Viva Regina Maria, Un destin fabulos în reîntregirea României***, Editura Corint, București, 2016.
- Margareta a României, Radu al României, ***Săvârșin, Detaliu***, Editura Curtea Veche, București, 2015.
- Alexandru, Marghiloman, ***Note politice 1897-1924***, vol. 1-4, Institutul de Arte Grafice „Eminescu", București, 1927.
- Maria, Regina României, ***Însemnări zilnice***, vol. I-VII, Editura Albatros, București,1996-2013.
- Maria, Regina României, ***Povestea vieții mele***, Editura Eminescu, București, 1991.
- Philip Martineau, ***Roumania and her Rulers (Marie of Romania)***, Stanley Paul, London, 1927.
- Mihai al României, ***O domnie întreruptă. Convorbiri cu Philippe Viguié-Desplaces*** Editura Libra, București, 1995.
- Stelian Neagoe, ***Oameni politici români***, Editura Machiavelli, București, 2007.
- Nicolae C. Nicolescu, ***Șefii de stat și de guvern ai României (1859-2003)***, Editura Meronia, București, 2003.
- Ion I. Nistor, ***Istoria românilor***, vol. II, Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2003.
- ***1866-1896. 30 de ani de domnie ai regelui Carol I. Cuvântări și acte***, Institutul Carol Gobl, Bucuresci, 1897.
- Hannah Pakula, ***Ultima romantică. Viața reginei Maria a României***, vol. I-II, Editura Lider, București, 2003.
- Ivor Porter, ***Mihai I al României. Regele și țara***, Editura All, București, 2007.
- Principele Radu al României, ***Anul Regelui***, Editura Curtea Veche, București, 2011.
- Principele Radu, ***Palatul Elisabeta***, Editura Humanitas, București, 2006.
- Ioan Scurtu, ***Monarhia în România (1866-1947)***, Editura Danubius, București, 1991.
- Ioan Scurtu, ***Regele Ferdinand (1914-1927). Activitatea politică***, Editura Garamond, București, 1995.
- Dumitru Suciu, ***Monarhia și făurirea României Mari 1866-1918***, București, 1997.
- Stelian Tănase, Elena Vijulie, ***Dinastia***, Editura RAO, București, 2007.
- Leonard Taylor, ***The Sourdough and the Queen – The many Lives of Klondyke Joe Boyle***, Metheuen, Toronto, 1983.
- Alexandru Vaida Voevod, ***Memorii***, vol. 1-4, Editura Dacia, Cluj Napoca,1994-1998.
- Zimmermann, Silvia Irina, ***Der Zauber des fernen Königreichs. Carmen Sylvas „Pelesch-Märchen"***, Magisterarbeit Universität Marburg, 1996.
- Eugen Wolbe, ***Ferdinand I Întemeietorul României Mari. O biografie***, Editura Humanitas, București, 2004.

LISTA SITE-URI WEB

http://www.familiaregala.ro; http://casa-regala.blogspot.ro

CUPRINS